

รายงานสรุปผลการวิจัยของนิสิต นักศึกษา
ผู้ได้รับเงินสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
ประจำปี ๒๕๔๗ - ๒๕๕๒

รวบรวมโดย

นางสาวอัญชลี จวงจันทร์

กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961189295

ก
คำนำ

#65857

คพ

12

7-1

001.4

๒๕๔๗-๒๕๕๒

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรเป็นหน่วยราชการอิสระมีหน้าที่สนับสนุนการปฏิบัติภารกิจของสภาผู้แทนราษฎร คณะกรรมาธิการและบุคคลในวงงานของรัฐสภา มีกลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการเป็นหน่วยงานในสังกัดซึ่งปฏิบัติงานด้านการสนับสนุนให้มีการทำวิจัยและงานด้านการส่งเสริมการนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนางานของฝ่ายนิติบัญญัติและการพัฒนาการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบอบรัฐสภา

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร มีการดำเนินงานด้านการสนับสนุนให้มีการวิจัยใน ๓ ลักษณะ คือ การให้เงินสนับสนุนการวิจัยแก่นักวิชาการ การให้เงินอุดหนุนการวิจัยแก่นิสิต นักศึกษา และการมอบหมายให้ข้าราชการในสังกัดทำวิจัยในหัวข้อเรื่องที่คุณธรรมการวิจัยและพัฒนาเห็นชอบ โดยในส่วนของการทำงานด้านการให้เงินอุดหนุนการวิจัยแก่นิสิต นักศึกษาดังกล่าวนั้น ผู้จัดทำรายงานฉบับนี้ มีโอกาสได้ปฏิบัติงานการพิจารณาเงินอุดหนุนฯ ในบทบาทหน้าที่ของอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ คณะอนุกรรมการพิจารณาการให้ทุนอุดหนุนการวิจัยแก่นิสิต นักศึกษา

เพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีการนำผลการวิจัยของนิสิต นักศึกษาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง จึงได้มีการจัดทำรายงานสรุปผลการวิจัยฉบับนี้ขึ้น ด้วยความมุ่งหวังให้เป็นการเผยแพร่ข้อมูลและองค์ความรู้ที่ได้จากรายงานผลการวิจัยของนิสิตนักศึกษาทั้งในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกที่ได้รับเงินอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งหากผู้สนใจประสงค์จะศึกษาค้นคว้ารายละเอียดของรายงานผลการวิจัยเพิ่มเติม สามารถอ่านรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ได้จาก http://library2.parliament.go.th/ebook/e_research.html หรือใช้บริการงานด้านห้องสมุดของรัฐสภา และห้องสมุดของสถาบันการศึกษา

สังพิมพ์รัฐบาล
สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

นางสาวอัญชลี จวงจันทร์

ผู้จัดทำ

เมษายน ๒๕๕๕

สารบัญ

หน้า

คำนำ

ก

ความเป็นอิสระของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินในการตรวจสอบ
การใช้อำนาจบริหารภาครัฐ : บุพปัจจัยและผลลัพธ์ที่คาดหวัง

๑

วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๐

๗

การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม
ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)

๑๖

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุน
การบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอวารินชำราบ
จังหวัดอุบลราชธานี

๒๕

การสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในช่วงการต่อต้าน
รัฐบาลทักษิณ

๔๐

การก่อเกิดของรัฐบาลพรรคเดียวในการเมืองไทย : ศึกษากรณีรัฐบาล
พรรคไทยรักไทย

๔๘

พัฒนาการการปรับตัวทางการเมืองของกลุ่มอำนาจท้องถิ่นภายหลัง
การผนวกดินแดนของสยาม (๒๔๔๒ - ๒๕๔๗) : กรณีศึกษา
ตระกูล ณ เชียงใหม่

๕๕

โหวตภาพพจน์ในวาระกรรมสิทธิ์ที่สื่อสะท้อนสภาพการเมืองไทย

๖๒

สารบัญ

หน้า

การศึกษาอิทธิพลของการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว สถาบันการศึกษาที่ทำงานและสื่อมวลชนที่ส่งผลต่อความโน้มเอียง ทางการเมือง ความผูกพันต่อพรรคการเมือง และพฤติกรรม การมีส่วนร่วมของพนักงานรัฐวิสาหกิจ	๖๘
ผลการปฏิบัติงานโดยรวมของการปกครองท้องถิ่นรูปแบบเทศบาล	๘๑
ผลประโยชน์ทับซ้อน มาตรการของรัฐและปัจจัยเอื้ออำนวยที่มี ผลต่อการคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	๙๓
บทบาทของประชาสังคมที่มีต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน	๑๐๓
ความคิดเห็นของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครต่อบทบาท ของรายการสนทนาข่าวโทรทัศน์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง	๑๑๓
การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงาน ของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล	๑๒๒
ขบวนการเคลื่อนไหวกองการเมืองภาคประชาชน : ศึกษากรณี กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดอุดรธานี	๑๓๐

ความเป็นอิสระของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินในการตรวจสอบการใช้อำนาจ

บริหารภาครัฐ : บุปผัจฉัยและผลลัพธ์ที่คาดหวัง

วิจัยโดย นางสาวเยาวดี รุ่งโรจน์ชัยพร

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบหน่วยราชการ เพื่อส่งเสริมให้รัฐบาลมีความรับผิดชอบในการจ่ายเงินงบประมาณต่อรัฐสภาและประชาชนผู้เสียภาษีและเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าการทำงานของรัฐบาลมีความโปร่งใสและการปฏิบัติงานของรัฐบาลเป็นไปตามกฎหมายและอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ ความเป็นอิสระของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากสำหรับสถาบันการตรวจเงินแผ่นดิน องค์กรสถาบันการตรวจเงินแผ่นดินสูงสุดระหว่างประเทศ ซึ่งมีสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินทั่วโลกเป็นสมาชิกได้กำหนดเรื่องความเป็นอิสระของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินไว้ ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้บัญญัติให้สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญซึ่งมีความเป็นอิสระและเป็นกลางในการปฏิบัติงาน การให้ความสำคัญในเรื่องความเป็นอิสระขององค์กรตรวจสอบได้เริ่มจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และได้มีการบัญญัติต่อเนื่องมาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ อย่างไรก็ตามแม้จะมีการให้ความสำคัญและกำหนดโครงสร้างขององค์กรตรวจสอบให้มีความอิสระและเป็นกลางนั้น แต่ในทางปฏิบัติจริงองค์กรตรวจสอบยังมีปัญหาในการปฏิบัติงานได้อย่างอิสระและปราศจากการแทรกแซง ซึ่งการตรวจสอบตามอำนาจหน้าที่ของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินที่มีความอิสระ และมีประสิทธิภาพเป็นเครื่องมือสำคัญในการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน แต่การตรวจสอบที่ขาดความน่าเชื่อถือหรือขาดความเป็นอิสระทำให้การตรวจสอบเกิดความล้มเหลวและเป็นสาเหตุของการคอร์รัปชัน การขาดระบบการควบคุมตรวจสอบอย่างจริงจังจึงอาจเกิดจากระบบการตรวจสอบการใช้จ่ายเงินงบประมาณแผ่นดินที่ยังขาดประสิทธิภาพ อาจเป็นเพราะอำนาจหน้าที่ยังไม่กว้างขวางครอบคลุมพอเพียงหรืออาจเป็นเพราะถูกอำนาจอื่นเข้าแทรกแซงทำให้ขาดอำนาจในการตรวจสอบอย่างแท้จริง ดังนั้น การมีองค์กรตรวจเงินแผ่นดินที่มีความอิสระและมีประสิทธิภาพ ก็จะทำให้การใช้จ่ายเงินงบประมาณเกิดประโยชน์อย่างเต็มที่และลดการทุจริตคอร์รัปชันลง

การกำหนดเรื่องความเป็นอิสระของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินในปฏิญญาลิมาวาด้วยแนวปฏิบัติเรื่องแนวคิดการตรวจสอบปี ๑๙๗๗ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินทั่วโลก เพื่อให้สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินมีความเป็นอิสระเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเดิมสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินขึ้นอยู่กับฝ่ายบริหารเป็นมาขึ้นกับรัฐสภา ทำให้การปฏิบัติงานมีความเป็นอิสระมากยิ่งขึ้น ซึ่งประเทศไทยได้มีการวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงจากที่เป็นองค์กรที่ขึ้นอยู่กับฝ่ายบริหารมาเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งการตรวจสอบการใช้อำนาจภาครัฐเป็นเรื่องสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งการตรวจสอบด้านการตรวจเงินแผ่นดินของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินเพื่อให้เกิดความโปร่งใสและเกิดความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ แต่ปัญหาผลกระทบจากภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อความเป็นอิสระในการปฏิบัติงานตรวจสอบของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินยังคงมีอยู่ โดยมีบุพผัจฉัยที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอิสระของผู้ตรวจสอบและมีผลต่อความเป็นอิสระ ในการใช้อำนาจในการตรวจสอบหน่วยงานภาครัฐที่ต้องศึกษา ได้แก่ (๑) คุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตรวจสอบ (๒) สิ่งกระทบความเป็นอิสระที่เกิดขึ้นภายในองค์กร (๓) สิ่งกระทบความเป็นอิสระที่เกิดขึ้นภายนอกองค์กร (๔) ความเป็นอิสระของผู้ตรวจสอบ (๕) ผลลัพธ์ที่คาดหวังในผลงานของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน

ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาจึงได้มีการศึกษาบุพปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระในการปฏิบัติงานตรวจสอบของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานเพื่อให้การปฏิบัติงานของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินเป็นไปอย่างอิสระ และมีประสิทธิผลตามอำนาจหน้าที่ของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. บุพปัจจัยของความเป็นอิสระของผู้ตรวจสอบของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน
๒. อิทธิพลของสิ่งกระทบความเป็นอิสระที่เกิดจากภายในและภายนอกองค์กรและความเป็นอิสระของผู้ตรวจสอบที่มีผลต่อผลลัพธ์ที่คาดหวัง

วิธีการศึกษาวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการศึกษาวิจัยดังนี้

๑. วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ ข้าราชการผู้ปฏิบัติงานตรวจสอบในสำนักงานการตรวจสอบของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน ณ วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๑ มีจำนวนรวมทั้งสิ้น ๑,๙๑๑ ราย โดยทำการสุ่มตัวอย่างใช้สูตรการคำนวณของยามานะและกำหนดความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มร้อยละ ๕ โดยได้ขนาดของตัวอย่างจำนวน ๗๐๐ ราย จากการใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น โดยกำหนดพื้นที่ปฏิบัติงานของข้าราชการออกเป็น ๒ พื้นที่ ได้แก่ ส่วนกลาง ๘๑๓ คน และส่วนภูมิภาค ๑,๐๙๘ คน และคำนวณสัดส่วนของจำนวนข้าราชการที่เป็นตัวอย่างได้จำนวนตัวอย่างส่วนกลาง ๓๐๐ คน และส่วนภูมิภาค ๔๐๐ คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม

๒. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็น ๕ กลุ่ม ได้แก่ (๑) ข้าราชการและผู้บริหารของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (๒) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (๓) สมาชิกวุฒิสภา (๔) นักวิชาการ (๕) ผู้บริหารของหน่วยรับตรวจ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสนทนากลุ่ม โดยใช้เทคนิควิธีการคัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย (๑) การศึกษาเชิงปริมาณที่สอบถามเกี่ยวกับความเห็นและทัศนคติของข้าราชการสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ข้าราชการของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค (๒) การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้การสัมภาษณ์เจาะลึกบุคคลภายในและภายนอกสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน ซึ่งได้แก่ นักวิชาการ ผู้บริหารหน่วยรับตรวจ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา

งบประมาณวิจัย

นางสาวเยาวดี รุ่งโรจน์ชัยพร หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาการบริหาร มหาวิทยาลัยปทุมธานี ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ในปีงบประมาณ ๒๕๕๒ เป็นจำนวนเงิน ๗๐,๐๐๐ บาท (เจ็ดหมื่นบาทถ้วน)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง ความเป็นอิสระของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินในการตรวจสอบการใช้อำนาจบริหารภาครัฐ : บุพปัจจัยและผลลัพธ์ที่คาดหวัง มีดังนี้

๑. ด้านสิ่งกระทบความเป็นอิสระภายนอกองค์กร พบว่า มีปัจจัยสำคัญอยู่ ๒ ประการ คือ (๑) สิ่งกระทบความเป็นอิสระจากหน่วยรับตรวจ (๒) สิ่งกระทบความเป็นอิสระจากหน่วยงานกำกับดูแล ซึ่ง สิ่งกระทบความเป็นอิสระภายนอกองค์กรที่เกิดจากหน่วยรับตรวจและหน่วยงานกำกับดูแลทำให้มีผลกระทบต่อ การปฏิบัติงานของผู้ตรวจสอบ ทำให้การทำงานไม่ได้เต็มที่ ทำให้ข้อมูลที่ได้ไม่เพียงพอในการนำมาวิเคราะห์ที่ไม่สามารถสรุปผลการตรวจสอบ ไม่มีข้อมูลประกอบการเขียนรายงานทำให้ต้องใช้เวลาในการตรวจสอบมากขึ้น การออกรายงานล่าช้าไม่ทันกำหนด ผลการตรวจสอบไม่ถูกต้องไม่ครบถ้วน ไม่มีคุณภาพ หรือบางครั้งก็ทำให้ผลการตรวจสอบผิดพลาด มีความอึดอัดในการทำงานและไม่มีอิสระในการทำงาน ซึ่ง ข้อค้นพบจากการ สัมภาษณ์เจาะลึกจากกลุ่มบุคคลภายนอกในกรณีมีการแทรกแซงการทำงานจาก หน่วยรับตรวจหรือฝ่าย การเมืองซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าในสังคมยังมีผู้เห็นว่าสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินยังประสบกับปัญหาในเรื่องนี้ อยู่ จึงเป็นเรื่องที่ทั้งหน่วยงานกำกับดูแลสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินและผู้บริหารสำนักงานการตรวจเงิน แผ่นดินเองจะต้องให้ความสนใจและให้ความสำคัญในการกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นและให้ เกิดขึ้นยากที่สุด

๒. ด้านสิ่งกระทบความเป็นอิสระที่เกิดจากภายในองค์กร พบว่า ประกอบด้วย (๑) ผลประโยชน์ ส่วนตน (๒) การสอบทานงานที่ตนทำ (๓) ความสัมพันธ์ส่วนตัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้กระทบต่อความเป็นอิสระ ใน การปฏิบัติงานตรวจสอบ เกิดความเกรงใจออกรายงานโดยไม่มีข้อสังเกต ไม่กล้ารายงานความผิด ทำให้ ผล การตรวจสอบไม่เป็นไปตามความเป็นจริงแสดงความเห็นเบาบาง การตรวจสอบไม่มีคุณภาพ ไม่เป็นไปตาม มาตรฐานวิชาชีพ ทำให้บุคคลภายนอกมองสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินในภาพลบ เสียภาพลักษณ์ขององค์กร ทศนคติของหน่วยรับตรวจไม่ดีต่อผู้ตรวจสอบ ซึ่งจะเสียหายต่อชื่อเสียงของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินมาก เนื่องจากทำให้ถูกมองว่าขาดความโปร่งใส ทำให้ต้องระมัดระวังเป็นอย่างมากในการปฏิบัติงาน เหตุการณ์ ดังกล่าวแม้จะเกิดขึ้นกับข้าราชการเป็นจำนวนน้อยครั้ง แต่ประเด็นคือ ไม่ควรเกิดขึ้นในสำนักงานการตรวจเงิน แผ่นดิน เพราะเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบอย่างมากและรุนแรงต่อศักดิ์ศรีของผู้ตรวจสอบและองค์กรการตรวจเงิน แผ่นดิน

๓. ด้านความเป็นอิสระของผู้ตรวจสอบ พบว่า ประกอบด้วย (๑) การควบคุมคุณภาพ (๒) จรรยาบรรณ (๓) มาตรการการป้องกัน ซึ่งจากการวิจัยพบว่า การขาดการพัฒนาเพื่อให้บุคลากรมีความรู้

เพื่อให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของหน่วยรับตรวจการเปลี่ยนแปลงของมาตรฐานส่งผลให้บุคลากรขาดความรู้ ทำให้ไม่ได้รับความเชื่อถือจากหน่วยรับตรวจ การมอบหมายงานให้บุคคลที่ไม่มีความรู้เพียงพอ ทำให้ผู้ตรวจสอบอาจปฏิบัติผิดพลาดได้ ถ้าไม่มีความรู้ตามลักษณะงานที่ตรวจสอบ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหายทางการเงินของรัฐ การฝึกอบรมข้าราชการจึงเป็นเรื่องจำเป็นเพื่อให้ข้าราชการได้รับความรู้ที่ทันสมัยและทันกับสภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งความรู้พิเศษที่ต้องมี เช่น การตรวจสอบการก่อสร้าง ฯลฯ

๔. ผลลัพธ์ที่คาดหวัง พบว่า มีปัจจัยที่สำคัญ ๓ ประการคือ (๑) ประสิทธิภาพของการตรวจสอบ (๒) ผลประโยชน์ของหน่วยรับตรวจ (๓) ความน่าเชื่อถือ ซึ่งพบว่า บุคคลภายนอกสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินส่วนใหญ่แม้จะมีความเห็นว่า ผลงานของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินจะมีประโยชน์ในการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินของภาครัฐ แต่อยากจะให้สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินมีระบบการป้องกันการทุจริตก่อนที่จะเกิดความเสียหาย และการที่ไม่เป็นที่ยอมรับของกลุ่มคนบางกลุ่ม เนื่องจากบุคคลกลุ่มนี้มีความเห็นว่า สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินยังไม่มีความเป็นอิสระในการปฏิบัติงานที่เพียงพอ

๕. ข้อค้นพบและการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ ๒ ซึ่งวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ ๒ คือ เพื่อศึกษาอิทธิพลของคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตรวจสอบ สิ่งกระทบความเป็นอิสระที่เกิดจากภายในและภายนอกองค์กรที่มีผลต่อความเป็นอิสระของผู้ตรวจสอบและผลลัพธ์ที่คาดหวัง พบว่า คุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตรวจสอบไม่ส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสิ่งกระทบความเป็นอิสระภายนอก แสดงว่า เพศ อายุ อายุราชการ ระดับการศึกษา และระดับของตำแหน่งไม่มีความสัมพันธ์กัน สิ่งกระทบความเป็นอิสระภายนอกหมายความว่า การที่ข้าราชการจะมีเพศ อายุ อายุราชการ ระดับการศึกษาหรือระดับตำแหน่งใดก็จะไม่มีผลต่อการที่จะเกิดการแทรกแซงจากหน่วยรับตรวจหรือจากหน่วยงานกำกับดูแลสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน

ผลลัพธ์ที่คาดหวังได้รับอิทธิพลจากคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตรวจสอบ ซึ่งสิ่งกระทบความเป็นอิสระที่เกิดจากภายนอกเป็นไปในทางลบ นั่นคือ ยิ่งมีการแทรกแซงจากภายนอกมากเท่าใด ความคาดหวังในผลงานของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินที่จะน้อยลง และเมื่อนำอิทธิพลทางอ้อมมารวมกับอิทธิพลทางตรงแล้ว ปรากฏว่า อิทธิพลรวมที่มีต่อผลลัพธ์ที่คาดหวังเป็นไปในทางบวก แสดงว่ามีปัจจัยด้านอื่นที่ทำให้ความคาดหวังในผลงานสูงขึ้น กล่าวคือ เมื่อมีการแทรกแซงจากภายนอกเข้ามาระมัดระวังในการปฏิบัติงานของข้าราชการย่อมต้องมีมากขึ้น เพื่อป้องกันความผิดพลาดในการแสดงความคิดเห็นในรายงานและผลลัพธ์ที่คาดหวังได้รับอิทธิพลทางตรงจากความเป็นอิสระของผู้ตรวจสอบและสิ่งกระทบความเป็นอิสระที่เกิดภายใน แต่ไม่ได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากความเป็นอิสระของผู้ตรวจสอบและสิ่งกระทบความเป็นอิสระที่เกิดจากภายใน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน

๑. การป้องกันการแทรกแซงการทำงานจากหน่วยรับตรวจ ควรมีการกำหนดให้มีการแจ้งความสัมพันธ์ของผู้ตรวจสอบและผู้รับตรวจ เพื่อเป็นการเปิดเผยตนเองว่าไม่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานที่ไปตรวจสอบ หรือมีความสัมพันธ์กับบุคคลที่เป็นผู้รับตรวจ เป็นการป้องกัน ใน

เบื้องต้นในการที่จะทำให้เกิดผลกระทบต่อความเป็นอิสระในการปฏิบัติงาน ซึ่งผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินและประธานคณะกรรมการการตรวจเงินแผ่นดิน ควรกำหนดเป็นมาตรการในการปฏิบัติงานของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน

๒. การพัฒนาบุคลากร การตรวจสอบเป็นวิชาชีพที่ผู้ปฏิบัติจะต้องเป็นผู้มีความชำนาญ ความรู้ความสามารถ ต้องรักษามาตรฐานของความรู้ทางวิชาการและความสามารถทางวิชาชีพ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานที่รับผิดชอบด้วยความระมัดระวังรอบคอบเรื่องความรู้ความสามารถของบุคลากรจึงเป็นเรื่องสำคัญ มีข้าราชการจำนวนหนึ่งที่มีความรู้สึกว่าตนยังขาดความรู้ความชำนาญในการตรวจสอบทำให้ไม่มีความมั่นใจในการปฏิบัติงาน หน่วยงานที่ตรวจสอบรัฐวิสาหกิจขนาดใหญ่ ซึ่งมีกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับจำนวนมาก จึงควรพยายามช่วยเหลือตนเองในการตรวจสอบ ต้องชวนขวดยหาความรู้เอง การฝึกอบรมจะต้องมีการการพัฒนาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของผู้ตรวจสอบและจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานสำหรับข้าราชการทุกคนจะต้องยึดถือปฏิบัติ รวมทั้งเป็นข้อยึดถือปฏิบัติให้อยู่ร่วมกันในทีเดียวกัน เพื่อให้ข้าราชการได้รับทราบและถือปฏิบัติตาม

ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานกำกับดูแลสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินหรือวุฒิสภา

(๑) ควรกำหนดมาตรการในการป้องกันไม่ให้เกิดการแทรกแซงหน่วยงานอิสระโดยการกำหนดให้กรรมการตรวจสอบองค์อิสระกำหนดมาตรการในการตรวจสอบสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน รวมทั้งการรายงาน เพื่อเป็นการควบคุมการทำงานของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน นอกจากนี้ ควรกำหนดขั้นตอนและวิธีการสื่อสารระหว่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสมาชิก กับสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินในการที่จะส่งเรื่องให้ตรวจสอบ หรือกรณีการติดตามเรื่องที่สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินกำลังตรวจสอบเพื่อป้องกันการกระทำที่อาจจะเป็นการแทรกแซงการปฏิบัติงานของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน

(๒) การจัดตั้งผู้ตรวจสอบสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน ซึ่งสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินนั้น ก่อนการมีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๒ กรมบัญชีกลางเป็นผู้ตรวจสอบบัญชีของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน แต่เมื่อมีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๕๙ ได้กำหนดให้ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภานายกรัฐมนตรี และผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรร่วมกันแต่งตั้งผู้ตรวจสอบจำนวนหนึ่ง และรายงานผลการตรวจสอบให้สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภาและคณะรัฐมนตรีทราบ แต่ปรากฏว่าจนถึงปัจจุบันก็ยังไม่ได้มีการแต่งตั้งผู้ตรวจสอบตามมาตรานี้ การดำเนินการเพื่อแต่งตั้งผู้ตรวจสอบตามบทบัญญัติมาตรา ๕๙ ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๒ อาจเป็นการริเริ่มหรือเป็นอำนาจหน้าที่ของผู้รักษาการตามกฎหมายคือ ประธานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน โดยเสนอวุฒิสภาพิจารณาตามบทบัญญัติมาตรา ๕๙ นี้ เพื่อให้มีการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ให้เกิดการควบคุมกำกับดูแลที่ดี

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

จากผลการวิจัยพบว่า การแทรกแซงที่เกิดขึ้นจากภายในและภายนอกองค์กรซึ่งกระทบความเป็นอิสระในการปฏิบัติงานแม้จะน้อยแต่ในสายตาของบุคคลภายนอกก็มีผู้แสดงความเห็นจำนวนไม่น้อยว่ามีการแทรกแซงจากภายนอก แม้จะเป็นจำนวนน้อยแต่ประเด็นเหล่านี้เป็นเรื่องสำคัญที่ไม่ควรให้เกิดขึ้น เพราะเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่คนทำพยายามปกปิด การที่มีเรื่องปรากฏให้เห็นแสดงว่าอาจจะมีเรื่องอีกจำนวนมากที่ถูกปกปิด จึงควรมีการศึกษาวิจัยสิ่งที่กระทบความเป็นอิสระของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน ดังนั้นจึงควรให้บุคคลภายนอกศึกษาความเป็นอิสระของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินจากภายนอกว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยใดบ้าง และควรศึกษาความแตกต่างของความคาดหวังของผู้ตรวจสอบกับความคาดหวังของผู้มีส่วนได้เสียภายนอกต่อผลงานของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน

เอกสารอ้างอิง

เยาวดี รุ่งโรจน์ชัยพร (๒๕๕๔). ความเป็นอิสระของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินในการตรวจสอบการใช้
อำนาจบริหารภาครัฐ : บุพปัจจัยและผลลัพธ์ที่คาดหวัง. คุชฌ์นิพนธ์ปรัชญาคุชฌ์บัณฑิต,
มหาวิทยาลัยปทุมธานี.

วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๐

วิจัยโดย นางพิมพ์ภาภรณ์ บุญประเสริฐ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ภาษา คือ ระบบสัญลักษณ์ที่ใช้ในการสื่อสาร ซึ่งมนุษย์ได้สร้างหรือกำหนดขึ้น เพื่อสื่อสารความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ไปยังผู้อื่น ไม่ว่าจะ เป็นภาษาพูดหรือภาษาเขียนย่อมประกอบไปด้วยเสียง รูปร่าง และความหมาย หน้าที่สำคัญของภาษา คือ การสื่อความหมาย สร้างกรอบความคิด หรือมโนทัศน์ของสังคม มนุษย์ได้ใช้ภาษาเป็นสัญลักษณ์แทนความรู้สึกนึกคิด พฤติกรรมมนุษย์ และปรากฏการณ์ทางสังคม การใช้ภาษาจึงเป็นไปเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ ความจริงเรื่องต่าง ๆ ซึ่งการอธิบายหน้าที่ทางภาษาในลักษณะที่เป็นการสร้างความจริงเช่นนี้ คือ การมองภาษาในลักษณะที่เป็นวาทกรรม (Discourse)

การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ นับเป็นจุดเปลี่ยนทางประวัติศาสตร์การเมือง การปกครองและจุดเปลี่ยนกระบวนทัศน์ที่สำคัญของไทย การเปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย จึงเป็นการสถาปนาบทบาทกลุ่มบุคคลและการสถาปนาอำนาจในการบังคับบัญชาของคณะบุคคล รวมถึงการกำหนดบทบาทของประชาชนในประเทศ ด้วยการอ้างอิงแนวคิดเรื่องการรักชาติเพื่อนำไปสู่การสร้างชาติที่มีความเจริญมั่นคง โดยที่การสื่อสารแนวคิดนี้มีพลังมากที่จะกระตุ้นจิตสำนึกหรือจูงใจให้ประชาชนปฏิบัติ รัฐจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสื่อสารในเชิงวาทกรรมที่อาศัยภาษาเชิงอุดมการณ์เป็นพลังโน้มน้าวใจในขณะเดียวกันวาทกรรมชาตินิยมของรัฐย่อมถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับการสร้างใหม่หรือการสืบสานอัตลักษณ์ของชาติไทยในอดีต การคงอยู่ของวาทกรรมท่ามกลางกระแสสังคม และกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงกับการจัดระเบียบหรือความสัมพันธ์ของผู้คนที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน คือ ประเทศไทยหรือรัฐไทย

ประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างยิ่ง คือ ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย แนวความคิดเรื่องชาตินิยมได้ถูกนำมาใช้อย่างโดดเด่นอีกครั้ง โดยเป็นนโยบายของรัฐบาลในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ช่วงเวลานั้นถือว่าเป็นยุคสำคัญของการเมืองไทย โดย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ให้การสนับสนุนลัทธิชาตินิยมโดยเฉพาะการประกาศใช้ “รัฐนิยม” ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของประชาชนไทยครั้งใหญ่อีกครั้ง อาทิ การเปลี่ยนแปลงชื่อประเทศจาก “สยาม” เป็น “ไทย” เรื่องการเคารพธงชาติ เพลงชาติและเพลงสรรเสริญพระบารมี เรื่องชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามไม่เพียงแต่จอมพล ป. พิบูลสงครามเท่านั้น เป็นผู้ริเริ่มหรืออาศัยวาทกรรมชาตินิยมในการบริหารประเทศ เพราะเมื่อสำรวจคำแถลงนโยบายของรัฐบาลแล้ว พบว่า รัฐบาลทุกยุคสมัยอ้างอิงวาทกรรมชาตินิยมไว้เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการประเทศให้มีความสงบเรียบร้อยอย่างสืบเนื่องมาโดยตลอด ยกตัวอย่างเช่น การพูดถึงเรื่องความเป็นอิสระ ปราศจากความจำเป็นที่จะต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจใด ๆ การกล่าวถึงความจำเป็นที่จะต้องฟื้นฟูวัฒนธรรมของไทย เพื่อให้ชาวไทยได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นชาติที่เจริญ การเรียกร้องให้ประชาชนรักและสามัคคีเพื่อให้ชาติมั่นคง และมีเอกลักษณ์ เป็นต้น

ผู้วิจัยสนใจศึกษาวิเคราะห์วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาล เนื่องจากประโยชน์ในเบื้องต้น คือ การวิเคราะห์ให้เห็นลักษณะวาทกรรมชาตินิยมที่เป็นการสะท้อนถึงการใช้ภาษาเพื่อสร้างอุดมการณ์ อำนาจ และความมั่นคงแก่รัฐ ประโยชน์สำคัญ คือ ผลการศึกษาจะช่วยให้เห็นพัฒนาการของความเป็นชาตินิยมที่สร้าง

โดยรัฐบาลผู้นำรัฐไทย นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นประชาธิปไตย ท้ายที่สุด คือ งานวิจัยเรื่องนี้จะช่วยอธิบายองค์ความรู้เรื่อง “ลัทธิชาตินิยมไทย” ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมที่แฝงอยู่ในคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญของรัฐบาลไทย ในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๐

๒. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง วาทกรรม และสังคมวัฒนธรรม ในคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญของรัฐบาลไทยในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๐

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาจากข้อมูลเอกสารในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๕๐ ที่อยู่ในขอบเขต ดังนี้

๑. คำแถลงนโยบายของรัฐบาลทุกคณะ รวมทั้งสิ้น ๕๖ คณะ (การลำดับหมายเลขยึดตามคณะรัฐบาลตามลำดับไม่ใช่อึดตามลำดับที่ของนายกรัฐมนตรี เนื่องจากนายกรัฐมนตรีบางท่านดำรงตำแหน่งหลายวาระ) เลือกเฉพาะข้อความส่วนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้าง สนับสนุนและส่งเสริมชาตินิยม ได้ทั้งสิ้น ๓๖ คณะ นำมาวิเคราะห์วาทกรรมตามช่วงสมัยซึ่งแบ่งตามเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารบ้านเมืองในระบอบประชาธิปไตยของรัฐบาล

๒. เพลงปลุกใจของหน่วยงานรัฐ หรือที่รัฐบาลมอบหมายให้แต่งและเผยแพร่ เฉพาะที่มีเนื้อหาปลุกใจให้เกิดความรักชาติ จำนวนทั้งสิ้น ๓๑ เพลง

๓. คำขวัญวันเด็กโดยรัฐบาลซึ่งมีเนื้อหาปลุกใจเยาวชนให้เป็นคนดีและทำประโยชน์แก่ประเทศชาติด้วยความรักชาติ จำนวนทั้งสิ้น ๔๗ คำขวัญ ตั้งแต่รัฐบาลเริ่มประกาศใช้ครั้งแรกในปีพ.ศ. ๒๔๙๙ จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๐

๔. การวิเคราะห์บริบทของการสื่อสารในส่วนของสื่อมวลชน เลือกศึกษาจากบทบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์รายวันที่มีเนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับเรื่องการดำเนินนโยบายชาตินิยมของรัฐบาล โดยกำหนดช่วงเวลาที่นำมาศึกษาเป็นช่วงเวลาที่มีการเผยแพร่แนวคิดเรื่องชาตินิยมโดยรัฐบาลอย่างชัดเจน กล่าวคือเลือกนำมาศึกษาเฉพาะช่วงสมัยที่มีการประกาศรัฐนิยมของนายกรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม นับตั้งแต่ฉบับที่ ๑ เรื่องการใช้ชื่อประเทศ (๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๒) จนกระทั่งถึงฉบับที่ ๑๒ เรื่องการช่วยเหลือคุ้มครองเด็กคนชรา และ คนทุพพลภาพ (๒๘ มกราคม ๒๔๘๕) ทั้งนี้หนังสือพิมพ์ฉบับสุดท้ายที่เก็บข้อมูลคือ วันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕ เพื่อให้เห็นแนวทางการความคิดเห็นของสื่อมวลชนที่มีต่อเรื่องชาตินิยมอย่างชัดเจน โดย สุ่มเลือกหนังสือพิมพ์รายวัน ในช่วงเวลาดังกล่าว ๔ รายชื่อ คือ ไทยใหม่ ศรีกรุง ประชาชาติ และสุภาพบุรุษ เลือกเฉพาะบทบรรณาธิการที่มีเนื้อหากล่าวคือนโยบายของรัฐบาลอย่างชัดเจน เพื่อนำมาเป็นตัวอย่างประกอบการพรรณนาวิเคราะห์

วิธีการศึกษาวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทยผ่านคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญของรัฐบาลไทย ในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๐ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง วาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม ในคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และ

คำขวัญของรัฐบาลไทย ในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและแหล่งข้อมูล ดังนี้

๑. สํารวจและรวบรวมเอกสารประเภทคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ คำขวัญของรัฐบาล วิเคราะห์ข้อความที่แสดงแนวความคิดเกี่ยวกับชาตินิยมตามที่กำหนดไว้ในนิยามศัพท์ ตั้งแต่สมัย พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๕๐ เพื่อนำไปวิเคราะห์ในกรอบของวาทกรรม

๒. ศึกษาสภาพสังคมในช่วงเวลาที่มีการแถลงนโยบายของรัฐบาล การเผยแพร่เพลงปลุกใจ การเสนอคำขวัญ เพื่อกำหนดขอบเขตของเวลา และบริบททางสังคมให้ชัดเจนขึ้น

๓. สํารวจหนังสือพิมพ์และเลือกโดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย กำหนดช่วงเวลาดึกษา คือ ช่วงเวลาที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ซึ่งแสดงแนวคิดชาตินิยมอย่างชัดเจน จากนั้นรวบรวมบทบรรณาธิการที่เนื้อหาวิเคราะห์วิจารณ์หรือวิพากษ์นโยบายที่แสดงแนวคิดชาตินิยมของรัฐบาลเพื่อเป็นกลุ่มตัวอย่างใช้ในการวิเคราะห์ปฏิบัติการของสังคม ที่มีต่อวาทกรรมของรัฐบาลต่อไป

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย คือ

กลุ่มที่ ๑ เป็นเอกสารในส่วนของรัฐบาล ได้แก่

๑. เอกสารที่เป็นคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๕๐

๒. เพลงปลุกใจที่แต่งหรือรัฐบาลมอบหมายให้แต่งและเผยแพร่ในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๕๐

๓. คำขวัญของรัฐบาลที่มีเนื้อหาสะท้อนชาตินิยมสร้าง และเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ คำขวัญ

วันเด็ก

กลุ่มที่ ๒ บทบรรณาธิการหนังสือพิมพ์

ด้วยเหตุที่บริบทในการสร้างวาทกรรมชาตินิยมที่ชัดเจน อยู่ในช่วงการประกาศรัฐธรรมนูญของ นายกรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังนั้น หนังสือพิมพ์ในยุคประชาธิปไตยระยะแรก (พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๐๐) จึงช่วยให้เข้าใจทัศนคติของสังคมที่มีต่อนโยบายสร้างชาติและอุดมการณ์ชาตินิยมของรัฐบาลได้อย่างชัดเจน ผู้วิจัย จึงกำหนดให้เป็นกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้

กลุ่มตัวอย่างได้แก่

๑. คำแถลงนโยบายของรัฐบาลเลือกเฉพาะข้อความส่วนที่ปรากฏสาระเกี่ยวกับการแสดงความรักและความภาคภูมิใจในชาติอย่างชัดเจน ได้ทั้งสิ้น ๓๖ คณะ

๒. เพลงปลุกใจของหน่วยงานรัฐหรือที่รัฐบาลมอบหมายให้แต่งและเผยแพร่เฉพาะที่มีเนื้อหาปลุกใจให้เกิดความรักชาติ จำนวนทั้งสิ้น ๓๑ เพลง

๓. คำขวัญวันเด็กโดยรัฐบาลซึ่งมีเนื้อหาปลุกใจเยาวชนให้เป็นคนดีและทำประโยชน์แก่ประเทศชาติด้วยความรักชาติ จำนวนทั้งสิ้น ๔๗ คำขวัญ จากทั้งสิ้น ๕๐ คำขวัญ ตั้งแต่รัฐบาลเริ่มประกาศใช้ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๘๙ จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๐

กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดนี้ นำมาวิเคราะห์ลักษณะวาทกรรมตามช่วงสมัยซึ่งแบ่งตามเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารบ้านเมืองในระบบประชาธิปไตยของรัฐบาลได้ ดังนี้

ช่วงที่ ๑ ปี พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๑๖ (การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ถึง ปีที่เกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ วันมหาวิปโยค)

ช่วงที่ ๒ ปี พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๑๙ (ปีที่มีการประกาศและบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ ถึง ช่วงที่มีพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎรเนื่องจากมีพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลเป็นจำนวนมากทำให้ขาดเสถียรภาพทางการเมือง)

ช่วงที่ ๓ ปี พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๓๕ (ช่วงที่มีการปฏิบัติทำให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๙ สิ้นสุดลง ถึง สมัยของรัฐบาลหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ)

ช่วงที่ ๔ ปี พ.ศ. ๒๕๓๖-๒๕๕๐ (การจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่ทั่วประเทศ การปฏิรูปการเมืองการปกครอง จนกระทั่งถึงที่คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ยึดอำนาจจากรัฐบาลเดิมและเกิดรัฐบาลชุดใหม่)

๔. การวิเคราะห์ปฏิบัติการทางสังคม วัฒนธรรม วาทกรรมชาตินิยมในบริบทของการสื่อสารในส่วนของสื่อมวลชน เลือกศึกษาจากบทบรรณาธิการหนังสือพิมพ์รายวันที่มีเนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับเรื่อง การดำเนินนโยบายชาตินิยมของรัฐบาล โดยกำหนดช่วงเวลานำมาศึกษาเป็นช่วงเวลาที่มีการเผยแพร่แนวคิดเรื่องชาตินิยมของรัฐบาลอย่างชัดเจน กล่าวคือ เลือกนำมาศึกษาเฉพาะช่วงสมัยที่มีการประกาศรัฐนิยมของ นายกรัฐมนตรีจอมพล ป. พิบูลสงคราม นับตั้งแต่ฉบับที่ ๑ เรื่องการใช้ชื่อประเทศ (๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๒) จนกระทั่งถึงฉบับที่ ๑๒ เรื่องการช่วยเหลือคุ้มครองเด็ก คนชรา และคนทุพพลภาพ (๒๘ มกราคม ๒๔๘๕) ทั้งนี้ หนังสือพิมพ์ฉบับสุดท้ายที่เก็บข้อมูล คือ วันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕ เพื่อให้เห็นแนวทางความคิดเห็นของสื่อมวลชนที่มีต่อเรื่องชาตินิยมอย่างชัดเจน โดยสุ่มเลือกหนังสือพิมพ์รายวันในช่วงเวลาดังกล่าว ๔ รายชื่อ คือ ไทยใหม่ ศรีกรุง ประชาชาติ และสุภาพบุรุษ เลือกเฉพาะบทบรรณาธิการที่มีเนื้อหากล่าวถึงนโยบายของรัฐบาลอย่างชัดเจนเพื่อนำมาเป็นตัวอย่างประกอบการพรรณนาวิเคราะห์

งบประมาณวิจัย

นางพิมพ์ภาภรณ์ บุญประเสริฐ หลักสูตรปริญญาตรี สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ในปีงบประมาณ ๒๕๕๑ เป็นจำนวนเงิน ๔๐,๐๐๐ บาท (สี่หมื่นบาท)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๐ มีดังนี้

๑. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อแรก คือ เพื่อวิเคราะห์ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทยผ่านคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญของรัฐบาลในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๕๐ พบว่า วาทกรรมชาตินิยม ที่รัฐบาลนำเสนอสู่สังคมนั้น รัฐบาลได้สร้างวาทกรรม ๒๗ ชุด เพื่อสื่อสารและโน้มน้าวใจเรื่องความรักชาติ ดังนี้

๑. วาทกรรมรัฐบาลคือ ผู้สร้างและพัฒนาชาติ
๒. วาทกรรมร่วมมือกับรัฐบาลพัฒนาชาติ
๓. วาทกรรมรัฐบาล คือ ผู้รักชาติ
๔. วาทกรรมสามัคคี สมานฉันท์
๕. วาทกรรมเชิดชูคุณค่า และจิตวิญญาณความเป็นไทย
๖. วาทกรรมเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ

๗. วาทกรรมดำรงเอกราช อธิปไตย ความมั่นคง และผลประโยชน์ของชาติ
  ๘. วาทกรรมเรื่องความรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
  ๙. วาทกรรมเรื่องศิลปวัฒนธรรมไทย คือ สัญลักษณ์และสมบัติของชาติไทย
  ๑๐. วาทกรรมเข้าใจประชาธิปไตย และยึดมั่นในอุดมการณ์ของชาติ
  ๑๑. วาทกรรมรักชาติในทางที่ถูกต้อง
  ๑๒. วาทกรรมสร้างตราสินค้าไทยให้เป็นที่ยอมรับ
  ๑๓. วาทกรรมเกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย
  ๑๔. วาทกรรมสามัคคีคือพลัง
  ๑๕. วาทกรรมรักศิลปวัฒนธรรมไทย
  ๑๖. วาทกรรมเชื่อผู้นำ
  ๑๗. วาทกรรมชาวไทยจงพร้อมใจสร้างชาติ
  ๑๘. วาทกรรมผู้ไม่รักชาติไทย คือ คนที่สมควรถูกประณาม
  ๑๙. วาทกรรมคนไทยใจเป็นหนึ่งเดียว
  ๒๐. วาทกรรมคนไทย คือ พี่น้องร่วมแผ่นดินเดียวกัน
  ๒๑. วาทกรรมเด็กดีต้องมีหน้าที่สร้างชาติ
  ๒๒. วาทกรรมเด็กดีต้องมีความรักและความสามัคคี
  ๒๓. วาทกรรมเด็กดีคือ ทายาทของชาติต้องสร้างชาติ
  ๒๔. วาทกรรมเด็กดีต้องรักชาติ ร่วมใจกันสร้างชาติ พัฒนาชาติ
  ๒๕. วาทกรรมเด็กดีต้องยึดมั่นประชาธิปไตย
  ๒๖. วาทกรรมเด็กดีต้องเชิดชูความเป็นไทย
  ๒๗. วาทกรรมเด็กดีต้องรู้คุณค่าวัฒนธรรมไทย
- วาทกรรมชาตินิยมได้สร้างอัตลักษณ์ของรัฐบาลผู้สร้างวาทกรรม ดังต่อไปนี้
๑. ผู้มีความสามารถ
  ๒. ผู้หวังดีต่อประเทศชาติ
  ๓. ผู้พัฒนา
  ๔. ผู้ส่งเสริมและรณรงค์ชนในชาติ
  ๕. ผู้มีอุดมการณ์
  ๖. ผู้แก้ปัญหา
  ๗. ผู้สร้างชาติ
  ๘. ผู้เสริมสร้างและสนับสนุนชุมชนไทยในต่างประเทศ
  ๙. ผู้จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
  ๑๐. ผู้ห่วงใยประชาชน
  ๑๑. ผู้ซื่อสัตย์สุจริต
  ๑๒. ผู้มุ่งมั่น
  ๑๓. ผู้รักษา ส่งเสริม และปกป้องศิลปวัฒนธรรมไทย
  ๑๔. ผู้รักษาความมั่นคง

๑๕. ผู้ให้ความรู้
๑๖. ผู้สร้างความร่วมมือ
๑๗. ผู้สนับสนุนประชาชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมือง
๑๘. ผู้ส่งเสริมเรื่องความจงรักภักดี
๑๙. ผู้สร้างความร่วมมือ
๒๐. ผู้สร้างพลเมืองดีที่มีความเสียสละ สามัคคี มีศีลธรรมจริยธรรม จิตสำนึกต่อสังคม
๒๑. ผู้สร้างตราสินค้าของไทย
๒๒. ผู้ส่งเสริมให้รักชาติ
๒๓. ผู้ส่งเสริมความมั่นคง
๒๔. ผู้ปราบปรามการก่อการร้าย
๒๕. ผู้สร้างค่านิยมความรักชาติ
๒๖. ผู้สร้างค่านิยมเรื่องความสามัคคี
๒๗. ผู้สร้างค่านิยมเชื่อผู้นำ
๒๘. ผู้สืบสานวัฒนธรรมไทย
๒๙. ผู้ส่งเสริม เชิดชู วัฒนธรรมไทย
๓๐. ผู้ให้โอกาสทางการศึกษา
๓๑. ผู้สร้างเด็กดี
๓๒. ผู้กำหนดบทบาทหน้าที่ของเด็กดี
๓๓. ผู้ส่งเสริมความสามัคคี
๓๔. ผู้สืบสานประชาธิปไตย

๒. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ ได้แก่ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมและสังคม วัฒนธรรมในคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญของรัฐบาลไทย ในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๐ นั้น พบว่า วาทกรรมได้สร้างอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างวาทกรรมกับประชาชนผู้รับวาทกรรมแสดงเป็นตารางได้ ดังนี้

วาทกรรมของรัฐบาล		
วาทกรรมที่สื่อสาร	อัตลักษณ์ของรัฐบาล	ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างวาทกรรมกับประชาชนผู้รับวาทกรรม
วาทกรรมที่มีเนื้อหาแสดงสภาพปัญหาของชาติและเสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข	ผู้แก้ปัญหา ผู้สร้างสรรค์	รัฐบาล คือ ผู้นำพาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมนานาประเทศ
วาทกรรมที่ปลุกฝังค่านิยมของความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเพื่อพัฒนาประเทศชาติ	ผู้สร้างและส่งเสริมความรัก ความสามัคคี	ผู้สร้างสรรค์สังคม
วาทกรรมที่กล่าวเกี่ยวกับการ	ผู้ดูแลความสงบถ้วน	ผู้รักษาความสงบและความมั่นคง

ร่วมมือกันเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชาติและสร้างความมั่นคงของประเทศ	ผู้ดูแลผลประโยชน์ของชาติ	
วาทกรรมที่มีเนื้อหารณรงค์ให้รักชาติ	ผู้รักชาติ	ผู้สร้างความรักความสามัคคีภายในชาติ
วาทกรรมที่กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของเด็กและเยาวชนผู้เป็นกำลังสำคัญของชาติ	ผู้รักและห่วงใยเยาวชนของชาติ	- ผู้กำหนดบทบาทหน้าที่ให้เยาวชนเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างชาติ - ผู้กระตุ้นส่งเสริม สามารถสั่งสอนให้เยาวชนรักชาติ
วาทกรรมที่ปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี	ผู้สร้างพลเมืองดี	ผู้สร้างชาติ

สิ่งที่เป็นข้อสังเกต คือ วาทกรรมที่รัฐบาลสื่อสารให้ความหมายของอุดมการณ์ต่าง ๆ เชิงบวกต่อประเทศชาติ แต่สิ่งที่ตามมาซึ่งเป็นเสมือนวาระแฝงผ่านอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ คือ การสะท้อนความคิดของผู้สร้างวาทกรรมที่มีลักษณะเด่นชัดในการยึดถือรัฐบาลเป็นศูนย์กลาง ผู้กำหนดชะตากรรม ผู้ตัดสินใจ และผู้เลือกมาตรการต่าง ๆ การย้าอุดมการณ์ผ่านเพลง เป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งผ่านอุดมการณ์ไปสู่ประชาชนในวงกว้างมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนที่เสพวาทกรรมด้วยการฟังมากกว่าการอ่าน ความพึงพอใจในวัฒนธรรมบันเทิงย่อมมีส่วนในการก่อร่างอุดมการณ์ในแบบที่เป็นการสร้างความเคยชิน และการสั่งสมความรู้สึกที่มีต่อรัฐบาลในฐานะผู้ที่รอคอยการอุปถัมภ์ การดูแล

จากข้อสรุปในประเด็นต่าง ๆ ทำให้สามารถพิสูจน์ได้ว่า การนำทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์มาใช้ศึกษาการสร้างความหมายเรื่องชาตินิยมของรัฐบาล ทำให้เห็นว่าการสื่อสารของรัฐบาลเป็นการสร้างคุณค่าและความสำคัญของรัฐบาลในฐานะผู้สร้างวาทะเรื่องความรักชาติ ดังนี้

๑. การศึกษาเรื่องชาตินิยมในส่วนที่สร้างโดยรัฐบาลโดยการใช้ทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์ทำให้ช่วยอธิบายอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ความเป็นเหตุและผลที่เชื่อมโยงต่อเนื่องกัน และสามารถเข้าใจกระบวนการสร้างความหมาย เรื่อง ชาตินิยมของรัฐบาลชัดเจนขึ้น ทำให้เห็นว่ารัฐบาลมีสิ่งที่สำคัญ คือ ความชอบธรรมในการกล่าวอ้างวาทะเกี่ยวกับความรักชาติ ใช้ลายลักษณ์อักษรและสื่อหลายรูปแบบเผยแพร่วาทกรรม โดยมีกระบวนการผลิตหรือการสร้างมาตรฐานที่มีลำดับชั้นแบบราชการภายใต้การควบคุมโดยนโยบายของรัฐ เนื้อหา ความหมาย และอุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านการคัดเลือกในแง่มุมที่รัฐบาลต้องการ การสื่อสารจึงเป็นลักษณะแบบบนลงล่าง ผู้รับวาทกรรมจึงอยู่ในลักษณะของผู้ถูกกระทำให้มีแนวคิด ทศนคติ ตามแนวทางที่รัฐบาลต้องการและเป็นการแสดงให้เห็นการใช้อำนาจของรัฐบาลโดยผ่านอำนาจของวาทกรรม

๒. กระบวนการสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์หรือปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยมถูกสนับสนุนให้มีความชอบธรรมยิ่งขึ้น การที่วาทกรรมถูกสร้างบนบริบทของสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองและกฎหมาย ซึ่งล้วนแต่เป็นบริบทที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ หรือโลกทัศน์ของคนในสังคมโดยเฉพาะเรื่องคุณค่าของผู้นำในแบบฉบับที่มีศรัทธา มีคุณธรรมและรักชาติ รักประชาชน

๓. การศึกษาเรื่องชาตินิยมในฐานะที่เป็นวาทกรรม ทำให้พบว่าสามารถนำแนวคิดเรื่องวาทกรรมมาอธิบายการสื่อสารของรัฐบาลได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการใช้อำนาจของรัฐบาลไทย ดังแนวคิดของมิเชล ฟูกูเกต์ที่ว่าวาทกรรมเป็นการกระทำเกี่ยวกับอำนาจโดยที่วาทกรรมเป็นมากกว่าเรื่องของภาษา แต่เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษา กระบวนการจัดการในการสื่อสารปฏิภริยาโต้ตอบ บริบททางสังคมวัฒนธรรม และแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของอำนาจ ความรู้และการสร้างความจริงบางส่วนที่รัฐบาลเป็นผู้เลือกสรรวาทกรรมชาตินิยมที่เกิดขึ้นโดยผู้สร้างที่มีที่มาของอำนาจโดยความชอบธรรมจึงมีอิทธิพลต่อการสร้างความหมายอัตลักษณ์ความสัมพันธ์และอุดมการณ์ รัฐบาลจึงเป็นผู้ครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์โดยตำแหน่ง

๔. ลักษณะรูปแบบภาษา มีทั้งแบบทางการที่ให้ความรู้สึกจริงจังเป็นหลักการ แบบไม่เป็นทางการผ่านวรรณศิลป์และท่วงทำนองเพลง จึงเป็นการสื่อสารที่ให้ทั้งความน่าเชื่อถือและความพึงพอใจและเป็นบรรยากาศของสังคมไทยที่ให้ความสนใจเรื่องความคงอยู่ ความมั่นคงของชาติจากการแสดงออกซึ่งความรักความสามัคคีของชนในชาติ ซึ่งล้วนเป็นภาพที่พึงปรารถนาและท้ายที่สุดเป็นการเอื้อประโยชน์กลับมาสู่รัฐบาลลักษณะ “รัฐบาลนิยม” จึงเป็นผลสืบเนื่องของวาทกรรมชาตินิยมด้วย

๕. การแย่งพื้นที่กับวาทกรรมคู่ตรงข้ามเป็นเรื่องหนึ่งที่วาทกรรมเลือกที่จะไม่เน้นเนื้อหา เช่น วาทกรรมเรื่องเสรีภาพ ความเสมอภาค การกระจายอำนาจ การให้ความสำคัญแก่ปัจเจกชน พลเมืองเข้มแข็ง เป็นต้น ซึ่งวาทกรรมเหล่านี้มีพื้นที่ในการแสดงออกน้อยกว่าพื้นที่ที่รัฐบาลมี เช่น หนังสือพิมพ์รายวัน หนังสือพิมพ์วิเคราะห์วิจารณ์รายสัปดาห์ หรือมีเพียงสื่อทางใดทางหนึ่ง แต่รัฐบาลสามารถใช้สื่อทั้งวิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ตเพื่อตอกย้ำอุดมการณ์ ความเชื่อตามแนวทางของรัฐบาล แพร่กระจายไปสู่ประชาชน เพื่อตอกย้ำอุดมการณ์ของรัฐบาล

ข้อสังเกตที่พบจากการวิจัย คือ ความน่าเชื่อถือของวาทกรรมชาตินิยมโดยรัฐบาลโดยเฉพาะอย่างยิ่งในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลนั้น แม้ว่าสิ่งที่รัฐบาลกล่าวจะสามารถเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ภารกิจและงานที่รัฐบาลวางแผนไว้สามารถปฏิบัติอย่างเห็นผลในรูปของโครงการ กิจกรรมและงานต่าง ๆ ดังที่ปรากฏในรายงานประจำปีของรัฐบาลแต่ละยุคสมัย แต่การที่วาทกรรมของรัฐบาลสะท้อนถึงวัฒนธรรมโรแมนติกและมีลักษณะโครงสร้างบางประการที่สอดคล้องกับวรรณกรรมแนวพาฝันของสายทิพย์ นุกุลกิจ (๒๕๓๔) ซึ่งได้อธิบายว่าวรรณกรรมที่มีเนื้อหาแนวพาฝันที่สะท้อนถึงอารมณ์รัก เนื้อหาจะสะท้อนแนวคิดเชิงอุดมคติของผู้แต่ง เป็นแนวคิดที่มีประโยชน์ต่อผู้อ่านและสังคมเนื้อหาสะท้อนจินตนาการของผู้แต่ง และสะท้อนเรื่องราวต่าง ๆ เนื่องจากโอภาสวันสำคัญของชาติและศาสนา ทำให้พบว่า ชาติ ในมุมมองหนึ่งเป็นภาพในจินตนาการของรัฐบาลที่เป็นสัญลักษณ์ของความสุขความมั่นคงในชีวิตเหมือนอุดมคติที่มนุษย์ปรารถนา การจะเข้าถึงความสุขนั้นได้ต้องอาศัยรัฐบาลเป็นสื่อกลาง ซึ่งภาพรัฐบาลจะเป็นตัวละครฝ่ายดีหรือพระเอกผู้เป็นวีรบุรุษที่มีศักยภาพมหาศาลที่จะคอยโอบอุ้มช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากและแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปได้ ขณะที่ผู้ร้าย คือ ผู้ที่ยืนอยู่ตรงข้ามหรือไม่ปฏิบัติตามคำบอก คำสั่งของรัฐบาล รวมไปถึงผู้ที่ขัดขวางความสงบสุข ความเจริญของรัฐ การที่พลเมืองจะได้เข้าถึงชาติแบบอุดมคติก็ด้วยความรักอันยิ่งใหญ่ในแบบที่พร้อมจะเสียสละได้แม้กระทั่งชีวิตและการเชื่อถือรัฐบาลปฏิบัติตามแนวทางที่รัฐบาลวางไว้โครงสร้างลักษณะดังกล่าวนี้ อาจเป็น เหตุหนึ่งของการลดทอนความน่าเชื่อถือในการสื่อสารวาทกรรมของรัฐบาลทั้ง ๆ ที่สิ่งที่รัฐบาลถ่ายทอดผ่านวาทกรรมชาตินิยม ล้วนเป็นแนวคิดในเชิงบวก นอกจากนี้ลักษณะดังกล่าวยังทำให้นโยบายและ คำขวัญของรัฐบาลซึ่งจัดเป็นวรรณกรรมประเภทสารคดีมีลักษณะพิเศษโดยมีลีลาของการใช้จินตนาการแบบบันเทิงคดีมาสื่อสารเชิงบอกเล่า และโน้มน้าวจิตใจให้ประชาชนผู้รับสารยอมรับและปฏิบัติตามอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาเชิงลึกในกระบวนการรับสารของประชาชนเพื่อศึกษาความหมายของชาตินิยมที่ถูกสร้างขึ้นในมิติของพลเมืองผู้รับวาทกรรม เพื่อช่วยอธิบายชาตินิยมที่สร้างและสื่อสารในอีกระดับหนึ่งของสังคมได้

เอกสารอ้างอิง

พิมพาภรณ์ บุญประเสริฐ(๒๕๕๔).วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๐. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)

วิจัยโดย นางลดาวัลย์ แก้วสีนวล

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส เป็นพื้นที่ที่มีความรุนแรงของปัญหาการก่อความไม่สงบอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในอดีตนั้น ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความสงบสุขและสันติสุข มีความสามัคคีระหว่างพี่น้องชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม มีการดำเนินชีวิตที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน แม้จะมีความแตกต่างกันในด้านภาษาและการนับถือศาสนา

ความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมของคนไทยทั้งสองกลุ่ม โดยเฉพาะด้านทัศนคติในการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนกิจ ซึ่งบางครั้งก่อให้เกิดความไม่เข้าใจระหว่างกัน โดยเฉพาะกลุ่มข้าราชการ ฝ่ายปกครอง ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลความสงบเรียบร้อย ไม่เข้าใจว่าเหตุใดคนไทยมุสลิม จึงปฏิบัติกิจกรรมเช่นนั้น นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ของรัฐบางคนยังมีความคิดว่าจะทำอย่างไรให้ชาวไทยมุสลิมลดความเคร่งครัดตามหลักศาสนาอิสลามลงบ้าง ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างกันมากขึ้น ประกอบกับการใช้ภาษากลายเป็นอุปสรรคขวางกั้นการสื่อสาร เพราะสื่อความหมายไม่เข้าใจกัน สิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นสาเหตุและที่มาแห่งความไม่เข้าใจ ความหวาดระแวง ความรู้สึกที่เริ่มขาดความจริงใจต่อกัน อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ความล่าช้าในการพัฒนาของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดที่ใกล้เคียง จึงเกิดคำถามว่าทำไมจึงมีความแตกต่างในด้านเศรษฐกิจ ค่าครองชีพ ทั้งที่เสียภาษีให้รัฐบาลเหมือนกัน ประชาชนจังหวัดอื่น ๆ ได้รับการดูแลด้านสวัสดิการต่าง ๆ จากรัฐ ในขณะที่พี่น้องในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้กลับยากจนและขาดปัจจัยในการผลิตและการดำรงชีวิตอันเป็นเหตุผลหนึ่งที่น่ามาเป็นเหตุผลในการสร้างภาพให้เยาวชนเกิดความรู้สึกในทางลบต่อหน่วยงานของรัฐมาโดยตลอด ความไม่เข้าใจกันของคนไทยสองวัฒนธรรม และความแตกต่างทางเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรมที่กล่าวมานี้ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาในด้านความสัมพันธ์ระหว่างกัน นอกจากนั้นยังมีปัญหาเรื่อง กระบวนการการก่อการร้ายต่าง ๆ ซึ่งเรียกร่องผลประโยชน์ กลายเป็นการต่อสู้ที่ยืดเยื้อยาวนานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กลายเป็นปัญหาที่รัฐบาลทุกสมัยต้องขบคิดเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหา และแสวงหาหนทางเพื่อยุติสถานการณ์ความไม่เข้าใจเหล่านี้ โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบได้ดำเนินการตามยุทธวิธีต่าง ๆ แต่ก็ยังไม่มิตีทำว่าเหตุการณ์จะสงบลง ปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อประเทศอย่างมาก เป็นสิ่งที่รัฐบาลและผู้เกี่ยวข้องจะต้องช่วยกันแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาโดยการจัดการอย่างรอบด้าน โดยอาศัยการศึกษาข้อมูลอย่างละเอียดของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งข้าราชการและเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายจะต้องมีความเป็นกลาง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็ประโยชน์ในการนำไปสู่การวางแผนยุทธศาสตร์การแก้ปัญหา ทั้งนี้โดยการจัดการอย่างรอบด้านเพื่อนำภาคใต้กลับสู่สันติสุขอีกครั้ง

ความแตกต่างทางวัฒนธรรม นำมาซึ่งอุปสรรคในการสื่อสาร ดังนั้น แนวทางการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและจำเป็น ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาลักษณะที่มาของแบบแผนแห่งความคิด การแสดงออกด้านการสื่อสารและการแสดงออกทางพฤติกรรมเพื่อการสื่อสารระหว่างกัน ทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมจำเป็นต้องศึกษาและมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดีเกี่ยวกับวัฒนธรรมของแต่ละฝ่าย เนื่องจากจะส่งผลโดยตรงต่อทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มคนนั้น ๆ การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญต่อการสร้างความรู้ ความ

เข้าใจแก่ประชาชนที่มีความแตกต่างกัน เนื่องจากเป็นการสื่อสารที่ต้องมีการผสมผสานระหว่างการใช้ถ้อยคำ ภาษา วิธีการสื่อสาร ตลอดจนสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่แสดงออกมาควบคู่กับลักษณะทางวัฒนธรรม ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจพื้นฐาน ที่มาของรูปแบบแนวความคิด อุปนิสัย และวิถีชีวิต รวมทั้งค่านิยมต่าง ๆ ในการที่จะช่วยส่งเสริมหรือบางครั้งอาจกลายเป็นอุปสรรคทางการสื่อสารระหว่างกันจึงต้องเข้าใจสิ่งเหล่านี้ เพื่อการเข้าใจร่วมกัน และเป็นผลในการสร้างเสริมสัมพันธภาพที่ดีต่อชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิมในที่สุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษารูปแบบการเปิดรับข่าวสารของชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
๒. เพื่อศึกษาปัจจัยทางวัฒนธรรมของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมที่ส่งผลกระทบต่อ การสื่อสาร
๓. เพื่อศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่ออื่น ๆ ที่มีผลต่อการสร้างความรู้ การสร้างความเข้าใจของประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
๔. เพื่อสร้างรูปแบบการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมที่เหมาะสมในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างประชาชนชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการศึกษาวิจัยโดยการกำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา ด้านประชากร และระยะเวลาในการวิจัย ดังนี้

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษารูปแบบการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน ได้แก่ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และสื่อบุคคล กระบวนการปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อ การสื่อสาร ความคิดเห็นที่มีต่อการนำเสนอเนื้อหาข่าวสาร รูปแบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
๒. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ทำกรวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส
๓. ขอบเขตด้านระยะเวลา ระยะเวลาในการทำวิจัยอยู่ในระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๔๘ – เดือนตุลาคม ๒๕๕๑

วิธีการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มประชากร คือ ประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยแบ่งเก็บข้อมูลประชากรจำนวน ๑,๗๕๖,๔๓๔ คน ได้แก่ จังหวัดยะลา จำนวน ๔๕๘,๖๑๘ คน จังหวัดปัตตานี จำนวน ๖๒๗,๙๕๕ คน จังหวัดนราธิวาส จำนวน ๖๖๙,๘๖๑ คน กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสัดส่วน จำนวน ๔๐๐ คน ส่วนการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการโดยคัดเลือกกลุ่มประชากรที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ตัวแทนกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา ตัวแทนกลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่จำนวน ๓๐ คน นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ

ที่เกี่ยวข้องเพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหาและการแสวงหารูปแบบการสื่อสาร เพื่อนำไปสู่แนวทางในการจัดการสื่อสารในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน ๖ คน

งบประมาณวิจัย

นางลดาวัลย์ แก้วสินวล หลักสูตรการจัดการสื่อสารดุสิตบัณฑิต สาขาการจัดการสื่อสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ในปีงบประมาณ ๒๕๕๑ เป็นจำนวนเงิน ๕๐,๐๐๐ บาท (ห้าหมื่นบาท)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) มีดังนี้

๑. การเปิดรับข่าวสารของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุโทรทัศน์คิดเป็นร้อยละ ๙๒.๘๐ โดยมีความถี่ในการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุโทรทัศน์ คือ เปิดรับทุกวัน ระยะเวลาที่เปิดรับข่าวสารฯ คือมากกว่า ๓ ชั่วโมงต่อวัน สำหรับรายการโทรทัศน์ที่เปิดรับข่าวสาร ได้แก่ รายการประเภทรายงานข่าว การวิเคราะห์ข่าว รองลงมาเป็นรายการเพลง และรายการวิเคราะห์ข่าวและสถานการณ์

๒. รูปแบบการเปิดรับข่าวสารจากสื่อประเภทต่าง ๆ ของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากผลการวิจัย พบว่า ส่วนใหญ่เปิดรับข่าวสารจากบุคคลในครอบครัว รองลงมาคือเพื่อนบ้านที่นับถือศาสนาเดียวกันและญาติโดยความถี่และเนื้อหาในการพูดคุย ได้แก่ ข่าวสารทั่วไปมีความถี่ในการพูดคุยมากที่สุด รองลงมาได้แก่ เรื่องการทำมาหากิน และข่าวสถานการณ์ในพื้นที่

๓. อิทธิพลของสื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่ออื่น ๆ ที่มีผลต่อการสร้างความรู้ การสร้างความเข้าใจของประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากผลการวิจัยพบว่า สื่อมวลชนมีความรวดเร็วในการนำเสนอข่าวสารเป็นประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมาก ความไม่มั่นใจในการนำเสนอข้อมูลของสื่อมวลชนทำให้ประชาชนในพื้นที่ไม่เชื่อถือข่าวสารที่สื่อมวลชนนำเสนอ

จากผลการวิจัยพบข้อมูลที่น่าสนใจ คือ ประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน โดยประชาชนให้ความสนใจข่าวสารประเภทรายงานข่าวและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นโดยมีการติดตามข้อมูลที่มีความถี่สูง แต่อย่างไรก็ตามในแง่ของความน่าเชื่อถือที่มีต่อข่าวสารที่นำเสนอ โดยสื่อมวลชนนั้นพบว่ายังไม่มั่นใจในด้านข้อมูลและความเป็นกลางในการนำเสนอข่าวและในด้านการสื่อสารระหว่างกันของคนไทยทั้งสองกลุ่มพบว่า การสื่อสารระหว่างกันยังเป็นไปอย่างราบรื่นมีการพบปะกันบ่อยครั้งในศาสนสถาน รวมทั้งพบว่าความแตกต่างทางวัฒนธรรม ไม่ใช่ปัญหาสำคัญในการมีความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับประชาชน แต่ผลจากการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่รัฐเป็นไปอย่างราบรื่น มีการพบปะกันน้อยและสื่อสารกันเฉพาะในกรณีที่จำเป็นเท่านั้น

๔. ปัจจัยทางวัฒนธรรมของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมที่ส่งผลกระทบต่อสื่อสาร จากผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่มีการพูดคุยกับคนต่างศาสนาน้อยกว่าสัปดาห์ละ ๑ วัน ซึ่งนับเป็นความถี่ น้อยมาก โดยลักษณะความสัมพันธ์ของบุคคลต่างศาสนาที่พูดคุยด้วย คือ เพื่อนบ้าน สถานที่ที่พบปะพูดคุยกันส่วนใหญ่คือในศาสนสถาน (มัสยิด) รองลงมาคือ ในร้านน้ำชา และในบริเวณหมู่บ้าน

นอกจากนั้นปัจจัยทางวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษา ได้แก่ ความไม่เข้าใจภาษาพูด และรูปแบบการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน ประเภทกิจกรรมหรือพิธีกรรมที่เข้าร่วม ได้แก่ งานแต่งงาน ทั้งนี้พบว่าเหตุผลที่กลุ่มตัวอย่างระบุว่า เป็นปัญหาและอุปสรรคในการพูดคุยกับคนต่างศาสนา ได้แก่ ทศนคติและความเชื่อที่ต่างกันมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ความไม่เข้าใจภาษาพูด รูปแบบการดำเนินชีวิตที่ต่างกัน สำหรับช่องทางในการแพร่กระจายข่าวสารมาจากแหล่งสำคัญได้แก่ มัสยิด ร้านน้ำชา โดยที่มัสยิดเป็นศาสนสถานที่ชาวไทยมุสลิมต้องเข้าไปประกอบศาสนกิจเป็นประจำทุกวัน และในทุกวันศุกร์ที่ผู้ชายมุสลิมทุกคนต้องไปมัสยิด แม้จะดูสถานที่ที่เป็นทางการแต่ก็เป็นแหล่งเผยแพร่ข้อมูล ที่มีความต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ส่วนร้านน้ำชาเป็นแหล่งนัดพบปะเพื่อพูดคุยกันในประเด็นเกี่ยวกับเรื่องทั่วไป การวิเคราะห์ห้วงวิจรณ์ได้อย่างอิสระ

นอกจากนั้นปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสาร ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อสื่อสารระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันนั้น ต่างมีกรอบ ความเชื่อ ทศนคติ ลักษณะทางสังคม ที่แตกต่างกันสามารถอธิบายได้ ดังนี้

(๑) cultural หมายถึง พื้นฐานทางด้านวัฒนธรรม เช่น ภาษา ความเชื่อทางศาสนาที่ต่างกัน ส่งผลให้ความหมาย การตีความ และความเข้าใจแตกต่างกัน ชายไทยมุสลิมที่เป็นคนในชนบท ส่วนใหญ่ไม่ค่อยเข้าศึกษาในระบบโรงเรียนสามัญ แต่นิยมเรียนในโรงเรียนสอนศาสนา ทำให้เกิดปัญหาในการสื่อสารระหว่างกัน นอกจากนี้การอ่านหนังสือภาษาไทยไม่ได้ก็ส่งผลกระทบต่อรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งทำให้ขาดโอกาสในการรับรู้ข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น

(๒) Sociocultural หมายถึง ลักษณะทางสังคมที่แตกต่างกัน เช่น สถานภาพของบุคคล ฐานะทางสังคม มีผลกระทบโดยตรงต่อการให้ความเคารพ การยอมรับนับถือ ความไว้วางใจของบุคคลต่อบุคคลอื่น ๆ เนื่องจากลักษณะของชาวไทยมุสลิมมักจะเป็นผู้ใช้ชีวิตเรียบง่าย อยู่กับธรรมชาติ รักความสงบและผูกพันกับศาสนา โดยเฉพาะผู้หญิงมุสลิมเมื่อแต่งงานแล้วจะทำหน้าที่เป็นแม่บ้าน ไม่ค่อยออกไปพบปะกับใครมากนัก สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ต่างกับชาวไทยพุทธซึ่งมักจะชอบพบปะพูดคุยกัน

(๓) Psycho Cultural หมายถึง รูปแบบ วิธีคิด ที่มาของความคิด การตอบสนองต่อสิ่งเร้า ภายนอก ความไม่แน่ใจ ความไม่มั่นใจ ความหวาดระแวง และการคิดแบบเหมารวม ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อรูปแบบการสื่อสารระหว่างกัน ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องไปสู่การเลือกที่จะสื่อสารหรือไม่สื่อสารกับบุคคลต่างวัฒนธรรม ซึ่งโดย ส่วนใหญ่เลือกที่จะหลีกเลี่ยงการสื่อสารมากกว่าเพื่อลดความวิตกกังวลในผลที่จะตามมา โดยอาจถูกมองจากกลุ่มเดียวกันว่าเป็นคนละพวกกัน เป็นต้น

(๔) Environment Influences หมายถึง สถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งเรื่องแนวคิด วิธีการดำเนินชีวิต เช่น ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ ความจำเป็นในการตัดสินใจเลือกข้างส่งผลให้บุคคลไม่กล้าที่จะสื่อสารกับบุคคลที่ตนเองไม่ไว้วางใจหรือมีความคับข้องใจ

๕. รูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างประชาชนชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากผลการวิจัยสามารถสรุปผลจากการสัมภาษณ์นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญได้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการสร้างรูปแบบการสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชาชนในพื้นที่ดังนี้

(๑) ผู้ส่งสาร บุคคลที่เป็นผู้ส่งสาร ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำทางการปกครองหรือผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับประชาชนนั้นต้องเป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือโดยตำแหน่งหน้าที่หรือเป็นผู้นำตามทางศาสนาที่เรียกว่า ผู้นำทางจิตวิญญาณ เนื่องจาก

ประชาชนส่วนใหญ่เป็นมุสลิมที่มีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เคร่งครัดในหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะโต๊ะอิมามนั้น เป็นผู้ซึ่งชาวมุสลิมให้ความเคารพ นับถือ เชื่อฟัง เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชาวมุสลิม เป็นบุคคลที่สามารถให้คำแนะนำการแก้ปัญหาความขัดแย้ง และมีความรู้เกี่ยวกับหลักศาสนาเป็นอย่างดี จึงควรเร่งให้เกิดการพัฒนาบุคคลเหล่านั้นให้เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในด้านอื่น ๆ

ในส่วนของงานวิจัยในพื้นที่ส่วนใหญ่พบว่า สื่อบุคคลเป็นสื่อดั้งเดิมที่อยู่คู่กับชุมชนมาช้านาน และยิ่งได้รับการยอมรับมากขึ้นในช่วงที่สถานการณ์ไม่ปกติ เพราะประชาชนในพื้นที่ต้องการที่พึ่งพิงทางจิตใจ โดยเฉพาะสื่อบุคคลที่มีคุณสมบัติหลัก คือ มีความจริงใจ ช่วยเหลือชุมชนอย่างต่อเนื่อง เรียนรู้ เคารพในบริบทชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการทำงาน ซึ่งจะทำให้ได้รับความร่วมมือและการตอบรับที่ดีจากประชาชน

สำหรับสื่อบุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นพบว่า ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้มีข้าราชการ เจ้าหน้าที่ที่เป็นทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีปฏิสัมพันธ์กันมากนัก กลุ่มทหาร ตำรวจ เป็นกลุ่มที่มีศักยภาพสูงในการที่จะช่วยเหลือประชาชน แต่กลับได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก ในด้านนโยบายการปฏิบัติงานและกระบวนการทำงานในพื้นที่ในทางลบ ซึ่งต้องดำเนินการแก้ไขนโยบายเกี่ยวกับการส่งเจ้าหน้าที่ไปปฏิบัติงานให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น การทำงานของหน่วยงานทั้งหลายต้องมีเป้าหมายเดียวกันเพื่อสร้างความเชื่อถือ ศรัทธาจากประชาชนโดยเร็ว

(๒) สารหรือเนื้อหาข่าวสาร การจัดลำดับประเด็นเนื้อหาในการสื่อสาร การนำเสนอข้อมูลเป็นสื่อที่ต้องมีความระมัดระวังอย่างยิ่ง โดยเฉพาะประเด็นของข่าวเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เป็นความคิดเห็นที่ขัดแย้งกัน การใช้รูปแบบสัญลักษณ์ และภาษาที่สอดคล้องกับลักษณะของประชาชนในพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนมุสลิม

(๓) ช่องทางหรือสื่อ รวมถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการนำเสนอต้องพัฒนาช่องทางการสื่อสารในพื้นที่ทั้งสื่อบุคคล และสื่อมวลชน วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น โดยรัฐจะต้องสนับสนุนหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เพราะปัจจุบันมีหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นหลายฉบับปิดตัวไป เนื่องจากประสบปัญหาเรื่องเงินทุน ซึ่งแท้จริงแล้วสื่อเหล่านี้สามารถใช้เป็นช่องทางในการนำเสนอข่าวสารจากรัฐไปสู่ประชาชน เพราะรูปแบบภาษาที่ใช้เป็นภาษาท้องถิ่นซึ่งสามารถเข้าถึงประชาชนได้ดี

นอกจากนี้ ในส่วนของมัสยิดและร้านน้ำชา พบว่า เป็นสถานที่สำหรับพบปะกันอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการในการเป็นสถานที่สำหรับการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารจากกลุ่มผู้นำความคิดเห็นไปยังสมาชิก คนอื่น ๆ ในชุมชนอย่างรวดเร็ว บางครั้งข่าวสารเหล่านั้นเป็นข้อเท็จจริงซึ่งมีข้อมูลทั้งด้านบวกและลบ หรือข้อมูลที่ขาดการกลั่นกรองในด้านความถูกต้อง รอบคอบ อันส่งผลให้ผู้รับสารเกิดความสับสน หรือรับข่าวสารไม่ครบถ้วน จนเกิดปัญหาความไม่เข้าใจและความหวาดระแวงต่อกันมากขึ้น

(๔) ผู้รับสาร ซึ่งเป็นชาวมุสลิมมีข้อจำกัด คือ ไม่สามารถเขียนและอ่านภาษาไทยได้จึงจำเป็นต้องแสวงหาวิธีการลดช่องว่างดังกล่าว โดยการเปิดโอกาสให้เข้าถึงสื่อต่าง ๆ มากขึ้น ด้วยวิธีการปรับภาษาที่ใช้ในการสื่อสารทางสื่อมวลชนให้เป็นภาษามลายูท้องถิ่น ส่วนประเด็นด้านทัศนคติของประชาชนที่มีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ พบว่า ต้องเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ได้เรียนรู้และปรับกลยุทธ์ในการเข้าไปให้ถึงจิตใจของประชาชน เพื่อสร้างการยอมรับและควรมีการปรับนโยบายการคัดเลือกบุคลากรให้ลงไปปฏิบัติงานในพื้นที่เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุด

โดยรูปแบบการสื่อสารระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องในการทำงานในพื้นที่ การนำไปสู่ความเข้าใจ รวมทั้งการสร้างกรอบประสบการณ์ร่วมกัน และการสร้างความสัมพันธ์โดยมียุทธวิธี ดังนี้

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

D = Development of Relationship การพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อนำไปสู่การสร้างสันติภาพของผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่และผู้นำทางการปกครองต้องพยายามแสวงหาแนวทาง เพื่อสร้างกิจกรรมร่วมกันอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

O = Openness to Culture Differences การยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม และการรู้จัก เอาใจเขามาใส่ใจเรา เนื่องจากการที่คู่สื่อสารแต่ละฝ่ายต่างถือเอาตนเองเป็นศูนย์กลางในการสื่อสารทำให้เกิด ความไม่สบายใจที่จะสื่อสารหรือหลีกเลี่ยงที่จะสื่อสารกันส่งผลให้เกิดช่องว่างในการติดต่อสื่อสารกันมากขึ้น

I = Information Sharing แบ่งปันข้อมูลข่าวสารระหว่างกันของหน่วยงานที่ต้องเข้าไปปฏิบัติการในพื้นที่ทุกรูปแบบ เพื่อสร้างความเข้าใจและการรับรู้ข้อมูลที่ตรงกัน ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและการแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุดมากขึ้น

T=Trust Building การสร้างความไว้วางใจต่อกัน ที่ผ่านมาประชาชนมักจะมองว่าตนเองไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่รัฐจึงต้องเร่งสร้างความเชื่อมั่นในด้านการดำเนินการตามกฎหมายกับผู้กระทำความผิดอย่างจริงจัง โดยการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการดำเนินงานต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความร่วมมือกับประชาชน

R = Respects for Individualism การให้ความเคารพต่อความเป็นปัจเจกบุคคลเพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดมายาคติแบบเหมารวม (Stereotype) อาจมีคนไทยพุทธบางส่วนที่มีทัศนคติในทางลบกับชาวไทยมุสลิมว่าขาดการพัฒนาบ้าง หัวแข็ง หัวหมอบ้าง ซึ่งแท้จริงแล้วมุสลิมทุกคนเป็นผู้ที่เลื่อมใสในหลักแห่งศาสนา มีชีวิตที่สมถะเรียบง่าย ไม่ค่อยสูงส่งกับใคร เพราะความซื่อตรงใจและรักสงบ หากคู่สื่อสารเข้าใจก็จะสามารถแสวงหาวิธีการสื่อสารสามารถเข้าถึงจิตใจของพวกเขาเหล่านั้นได้

I = Integration การบูรณาการการทำงานในพื้นที่ทั้งในด้านการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์การให้ข้อมูลข่าวสาร การใช้สื่อรูปแบบต่าง ๆ อย่างเหมาะสมสอดคล้องกัน รวมทั้งการประสานงานในการทำงานอย่างมีเอกภาพ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้การทำงานในพื้นที่ของทุกฝ่ายเป็นไปตามเป้าหมายเดียวกัน สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

G = Government Fairness and Policies การกำหนดนโยบายของรัฐที่ต้องมุ่งสร้างความเท่าเทียมและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ อย่างยุติธรรม โดยต้องมองให้ลึกลงไปในพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เพื่อลดเสี่ยงการต่อต้านหรือความไม่เข้าใจกันจนกระทั่งอาจนำไปสู่การต่อต้านที่รุนแรง ที่สำคัญ คือ ในพื้นที่ภาคใต้ การพัฒนาในด้านการศึกษา ยังไม่เท่าเทียมกับภูมิภาคอื่น ๆ ซึ่งควรต้องมีการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน

H = Harmony การอยู่ร่วมกันอย่างผสมผสานกลมกลืนหรือการสร้างความสัมพันธ์ในพื้นที่ในรูปแบบการสร้างสรรค์กิจกรรมร่วมกัน การรับฟังความคิดเห็นของคนในพื้นที่ และนำมาปรับปรุงแก้ไขกฎระเบียบต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับรูปแบบวิถีชีวิต สร้างสรรค์กิจกรรมร่วมกัน

T = Team Unity การทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับนโยบายสู่การปฏิบัติต้องเป็นไปอย่างมีเอกภาพ สนับสนุนและให้ความร่วมมือกัน รวมทั้งไม่คิดแต่จะแย่งชิงผลงานให้กับฝ่ายของตนเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้น ถ้าเราสามารถสร้างหรือขยายกรอบแห่งประสบการณ์เพื่อให้เกิดการยอมรับความเข้าใจ และความเห็นอกเห็นใจกัน ย่อมจะนำไปสู่การพัฒนาความสัมพันธ์อย่างยั่งยืนระหว่างคนไทยทั้งสองกลุ่มในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

๑. ด้านผู้ส่งสาร การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ข้อเสนอเกี่ยวกับคุณลักษณะและบทบาทของผู้ที่ทำหน้าที่ในการสื่อสารกับประชาชนในพื้นที่ ดังนี้

(๑) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ต้องมีความพร้อมในการปฏิบัติงานกับประชาชนในพื้นที่ทั้งในด้านความรู้ ความสามารถในการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเยี่ยม กระบวนการคัดเลือกบุคคลลงพื้นที่ต้องมีกระบวนการที่พิถีพิถันเป็นพิเศษ เพื่อสร้างการยอมรับจากประชาชนในพื้นที่ และเป็นการเริ่มต้นเพื่อนำไปสู่ การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันในพื้นที่ต่อไป

(๒) ลักษณะของการทำงานในพื้นที่ของหน่วยที่เกี่ยวข้องต้องกระทำเป็นทีมมีการประสานงาน เพื่อประสานด้านข้อมูลให้เป็นหนึ่งเดียวกัน โดยเฉพาะการประสานงานระหว่างผู้ประสานงานกับกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้นำทางความคิดในพื้นที่แต่เดิม เพราะผู้นำกลุ่มในอดีตมีความรู้ในด้านศาสนา ในขณะที่กลุ่มคนรุ่นใหม่ต้องมีความรอบรู้ และเป็นผู้ที่สามารถเชื่อมแนวความคิดจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๓) การพัฒนากลุ่มบุคคลในพื้นที่ให้มีศักยภาพในการปกครองดูแลกันเอง ที่จะมาปฏิบัติการในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากคนกลุ่มนี้มีความใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่อยู่เดิม และมีความคล้ายคลึงกับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งคนกลุ่มนี้จะเข้าไปทำงานในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจคือ กลุ่มเยาวชนและสตรีที่มีความพร้อม โดยการจัดฝึกอบรมให้ความรู้ทางวิชาการและด้านเทคนิค เพื่อเพิ่มศักยภาพและความสามารถในการนำความคิดเห็น การถ่ายทอดความรู้ไปยังสมาชิกคนอื่น ๆ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีความรู้ มีศักยภาพในการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องราวที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

๒. สาร การวิจัยครั้งนี้ได้ข้อเสนอเกี่ยวกับคุณลักษณะของเนื้อหาข่าวสารในการสื่อสารกับประชาชนในพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการนำเสนอเนื้อหาต่าง ๆ ต้องมีความระมัดระวังการตรวจสอบข้อมูลต้องมีความละเอียดเพราะข่าวสารที่นำไปสู่การสร้างความสมานฉันท์ในสังคม ไม่เพียงแต่นำเสนอความจริง แต่ยั้งต้องให้ความเป็นธรรมต่อผู้อยู่ในเหตุการณ์ทุกฝ่าย

๓. ช่องทางการสื่อสาร การวิจัยครั้งนี้ได้ข้อเสนอเกี่ยวกับคุณลักษณะของช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการสื่อสารกับประชาชนในพื้นที่ ดังนี้

(๑) สื่อบุคคล เป็นช่องทางการสื่อสารที่ดีและมีประสิทธิภาพที่สุด ในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนในพื้นที่ เนื่องจากความเป็นพวกเดียวกัน สามารถสร้างความไว้วางใจได้มากกว่าคนภายนอก ซึ่งการพัฒนา สื่อบุคคลประกอบด้วยกลุ่มผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มสตรีและเยาวชน ให้ได้รับความรู้ และเข้าสู่กระบวนการอบรม เพื่อให้เกิดทักษะในการสื่อสารมีข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน ในการสื่อสารเพื่อบอกต่อสมาชิกอื่น ๆ

(๒) สื่อมวลชน เป็นช่องทางที่ประชาชนเปิดรับข่าวสาร เพื่อให้ตนเองมีความรู้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น ต้องสร้างหรือเพิ่มช่องทางให้ประชาชนในพื้นที่สามารถเข้าถึงได้มากขึ้น เช่น การใช้ภาษาถิ่น การขยายช่วงเวลาสำหรับพื้นที่ให้มากขึ้นโดยต้องสอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตของประชาชน การสอดแทรกรายการที่เป็นการอนุรักษ์เผยแพร่วัฒนธรรมของพื้นที่ในภาคใต้ให้มากขึ้น เพื่อสร้างความภาคภูมิใจแก่คนที่อยู่ในพื้นที่เหล่านั้น ส่วนประเด็นการนำเสนอข่าวเหตุการณ์ในพื้นที่ นอกจากจะเน้นไปที่การให้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องครบถ้วน

แล้ว ต้องมีเป้าหมายในการรายงานข่าวที่มุ่งไปสู่การเกิดสันติภาพ เช่น มีความหลากหลายของการแสดงความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายที่แสดงความคิดเห็นด้วยความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจกันเพื่อขยายเหตุผลของความขัดแย้ง และสื่อ ต้องมีวิธีการแสวงหาข้อมูลแบบประสานความร่วมมือกันเพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลทุกชั้นตอนก่อนการนำเสนอ เพื่อให้เกิดความถูกต้องและนำไปสู่แนวทางในการแก้ไขได้อย่างชัดเจนต่อไป

(๓) สื่ออินเทอร์เน็ต เป็นสื่อที่กลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ให้ความสนใจสามารถแพร่กระจายข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว ไร้ขีดจำกัด จึงเป็นสื่อที่หน่วยงานของรัฐใช้เป็นช่องทางในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่สร้างสรรค์ รวมทั้งเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องไปยังประชาชนในพื้นที่เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และเป็นการปิดช่องว่างทางการสื่อสารในพื้นที่

๔. ผู้รับสาร การวิจัยครั้งนี้ได้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้รับสาร เพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการสื่อสารกับประชาชนในพื้นที่ดังนี้

(๑) ด้านคุณลักษณะทางประชากร ประชาชนในพื้นที่ที่มีความแตกต่างในการใช้ภาษา โดยรูปแบบของภาษาที่ใช้ ได้แก่ ภาษาถิ่นมาลาญ ภาษาถิ่นใต้ ภาษาไทยกลาง รูปแบบการสื่อสารจึงต้องคำนึงถึงการออกแบบให้เอื้อต่อการรับรู้ ความเข้าใจ ความสนใจ และความต้องการของประชาชนในพื้นที่เหล่านั้น เพื่อนำไป สู่การสร้างความร่วมมือ และเป็นการปิดช่องว่างของการสื่อสาร ที่เป็นอุปสรรคสำคัญในการสื่อสาร และการเข้าถึงประชาชนทุกกลุ่ม

(๒) ด้านการเปิดรับสื่อ ประชาชนเปิดรับสื่อวิทยุกระจายเสียงและสื่อโทรทัศน์เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสื่อทั้ง ๒ ประเภทนี้ ต้องเปิดพื้นที่ให้กับภาคประชาชนในพื้นที่มากขึ้น รวมทั้งปรับปรุงรูปแบบรายการ เนื้อหาที่สอดคล้องกับความต้องการและมีการคัดเลือกผู้จัดรายการที่เหมาะสมในการให้ความรู้ การสร้างความเข้าใจ การโน้มน้าวใจ นอกจากนี้การเลือกช่วงเวลาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ข่าวสารไปถึงประชาชนมากที่สุด

(๓) ด้านทัศนคติที่มีต่อบุคคลต่างศาสนา ความแตกต่างทางการนับถือศาสนา ไม่ใช่อุปสรรคสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน สิ่งสำคัญ คือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การฟังพหุอาศัย สร้างการยอมรับโดยอาศัยความจริงใจต่อกัน เป็นการเข้าใจถึงใจของกันและกัน จะเป็นการยอมรับในความสัมพันธ์อย่างยั่งยืนที่สุด

(๔) ประชาชนในพื้นที่ที่มีความวิตกกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินทำให้ความร่วมมือในด้านต่าง ๆ น้อยลง ความวิตกกังวลในความปลอดภัยส่งผลให้มีการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นน้อยลงหรือพยายามหลีกเลี่ยงการสื่อสารกับผู้อื่น การเข้าไปให้ถึงตัวประชาชนจึงต้องเริ่มจากการสร้างความวางใจ ความน่าเชื่อถือ เข้าใจให้ถึงใจประชาชนและเข้าใจความต้องการที่แท้จริง ซึ่งต้องใช้เวลาและความพยายามสูง หรืออาจจะต้องใช้ผู้ประสานงานในพื้นที่เพื่อการเข้าไปให้ถึงตัวประชาชน และต้องรักษาความสัมพันธ์นั้นให้ยั่งยืน การกำหนดนโยบายต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงอัตลักษณ์ของประชาชนในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเท่าเทียม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

(๑) ควรมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาขีดความสามารถในการสื่อสารของผู้นำชุมชน และผู้นำทางศาสนา

(๒) ควรศึกษาบทบาทและอิทธิพลของสื่อแต่ละประเภทที่ส่งผลต่อการรับรู้ การสร้างทัศนคติ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การจัดการสื่อสารที่เหมาะสมในพื้นที่เหล่านั้น

(๓) การวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรเกี่ยวกับการสอนภาษาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนสำหรับพื้นที่ที่มีความแตกต่างด้านภาษาและวัฒนธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจและเรียนรู้วัฒนธรรมระหว่างกัน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

(๔) การวิจัยเพื่อพัฒนาศักยภาพของสื่อมวลชนในท้องถิ่น เพื่อพัฒนาการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสาร เทคนิคในการนำเสนอ ตลอดจนสื่อมวลชนที่ปฏิบัติหน้าที่ในท้องถิ่น เพื่อให้สื่อมวลชนในท้องถิ่นเหล่านั้น สามารถทำหน้าที่ในฐานะสื่อมวลชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๕) การเสริมสร้างกระบวนการและทักษะในการผลิตข่าวสารโดยใช้กรอบแนวคิดแบบPeace Journalism ให้เกิดขึ้นกับผู้สื่อข่าวที่เกี่ยวข้องในการรายงานสถานการณ์ข่าวสารในพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

ลดาวัลย์ แก้วสีนวล (๒๕๕๒). การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส). คุษณินพนธ์การจัดการสื่อสารดุษณินพนธ์ิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงาน องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

วิจัยโดย นางสาวสิริพัฒน์ ลากจิตร

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ ก่อนการเปลี่ยนแปลง การปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ จนมาถึงปัจจุบันที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการพัฒนาเป็นลำดับ และตอบสนอง แนวทางการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เด่นชัด ไม่ว่ารัฐธรรมนูญของไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร การดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีความต่อเนื่องและเติบโตอย่างมาก โดยในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้มี พระราชบัญญัติการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเพิ่มบทบาทและให้อำนาจในการ ตัดสินใจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการกำหนดนโยบายการพัฒนา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและการวางผังเมือง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการปกครองตนเองในระบอบประชาธิปไตย และ ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับตำบลเป็นนิติบุคคล เพื่อมีความคล่องตัว และร่วมแก้ปัญหาของ ประชาชนในตำบลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น องค์กรท้องถิ่นจึงมีความสำคัญอย่างมากในการพัฒนาชุมชน ในขณะนี้เพราะอยู่ใกล้ชิดชุมชน และสามารถช่วยแก้ไข้ปัญหาในท้องถิ่นได้อย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับปัญหา หรือความต้องการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เรียนรู้การปกครองตนเองอัน เป็นรากฐานสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยเป็นองค์กรหลักที่ใช้กระบวนการทำงานแบบมี ส่วนร่วมของภาคประชาชน ในการติดตามและตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ ความเข้มแข็งขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น เกิดจากปัจจัยที่สำคัญมากประการหนึ่งคือ การที่ประชาชนมีบทบาทและมีส่วนร่วม ตัดสินใจในการบริหารองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ก่อให้เกิดความผูกพันและเห็นความสำคัญขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นต่อระบอบประชาธิปไตย และต่อการตอบสนองความต้องการจำเป็นของประชาชนใน ท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นหัวใจของ การปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นจากการที่ประเทศไทยมีการพัฒนาระบอบ ประชาธิปไตย และมีช่องทางให้ประชาชนได้มีโอกาสในการมีส่วนร่วมมากขึ้น ไม่ว่าจะการเลือกตั้งและวิธีการ บริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) ที่นำเอาแนวคิดธรรมาภิบาลมาใช้ มีส่วนส่งเสริมให้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหลักสากลที่อารยะประเทศให้ ความสำคัญ และเป็นประเด็นหลักที่สังคมไทยให้ความสนใจ เพื่อพัฒนาการเมืองเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบ มีส่วนร่วมตามหลักธรรมาภิบาลที่ภาครัฐจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชน และผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ เพื่อสร้างความโปร่งใส และเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจของภาครัฐให้ดีขึ้น ตอบสนองต่อความ ต้องการของสังคมส่วนรวม และเกิดประโยชน์ต่อสังคมชุมชนสูงสุด มีความรับผิดชอบ มีประสิทธิผล และ ประสิทธิภาพด้วย ซึ่งเป็นรูปแบบสถาบันประชาธิปไตยขั้นสูง ที่ต้องรับฟังความคิดเห็นจากสังคมจากประชาชน และเป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุกๆ ฝ่าย ในการบริหารราชการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๔๕ และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีพ.ศ. ๒๕๔๖ และใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้ให้ความสำคัญต่อการบริหารราชการอย่างโปร่งใส

สุจริต เปิดเผยข้อมูล และการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ การตัดสินใจทางการเมือง รวมถึงการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในทุกระดับ

ในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในอำเภอวารินชำราบทั้ง ๑๔ แห่ง มีลักษณะพื้นที่และสภาพแวดล้อม อบต. ที่มีความหลากหลาย ทั้งด้านวัฒนธรรม ชุมชน มีทั้งกลุ่ม อบต. ที่อยู่ติดกับเขตชุมชนเมือง และสถาบันอุดมศึกษา กลุ่ม อบต. ที่อยู่ติดเขตจังหวัดศรีสะเกษ และกลุ่ม อบต. ที่อยู่ห่างไกลเมือง ซึ่งเป็น อบต. ชนบทเป็นลักษณะขององค์กรที่มีความหลากหลายในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการร่วมกับภาคประชาชน กล่าวคือ มีทั้ง อบต. ที่บริหารจัดการเก่ง ซึ่งได้รับรางวัลธรรมมาภิบาล (อบต. บุ่งหวาย) อีกทั้ง อบต. ที่สามารถจัดเก็บรายได้ หรือเก็บภาษีได้ตามเป้าหมาย ในปัจจุบันทุกภาคส่วนต่างให้ความสำคัญแก่องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เพราะเป็นองค์กรที่มีบทบาทในท้องถิ่นมาก ในขณะนี้ เป็นองค์กรลูกผสมระหว่างภาครัฐและตัวแทนภาคประชาชน เพื่อเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการ อบต. ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีบทบาทได้บ้าง เพราะอยู่ใกล้ชิดประชาชนมากกว่า และแนวโน้มจากการมีส่วนร่วม อบต. มีแนวโน้มที่จะเลือกจัดบริการผ่านเครือข่ายองค์กรชุมชน และร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกสูงมากกว่าเทศบาล นอกจากนี้ อบต. มีแนวโน้มการใช้กระบวนการตัดสินใจเริ่มสิ่งใหม่ โดยกลุ่มหรือองค์กรชุมชน และจะเลือกทำในสิ่งที่แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้โดยตรง การตัดสินใจจึงมีความสำคัญยิ่งต่อนักบริหาร นักการเมือง และผู้ที่อยู่ในฐานะสำคัญในสังคม ตลอดจนการตัดสินใจของบุคคล การตัดสินใจจึงจำเป็นมากสำหรับนำไปใช้ในกิจการสำคัญที่แต่ละบุคคลกระทำอยู่ การหาวิธีการที่สมเหตุสมผลในการสร้างความคิด การวิเคราะห์สำหรับการแก้ปัญหา ซึ่งต้องอาศัยทฤษฎีของการตัดสินใจที่เป็นแบบแผนการตัดสินใจจึงเป็นกระบวนการทางเลือกใดทางเลือกหนึ่งจากหลาย ๆ ทางเลือกที่ได้พิจารณาและประเมินอย่างดีแล้วว่า เป็นแนวทางให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กร ดังนั้นการตัดสินใจจึงเป็น “เทคนิคในการที่จะพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ ให้เหลือทางเลือกเดียว” โดยการตัดสินใจของผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งจะตัดสินใจแบบใดนั้น ขึ้นอยู่กับค่านิยมของผู้ตัดสินใจ รวมทั้งรูปแบบที่นำมาใช้ในการตัดสินใจ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจหรือมีส่วนร่วมของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านชุมชนหรือปัจจัยด้านองค์กร ถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการมีส่วนร่วม รวมทั้งความสำเร็จของโครงการหรือกิจกรรมและการบรรลุอุดมการณ์ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมด้วย ซึ่งตัวแปรที่มีผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ คุณลักษณะส่วนบุคคล ทัศนคติ พฤติกรรม ความเชื่อ ความรู้สึกในหน้าที่พลเมือง จิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม บริบทของชุมชน วิถีชีวิตชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน การรวมตัวของชุมชนในการตั้งกลุ่มต่าง ๆ สังคมวัฒนธรรมของชุมชนที่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมกับองค์กรหรือหน่วยงาน ความเชื่อถือและความไว้วางใจต่อองค์กรท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรท้องถิ่นกับประชาชน ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นเหตุสำคัญต่อการตัดสินใจของประชาชนในการมีส่วนร่วมในท้องถิ่นเช่นกัน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการกิจการสาธารณะที่ผ่านมา พบว่า มีค่อนข้างน้อยมาก เหตุผลสำคัญคือ ความคิดและความรู้สึกของประชาชนว่า ไม่ใช่บทบาทหน้าที่ที่บัญญัติไว้เป็นข้อกฎหมายที่ต้องกระทำ ซึ่งในระยะเวลา ๕ - ๑๐ ปีที่ผ่านมา หน่วยงานภาครัฐและองค์กรอื่น ๆ ได้เข้าไปกระตุ้นสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การให้ความรู้ การประชุม การอบรมสัมมนา การจัดทำประชาคมหมู่บ้าน การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งเครือข่ายภาคประชาชน จัดตั้งกลุ่มสมาคม องค์กรต่าง ๆ

เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนการดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบล การร่วมเป็นกรรมการต่าง ๆ ในอบต. ซึ่งจากการส่งเสริมของภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ ดังกล่าว ประชาชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมกับ อบต. โดยมีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วม ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงสนใจว่าเมื่อประชาชนได้รับโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งประเทศไทยมีการพัฒนาในเรื่องกฎหมาย หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี การจัดการศึกษาอบรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการรวมตัวในการจัดตั้งกลุ่มชุมชนหรือเครือข่ายภาคประชาชนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมแล้วนั้น มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของประชาชนที่จะเข้าร่วม หรือไม่เข้าร่วมในการสนับสนุนการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล มีระดับการมีส่วนร่วม และลักษณะการตัดสินใจอย่างไร รวมถึงปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ของการเข้าไปมีส่วนร่วม เพื่อนำมาเป็นแนวทางพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล และรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริงภายใต้พื้นฐานความเป็นไปได้ของฐานทุนทางสังคม

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)
๒. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)
๓. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการสนับสนุนการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

ขอบเขตการศึกษา

๑. การศึกษาคั้งนี้ เป็นการศึกษาลักษณะและระดับการมีส่วนร่วมและการตัดสินใจ มีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล ใน ๓ ภาคส่วน ได้แก่ ประชาชนข้าราชการส่วนท้องถิ่น และข้าราชการการเมือง ในเขตพื้นที่อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยการสอบถามและสัมภาษณ์ข้อมูล

๒. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๒.๑ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี จาก ๑๔ อบต. ๑๖๕ หมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วย ประชาชนที่อยู่ในเขต อบต. ข้าราชการส่วนท้องถิ่น ข้าราชการการเมือง (นายก อบต. รองนายก อบต. ประธานสภา อบต. รองประธานสภา อบต. และสมาชิกสภา อบต.)

- ประชาชนในเขต อบต. ๑๔ แห่ง มีประชากรจำนวน ๘๒,๘๙๑ คน
- ข้าราชการส่วนท้องถิ่น ในอบต. ๑๔ แห่ง มีประชากรจำนวน ๑๓๘ คน

- ข้าราชการการเมือง ในอบต. ๑๔ แห่ง มีประชากรจำนวน ๓๙๗ คน

๒.๒ กลุ่มตัวอย่างในการสอบสวน เลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้การสุ่มแบบใช้สูตร Yamane ซึ่งพิจารณาจาก อบต. ๑๔ แห่ง เพื่อตอบแบบสอบถามทั้ง ๓ กลุ่ม รวมทั้งสิ้น ๘๖๑ คน ดังนี้

๑. ประชาชนในหมู่บ้านจาก ๑๖๕ หมู่บ้าน จำนวน ๓๙๘ คน

๒. ข้าราชการการเมือง จาก ๑๔ อบต. จำนวน ๑๙๙ คน

๓. ข้าราชการส่วนท้องถิ่น จาก ๑๔ อบต. จำนวน ๑๐๒ คน

สำหรับกลุ่มตัวอย่างประชาชนตามที่กำหนดในสูตรได้ ๓๙๘ คน ในที่นี้เพื่อให้การเก็บข้อมูลได้ ข้อมูลมากที่สุด จึงกำหนดไว้ อบต. ละ ๔๐ คน รวมทั้งสิ้น ๕๖๐ คน

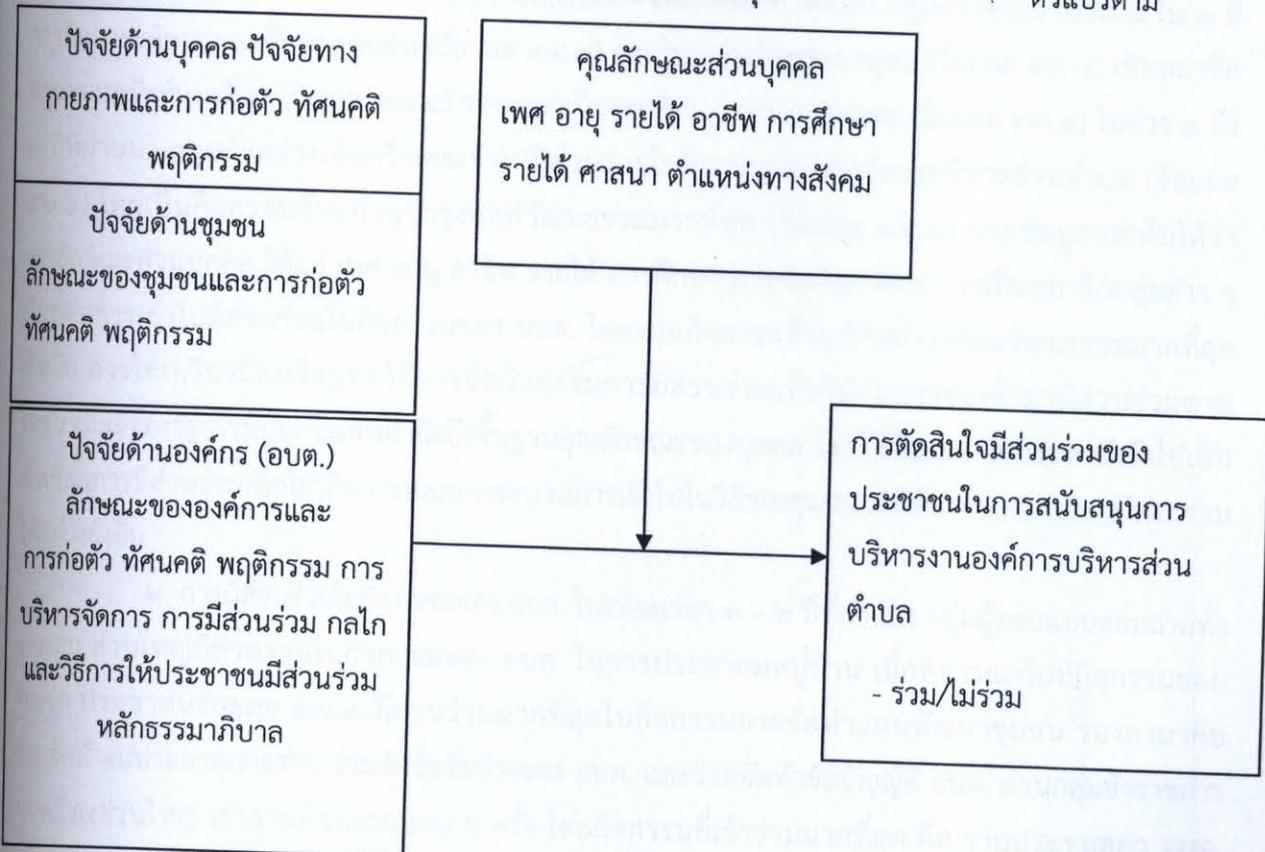
๒.๓ กลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์ ดำเนินการสัมภาษณ์ข้อมูลจากประชาชน ข้าราชการการเมือง และข้าราชการส่วนท้องถิ่น จำนวน ๓ แห่ง แห่งละ ๑๕ คน (กลุ่มละ ๕ คน) รวมจำนวนที่สัมภาษณ์ ๔๕ คน โดยเลือก อบต. ที่อยู่ใกล้ชุมชนเมือง คือ อบต. คำน้ำแซบ อบต. ที่อยู่ห่างไกลตัวเมือง คืออบต.สระสมิง และอบต. ที่ได้รับรางวัลธรรมาภิบาล ๓ ปีซ้อน คือ อบต. บุ่งหวาย โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบ มีโครงสร้างมีคำถามหลัก เพื่อใช้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรควบคุม

ตัวแปรตาม

งบประมาณวิจัย

นางสาวสิริพัฒน์ ลาภจิตร หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ในปีงบประมาณ ๒๕๕๐ เป็นจำนวนเงิน ๓๐,๐๐๐ บาท (สามหมื่นบาท)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี มีดังนี้

๑. คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยประชาชน ข้าราชการการเมืองและข้าราชการส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน ๘๖๑ คน จากพื้นที่ศึกษา ๑๔ แห่ง ได้แก่ อบต.คำขวาง คำน้ำแซบ คูเมือง ท่าลาด ธาตุ โนนผึ่ง โนนโพนน บุ่งหวาย บุ่งไหม โพธิ์ใหญ่ เมืองศรีไค สระสมิง หนองกินเพล และห้วยชะยุ้ง ด้านภูมิหลังแยกเป็นประชาชน จำนวน ๕๖๐ คน ข้าราชการการเมือง ๑๙๙ คน และข้าราชการส่วนท้องถิ่น จำนวน ๑๐๒ คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ ๕๙.๑ เพศหญิงร้อยละ ๔๐.๙ ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โดยส่วนมากมีอายุระหว่าง ๔๕ - ๕๔ ปี ร้อยละ ๒๙ มีอาชีพเป็นเกษตรกร (ร้อยละ ๓๒.๓) รายได้เฉลี่ยอยู่ที่ ๑๐,๐๐๐ - ๒๐,๐๐๐ บาทต่อปี กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๑ ใน ๓ มีการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ ๓๔.๗) ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ ๙๓.๘) เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์มากที่สุด (ร้อยละ ๒๘.๕) รองลงมาเป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์เกษตร (ร้อยละ ๒๓.๔) ในช่วง ๑ ถึง ๒ ปีที่ผ่านมา กลุ่มตัวอย่างเกินครึ่งเคยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล (ร้อยละ ๕๒.๑) โดยเป็นกิจกรรมด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมมากที่สุด (ร้อยละ ๓๕.๘) จากข้อมูลจะเห็นได้ว่า คุณลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ การศึกษา การนับถือศาสนา การเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ มีผลต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของ อบต. โดยผ่านกิจกรรมด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมมากที่สุด ดังนั้น การใช้เครื่องมือหรือยุทธวิธีการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ จึงต้องคำนึงถึงพื้นฐานคุณลักษณะของบุคคล โดยใช้วัฒนธรรม ประเพณีเข้าไปเป็นตัวเชื่อมการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการเข้าไปในวิถีของชุมชน ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างยั่งยืน

๒. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของ อบต. ในระยะเวลา ๑ - ๒ ปีที่ผ่านมา กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง ๓ กลุ่ม ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของ อบต. ในการประชุมชมหมู่บ้าน เมื่อพิจารณาไปที่กิจกรรมย่อยพบว่า ประชาชนร้อยละ ๓๗.๒ มีส่วนร่วมมากที่สุดในกิจกรรมการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน รองลงมาคือร่วมจัดทำงบประมาณรายจ่าย ร่วมจัดซื้อจัดจ้างของ อบต. และร่วมจัดทำข้อบัญญัติ อบต. ส่วนกลุ่มข้าราชการการเมืองส่วนใหญ่ เข้าร่วมกิจกรรมนาน ๆ ครั้ง โดยกิจกรรมที่เข้าร่วมมากที่สุด คือ ร่วมประชุมสภา อบต.

รองลงมา คือ ร่วมจัดทำข้อบัญญัติ และร่วมจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปี เมื่อพิจารณาแต่ละกิจกรรมย่อยพบว่า

๒.๑ การจัดทำแผนพัฒนา อบต. กิจกรรมที่กลุ่มประชาชนและกลุ่มข้าราชการการเมืองมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนา อบต. มากที่สุด ได้แก่ การเข้าร่วมประชาคมหมู่บ้าน ส่วนกลุ่มข้าราชการส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนา อบต. โดยผ่านกิจกรรมร่วมรับรู้รับทราบมากที่สุด ส่วนกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างทั้ง ๓ กลุ่ม มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาน้อยที่สุด คือ การตรวจสอบการทำงานตามแผนงาน

๒.๒ การจัดทำข้อบัญญัติ อบต. กลุ่มตัวอย่าง ๓ กลุ่มคือ ประชาชน ข้าราชการการเมือง และข้าราชการส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมกิจกรรมด้านการจัดทำข้อบัญญัติ อบต. โดยผ่านกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการรับรู้รับทราบมากที่สุด ส่วนที่มีส่วนร่วมในการจัดทำข้อบัญญัติน้อยที่สุด พบว่า กลุ่มประชาชน ร่วมปรับปรุงข้อบัญญัติ ส่วนกลุ่มข้าราชการการเมืองและข้าราชการส่วนท้องถิ่น คือ ร่วมเสนอชื่อเพื่อขัดขวางข้อบัญญัติ

๒.๓ การจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปี อบต. กิจกรรมที่กลุ่มประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำงบประมาณรายจ่าย อบต. มากที่สุด ได้แก่ การร่วมตัดสินใจจัดสรรโครงการลงหมู่บ้าน ส่วนกลุ่มข้าราชการการเมืองมีส่วนร่วมโดยผ่านกิจกรรมร่วมเสนอความคิดเห็นต่อที่ประชุมมากที่สุด ส่วนกลุ่มข้าราชการส่วนท้องถิ่น มีส่วนร่วมโดยผ่านกิจกรรมร่วมรับรู้รับทราบมากที่สุด ส่วนกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างทั้ง ๓ กลุ่มมีส่วนร่วมในการจัดทำงบประมาณรายจ่าย อบต. น้อยที่สุด คือ การตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณ

๒.๔ การประชุมสภา อบต. กิจกรรมที่กลุ่มประชาชนและกลุ่มข้าราชการส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการประชุมสภา อบต. มากที่สุด ได้แก่ การร่วมรับรู้รับทราบ ส่วนกลุ่มข้าราชการการเมืองมีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วมประชุมสภา อบต. มากที่สุด ส่วนกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างทั้ง ๓ กลุ่ม มีส่วนร่วมในการประชุมสภา อบต. น้อยที่สุด ได้แก่ การตรวจสอบการดำเนินงานของ อบต.

๒.๕ การจัดซื้อจัดจ้างของ อบต. กลุ่มตัวอย่างทั้ง ๓ กลุ่ม (ประชาชน ข้าราชการการเมืองและข้าราชการส่วนท้องถิ่น) มีส่วนร่วมกิจกรรมด้านการจัดซื้อจัดจ้างของ อบต. โดยผ่านกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการร่วมรับรู้รับทราบมากที่สุด ส่วนกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างทั้ง ๓ กลุ่ม มีส่วนร่วมในการจัดซื้อจัดจ้างของ อบต. น้อยที่สุด ได้แก่ การร่วมตัดสินใจเลือกร้าน/บริษัททำโครงการ

โดยสรุป ในระยะเวลา ๑ - ๒ ปีที่ผ่านมา ประชาชนและข้าราชการส่วนท้องถิ่น มีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางการบริหารงาน อบต. ในการจัดทำแผนพัฒนา อบต. การจัดทำข้อบัญญัติ การจัดทำงบประมาณการประชุมสภา อบต. และการจัดซื้อจัดจ้าง โดยส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอยู่ในระดับการรับรู้รับทราบมากที่สุด ในขณะที่การร่วมตรวจสอบการดำเนินงานของ อบต. อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ

๓. ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมในการร่วมบริหารงาน อบต.

๓.๑ ปัจจัยด้านบุคคล

ปัจจัยด้านบุคคล มีผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงาน อบต. ได้แก่ การรู้จักบทบาทหน้าที่ของประชาชน การรู้สึกสำนึกในหน้าที่ การอาสาสมัคร เพื่อช่วยเหลือสังคมชุมชน การมีความรู้ความสามารถ กล้าพูดกล้าแสดงความคิดเห็น มีทักษะประสบการณ์ เป็นที่

เคารพนับถือของคนในชุมชน เป็นประโยชน์กับตัวเองและชุมชน พิจารณาถึงผลประโยชน์หรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้น เป็นเหตุผลสำคัญที่มีต่อการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้ผลสอดคล้องกับการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแบบสอบถาม แต่มีข้อแตกต่างกันที่สุด คือ ข้าราชการการเมืองและข้าราชการส่วนท้องถิ่น เห็นว่าเหตุผลที่ประชาชนตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วม ก็เพื่อประโยชน์กับตนเองเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ เพื่อประโยชน์กับชุมชนหมู่บ้านของตนเอง ทางเข้าบ้านตัวเอง ความต้องการด้านสาธารณูปโภค ต้องการเบียดชีพ สวัสดิการต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าประชาชนจะเข้าไปร่วมประชาคมมากกว่ากิจกรรมทางการบริหารอย่างอื่น ซึ่งเป็นปัจจัยที่ดึงดูด และผลักดันให้เกิดการกระทำหรือมีส่วนร่วม ได้แก่ ความคาดหวัง เป้าหมาย ข้อผูกพัน ซึ่งเป็นแรงกระตุ้นให้คนกระทำการหนึ่งสิ่งใดลงไป นอกจากนี้ องค์ประกอบที่สำคัญที่ผลักดันให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วม คือ ผู้ที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูงจะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าปัจเจกบุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ ดังนั้น คุณลักษณะบุคคล สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลจึงมีความโน้มเอียงไปยังบุคคลที่มีสถานภาพสูง ส่วนประชาชนระบุว่า การตัดสินใจอยู่ที่ตัวบุคคล เพราะประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ประสบการณ์และการศึกษาน้อย ไม่กล้าแสดงออกไม่กล้าแสดงความคิดเห็น คล้อยตามผู้นำ กลัวโดนดูถูก ไม่ทราบบทบาทหน้าที่ เหตุที่เข้าร่วมเพราะต้องการจัดสภาพแวดล้อมชุมชนให้น่าอยู่ ต้องการโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น ต้องการค่าเบี้ยประชุมเช่นเดียวกับส่วนราชการ เมื่อเข้าร่วมแล้วไม่ได้รับความสำคัญจากองค์การบริหารส่วนตำบลหรือหน่วยราชการจึงไม่ยอมเข้าร่วมอีก ดังนั้น จึงชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยด้านบุคคลอันได้แก่ การรู้จักบทบาทหน้าที่ของประชาชน การรู้สึกนึกในหน้าที่ การอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือสังคมชุมชน การมีความรู้ความสามารถ การให้ความสำคัญกับตัวบุคคล การพิจารณาเรื่องผลประโยชน์หรือผลกระทบกับตนเองและชุมชน จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งจะพบได้ว่าปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ ทศนคติ ความเชื่อ ลักษณะทางบุคลิกภาพ การสืบลักษณะนิสัยจากบิดามารดา และความต้องการเชิงจิตวิทยา ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างมากกับพฤติกรรมของบุคคล ความห่วงใยเรื่องการเมือง การมีความรู้สึกในความสามารถของตน การมีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูง โดยเฉพาะทางการศึกษา ควรมีความรู้สึกตระหนักในหน้าที่ของพลเมือง การมีบุคลิกภาพที่ خوبแสดงออกทางสังคม จะมีแนวโน้มให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่ขาดพฤติกรรมเหล่านี้

๓.๒ ปัจจัยด้านชุมชน

ปัจจัยด้านชุมชน ที่มีผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุน การบริหารงาน อบต. ได้แก่ ชุมชนในการสนับสนุนและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม ชุมชนมีความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ชุมชนมีกลุ่มต่าง ๆ ที่สนับสนุนผลักดันการมีส่วนร่วม ดังนั้น ชุมชนจึงมีบทบาทหรือมีความสำคัญต่อการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมของบุคคล เพราะบุคคลอยู่ในบริบทของชุมชน วัฒนธรรมของชุมชน การปฏิบัติตามชุมชนและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รวมทั้งชุมชนเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วม การรวมตัวกันในชุมชนตั้งกลุ่ม ต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ เป็นตัวผลักดันต่อการตัดสินใจของบุคคลในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอื่น ๆ มากน้อยต่างกัน

๓.๓ ปัจจัยด้าน อบต.

ปัจจัยด้านชุมชน ที่มีผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงาน อบต. ได้แก่ อบต. ดำเนินงานเป็นไปตามระเบียบ มีเชิญชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรม มีการจัดทำประชาพิจารณ์ มีความกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ มีข้อต่างที่สำคัญ คือ กลุ่มประชาชนมี ๒ เสียง ซึ่งเสียงที่ยอมรับการทำงานของ อบต. จึงเป็นเหตุให้ตัดสินใจ เข้าไปร่วมทำงานด้วย ส่วนกลุ่มประชาชนที่ไม่พึงพอใจต่อการทำงานของอบต. เห็นว่า อบต. บริหารงานไม่โปร่งใส ขาดหลักธรรมาภิบาล มีการเมืองท้องถิ่นแทรกแซง ไม่สนใจแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง และการทำงานยังเป็นระบบราชการแบบเดิม ส่วนข้าราชการการเมืองและข้าราชการส่วนท้องถิ่น ไม่ได้คำนึงถึงหลักการเหตุผล ใช้หลักประชานิยม ดำเนินการไปก่อนแก้ไขปัญหาภายหลัง ดังนั้น ความโปร่งใสขององค์กร (อบต.) การปฏิบัติตามกฎระเบียบของ อบต. ความรับผิดชอบการกระตือรือร้นที่จะแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง การดูแลเอาใจใส่ต่อทุกข์สุขของประชาชนจึงเป็นสาเหตุสำคัญหรือมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อม ต่อการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน

ในการดำเนินงานกิจกรรมทางการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า

๑. การจัดทำแผนพัฒนา อบต. ในระเบียบและพรบ. กำหนดไว้ว่า ให้มีตัวแทนประชาชนหรือผู้แทนชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาประชาคมหมู่บ้าน ประชาคมตำบลร่วมแสดงความคิดเห็นและตรวจสอบการทำงาน ซึ่งจากการสัมภาษณ์มีผู้ระบุว่าในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนานี้ที่ทำได้มากที่สุด คือ การร่วมประชาคมหมู่บ้าน แต่กระบวนการขั้นตอนอื่น ๆ ส่วนใหญ่ทำได้น้อย เพราะ อบต. ไม่ได้ดำเนินการอย่างจริงจังติดประกาศเฉพาะบางเรื่องหรือไม่ได้แจ้งประกาศข่าวประชาสัมพันธ์ติดประกาศข้อมูลให้ทราบ

๒. การจัดทำข้อบัญญัติ อบต. พระราชบัญญัติ มีการกำหนดเกณฑ์ในการเข้าร่วมค่อนข้างสูงมาก เช่น การร่วมเสนอชื่อเพื่อจัดทำข้อบัญญัติ การร่วมเสนอชื่อเพื่อคัดค้านข้อบัญญัติหรือการปรับปรุงข้อบัญญัติ ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนี้ได้น้อย

๓. การจัดทำงบประมาณรายจ่าย อบต. เนื่องจากวาระแบบนี้ ได้ให้ปลัด อบต. เป็นเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบด้านงบประมาณ ดังนั้น ในกระบวนการนี้จึงทำให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการซึ่งเป็นการนำเอาแผนพัฒนา มาจัดทำงบประมาณ เพื่อนำเสนอสภาพิจารณาโดยส่วนใหญ่แล้วแผนไม่สามารถนำมาจัดทำงบประมาณได้ทั้งหมดส่วนหนึ่งเป็นเพราะนโยบายของผู้บริหารเอง หรือการตอบปัญหาหรือการคิดแทนประชาชน

๔. การประชุมสภา อบต. เป็นกระบวนการเพื่อพิจารณาแผนและงบประมาณและอนุมัติงบประมาณ ซึ่งกระบวนการในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเสนอเรื่องเข้าที่ประชุม การเสนอความคิดเห็นต่อที่ประชุม และการเข้าร่วมรับฟังการประชุมมีการกำหนดหรือระบุไว้ในพระราชบัญญัติ แต่โดยการปฏิบัติแล้ว ไม่ค่อยได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเท่าใดนัก

๕. การจัดซื้อจัดจ้าง โดยกฎหมายได้กำหนดให้มีผู้แทนประชาชนเข้าไปร่วมคณะ ละ ๒ คน ในการร่วมเป็นกรรมการจัดซื้อจัดจ้างและตรวจรับงานจ้าง และเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมตัดสินใจในการเลือกบริษัททำโครงการด้วย จากการสัมภาษณ์ระบุว่า โดยกระบวนการวิธีการที่ อบต. ดำเนินการ คือ ให้ผู้ใหญ่บ้านหรือสมาชิก อบต. เลือกคนเข้ามาเป็นกรรมการ การเลือกจึงกลายเป็นกลุ่มเดียวกันหรือพวกพ้องเดียวกัน ซึ่งในการดำเนินการเลือกกรรมการตรวจรับการจ้างต้องมาจากประชาคม โดยทำการเลือกที่ละโครงการ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะกฎหมายไม่ได้เขียนวิธีการเอาไว้ ดังนั้น อบต. จึงเลือกวิธีการที่สะดวกหรือเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่ม โดยกฎหมายในการตรวจรับงานจ้างนั้น ผู้รับเหมาจะต้องบอกนายช่างและนายช่างต้องบอกประชาชนก่อน ซึ่งในการตรวจรับการจ้างนั้นระเบียบกำหนดไว้ว่าประชาชนจะได้รับไม่เกิน ๕๐๐ บาท/ครั้ง/วัน จากการสัมภาษณ์ระบุว่าส่วนใหญ่ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ อบต. ผู้รับเหมาและนายช่างไม่ค่อยได้แจ้งประชาชนหรือผู้เป็นกรรมการตรวจจริงหรือแจ้งหลังดำเนินการเสร็จแล้ว และอาจทำให้การดำเนินการไม่เป็นไปตามที่กำหนดในการจัดซื้อจัดจ้าง และการจ่ายค่าตอบแทนไม่เป็นไปตามกำหนด

การดำเนินการเพื่อสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในท้องถิ่น โดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทำงานดังกล่าว หาก อบต. มีธรรมาภิบาลในการบริหารงาน โดยการให้ความรู้ความเข้าใจและเปิดเผยข้อมูลอย่างจริงจัง ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับงานของ อบต. และเกี่ยวข้องกับประชาชนอย่างไร ตลอดจนภาระหน้าที่ในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของ อบต. ได้มากน้อยแค่ไหน เพื่อให้ประชาชนทราบบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน ส่วนประชาชนเองก็ต้องไม่เห็นแก่อำนาจเงินดำเนินงานด้วยบริสุทธิ์ใจ ส่วนผู้บริหารหรือข้าราชการการเมืองหรือข้าราชการประจำไม่เห็นแก่อำนาจเงินดำเนินงานด้วยบริสุทธิ์ใจ ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารและสมาชิก อบต. ต้องศึกษาบทบาทหน้าที่ในเมื่อประชาชนเลือกแล้ว ต้องทำหน้าที่ด้วยจิตสำนึกในหน้าที่รับผิดชอบ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จึงจะสร้างให้สังคมเข้มแข็งน่าอยู่ และอยู่เย็น เป็นสุข

๔. ปัญหาสาเหตุที่ตัดสินใจไม่เข้าร่วมในการดำเนินงานของ อบต.

สาเหตุสำคัญในลำดับแรกที่กลุ่มตัวอย่างตัดสินใจไม่เข้าร่วมทำงานกับ อบต. คือ ไม่มีเวลา สาเหตุประการที่สอง มีความแตกต่างไปตามกลุ่มต่าง ๆ โดยกลุ่มประชาชนและข้าราชการส่วนท้องถิ่นเห็นว่า อบต. เล่นพรรคเล่นพวก ในขณะที่กลุ่มข้าราชการการเมืองให้ความสำคัญในเรื่อง อบต. ทำงานไม่โปร่งใสทุจริตคอร์รัปชัน สำหรับสาเหตุประการที่สาม ทั้ง ๓ กลุ่มเห็นแตกต่างกัน โดยประชาชนเห็นว่าตัวเองไม่สำคัญ หรือไม่ใช้หน้าที่ ส่วนข้าราชการการเมืองเห็นว่าฐานะไม่ดี ยากจน ส่วนข้าราชการส่วนท้องถิ่นเห็นว่ามีความรู้ น้อย ขาดทักษะและประสบการณ์ จะเห็นได้ว่าสาเหตุสำคัญลำดับแรก ๆ ผู้ตอบแบบสอบถาม ไม่ได้ให้ความสำคัญในปัจจัยค่าใช้จ่าย ซึ่งจากการสัมภาษณ์มีผู้บอกว่ายินดีเสียสละค่าใช้จ่าย แม้ว่าฐานะไม่ดียากจนก็ขอเสียสละเวลาหรือเงินทองและให้ความช่วยเหลือได้ หาก อบต. มีการทำงานตามกฎระเบียบและโปร่งใส ซึ่งแตกต่างจากข้าราชการทางการเมืองที่ให้ความสำคัญในเรื่องค่าใช้จ่ายหรือเรื่องการเงินในการตัดสินใจไม่ เข้าร่วม เพราะการไปทำหน้าที่ของคณะชุดผู้บริหารหรือสมาชิกต้องเสียสละเงินทอง ตั้งแต่เริ่มสมัครเข้ามา การเข้าไปทำงาน การลงพื้นที่ เป็นต้น จะต้องใช้รายได้ส่วนตัวช่วยเหลือกิจกรรมงานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนหมู่บ้าน จึงเป็นสาเหตุ

หนึ่งที่คุณมีความรู้มีทรัพย์สินปัญหาแต่ขาดทุนทรัพย์จึงไม่ได้มีโอกาสเข้าไปช่วยเหลือสังคม เพราะข้อจำกัดที่สำคัญคือ เงิน

ดังนั้น ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประชาชนในการตัดสินใจเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมสนับสนุนการบริหารงานของ อบต. จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า สาเหตุที่คนตัดสินใจไม่เข้ามามีส่วนร่วมมีข้อจำกัดอยู่ที่ปัจจัยด้านบุคคลในเรื่องการศึกษา ความรู้ทักษะประสบการณ์ความคิดของประชาชนที่คิดว่าตัวเองไม่สำคัญ ไม่ใช่หน้าที่เป็นหน้าที่ของรัฐ ปัญหาเรื่องความไม่พร้อมของประชาชนในเรื่องของการไม่มีเวลา เรื่องของเงิน เศรษฐกิจ การขาดโอกาสประกอบอาชีพ ส่วนปัจจัยด้านเกี่ยวกับ อบต. ปัญหาสำคัญ คือ ระดับความเป็นธรรมาภิบาลของ อบต. การทำงานของ อบต. ทำงานไม่โปร่งใสทุจริต คอร์รัปชัน และปัญหาอุปสรรคหรือข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมที่สำคัญ คือ การขาดคุณค่าและจิตสาธารณะของประชาชนปัจจัยด้านชุมชนไม่เอื้อต่อการรวมตัว และการมีส่วนร่วม การขาดระบบการจัดการ การมีส่วนร่วม การออกกฎหมาย ระเบียบเพื่อกำหนดช่องทางและกลไกที่ประชาชนเข้าไปตรวจสอบยังไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

๕. หลักเกณฑ์การตัดสินใจ

เมื่อพิจารณาตัวแบบการตัดสินใจ ในการมีส่วนร่วมของประชาชนพบว่า ทั้ง ๓ กลุ่มตัวอย่างมีการตัดสินใจแบบเหตุผล มีระดับความถี่มากที่สุด รองลงมาคือ การตัดสินใจแบบผสม การตัดสินใจแบบกลุ่มแบบผู้นำ ตัวแบบสถาบัน ตัวแบบค่อยเป็นค่อยไปและสุดท้ายตัวแบบถึงขยะ ดังนั้นจึงชี้ให้เห็นว่าเหตุผลการตัดสินใจสำคัญในลำดับต้น ๆ นั้น ทั้ง ๓ กลุ่ม เป็นการตัดสินใจที่อยู่บนพื้นฐานความมีเหตุผล โดยการตัดสินใจจะคำนึงถึงนโยบายหรือโครงการที่ทำให้สังคมได้ประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้ อบต. มีแนวโน้มการใช้กระบวนการตัดสินใจเริ่มสิ่งใหม่ ๆ โดยกลุ่มหรือองค์กรชุมชนและมักจะเลือกทำในสิ่งที่แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้โดยตรง ทำเรื่องใกล้ตัว ไม่ได้คำนึงถึงอนาคต เนื่องจากนายก อบต. มีการศึกษาน้อยกว่านายกเทศมนตรี ซึ่งเป็นข้อดีตามทฤษฎีการเรียนรู้ มีการจัดเวทีรับฟังความเห็นจากชุมชน ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้แบบชาวบ้านเห็นทางออกที่หลากหลาย และมีการลองผิดลองถูก

การตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วม ปัจจัยที่สำคัญ คือ ปัจจัยทางด้านตัวบุคคล ซึ่งมีหลายคนมองว่าฐานะไม่ใช่ แต่บางคนมองว่าต้องเข้าไปมีส่วนร่วม จัดทำแผนหรือเสนอโครงการเป็นการที่ต้องไปเลือกโครงการเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งโครงการต่าง ๆ ถือเป็นภาษีที่เขาได้เสียไป ดังนั้น บางคนจึงต้องเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตัวเอง ส่วนปัจจัยด้านชุมชน ในชุมชนหรือกลุ่มต่าง ๆ มีส่วนในการเกื้อหนุนให้เข้ามามีส่วนร่วม หัวหน้ากลุ่มหรือแกนนำกลุ่มจะมีบทบาทในการต่อรองได้มาก ส่วนปัจจัยด้าน อบต. ในกระบวนการดำเนินงานนั้นกิจกรรม ต่าง ๆ ก็ถือว่า อบต. ได้มีการปฏิบัติอยู่แล้ว และเป็นภาระหน้าที่ที่ต้องทำ แต่ในการจะทำมากหรือน้อยอยู่ที่ความเป็นธรรมาภิบาลของ อบต. อยู่ที่ผู้บริหารของ อบต. นั้น ๆ แต่โดยกระบวนการดำเนินงานของ อบต. แล้วในกิจกรรมต่าง ๆ มีการดำเนินการอยู่ในระดับน้อยถึงปานกลาง

การตัดสินใจไม่เข้าร่วม ปัญหาอยู่ที่ประชาชน คือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ การหารายได้เพื่อเลี้ยงชีพ ความไม่พร้อมและความไม่พอของบุคคล นั้นหมายความว่า ด้านความไม่พร้อม เนื่องจากผู้บริหารหรือสมาชิก อบต. ที่ได้รับคัดเลือกเข้ามาทำงานโดยส่วนใหญ่ต้องใช้เงินเพื่อทุ่มในการหาเสียงและเลือกตั้ง เมื่อก้าว

เข้ามาแล้วก็อาจจะต้องมากอบโกยและเอื้อประโยชน์ให้แก่พวกพ้องที่ส่งเสริมตนและเจ้าหนี้เงินทุน ทำให้ต้องทุจริตคอร์รัปชัน และจัดสรรโครงการเอื้อประโยชน์ต่อพวกพ้อง มีการฮั้วกันหรือต่อรองผลประโยชน์กันหรือเอื้อผลประโยชน์ให้กัน ส่วนด้านความไม่พอคือ เมื่อได้ถูกเลือกเข้ามาทำหน้าที่บริหารแล้วก็ไม่รู้จักพอ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า กลุ่มมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงานใน อบต. มากยิ่งขึ้น ซึ่งกลุ่มอิทธิพลนี้อาจสร้างเครือข่ายได้ตั้งแต่ระดับรากหญ้าไปจนถึงระดับนโยบาย และจากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน ระบุว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมมีหลายองค์ประกอบด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นตัวบุคคลชุมชน และ อบต. ในส่วนของชาวบ้านส่วนใหญ่ขาดจิตวิญญาณ ขาดจิตสำนึกหรือสามัญสำนึกในการทำหน้าที่พลเมือง ดังนั้น จึงต้องดูแลตัวเองเป็นสำคัญก่อน หากตัวผู้ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมไม่เห็นแก่อำมีสสินจ้างหรือซื้อตัวแทนก็จะทำให้ประชาชนเกิดประโยชน์ต่อองค์กรรวม เป็นต้น ในกรณีของชุมชนหากชุมชนไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถในการทำงาน มีการกระจายความคิดมีกำแพงกันชุมชนหรือหมู่บ้าน หมู่บ้านนั้นก็เลยไม่เกิดการพัฒนา นอกจากนั้นยังมีความเห็นว่า

๑. ระบบการเมืองไทยเล่นพรรคเล่นพวกเอื้อประโยชน์กับกลุ่มพวกพ้อง การบริหารงานใน อบต. ก็เหมือนการย่องการเมืองระดับประเทศทำให้ประชาชนชาวบ้านเกิดความเบื่อหน่ายไม่ยอมเข้าไปยุ่งวาย
๒. กระบวนการในการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นและให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นเรื่องดี แต่คนที่เข้าไปเป็นผู้ดำเนินการขาดจิตสำนึกในหน้าที่ ขาดจิตสาธารณะ
๓. อบต. ไม่มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนทราบหรือดำเนินการในระยะเวลาระยะสั้น ประชาชนจึงไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้
๔. ประชาชนที่มีอุดมการณ์และมีจิตสำนึกที่จะช่วยพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมกลับสูญเสียข้างมากไม่ได้ ทำให้ท้อถอยไม่ยอมเข้าไปมีส่วนร่วม
๕. คนในชุมชนบางแห่งก็บังอาจราชการเป็นคนละชั่ว ทำให้ไม่สามารถประสานงานและทำงานร่วมกันได้
๖. ชุมชนไม่เปิดโอกาสให้คนมีความรู้ความสามารถเข้าไปทำงานกลุ่ม ไม่กระจายความคิด ไม่เปิดรับความเห็น
๗. สมาชิกสภา อบต. บางคนไม่ได้ทำหน้าที่ของตนเองในการเป็นกระบอกเสียงแทนชาวบ้านแต่ไปเอื้อผลประโยชน์กับกลุ่มพวกพ้อง
๘. ปัจจุบันปล่อยให้สื่อบริหารประเทศ แทนที่จะรับฟังและวิเคราะห์ข่าว ดังนั้น บางเรื่องอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดในการทำงาน ส่งผลให้ประชาชนมีทัศนคติต่อองค์กรบริหารส่วนตำบลที่ผิด ๆ จึงไม่ยอมเข้าไปมีส่วนร่วม
๙. ผู้ที่เป็นผู้แทนหมู่บ้านหรือที่ถูกคัดเลือกหรือถูกเลือกตั้งเข้าไปทำหน้าที่ประชาคมชาวบ้านต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง ต้องศึกษาข้อมูลเพื่อไปปฏิบัติหน้าที่
๑๐. กลุ่มที่มีอุดมการณ์ไม่ได้เข้าไปทำงานกับองค์กรบริหารส่วนตำบลหรือองค์กรท้องถิ่น แต่กลุ่มที่เข้ามาร่วมทำงานจะเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่ได้เข้าไปทำงานใน อบต.

การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็นการจัดความสัมพันธ์ทางอำนาจ หน้าที่ใหม่ระหว่างส่วนกลางกับส่วนท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปในสภาวะที่สังคมมีกลุ่มที่หลากหลาย มีความต้องการและความคาดหวังจากรัฐที่เพิ่มขึ้น และแตกต่างกันขัดแย้งกันในขณะที่รัฐเองก็มีขีดความสามารถและทรัพยากรที่จำกัด ในการตอบสนองปัญหาความต้องการที่เกิดขึ้นในแต่ละท้องถิ่นได้ทันต่อเหตุการณ์และตรงกับความต้องการจำเป็นและความต้องการของท้องถิ่น ดังนั้น องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงต้องปรับรูปแบบและยุทธวิธีในการสร้างการมีส่วนร่วมและต้องเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการบริหารงานขององค์กรท้องถิ่นอย่างจริงจัง โดยต้องมีธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการองค์กร ทั้งนี้ ในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจทำได้หลายระดับและหลายวิธี ซึ่งบางวิธีสามารถทำได้ง่าย ๆ แต่บางวิธีก็ต้องใช้เวลาขึ้นอยู่กับความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ค่าใช้จ่ายและความจำเป็นในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องละเอียดอ่อน จึงต้องมีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการให้ข้อมูลข่าวสารที่ ถูกต้องแก่ประชาชน การรับฟังความคิดเห็น การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งพัฒนาทักษะและศักยภาพของข้าราชการทุกระดับควบคู่กันไป

จากหลักการและความจำเป็นดังกล่าว ทำให้การพัฒนาระบบราชการที่ผ่านมาได้รับการพัฒนากระบวนการบริหารราชการที่สนับสนุนการปรับกระบวนการทำงานของส่วนราชการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น หรือที่เรียกว่า “การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม” ในส่วนภาคราชการ การส่งเสริมการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ถือได้ว่าเป็นเงื่อนไขและเป็นกุญแจดอกสำคัญของความสำเร็จของการพัฒนาระบบราชการให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน และเอื้อต่อประโยชน์สุขของประชาชน เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนและส่งเสริมให้ระบบราชการมีพลังในการพัฒนาประเทศอย่างสร้างสรรค์ อันเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาราชการยุคใหม่ที่เป็นราชการแบบเปิด ซึ่งในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของภาคราชการที่มาจากทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนผู้มีส่วนได้เสียและชุมชนท้องถิ่น จะช่วยทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีความใกล้ชิดกับประชาชนได้รับทราบความต้องการ และปัญหาที่แท้จริง ลดความขัดแย้ง ทั้งยังเป็นการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เสริมสร้างให้ประชาชน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในประเด็นสาธารณะซึ่งเป็นบทบาทที่หน่วยงานภาคราชการและภาคประชาชนต้องดำเนินการร่วมกัน เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สุขต่อประชาชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

๑. ภาครัฐและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตย อาทิ กระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ควรส่งเสริมหรือสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง การสร้างการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อสังคมชุมชนต้องสร้างความตระหนักและจิตสำนึกพื้นฐานด้านการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะ

การปกครองส่วนท้องถิ่น ให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง สำคัญในการสร้างความตระหนัก ได้แก่ สิทธิ บทบาท อำนาจหน้าที่ของบุคคลตามกฎหมาย การมีส่วนร่วมในบทบาทของพลเมืองของประเทศ

๒. กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงที่เกี่ยวข้องต้องการเสริมสร้างส่งเสริมศักยภาพท้องถิ่น และความเข้มแข็งให้กับชุมชนและองค์กรประชาชน โดยทุกภาคส่วนต้องบูรณาการ วางแผนและลงมือทำร่วมกัน และส่งเสริมควบคู่ไปกับระบบเศรษฐกิจชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานไม่กระเทือนต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน

๓. กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศาสนาและวัฒนธรรม และกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ควรมีนโยบายความร่วมมือในการสร้างเสริมวุฒิภาวะทางการเมือง และการบริหารให้กับข้าราชการการเมือง ผู้บริหารท้องถิ่น และข้าราชการส่วนท้องถิ่น นอกจากพื้นฐานความรู้แล้ว ต้องมุ่งเน้นสร้างคุณธรรม ศีลธรรม และจริยธรรมทางการเมือง

๔. กระทรวงมหาดไทย ควรมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการ อบต. ไสยะอาด โดยใช้หลักธรรมาภิบาล ในการกำหนดแผนการพัฒนาคน พัฒนการบริหารจัดการ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ตลอดทั้งมีหน้าที่ในการตรวจสอบการดำเนินงานของ อบต. โดยควรมีคณะกรรมการจากทุกภาคส่วนร่วมเป็นคณะทำงานของศูนย์ปฏิบัติการไสยะอาด

๕. กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ควรจัดให้มีตำแหน่งเจ้าหน้าที่นิติกรปฏิบัติงานใน อบต. เพื่อให้การใช้กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ มีความถูกต้อง ชัดเจน ปฏิบัติได้จริง

ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติ

จากข้อค้นพบในการศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเพียงการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ในขณะที่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบายและการตรวจสอบการดำเนินงานของ อบต. อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ สาเหตุที่ประชาชนตัดสินใจ ไม่เข้าร่วมงานกับ อบต. เป็นเพราะการศึกษาน้อย ขาดความรู้ทักษะประสบการณ์ กลัวโดนดูถูก คิดว่าตัวเองไม่สำคัญ ไม่ใช่หน้าที่ ไม่มีเวลา ขาดโอกาสประกอบอาชีพ ชุมชนขาดความสามัคคี มีความขัดแย้งกัน ความไม่โปร่งใสและความไม่เป็นธรรมาภิบาลของ อบต. จึงขอเสนอข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. การมีส่วนร่วมของประชาชน

(๑.๑) องค์กรบริหารส่วนตำบล ต้องเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนหรือองค์กรภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้กรอบกฎหมายโดยควรเริ่มตั้งแต่การได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมติดตามตรวจสอบการทำงาน ทั้งนี้เพื่อความโปร่งใส และเพื่อประโยชน์ของคนในพื้นที่

(๑.๒) องค์กรบริหารส่วนตำบลควรมีแนวทางปฏิบัติในการออกกฎระเบียบข้อบังคับขององค์กรบริหารส่วนตำบลเกี่ยวกับการบริหารงาน ในการเปิดโอกาสให้ประชาชนหลากหลายอาชีพเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เสนอแนวทางพัฒนาให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น

๒. พัฒนาคคนและพัฒนางานของ อบต.

(๒.๑) องค์การบริหารส่วนตำบลควรเปลี่ยนบทบาท จากการเป็นผู้เสนอโครงการ หรือผู้จัดกิจกรรมเล็ก ๆ มาเป็นผู้รับฟัง โดยให้ประชาชนเป็นผู้เสนอโครงการ โดยเริ่มจากกิจกรรมเล็ก ๆ ก่อน เช่น โครงการกีฬาหมู่บ้าน การเสวนาประชาชนทำให้ประชาชนกล้าคิดกล้าแสดงความคิดเห็นและเข้ามามีส่วนร่วมตามธรรมชาติ

(๒.๒) องค์การบริหารส่วนตำบล ควรเป็นศูนย์กลางถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนในเรื่องสิทธิหน้าที่ของพลเมือง ที่ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจ โดยเฉพาะเรื่องสิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมบริหารงานของ อบต. เช่น การวางแผนพัฒนาชุมชน หมู่บ้าน ตำบล การจัดทำข้อบัญญัติ การประชุมสภา อบต. การตรวจสอบการดำเนินงาน

๓. การประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่งาน อบต.

(๓.๑) องค์การบริหารส่วนตำบล ควรเผยแพร่ข้อมูลการดำเนินงาน ข้อมูลข่าวสารทางราชการ การปิดประกาศ ข่าวสารต่าง ๆ ประชาสัมพันธ์โดยผ่านสื่อต่าง ๆ ให้หลากหลายเพื่อให้เข้าถึงประชาชนและทำอย่างต่อเนื่อง และต้องลงพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ

(๓.๒) องค์การบริหารส่วนตำบลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรเผยแพร่ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของอบต. บทบาทหน้าที่ของประชาชนพลเมือง การร่วมเข้าชื่อเสนอข้อบังคับ การคัดค้านข้อบังคับที่ทำให้ประชาชนเดือดร้อน การตรวจสอบการดำเนินงานของ อบต. การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการจัดซื้อจัดจ้าง รวมทั้งผลดี ผลเสียในการเข้าร่วม เป็นต้น

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

๑. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงาน อบต. ในเขตภาคอื่น ๆ
๒. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมดำเนินการนโยบายสาธารณะ หรือบริการสาธารณะด้านอื่น ๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
๓. ควรมีการศึกษาวิจัยสาเหตุปัญหาต่าง ๆ ในการบริหารงาน อบต. เพื่อหายุทธศาสตร์ กลยุทธ์ แนวทางในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมตามแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยให้เกิดจากฐานรากของชุมชน
๔. ควรศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบล เปรียบเทียบกับการมีส่วนร่วมกับองค์การอื่น
๕. ควรศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมที่ช่วยสร้างให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และชุมชนเข้มแข็ง

เอกสารอ้างอิง

สิริพัฒน์ ลาภจิตร (๒๕๕๐). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในช่วงการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ

วิจัยโดย นางสาวณัฐกานต์ กุลณรงค์

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงระยะเวลาที่หนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา ได้เกิดปรากฏการณ์ทางการเมืองที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการเมือง ทั้งนี้เนื่องจากการขยายตัวของกระบวนการโลกาภิวัตน์และการปฏิวัติทางเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ทำให้การสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตเข้ามามีบทบาทในสังคมไทยมากขึ้น

ปัจจุบันอินเทอร์เน็ต ได้เข้ามามีบทบาทในด้านการส่งข้อมูลข่าวสารและเป็นสิ่งที่สามารถเข้าถึงผู้รับสารได้สะดวกและรวดเร็ว นอกจากนี้ รูปแบบการสื่อสารเกิดขึ้นบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตยังเป็นการสื่อสารในหลายพื้นที่และหลายฝ่ายพร้อม ๆ กัน เช่น การสื่อสารโดยตรงระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร ผ่านการรับส่งไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ การพูดคุยผ่านโปรแกรมสนทนา (Chat) หรือการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารหนึ่งคนกับผู้รับสารจำนวนมาก ที่สำคัญการสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นการส่งผ่านสารจากประชาชนไปสู่ประชาชนโดยตรงไม่จำเป็นต้องผ่านบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการส่งข่าวสารเหมือนการสื่อสารผ่านสื่อมวลชนอื่น ๆ อินเทอร์เน็ตจึงเป็นสื่อที่สามารถตอบสนองสิทธิและเสรีภาพในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและ ยังเป็นสื่อกลางที่ให้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้อินเทอร์เน็ตยังได้เข้ามามีบทบาททางการเมือง องค์กรภาครัฐและเอกชน หน่วยงานราชการ ตลอดจนพรรคการเมืองต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง โดยจะเห็นได้จากการที่เว็บไซต์ของกลุ่มองค์กรหรือพรรคการเมืองได้ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่จะเป็นการสื่อสารไปถึงผู้รับคือประชาชนได้อย่างทั่วถึง อาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองได้กลายเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาระบบการเมือง เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้และเกิดการเรียนรู้ทางการเมือง ความรู้สึกนึกคิดทางการเมืองและเป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างรัฐบาลกับประชาชน

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า อินเทอร์เน็ตได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารและแสดงความคิดเห็นทางการเมือง โดยไม่มีข้อจำกัดในการแสดงความคิดเห็น จึงทำให้การสื่อสารทางการเมืองผ่านอินเทอร์เน็ตได้รับความนิยมนิยมจากประชาชนจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีองค์กรอื่นที่นำเครือข่ายอินเทอร์เน็ตไปใช้ เช่น สื่อมวลชน หน่วยงานราชการ องค์กรอิสระ พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ กระทั่งองค์กรพัฒนาเอกชน ต่างก็นำอินเทอร์เน็ตมาใช้ประโยชน์ในการสื่อสารทางการเมืองทั้งสิ้น

สำหรับประเทศไทยอินเทอร์เน็ตถูกนำมาใช้อย่างจริงจังในการเลือกตั้งผู้ว่ากรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๔๓ นับเป็นปรากฏการณ์ครั้งแรกแบบเต็มรูปแบบที่นักการเมืองใช้อินเทอร์เน็ต เป็นสื่อในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง หลังจากนั้นเมื่อมีการเลือกตั้งทั่วประเทศ วันที่ ๖ มกราคม ๒๕๔๔ และ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘ พรรคการเมืองต่างใช้อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางในการนำเสนอข้อมูลของพรรค นำเสนอนโยบายพรรค รวมทั้งการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นสื่อในการติดต่อกับประชาชนในช่วงการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง แต่ปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ คือช่วงกลางปี ๒๕๔๘ ได้เกิดกระแสต่อต้านการบริหารงานของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ

ชินวัตร จากประชาชน ในช่วงที่เกิดกระแสต่อต้านการบริหารงานของรัฐบาลจากประชาชน เครื่องมือที่รัฐบาล จะใช้ในการสกัดกั้นการเคลื่อนไหวจากภาคประชาชน คือ การแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชน อาจกล่าวได้ ว่า ในช่วงที่เกิดกระแสต่อต้านการบริหารงานของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อินเทอร์เน็ตได้กลายเป็นช่องทาง การสื่อสารที่สำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและแสดงความคิดเห็นในประเด็นดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การสื่อสารทางการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์มีอินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือที่ สำคัญในการสื่อสาร ขณะเดียวกันอินเทอร์เน็ตเป็นพื้นที่สาธารณะทางการเมืองแห่งหนึ่งที่ประชาชนได้ แสดงออกด้านข่าวสารและความคิดเห็นทางการเมือง เนื่องจากการแสดงความคิดเห็นผ่านพื้นที่อินเทอร์เน็ตมี ความปลอดภัยต่อผู้ที่แสดงความคิดเห็น เมื่อแสดงความคิดเห็นไปแล้วจะไม่สามารถล่วงรู้ได้เลยว่าใคร อีก ี่เวลาและปริมาณในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ก็ไม่จำกัดเป็นเหตุให้การสื่อสารทางการเมืองผ่าน เครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้รับความนิยมจากประชาชนเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นสื่อมวลชน หน่วยงานราชการ องค์กรอิสระ พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ องค์กรพัฒนาเอกชนต่างก็นำอินเทอร์เน็ตมาใช้ประโยชน์ ในการสื่อสารทางการเมือง ทั้งด้านการนำเสนอข่าวสารการเมือง การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การ นำเสนอข้อเรียกร้อง หรือผลกระทบจากนโยบายของรัฐ และในช่วงเวลาที่รัฐบาลพยายามเข้ามาแทรกแซงการ ทำงานของสื่อมวลชน อินเทอร์เน็ตกลับเป็นอีกหนึ่งช่องทางที่ประชาชนใช้ในการติดต่อสื่อสารถึงกัน โดยเฉพาะ ช่วงเวลาที่เกิดกระแสต่อต้านการบริหารงานของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงต้องการศึกษาถึง การสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในช่วงการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ จำนวน ๓ เว็บไซต์ กล่าวคือ www.manager.co.th เป็นเว็บไซต์สื่อมวลชนที่ประกาศตัวอย่างชัดเจนว่าจะดำเนินการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้าน รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร www.matichon.co.th เป็นเว็บไซต์สื่อมวลชนที่นำเสนอข่าวสาร บทวิเคราะห์ ทางการเมือง ซึ่งมีฐานชนชั้นกลางเป็นผู้บริโภคข่าวสารดังกล่าว สามารถเชื่อมโยงได้ว่ากลุ่มคนที่แสดง ความเห็นทางการเมืองผ่านกระดานสนทนาทางเว็บไซต์นี้เป็นกลุ่มชนชั้นกลางและ www.thaingo.org ซึ่งเป็น เว็บไซต์ที่ศูนย์กลางของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนหรือกลุ่มเครือข่ายทางสังคมต่าง ๆ จะสังเกตได้ว่าเว็บไซต์ที่ เลือกมาศึกษาทั้ง ๓ เว็บไซต์ ต่างนำเสนอข้อมูลข่าวสารความเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว ที่ สำคัญทั้ง ๓ เว็บไซต์ มีบริการกระดานสนทนาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยน ความคิดเห็น ทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับการบริหารงานของรัฐบาล พื้นที่บนอินเทอร์เน็ตจึงเป็นพื้นที่ที่ ทุกฝ่ายสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี โดยในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้จะได้รับประโยชน์ คือ ๑. ทำให้ ทราบรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองและปัจจัยที่มีผลต่อการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางสื่อสารทางการเมือง ในช่วงที่เกิดการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ ๒. ทำให้ทราบถึงลักษณะวาทกรรมทางการเมืองที่ปรากฏบนพื้นที่ อินเทอร์เน็ต ในช่วงที่เกิดการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ ๓. ทำให้ทราบถึงแนวโน้มการใช้พื้นที่การสื่อสารทาง การเมืองบนอินเทอร์เน็ต ๔. สามารถนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นช่อง ทางสื่อสารทางการเมือง เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาทางการเมืองของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารทางการเมืองและปัจจัยที่มีผลต่อการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางในการสื่อสารทางการเมือง ในช่วงที่เกิดการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ
๒. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์วาทกรรมทางการเมืองที่ปรากฏบนพื้นที่อินเทอร์เน็ตในช่วงที่เกิดการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ
๓. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวโน้มการใช้พื้นที่การสื่อสารทางการเมืองบนอินเทอร์เน็ต

วิธีการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากเอกสาร ดังนี้

๑. กฎหมาย ระเบียบและคำสั่ง เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยข้อมูลข่าวสารทางราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

๒. เอกสารงานวิจัย ได้แก่ เอกสาร หนังสือ วารสาร วิทยานิพนธ์ บทความ รายงานการวิจัยที่เคยมีการศึกษาค้นคว้ามาก่อนแล้วในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีการสื่อสาร อินเทอร์เน็ต การสื่อสารทางการเมือง วาทกรรมและพื้นที่สาธารณะบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

๓. สื่ออิเล็กทรอนิกส์และเอกสารตีพิมพ์ ได้แก่ บทความหรืองานเขียน รวมถึงข้อมูลข่าวสารซึ่งเกี่ยวข้องกับหนังสือพิมพ์และวารสารต่าง ๆ

นอกจากนั้นยังเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เว็บไซต์ไทยที่มีข้อมูลเกี่ยวกับข่าวสารทางการเมืองและมีกระดานสนทนาทางการเมือง เพื่อเป็นสื่อกลางในการตั้งกระทู้และแสดงความคิดเห็นใน ๓ เว็บไซต์ คือ www.manager.co.th, www.matichon.co.th และ www.thaingo.org ทั้งนี้การศึกษาวิจัยได้กำหนดนิยามคำศัพท์ไว้เพื่อความเข้าใจในเนื้อหาของการวิจัยดังต่อไปนี้

๑. สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ หมายถึง ช่องทางการสื่อสารที่ใช้เครื่องมือทางเทคนิคซึ่งทำให้การสื่อสาร

เกิดขึ้นโดยผ่านเครื่องมือชนิดหนึ่ง ซึ่งทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารไม่เป็นการส่วนตัว นอกจากนี้ยังสามารถใช้สื่อจากแหล่งสารหนึ่งไปถึงผู้รับสารจำนวนมาก ซึ่งการศึกษาครั้งนี้เน้นเฉพาะเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเท่านั้น

๒. อินเทอร์เน็ต หมายถึง เครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่มีการเชื่อมโยงกันทั่วโลก โดยการเข้าถึงข้อมูลและการสื่อสารสามารถทำได้จากทุกสถานที่ในโลกด้วยความรวดเร็ว ทั้งนี้สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นส่วนหนึ่งของสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ

๓. เว็บไซต์ (Web Site) หมายถึง สถานที่จัดทำและนำเสนอข้อมูลข่าวสารผ่านทางระบบ www บนอินเทอร์เน็ต เป็นเหมือนที่อยู่เพื่อให้ผู้ใช้เข้ามาชมหรือใช้บริการ โดยจะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน สำหรับงานชิ้นนี้มุ่งศึกษา เฉพาะ www.manager.co.th, www.matichon.co.th และ www.thaingo.org เท่านั้น

๔. การสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) หมายถึง การที่บุคคลติดตามข่าวสารทาง

การเมือง มีความรู้ทางการเมือง มีการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง รวมถึงการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องในประเด็นทางการเมือง

๕. การให้ความรู้ทางการเมือง หมายถึง การที่บุคคลรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ต ทั้งส่วนของรัฐบาล พรรคการเมือง รัฐสภา ความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งสถานการณ์บ้านเมืองทั้งส่วนที่เป็นข่าวสารในประเทศ และข่าวสารต่างประเทศ โดยการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากเว็บไซต์ต่างๆ เช่น เว็บไซต์ของทางราชการ เว็บไซต์ของพรรคการเมือง เว็บไซต์ของสื่อสิ่งพิมพ์ การเปิดรับข่าวสารทางการเมืองผ่านทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) หรือ ทางคลื่นวิทยุออนไลน์

๖. วาทกรรมทางการเมืองบนอินเทอร์เน็ต หมายถึง การให้นิยามความหมายต่อประเด็นทางการเมืองในช่วงการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ โดยใช้พื้นที่บนอินเทอร์เน็ตนำเสนอวาทกรรมและเป็นสนามแข่งขันทางวาทกรรม

๗. ผู้ใช้อินเทอร์เน็ต หมายถึง ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในเว็บไซต์ไทยที่มีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับข่าวสารทางการเมืองและมีบริการกระดานข่าว/กระดานสนทนาทางการเมือง เพื่อเป็นสื่อกลางในการตั้งกระทู้และแสดงความคิดเห็นใน ๓ เว็บไซต์ ประกอบด้วย www.manager.co.th, www.matichon.co.th และ www.thaingo.org

งบประมาณวิจัย

นางสาวณัฐกานต์ กุลณรงค์ หลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ในปีงบประมาณ ๒๕๕๐ เป็นจำนวนเงิน ๓๐,๐๐๐ บาท (สามหมื่นบาท)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง การสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในช่วงการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ มีดังนี้

๑. ด้านการศึกษารูปแบบการสื่อสารทางการเมือง และปัจจัยที่มีผลต่อการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางการสื่อสารทางการเมืองในช่วงการต่อต้านรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร พบว่า อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือสื่อสารทางการเมืองที่สำคัญในกระบวนการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า อินเทอร์เน็ตถูกใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารทางการเมืองในช่วงที่สื่อกระแสหลักหรือสื่อมวลชนถูกปิดกั้น และถูกแทรกแซงในการนำเสนอข่าวสารทางการเมืองจากรัฐบาล การสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตซึ่งมีลักษณะการสื่อสารทางการเมืองแบบสองทาง จึงได้รับความนิยมและเมื่อพิจารณาจากแนวคิดของ Bruce Bimber พบว่า การสื่อสารทางการเมืองในช่วงการต่อต้านรัฐบาลทักษิณทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสองระดับ คือ ระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม ซึ่งการแสดงความเห็นอย่างเสรีนี้ทำให้ความคิดเห็นที่ถ่ายทอดผ่านทางอินเทอร์เน็ตมี

ความหลากหลาย และนำไปสู่การเกิด วาทกรรมทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในช่วงการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ

๒. ด้านปัจจัยสนับสนุนให้อินเทอร์เน็ตได้รับความสำคัญในช่วงการต่อต้านการบริหารงานของพ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร สามารถอธิบายผลการวิจัยได้ดังนี้

(๑) ในช่วงการต่อต้านการบริหารงานของรัฐบาลทักษิณ พบว่า ได้เกิดการครอบงำ สื่อมวลชนกระแสหลักอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ และสื่อหนังสือพิมพ์ ซึ่งสื่อโทรทัศน์และวิทยุเป็นสื่อที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาล จากผลการวิจัยพบว่า ภายใต้รัฐบาลทักษิณ อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการบริหารกิจการบ้านเมืองเป็นของรัฐบาล รัฐบาลจึงมีศักยภาพในการควบคุมและแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชนได้ทุกประเภท ซึ่งทำให้การสื่อสารทางการเมืองผ่านทางสื่อดังกล่าวเป็นลักษณะการสื่อสารทางการเมืองแบบทางเดียว โดยรัฐบาลเป็นผู้ส่งสารซึ่งสารในที่นี้ส่วนใหญ่เป็นการชักจูง โฆษณาชวนเชื่อจากรัฐบาลไปสู่ประชาชนเท่านั้น และประเด็นที่น่าสนใจคือ ถึงแม้รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จะมีการควบคุมแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชนอย่างมาก ซึ่งส่งผลทำให้สื่อหนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่ต้องปลดแอกตัวเองจากการถูกควบคุมและการแทรกแซงของรัฐบาลและการดำเนินการจากภาครัฐ ซึ่งส่งผลให้ปัจจุบันสื่อหนังสือพิมพ์ได้เชื่อมโยงสถานภาพความเป็นสื่อมวลชนเข้ากับความเป็นธุรกิจ ทำให้หนังสือพิมพ์จำนวนไม่น้อยต่างคำนึงถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกว่าผลประโยชน์ทางวิชาชีพ การดำเนินกิจการหนังสือพิมพ์จึงเป็นไปเพื่อเหตุผลทางธุรกิจ มากกว่าจริยธรรมทางวิชาชีพ

(๒) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศได้ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของไทย กล่าวคือ เทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ ทำให้ข้อจำกัดทางการสื่อสารภายในสังคมถูกลดทอนลง ขณะเดียวกันการสื่อสารสามารถทำได้ภายในเวลาอันรวดเร็วและการสื่อสารสามารถกระทำได้ในพื้นที่ขนาดใหญ่ที่กว้างไกลทั่วโลก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า พัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคโลกาภิวัตน์ ได้ส่งผลกระทบต่อระบบสังคมการเมืองในด้านการเพิ่มช่องทางเลือกในการรับรู้ข่าวสารของประชาชนมากขึ้นและเป็นพื้นที่ของการสื่อสารทางการเมืองแห่งใหม่ให้กับประชาชน

(๓) การขยายตัวของสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต จากผลการวิจัยพบว่ารัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นรัฐบาลที่ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นอย่างมาก ประกอบกับรัฐบาลได้ใช้ประโยชน์จากการสื่อสารทางการเมืองและการตลาดทางการเมือง คือตั้งแต่การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของพรรคไทยรักไทย การใช้สื่อในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ขณะเดียวกันรัฐบาลได้ส่งเสริมการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างต่อเนื่อง

นโยบายจากรัฐบาลทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่เกิดขึ้นอย่างมากในรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และการพัฒนาโครงข่ายการให้บริการอินเทอร์เน็ตอย่างต่อเนื่อง ทำให้โอกาสในการเข้าถึงสื่ออินเทอร์เน็ตของประชาชนมีมากขึ้น ประกอบกับค่าใช้จ่ายบริการอินเทอร์เน็ตที่มีราคาถูกลงกว่าเดิม ทำให้เกิดการขยายตัวของผู้ใช้

อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลเองได้ เล็งเห็นถึงความจำเป็นและประโยชน์ของอินเทอร์เน็ต เพื่อใช้ในการสื่อสารและพัฒนาประเทศชาติ

(๔) การเติบโตของสื่อทางเลือก จากผลการวิจัยพบว่า สื่อทางเลือกเป็นสื่อที่มีความเป็นอิสระ ปลอดภัยจากพันธนาการทั้งปวง และยังเป็นสื่อที่สามารถเป็นตัวของตัวเองได้อย่างเต็มที่ ซึ่งมีความแตกต่างจาก สื่อกระแสหลัก คือ สื่อทางเลือกมีความหลากหลายและมีความแตกต่างด้านความคิดเห็นที่ไม่มีใครมีอำนาจเหนือกว่าใคร ดังนั้น การถกเถียงแลกเปลี่ยนทางปัญญานบนพื้นฐานของความเท่าเทียมและมีเหตุผลจึง บังเกิดขึ้นด้วยเหตุนี้เองทำให้สื่อทางเลือกได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการบ่มเพาะวัฒนธรรมประชาธิปไตยของ สังคมไทย และเป็นตัวสะท้อนความคิดที่หลากหลายจากคนหลากหลายกลุ่ม

๓. ด้านการศึกษาและวิเคราะห์วาทกรรมทางการเมือง ที่ปรากฏบนพื้นที่อินเทอร์เน็ตในช่วงที่เกิดการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ พบว่า

(๑) การสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในช่วงการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ พบว่า ประเด็นการสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นการให้ความหมายเกี่ยวกับตัวผู้นำเป็นหลักจึงอาจกล่าวได้ว่า วาทกรรมทางการเมืองที่ปรากฏบนกระดานสนทนา เป็นวาทกรรมว่าด้วยผู้นำทางการเมือง ความคิดเห็นที่ปรากฏต่างเป็นความคิดเห็นถึงความเป็นผู้นำทางการเมืองของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จากการศึกษา วาทกรรมทางการเมืองว่าด้วยผู้นำทางการเมืองที่เกิดขึ้นบนเว็บไซต์ พบว่า มีผู้ให้นิยามความหมายและลักษณะของความเป็นผู้นำที่แตกต่างกัน เมื่อศึกษาบริบททางสังคมการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงบริบททางการเมืองและการรับรู้ของประชาชนที่แตกต่างกัน นำมาสู่การให้คำนิยาม ความหมาย หรือวาทกรรมทางการเมืองที่แตกต่างกัน ซึ่งวาทกรรมทางการเมืองที่พบบนพื้นที่อินเทอร์เน็ตในช่วงการต่อต้านรัฐบาลทักษิณที่ปรากฏในหลายวาทกรรมสามารถนำมาจัดกลุ่มได้ คือ วาทกรรมว่าด้วยผู้นำการเมืองแบบเข้มแข็งเด็ดขาด อันเป็นวาทกรรมที่เป็นผลผลิตมาจากรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๕๔๐

นอกจากนี้ยังปรากฏวาทกรรมว่าด้วยผู้นำการเมืองที่มีคุณธรรม จริยธรรม ที่มองว่าองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของการเป็นผู้นำทางการเมือง คือ ต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นหลัก ทั้งนี้เนื่องจาก บริบททางสังคม ในช่วงเวลาดังกล่าวได้เกิดการตั้งคำถามถึงคุณธรรม จริยธรรมของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในฐานะผู้นำทางการเมืองกับปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่เกิดขึ้น ในรัฐบาลทักษิณรวมถึงปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อนของตัวผู้นำเอง

(๒) การปฏิบัติการทางวาทกรรมหรือภาคการแสดงออกของวาทกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่อินเทอร์เน็ตได้ทำให้เกิดการปะทะกันของวาทกรรมว่าด้วยผู้นำทางการเมือง ซึ่งในการต่อต้านรัฐบาลทักษิณได้เกิดการปะทะกันระหว่างวาทกรรมว่าด้วยผู้นำทางการเมืองที่เข้มแข็งกับวาทกรรมที่ว่าด้วยผู้นำที่มีคุณธรรม จริยธรรม นับว่าในโลกยุคโลกาภิวัตน์อินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีบทบาทและกลายเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีความสำคัญยิ่ง อาจกล่าวได้ว่า ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้อินเทอร์เน็ต กลายเป็นสนามรบทางการเมืองที่มีความสำคัญเพิ่มขึ้น

(๓) จากการศึกษาวาทกรรมทางการเมืองบนเว็บไซต์ในช่วงการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ พบว่า นอกจากปัจจัยด้านสภาพสังคมแล้ว สถานการณ์ในสังคมก็เป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนกำหนดลักษณะของผู้นำ กล่าวคือ สถานการณ์ที่เปลี่ยนไปในสังคมหนึ่งจะทำให้รูปแบบของผู้นำที่สังคมต้องการเปลี่ยนแปลงไปด้วย การสร้างความหมายของผู้นำทางการเมืองภายใต้ผู้นำที่เข้มแข็ง เด็ดขาด ไม่ได้หยุดนิ่งตายตัว ดังนั้นในช่วงที่วาทกรรมผู้นำทางการเมืองได้แปรเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคม หรือวาทกรรมที่ถูกนำเสนอ หรือ เข้ามาแข่งขันกับวาทกรรม ชุดเดิม วาทกรรมผู้นำเข้มแข็ง เด็ดขาด ได้มีการปรับตัวเชื่อมต่อกับวาทกรรมชุดใหม่ ๆ ซึ่งพบว่า ความหมายของผู้นำการเมืองได้เปลี่ยนไปตามกระแสสังคมด้วย ทั้งนี้เนื่องจากกระแสสังคมไทยได้เกิดคำถามในด้านจริยธรรมและคุณธรรมของผู้นำทางการเมืองว่าผู้นำทางการเมืองที่ดีควรมีลักษณะอย่างไร ซึ่งวาทกรรมหลักที่พบ คือ ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตส่วนใหญ่จะกล่าวถึงผู้นำทางการเมืองแบบเข้มแข็งเด็ดขาด และผู้นำการเมืองที่มีคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่กันไป

(๔) จากการศึกษาพื้นที่การสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เมื่อพิจารณาจากปัจจัยแวดล้อมต่างๆ พบว่า การใช้บริการอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ โดยในส่วนของภาครัฐมีการขยายช่องสัญญาณอินเทอร์เน็ตระหว่างประเทศและมีการจดทะเบียนชื่อโดเมนสัญชาติไทยเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งหน่วยงานผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นปัจจัยสำคัญให้การสื่อสารทางการเมืองและการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองบนพื้นที่อินเทอร์เน็ตเกิดการขยายตัวและทำให้อินเทอร์เน็ตได้เข้ามาเป็นสื่อกลางที่เข้าถึงประชาชนได้ง่ายและสอดคล้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบใหม่ นอกจากนั้นประชาชนยังสามารถสื่อสารกับรัฐบาลหรือกลุ่มผลประโยชน์ได้โดยตรง อันเป็นการพึ่งพาสื่อมวลชน ในฐานะสื่อกลางระหว่างรัฐบาลกับประชาชน อินเทอร์เน็ตจึงเป็นสื่อที่เอื้อต่อการรับข้อมูลข่าวสารทางการเมือง การแสดงความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทางด้านนโยบาย

(๑) รัฐบาลควรสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการสื่อสารอันเป็นปัจจัยสำคัญในยุคโลกาภิวัตน์อย่างต่อเนื่อง

(๒) องค์กรทางการเมืองที่มีเว็บไซต์เป็นของตัวเอง ต้องมีการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงข้อมูลข่าวสารขององค์กรให้ทันสมัยอยู่เสมอ รวมทั้งรูปแบบการนำเสนอต้องดึงดูดความสนใจของผู้เข้าชมและต้องสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองบนอินเทอร์เน็ต

(๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำเสนอกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง อาทิ จัดให้มีการโหวตหรือการแสดงความคิดเห็นผ่านอินเทอร์เน็ตในประเด็นทางการเมืองที่น่าสนใจของสังคมในช่วงนั้น ๆ และนำผลการโหวตเปิดเผยสู่สาธารณะ

ข้อเสนอแนะทางด้านวิชาการ

(๑) ควรมีการศึกษาการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือสำหรับการเคลื่อนไหวทางการเมือง อาทิ การใช้เว็บไซต์ www.manager.co.th ของนายสนธิ ลิ้มทองกุล การใช้เว็บไซต์ www.stopthaksin.com ของเครือข่ายประชาสังคมหยุดระบอบทักษิณ การใช้เว็บไซต์ www.ptvthai.com ของกลุ่ม ptv เป็นต้น

(๒) ควรมีการศึกษามาตรการสัญญาณของเว็บไซต์เพื่อการสื่อสารทางการเมืองจากภาครัฐ อาทิ การปิดกั้นสัญญาณของเว็บไซต์ยูทูบ การระงับใช้กระดานสนทนาทางการเมืองของเว็บไซต์พันธุทิพย์ (ห้องราชดำเนิน) กระทั่งเกิดกระแสคัดค้านการกระทำดังกล่าวของรัฐบาลจากกลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ตผ่านแถลงการณ์ต่าง ๆ

(๓) ควรศึกษาผลกระทบจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐

เอกสารอ้างอิง

ณัฐกานต์ กุลณรงค์ (๒๕๕๐). การสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในช่วงการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

การก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวในเมืองไทย : ศึกษากรณีรัฐบาลพรรคไทยรักไทย

วิจัยโดย นางสาวนพรัตน์ วงศ์วิทยาพาณิชย์

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่ประเทศไทยมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการออกแบบร่างรัฐธรรมนูญของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (ส.ส.ร.) ส่งผลให้กติกาทางการเมืองของไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก ซึ่งกติกาดังกล่าวได้ครอบคลุมรวมไปถึงกติกาที่ว่าด้วยระบบการเลือกตั้ง ภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๔๑ ซึ่งภายใต้กติกาใหม่ดังกล่าว พบว่าการเมืองไทยได้ผ่านการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาแล้วด้วยกัน ๓ ครั้ง นั่นคือ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๔ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๘ และการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๔

ดังนั้น การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๔ จึงนับได้ว่าเป็นการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ครั้งแรกภายใต้กติกาทางการเมือง ซึ่งการเลือกตั้งในครั้งนี้พรรคไทยรักไทยในฐานะพรรคการเมืองน้องใหม่ที่เพิ่งก่อตั้งมาได้เพียง ๒ ปีเศษ กลับได้รับเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงที่สูงกว่าพรรคการเมืองอื่น ๆ ถึง ๑๔๘ ที่นั่ง ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า ๕๐ ปี กลับได้จำนวนที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรเพียง ๑๒๘ ที่นั่ง และพรรคการเมืองอื่น ๆ อันได้แก่ พรรคชาติไทยได้ ๔๑ ที่นั่ง พรรคความหวังใหม่ ๓๖ ที่นั่ง พรรคชาติพัฒนา ๒๙ ที่นั่ง พรรคเสรีธรรม ๑๔ ที่นั่ง พรรคราชกรู ๒ ที่นั่ง พรรคกิจสังคม ๑ ที่นั่ง และพรรคถิ่นไทย ๑ ที่นั่ง ต่อที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎร ๕๐๐ ที่นั่ง ซึ่งเป็นเหตุให้พรรคไทยรักไทยสามารถเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลผสมร่วมกับพรรคชาติไทย พรรคความหวังใหม่ และพรรคเสรีธรรม ส่งผลให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทยได้ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี ตลอดวาระการดำรงตำแหน่ง ๔ ปีเต็ม จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยครั้งใหม่ที่รัฐบาลอยู่ภายใต้การบริหารงานโดยผู้นำทางการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยจนครบวาระการบริหารงาน ๔ ปีเต็ม โดยไม่มีการยุบสภาผู้แทนราษฎร อันแสดงถึงเสถียรภาพและความเข้มแข็งของฝ่ายบริหารและนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์หลักของรัฐธรรมนูญ

ด้วยสภาวะเหตุการณ์ใหม่นับได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยที่ควรนำมาศึกษาอย่างยิ่งนัก เพราะประการแรก ในอดีตการเมืองไทยมักมีการจัดตั้งรัฐบาลที่มาจากการรวมตัวกันของหลายพรรคการเมืองในรูปแบบ “รัฐบาลผสมหลายพรรค” เสมอมา นับเป็นเวลารวมแล้วถึง ๔๔ ปี จนเป็นที่กล่าวได้ว่า ระบบพรรคการเมืองไทยเป็นระบบพรรคการเมืองแบบหลายพรรค แล้วเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวและประการที่สอง ได้แก่ การที่พรรคการเมืองหนึ่งสามารถดำรงตำแหน่งทางการบริหารประเทศได้ติดต่อกันถึงสองสมัย และสามารถจัดตั้งเป็นรัฐบาลได้โดยพรรคการเมืองเดียว ผลแห่งการครองอำนาจอย่างยาวนานของพรรคไทยรักไทย จนกระทั่งสามารถจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวได้นั้น ส่งผลให้นักวิชาการหลายท่านต่างหวั่นวิตก

ต่อสภาพการเมืองไทยที่อาจถูกครอบงำโดยกลุ่มการเมืองเดียวจนกระทั่งกลุ่มการเมืองอื่นไปสามารถนำมามีบทบาทหรือมีอำนาจต่อรองทางการเมืองได้น้อย การครอบงำของพรรคไทยรักไทยนั้นเป็นการครอบงำอำนาจทางด้านนิติบัญญัติ ด้านการเปิดอภิปรายทั่วไป อภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลหรือการทำงานของคณะกรรมการการอันเนื่องมาจากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเกินครึ่งเป็นสมาชิกจากพรรคไทยรักไทย ตลอดจนถึงการครอบงำอำนาจทางฝ่ายบริหารรวมถึงการหวั่นวิตกด้านการครอบงำทางเศรษฐกิจ เพราะพรรคได้รับเงินสนับสนุนทางการเมืองจากกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาล ประกอบกับผู้ให้ทุนสนับสนุนทางการเมืองกับพรรคยังเป็นบุคคลในกลุ่มธุรกิจที่มีความใกล้ชิดฉันทน์เครือญาติหรือมีสายสัมพันธ์ทางด้านธุรกิจต่อกันกับสมาชิกพรรค จนกระทั่งสามารถควบคุมองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญที่ถูกต้องให้เป็นหน่วยตรวจสอบอำนาจของรัฐที่มีความเป็น “กลาง” ภายใต้กติกาทางการเมืองใหม่ รวมไปถึงการควบคุมสื่อต่าง ๆ โดยรัฐหรือคนในรัฐบาล ไม่ว่าจะสื่อโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ หรือแม้กระทั่งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ก็ยังได้ขยายแขนงครอบงำระบบราชการ ลดบทบาทนักวิชาการ ปิดกั้นการกระจายอำนาจ จำกัดบทบาทของกลุ่มองค์กรเอกชน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องศึกษาถึงนิยามความหมายของรัฐบาลพรรคเดียว เพราะไม่เคยมีผู้ใดให้ความหมายอย่างลึกซึ้ง ประกอบกับต้องการศึกษาถึงสาเหตุว่าเหตุปัจจัยตัวใดที่เอื้อต่อการก่อเกิดรัฐบาลพรรคไทยรักไทยจนกระทั่งก้าวเข้าสู่การเป็น “รัฐบาลพรรคเดียว” โดยจะทำการศึกษาทั้งจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๔๔ และการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๔๘ และปัจจัยที่เป็นตัวส่งผลขับเคลื่อนให้พรรคการเมืองเกิดการจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวขึ้นได้ เพื่อให้ทราบถึงวิธีการครอบงำทางการเมืองและวิธีการครองอำนาจโดยพรรคการเมืองเดียวและเมื่อเกิดปรากฏการณ์รัฐบาลเดียวขึ้นอีกครั้งในอนาคตจะได้รู้วิธีหลีกเลี่ยง การก่อเกิดของรัฐบาลพรรคเดียวที่ส่งผลให้เกิดระบอบประชาธิปไตยที่ไม่ปกติได้อย่างทันทั่วถึง เพื่อให้การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยของไทยมีความเข้มแข็งสืบเนื่องต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีของ “รัฐบาลพรรคเดียว” โดยการใช้แนวคิดและทฤษฎี “ระบบพรรคเด่นพรรคเดียว” เพื่อหาคำนิยามความหมาย การก่อเกิดและการครอบงำอำนาจของ “รัฐบาลพรรคเดียวอย่างเป็นระบบ”
๒. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยการก่อเกิดของรัฐบาลพรรคเดียวในต่างประเทศ ในกรณีศึกษาพรรคเสรีประชาธิปไตยของญี่ปุ่น พรรคแห่งชาติเอกภาพชาวมลายูของมาเลเซีย และพรรคกิจประชาชนของสิงคโปร์ ว่าแนวคิดหรือปัจจัยใดจะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อเป็นแนวทางในการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของรัฐบาลพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทย
๓. เพื่อศึกษาถึงการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวในเมืองไทย ภายใต้พรรคไทยรักไทย รวมทั้งวิเคราะห์ถึงปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียว ภายใต้พรรคไทยรักไทยอย่างเป็นระบบ

วิธีการศึกษาวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยขั้นนี้เป็นการศึกษาในเชิงคุณภาพโดยใช้การพรรณนาและวิเคราะห์ควบคู่กันไป ทั้งนี้โดยการอาศัยข้อมูลที่ได้มาโดยวิธี ดังต่อไปนี้

๑. การค้นคว้าและการรวบรวมข้อมูลและความคิดเห็นในทางวิชาการจากเอกสารทั้งของไทยและต่างประเทศ อาทิ

๑.๑ เอกสารต่าง ๆ ของทางราชการที่มีเนื้อหาที่ว่าด้วยเรื่องพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง เช่น เอกสารของคณะกรรมการการเลือกตั้ง เอกสารของสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น

๑.๒ เอกสารทางกฎหมาย เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๔๑ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๑ กฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

๑.๓ เอกสารอื่น ๆ เช่น วิทยานิพนธ์ หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์รายวัน หนังสือรายสัปดาห์ ตลอดจนจุลสารต่าง ๆ ทั้งของไทยและต่างประเทศ

๒. การศึกษาภาคสนาม ได้แก่ การสัมภาษณ์สมาชิกพรรคไทยรักไทย หรือกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และจากการสัมภาษณ์ได้ถามจากนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการเมือง การปกครอง รวมทั้งเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการเกี่ยวกับกิจกรรมของพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง เป็นต้น

งบประมาณวิจัย

นางสาวนพรัตน์ วงศ์วิทยาพาณิชย์ หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ในปีงบประมาณ ๒๕๕๐ เป็นจำนวนเงิน ๓๐,๐๐๐ บาท (สามหมื่นบาท)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง การก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวในการเมืองไทย : ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทย

มีดังนี้

๑. แนวคิด และทฤษฎีของรัฐบาลพรรคเดียว (single part government) จากการศึกษาผู้เขียนได้ทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องของแนวคิดระบบพรรคเด่นพรรคเดียว พบว่า ระบบพรรคเด่นพรรคเดียวกับรัฐบาลพรรคเดียวมีความแตกต่างกันอยู่เพียงประการเดียวตรงที่ระบบพรรคเด่นพรรคเดียวของ พรรคการเมืองนั้นต้องครอบงำในระยะเวลาต่อเนื่องอย่างยาวนาน โดยจำเป็นต้องเป็นแกนหลักของรัฐบาลในช่วงระยะเวลาอย่างมาก ประมาณ ๔ - ๕ ทศวรรษ มิใช่เพียงช่วงปีสั้น ๆ ถ้าพรรคใดพรรคหนึ่งครอบงำประเทศน้อยกว่า ๔ - ๕ ทศวรรษ อาจเรียกได้ว่าพรรคการเมืองนั้นคงสภาพอยู่ในฐานะของรัฐบาลพรรคเดียวเท่านั้น แต่ระบบพรรคเด่นพรรคเดียวมีความคล้ายคลึงกับรัฐบาลพรรคเดียวอยู่มากตรงที่พรรคการเมืองนั้น ๆ ต้องครอบงำจำนวนที่นั่งใน

สภาให้มากกว่าพรรคการเมืองคู่แข่ง จนทำให้พรรคการเมืองคู่แข่งมีจำนวนที่นั่งน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ อีกทั้งพรรคต้องอยู่ในสถานะที่สนุกกับการต่อรองอำนาจอย่างมีประสิทธิภาพกับกลุ่มการเมืองอื่น ๆ หรือพรรคการเมืองขนาดเล็กและมีค่าใช้จ่ายการมีอำนาจต่อรองในสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น จำเป็นต้องครอบงำจนได้ตำแหน่งยุทธศาสตร์ที่สูงกว่ากลุ่มอื่น รวมทั้งพรรคต้องครอบงำจนพรรคเข้าเป็น เนื้อเดียวกับรัฐบาล นโยบายของพรรคผันแปรเป็นนโยบายสาธารณะสู่การกลายเป็นวาระนโยบายการเมืองแห่งชาติ กระทั่งครอบงำผู้เลือกตั้ง พรรคการเมืองอื่น ๆ การก่อรูปเข้าเป็นส่วนต่าง ๆ ของรัฐบาล สุนโยบายสาธารณะ ซึ่งจะกล่าวได้ว่าระบบพรรคเด่นพรรคเดียวกับรัฐบาลพรรคเดียวแทบจะเหมือนกันเลยทีเดียว หากต่างเพียงแค่ช่วงระยะเวลาแห่งการครอบงำอำนาจเท่านั้น

นอกจากนั้น ความหมายของรัฐบาลพรรคเดียวยังสามารถแบ่งแยกออกได้เป็นอีก ๒ รูปแบบคือ

(๑) รัฐบาลพรรคเดียวแบบพรรคเด่นพรรคเดียว หมายถึง การที่พรรคการเมืองพรรคหนึ่งได้รับคะแนนเสียงในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเกินกึ่งหนึ่งของคะแนนเสียงทั้งหมด ภายใต้การเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตย จนพรรคการเมืองนั้นสามารถจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวได้เพียงพรรคการเมืองเดียว และยังผลให้พรรคการเมืองอื่น ๆ มีความยากลำบากในการจัดตั้งรัฐบาลผสมร่วมกับพรรคการเมืองที่เหลือขึ้นมาแข่งขัน

นอกจากนั้นพรรคการเมืองที่สามารถเรียกได้ว่ามีคุณสมบัติเป็นรัฐบาลพรรคเดียวได้นั้น จะต้อง มีลักษณะตรงตาม ๓ มิติ ที่ชัดเจนดังนี้ ๑. พรรคต้องครอบงำจำนวนที่นั่งในสภาให้มากกว่าพรรคการเมืองคู่แข่ง จนทำให้พรรคการเมืองคู่แข่งมีจำนวนที่นั่งน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ ๒. พรรคต้องอยู่ในสถานะที่สนุกกับการต่อรองอำนาจอย่างมีประสิทธิภาพกับกลุ่มการเมืองอื่น ๆ หรือพรรคการเมืองขนาดเล็กและมีค่าใช้จ่ายการมีอำนาจต่อรองในสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น จำเป็นต้องครอบงำจนได้ตำแหน่งยุทธศาสตร์ที่สูงกว่ากลุ่มอื่น และ ๓. ต้องครอบงำจนพรรคเข้าเป็นเนื้อเดียวกับรัฐบาลนโยบายของพรรคผลัดแปรเป็นนโยบายสาธารณะสู่การกลายเป็นวาระนโยบายการเมืองแห่งชาติ กระทั่งครอบงำผู้เลือกตั้งทั้งพรรคการเมืองอื่น ๆ การก่อรูปเข้าเป็นส่วนต่าง ๆ ของรัฐบาลสุนโยบายสาธารณะ

รัฐบาลพรรคเดียวทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพที่มั่นคง การบริหารประเทศดำเนินไปได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพสูงก็ตาม แต่กลับมีข้อเสียอยู่ตรงที่การ “หลงอำนาจ” ของพรรคที่ครอบอำนาจอยู่ เพราะเมื่อพรรคครองอำนาจในรัฐบาลนานวันโดยไม่ฟังเสียงคำค้านของกลุ่มการเมืองอื่น ๆ ประกอบกับเมื่อพรรคฝ่ายค้านครองอำนาจค้ำอย่างยาวนาน จะทำให้ฝ่ายค้านหมดอำนาจในการต่อรองกับพรรครัฐบาลไป ในที่สุด เพราะมีคะแนนเสียงน้อยกว่าคะแนนเสียงข้างมากแบบเบ็ดเสร็จ ย่อมสามารถแก้ปัญหาให้กับทฤษฎีประชาธิปไตย ย่อมสามารถแก้ปัญหาให้กับทฤษฎีประชาธิปไตยจนส่งผลให้ระบบประชาธิปไตยกลายเป็น “ประชาธิปไตยที่ไม่ปกติ” เพราะเวทีการเมืองทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารต่างถูกครอบงำโดยรัฐบาลที่มาจากรัฐพรรคเดียว อันขาดการต่อรองอำนาจจากกลุ่มการเมืองอื่นโดยสิ้นเชิง

(๒) รัฐบาลพรรคเดียวแบบชั้นนำ หมายถึง การที่พรรคการเมืองหลายพรรค ได้ร่วมกันจัดตั้งขึ้นเป็นรัฐบาลผสม แต่กลับมีเพียงพรรคการเมืองหนึ่งเดียวที่มีอำนาจในการต่อรองทางการเมืองมากกว่า พรรคร่วมรัฐบาลด้วยกันเองหรือพรรคการเมืองฝ่ายค้านอื่น ๆ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันกับคุณสมบัติการเป็นรัฐบาลพรรคเดียวแบบพรรคเด่นพรรคเดียวทุกประการ หากต่างกันตรงที่ว่ารัฐบาลพรรคเดียวแบบชั้นนำนั้นเกิดจากรัฐบาลผสมหลายพรรคมิได้เกิดจากการที่พรรคการเมืองเดียวจัดตั้งรัฐบาล พรรคการเมืองที่มีอำนาจต่อรองสูงสุดตามความหมายนี้ ก็สามารถจัดได้ว่าอยู่ในกลุ่มของรัฐบาลพรรคเดียวแบบชั้นนำได้เช่นกัน ดังที่เรียกว่า “top party”

๒. พรรคไทยรักไทยกับการเป็น “รัฐบาลพรรคเดียว” จากผลการวิจัยพบว่า พรรคไทยรักไทย ดำรงอยู่ในสถานะเป็นเพียงแค่รัฐบาลพรรคเดียวเท่านั้น ยังมีโอกาสก้าวข้ามไปสู่การเป็นระบบพรรคการเมืองเด่นพรรคเดียวได้ เพราะพรรคไทยรักไทยตกอยู่ภายใต้การเป็นรัฐบาลพรรคเดียวของไทยรักไทยออกได้เป็น ๒ รูปแบบในช่วงเวลาน่าจะนำมาศึกษาถึงปัจจัยการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวได้ ดังนี้

ช่วงที่หนึ่ง ภายใต้รัฐบาลพรรคเดียวแบบชั้นนำ คือ ในช่วงตั้งแต่การเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๔ จนกระทั่งหมดวาระในการบริหารงานครบ ๔ ปีเต็ม (๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ – ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๘) การครอบงำของพรรคไทยรักไทยในช่วงนี้จะเป็นการครองอำนาจแบบในลักษณะ “top party” เพราะถึงแม้ว่าพรรคไทยรักไทยจะเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลผสม โดยมีได้จัดตั้งรัฐบาลโดยพรรคการเมืองเพียง พรรคเดียว แต่พรรคไทยรักไทยก็มีอำนาจในการต่อรองทางการเมืองเหนือกลุ่มการเมืองอื่น ๆ ที่เป็นพรรคร่วมรัฐบาลด้วยกัน

ในช่วงที่สอง ภายใต้รัฐบาลพรรคเดียวแบบพรรคเด่นพรรคเดียว คือ ช่วงตั้งแต่ที่พรรคไทยรักไทยได้ครองอำนาจโดยสามารถจัดตั้งเป็นรัฐบาลพรรคเดียวได้ในช่วงหลังการเลือกตั้งทั่วไป ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๘ จนกระทั่ง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้ประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๙ และจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๙ ซึ่งเป็นผลให้การครอบงำอำนาจของพรรคไทยรักไทยในช่วงนี้มีระยะเวลาเพียงแค่ ๑๑ เดือนเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามในการครองอำนาจของพรรคไทยรักไทยในช่วงนี้นับได้ว่าเป็น

ครั้งแรกของประวัติศาสตร์ไทยภายใต้การเลือกตั้งตามวิถีทางประชาธิปไตยที่มีพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวที่สามารถเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลได้

นอกจากนี้ การดำรงอยู่ของพรรคไทยรักไทยในทั้งสองช่วงนี้ ยังมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับแนวคิดของการเป็นรัฐบาลพรรคเดียวอยู่หลายประการอันประกอบด้วย

(๑) เป็นพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวที่สามารถครอบงำที่นั่งในสภาได้มากกว่าพรรคการเมืองคู่แข่ง จนทำให้พรรคการเมืองคู่แข่งมีจำนวนที่นั่งน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย นั่นคือ ในช่วงที่พรรคบริหารประเทศในสมัยแรก พรรคไทยรักไทยมีคะแนนเสียง ๒๔๗ ที่นั่ง จากจำนวนที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด ๕๐๐ ที่นั่ง และเมื่อรวมตัวเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลผสมร่วมกับพรรคชาติไทยที่มีคะแนนเสียง ๔๐ ที่นั่ง พรรคความหวังใหม่ ๓๖ ที่นั่ง และพรรคเสรีธรรม ๑๔ ที่นั่ง เป็นผลให้รัฐบาลผสมชุดนี้

มีคะแนนเสียงรวมทั้งสิ้น ๓๓๗ ที่นั่ง และเป็นผลให้พรรคฝ่ายค้านมีจำนวนที่นั่งในสภาเหลือเพียง ๑๖๓ ที่นั่ง นั่นคือ พรรคประชาธิปัตย์ จำนวน ๑๒๘ ที่นั่ง พรรคชาติพัฒนา ๓๑ ที่นั่ง พรรคราชฎ ๒ ที่นั่ง พรรคถิ่นไทย ๑ ที่นั่ง และพรรคกิจสังคม ๑ ที่นั่ง เท่านั้น อีกทั้งในช่วงการบริหารงานในสมัยที่ ๒ พรรคไทยรักไทยสามารถจัดตั้งเป็นรัฐบาลพรรคเดียวได้ โดยมีคะแนนเสียง ๓๗๗ ที่นั่ง ในสภาผู้แทนราษฎร แต่พรรคการเมืองคู่แข่งมีจำนวนที่นั่งเพียง ๑๒๓ ที่นั่งเท่านั้น ได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ ทำให้คะแนนเสียง ๙๖ ที่นั่ง พรรคชาติไทย ๒๕ ที่นั่ง และ พรรคมหาชน ๒ ที่นั่ง

(๒) เป็นพรรคการเมืองที่สามารถต่อรองอำนาจกับกลุ่มการเมืองอื่น ๆ อันได้แก่ การมีการสั่งสมอำนาจทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่ากลุ่มการเมืองอื่น ลดอำนาจของคณะรัฐมนตรีของตน ลดอำนาจรัฐสภา องค์การอิสระ จำกัดบทบาทนักวิชาการ และสถาบันสื่อมวลชน อีกทั้งมีการใช้นโยบายพรรคเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมในการบริหารประเทศหรือลดบทบาทพรรคการเมืองคู่แข่งทั้งโดยการ “ดู” สมาชิกพรรคการเมืองอื่น และการควมรวมพรรคการเมืองอื่นทั้งพรรคเข้ากับพรรคไทยรักไทย เป็นต้น

๓. การก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวในต่างประเทศ และพรรคไทยรักไทย จากผลการวิจัย พบว่าผู้วิจัยได้ศึกษาการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวในประเทศที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ได้แก่ พรรคเสรีประชาธิปไตยของญี่ปุ่น พรรคแห่งชาติเอกภาพชาวมลายูของมาเลเซีย และพรรคกิจประชาชนของสิงคโปร์ ผู้วิจัยพบว่าแต่ละประเทศล้วนมีปัจจัยการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวที่ค่อนข้างคล้ายคลึงกัน แต่มีปัจจัยที่แตกต่างไปบ้างตามสภาพการณ์ของแต่ละประเทศ อันเป็นปัจจัยอิสระขึ้นอยู่กับสังคมการเมืองของแต่ละประเทศ

ปัจจัยการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวของกรณีศึกษาทั้ง ๓ ประเทศ ได้แก่ การก่อเกิดรัฐบาลพรรค LDP ของญี่ปุ่น มีปัจจัยสภาวะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ระบบเลือกตั้งผู้นำพรรคการเมือง และกลุ่มการเมืองภายในพรรค นโยบาย พรรคการเมือง การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่ง การก่อเกิดรัฐบาลพรรค UMNO ของมาเลเซีย มีปัจจัยสภาวะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ความร่วมมือระหว่างเชื้อชาติ ผู้นำพรรคการเมือง นโยบายพรรคการเมืองความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่ง และการก่อเกิดรัฐบาลพรรค PAP ของสิงคโปร์ มีปัจจัยสภาวะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ระบบเลือกตั้ง ผู้นำพรรคการเมือง นโยบายพรรคการเมือง ความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่ง ซึ่งปัจจัยก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวเหล่านี้ได้มีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน การก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวไทยรักไทย โดยมีปัจจัยด้านรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นปัจจัยเกื้อหนุน

๔. ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ต่อพัฒนาการทางการเมืองของไทยกับการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทย ปัจจัยการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวแบบซึ่งนำภายใต้พรรคไทยรักไทยปีพ.ศ. ๒๕๔๔ พบว่า การที่พรรคไทยรักไทยได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งทั่วไป ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ นั้นมีสาเหตุจากปัจจัยด้านสภาวะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์อันเกิดจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและการปฏิรูปการเมืองในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ดังนั้น ปัจจัยนี้จึงเป็นปัจจัยแรกที่เป็นตัวเปิดช่องทางให้พรรคไทยรักไทยได้มีโอกาสก้าวเข้ามาเป็นตัวเลือกหนึ่งให้กับสังคมไทย และแสดงตนในฐานะที่โดดเด่นกว่าพรรคการเมืองคู่แข่ง

ความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่งเช่นนี้ได้ส่งผลให้นักวิชาการจากหลายสำนักได้กล่าวว่าความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่งได้ส่งผลทำลายระบอบประชาธิปไตยโดยตรง อันเนื่องมาจากพรรคฝ่ายค้านไม่สามารถกระทำหน้าที่ในการอภิปรายไม่ไว้วางใจได้ ซึ่งการเมืองคู่แข่งที่เกิดการยุบรวมพรรคเข้ากับพรรคไทยรักไทย นอกจากนี้ความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่งได้เพิ่มอำนาจการต่อรองให้กับพรรคไทยรักไทยมากกว่าที่ควร จะเป็นด้วยเหตุนี้ทำให้พรรคการเมืองหนึ่งมีเสถียรภาพมากขึ้นไปจนถึงขั้นเบ็ดเสร็จ เพราะอำนาจตกอยู่กับพรรคการเมืองเดียวมากขึ้นไปจนพรรคการเมืองอื่น ๆ มีอาจต่อรองอำนาจกับพรรคไทยรักไทยได้เลย

๕. ปัจจัยการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวที่สำคัญที่สุด พบว่า ปัจจัยสำคัญที่สุด ได้แก่ ปัจจัยด้านภาวะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยด้านผู้นำพรรคการเมือง ปัจจัยด้านนโยบายพรรคการเมืองและปัจจัยด้านความอ่อนแอของพรรคการเมืองคู่แข่ง

ดังนั้น ปัจจัยทั้ง ๔ ตัวจึงมีความสำคัญเท่า ๆ กันหมด เพราะแต่ละตัวมันสัมพันธ์เกี่ยวโยงซึ่งกันและกันต่อการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทยด้วยกันทั้งสิ้น แต่ถ้าหากจะให้ตอบว่าปัจจัยตัวใดที่ได้รับผลกระทบจากการก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทยมากที่สุด จึงส่งผลให้พรรคการเมืองคู่แข่งมีอาจสามารถลุกขึ้นมาต่อกรกับรัฐบาลพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทยได้เลย เพราะพรรคคู่แข่งได้มีความอ่อนแอโดยตัวเอง อีกทั้งยังเกิดความอ่อนแออันเนื่องมาจากการถูกควมรวมสมาชิกพรรคไปจนกระทั่งถูกควมรวบพรรคทั้งพรรคเข้าสู่พรรคไทยรักไทย เป็นตัวสะท้อนให้เห็นว่า พรรคการเมืองไทยในปัจจุบันยังมีความไร้เสถียรภาพ

ดังนั้น การครอบงำของรัฐบาลพรรคเดียวจึงปูทางแห่งการครอบงำให้นำไปสู่การคอร์รัปชัน ซึ่งเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตยจนนำไปสู่การเกิดระบบประชาธิปไตยที่ไม่ปกติ

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากข้อจำกัดในช่วงเวลาการนำเสนอวิทยานิพนธ์ผู้เขียนจึงนำเสนอการเมืองไทยภายใต้รัฐบาลพรรคเดียว ได้เพียงแต่การก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทยเท่านั้น ซึ่งการเมืองไทยภายใต้รัฐบาลพรรคเดี่ยวนี้อย่างสามารถศึกษาเพิ่มเติมรายละเอียดได้อีก อันได้แก่ การศึกษาถึงผลกระทบที่รัฐบาลพรรคเดียวกระทำต่อระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ในแง่ที่เกิดจากตัวผู้นำพรรคและนโยบายพรรค หรือศึกษาถึงสาเหตุที่ทำให้รัฐบาลพรรคเดียวภายใต้พรรคไทยรักไทยต้องล่มสลายลง เพื่อที่จะทำให้การศึกษาการเมืองภายใต้พรรคเดียวให้มีการศึกษาค้นคว้าที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และคาดว่าจะประโยชน์อย่างยิ่งต่อวงการวิชาการและพัฒนาการเมืองของไทย

เอกสารอ้างอิง

นพรัตน์ วงศ์วิทยานิชย์ (๒๕๕๐).การก่อเกิดรัฐบาลพรรคเดียวในเมืองไทย : ศึกษารณณ์

พรรคไทยรักไทย.วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พัฒนาการการปรับตัวทางการเมืองของกลุ่มอำนาจท้องถิ่นภายหลังการผนวกดินแดนของสยาม
(พ.ศ.๒๔๔๒-๒๕๔๗) : กรณีศึกษาตระกูล ณ เชียงใหม่

วิจัยโดย นางสาวเบญจวรรณ บุญโทแสง

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

อาณาจักรล้านนาเป็นอาณาจักรเก่าแก่ซึ่งได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.๑๘๓๙ โดยพญามังรายมีอาณาเขตครอบคลุม ๘ จังหวัดภาคเหนือ คือ ลำพูน ลำปาง เชียงราย แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน โดยมีเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรเชียงใหม่เป็นรัฐอิสระมีอำนาจในการปกครองตนเอง มีกษัตริย์หรือเจ้าเมือง หรือเจ้าผู้ครองนคร เป็นผู้ใช้อำนาจสิทธิ์ขาดในการจัดการปกครองบ้านเมืองอย่างเต็มที่ ในด้านเศรษฐกิจเชียงใหม่ถือว่ามี ความเจริญรุ่งเรืองทางการค้าเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีอำนาจทางการเมืองสูง ส่งผลให้มีกองทัพที่เข้มแข็งใน การทำศึกสงครามและได้กวาดต้อนผู้คนเข้ามาเป็นกำลังอย่างกว้างขวาง ทำให้มีเมืองขึ้นและได้รับส่วยจากเมือง ต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก

อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. ๒๓๐๑ เชียงใหม่ได้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ การตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า และถูกพม่าปกครอง ต่อมารวมทั้งสิ้น ๒๑๖ ปี ต่อมาปี พ.ศ. ๒๓๑๗ ได้ขับไล่กองทัพพม่าได้สำเร็จ และ เจ้าพระยาจำบ้านได้ขึ้นครองเมืองเชียงใหม่เรื่อยมาจนกระทั่งถึงแก่กรรม ต่อมาพระยาภาววิไลได้รับสถาปนาเป็น “พระยาวชิร-ปราการ” ครองเมืองเชียงใหม่แทน จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๓๓๙ พระยาภาววิไลได้อพยพผู้คนเข้าสู่ เมืองเชียงใหม่และฟื้นฟูบ้านเมืองจนสำเร็จเป็นปึกแผ่นมั่นคง และถือว่าเป็นต้นตระกูลของ “ตระกูล ณ เชียงใหม่”

เมืองเชียงใหม่มีฐานะเป็นหัวเมืองประเทศราชของกรุงรัตนโกสินทร์หรือกรุงเทพฯ แต่ก็มี ความสำคัญและมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากหัวเมืองประเทศราชอื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องจากเคยเป็นดินแดนที่ เจริญรุ่งเรืองมาก มีกษัตริย์ปกครองสืบสันตติวงศ์มานานมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองและความสำคัญทาง ยุทธศาสตร์ เหตุผลทั้งหมดนี้ส่งผลให้ช่วงแรกรัฐบาลสยามได้ดำเนินนโยบายต่อเชียงใหม่อย่างละมุนละม่อมและ มีความระมัดระวังเป็นพิเศษ ทำให้เมืองเชียงใหม่ได้รับสิทธิพิเศษในการปกครองตนเองอย่างเป็นอิสระ โดยมี เจ้าผู้ครองนครอยู่ในฐานะเจ้าชีวิตและมีอำนาจบทบาทในการปกครองเมือง ทั้งด้านการศาล การต่างประเทศ เศรษฐกิจ การเมืองภายใน ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ อีสราภาพในการปกครองตนเองของเจ้าผู้ครอง นครเชียงใหม่ได้สิ้นสุดลง เมื่อสยามเริ่มก้าวเข้าสู่การดำเนินนโยบายปฏิรูปการปกครอง จุดเริ่มต้นของการเข้า ควบคุมหรือรวมศูนย์อำนาจ คือ การส่งข้าหลวงมาประจำที่เชียงใหม่ โดยเฉพาะการส่งข้าหลวงพิเศษ คือ พระ เจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นพิชิตปรีชากรมาควบคุมดูแลเมืองเชียงใหม่ซึ่งมีอำนาจหน้าที่เสมือนผู้แทน พระมหากษัตริย์จากสยาม สยามจึงเริ่มดำเนินการปฏิรูปการปกครองเชียงใหม่โดยจัดตั้งเป็น “หัวเมืองลาว เียง” สถานการณ์ช่วงต่อมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยเปลี่ยนการปกครองแบบมณฑลลาวเฉียง เป็น “มณฑลตะวันตกเฉียงเหนือ” และในปี พ.ศ. ๒๔๖๙ ตำแหน่ง เจ้าผู้ครองนครและเจ้านายบุตรหลานก็ถูก ยกเลิกไปในที่สุด

จากเหตุการณ์ทั้งหมดสะท้อนให้เห็นคือความพยายามในการผนวกดินแดนและดูดกลืนเมือง เชียงใหม่ของสยาม ทำให้ระบบเจ้านายถูกทำลายและนำไปสู่การสูญเสียอำนาจทุก ๆ ด้าน เจ้านายบุตรหลาน ตระกูล ณ เชียงใหม่ จึงพยายามสร้างบทบาทในทุก ๆ ด้าน ขึ้นมาทดแทน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงหลังการผนวก ดินแดนเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๒ ผลจากกระบวนการการปรับตัวของ เจ้านายบุตรหลานเชียงใหม่ส่วนใหญ่รับราชการ

ในตำแหน่งที่มีเกียรติ นอกจากนั้นเจ้านายบางคนยังแสวงหาโภคทรัพย์โดยการขูดเหมืองฝายเพื่อบุกเบิกจับจองที่นา รวมทั้งประกอบธุรกิจประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะการสร้างตลาดและห้องแถวให้เช่า เป็นต้น ฉะนั้นพัฒนาการการปรับตัวทางการเมืองของกลุ่มตระกูล ณ เชียงใหม่ จึงมีประเด็นที่น่าสนใจ ซึ่งจะทำให้มองเห็นลักษณะวิธีการและทิศทางของการปรับตัวที่แตกต่างของเจ้านายบุตรหลานแต่ละคนภายใต้บริบทแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปในลักษณะพัฒนาการ เพื่อพยายามรักษาสถานภาพชนชั้นของสังคมไว้โดยเฉพาะผลของการปรับตัวยุคปัจจุบัน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์ในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของเจ้านายในตระกูล ณ เชียงใหม่ กับกลุ่มชนชั้นนำอื่น ๆ ในสังคม เพื่อให้มองเห็นการสร้างสายใยความสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มชนชั้นนำอีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษากำเนิดและพัฒนาการของตระกูล ณ เชียงใหม่
๒. เพื่อศึกษากระบวนการเสื่อมอำนาจและปฏิกริยาของตระกูล ณ เชียงใหม่ต่อนโยบายการผนวกดินแดนของสยาม (พ.ศ. ๒๔๔๒ - ๒๕๔๗)
๓. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์พัฒนาการ การปรับตัว ตลอดจนผลจากการปรับตัวของบุคคลในตระกูล ณ เชียงใหม่ เพื่อรักษาความเป็นชนชั้นนำ (พ.ศ. ๒๔๔๒ - ๒๕๔๗)

วิธีการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. การศึกษาวิจัยเอกสาร โดยการค้นคว้าและรวบรวมแนวความคิดจากหนังสือ วารสาร วิทยานิพนธ์ และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่
๒. การวิจัยภาคสนาม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้
  - วิธีการสังเกตการณ์ แบบไม่มีโครงสร้าง คือ การเก็บข้อมูลโดยอาศัยการสังเกตการณ์อย่างไม่เป็นทางการกับบุคคลที่เกี่ยวข้องในการศึกษา
  - วิธีการสัมภาษณ์ระดับลึก เป็นวิธีการที่ใช้แบบนำสัมภาษณ์ สัมภาษณ์กลุ่มประชากร ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มแรก บุตรตระกูล ณ เชียงใหม่ จำนวน ๘ คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงบุคคล กลุ่มที่สอง จำนวน ๘ ท่าน ซึ่งเป็นชนชั้นนำหรือชนชั้นกลางในสังคม อันมีบทบาทหรือชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ที่สำคัญเป็นบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับตระกูลหรือบุคคลในตระกูล ณ เชียงใหม่

งบประมาณวิจัย

นางสาวเบญจวรรณ บุญโทแสง หลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ในปีงบประมาณ ๒๕๕๐ เป็นจำนวนเงิน ๓๐,๐๐๐ บาท (สามหมื่นบาท)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยในเรื่องพัฒนาการการปรับตัวทางการเมืองของกลุ่มอำนาจท้องถิ่นภายหลังการผนวกดินแดนของสยาม (พ.ศ. ๒๔๔๒ - ๒๕๔๗) : กรณีศึกษาดังนี้

๑. ด้านกระบวนการปฏิรูปการบริหารบ้านเมืองในทุกด้าน ควบคู่ไปกับการสร้างสำนึกความเป็นไทย โดยการหล่อหลอมสำนึกท้องถิ่นให้อยู่ภายใต้ศูนย์อำนาจใหม่ของความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อันนำไปสู่เอกภาพแห่งชาติและรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างสมบูรณ์ สภาพการเมืองการปกครองของเชียงใหม่ในช่วงผนวกดินแดน พ.ศ. ๒๔๔๒ - ๒๔๗๖ รัฐบาลได้ดำเนินการปฏิรูป ๓ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก เป็นการดำเนินการผนวกดินแดนโดยปฏิรูปการปกครองเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาล ซึ่งการสถาปนาระบบราชการเป็นกลไกของรัฐสมัยใหม่อันมีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมอำนาจสูงสุด ระบบราชการแบบนี้เป็นระบบราชการที่มีกฎเกณฑ์และแบบแผนแน่นอนมีการแบ่งลำดับชั้นตามอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ การปกครองในช่วงนี้รัฐบาลได้ดำเนินการปฏิรูปในหลายด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการคลัง และด้านภาษีอากร ขั้นตอนที่สอง เป็นการแปลงสำนึกท้องถิ่นให้กลายเป็นไทย นโยบายนี้ให้ความสำคัญกับการสร้างสำนึกความเป็นไทยร่วมกัน เพื่อให้เกิดเอกภาพแห่งชาติ โดยการทำนุบำรุงท้องถิ่นควบคู่ไปกับการมุ่งเน้นปรับปรุงด้านการศึกษา ศาสนาและองค์กรสงฆ์ ส่วนในด้านการปกครอง การคลัง ภาษีอากร และการทหารได้มีการปรับปรุงเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ขั้นตอนที่สาม คือ การยกเลิกมณฑลพายัพและการปกครองระบบเทศาภิบาลโดยเมื่อรัชกาลที่ ๗ ขึ้นครองราชย์ทรงยกเลิกระเบียบแบบแผนที่จัดตั้งขึ้นก่อนหน้านั้น พร้อมทั้งยุบรวมหน่วยงานรวมทั้งตำแหน่งที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะการยกเลิกระบบเจ้าให้สิ้นสุดลงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎร ระบบมณฑลเทศาภิบาลจึงถูกยกเลิกส่งผลให้เชียงใหม่และหัวเมืองประเทศราชอื่น ๆ ทั่วทั้งราชอาณาจักรมีฐานะเป็นเพียงจังหวัดของประเทศสยามสืบมาจนถึงปัจจุบัน

๒. ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ จากผลการวิจัย พบว่า ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านสถาบันทางการเมืองและการปกครองหลาย ๆ อย่างในรัฐบาล ซึ่งส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในจังหวัดต่าง ๆ รวมถึงจังหวัดเชียงใหม่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เชียงใหม่ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยมีฐานะเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศภายใต้ระบบการบริหารราชการแผ่นดินแบบศูนย์รวมอำนาจและระบอบการเมืองที่ยังไม่คงที่ของรัฐบาลโดยเฉพาะในเชิงการบริหาร เช่น มีการก่อตั้งอำเภอ ตำบล หมู่บ้านเพิ่มเติม มีการก่อตั้งเทศบาล สุขาภิบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และสภาตำบล

๓. ด้านกระบวนการปรับตัวของเจ้านายบุตรหลานตระกูล ณ เชียงใหม่ จากผลการวิจัยพบว่าการปรับตัวในสองลักษณะคือ ลักษณะแรก เป็นการปรับตัวในลักษณะการต่อสู้ เรียกร้อง และทำทนายอำนาจรัฐบาล ลักษณะที่สอง เป็นการปรับตัวในลักษณะการดิ้นรนแสวงหาอำนาจอื่นทดแทนอำนาจที่สูญเสียไป นอกจากนั้นยังพบว่า กระบวนการปรับตัวทั้ง ๒ ลักษณะนี้จะเกิดขึ้นควบคู่กันไปในลักษณะการปรับตัวทั้งภายนอกและภายใน เพื่อเป็นการรับประกันความสำเร็จในการรักษาสถานภาพทางสังคมของตนเอง ดังนี้

๓.๑ การปรับตัวในลักษณะการต่อสู้ เรียกร้อง และทำทนายอำนาจรัฐบาล จากผลการวิจัยพบว่า จุดมุ่งหมายหลักในการทวงคืนบทบาทอำนาจดั้งเดิม หรืออย่างน้อยก็พยายามรักษาสถานะที่เหลื่ออยู่ไว้ให้ได้มากที่สุด โดยมีสาเหตุสำคัญมาจากความไม่พอใจรัฐบาลเนื่องจากรัฐบาลเข้ามาแสวงหาและดักตวงผลประโยชน์ โดยเจ้านายขุนนางตระกูล ณ เชียงใหม่ ได้เลือกวิธีการในการต่อสู้กับรัฐบาลโดยทางอ้อม ซึ่งเป็นกระบวนการที่อาศัยพื้นฐานความเชื่อ ค่านิยม วิถีชีวิต ศาสนาและสภาพสังคมในท้องถิ่นเป็นหลัก ส่งผลให้เกิดการก่อรูปการเคลื่อนไหวอย่างเงียบ ๆ ในลักษณะคลื่นใต้น้ำซึ่งเป็นการแสดงออกที่ไม่เปิดเผย นอกจากนี้กลุ่มเจ้านายยังทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือและสนับสนุนการต่อสู้ของราษฎร ซึ่งปรากฏในหลายกรณี เช่น กรณีการถูกกล่าวหาเรื่องฝักใฝ่พม่า การใช้ร่างทรง การทำหนังสือร้องเรียนต่างๆ การแบ่งเขตแดนของเจ้าเมืองเชียงใหม่

กับข้าราชการไทย การสร้างข้าวสีก่อจลาจล กระแสการต่อต้านในโครงการกระเช้าลอยฟ้าขึ้นดอยสุเทพ เป็นต้น

๓.๒ การปรับตัวในลักษณะการดิ้นรนแสวงหาอำนาจอื่นทดแทนอำนาจที่สูญเสียไปจากผลการวิจัย พบว่า การปรับตัวจากภายในในด้านการดำเนินชีวิต แนวคิด ทศนคติ และวิถีปฏิบัติของเหล่าเจ้านายด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อพยายามดำรงและรักษาไว้ซึ่งฐานะความเป็นชนชั้นนำในสังคม การปรับตัวลักษณะนี้จะปรากฏควบคู่ไปกับการปรับตัวในลักษณะการต่อสู้ เรียกร้อง และทำทนายอำนาจรัฐบาล กล่าวคือกลุ่มเจ้านายได้พยายามต่อสู้เรียกร้องและทำทนายอำนาจรัฐบาลแล้วแต่ไม่ประสบความสำเร็จ อีกทั้งยังมีการปราบปรามอย่างรุนแรง บรรดาเจ้านายทั้งหลายต้องปรับเปลี่ยนท่าทีใหม่ ด้วยการยอมรับอำนาจของรัฐบาลมากขึ้น แล้วหันมาปรับตัวใหม่ โดยการแสวงหาอำนาจอย่างอื่นมาทดแทนอำนาจที่ได้สูญเสียไป การปรับตัวลักษณะนี้จึงเป็นการพยายามดิ้นรน เพื่อแสวงหาช่องทางในการรักษาพื้นที่ทางสังคมของตนเองไว้ให้ใกล้เคียงกับในอดีตมากที่สุด ผลการศึกษาด้านการปรับตัวในลักษณะการแสวงหาอำนาจอื่นทดแทนของเจ้าในตระกูล ณ เชียงใหม่เพื่อรักษาสถานภาพชนชั้นนำสามารถอธิบายได้ ๓ ช่วงเวลา คือ

(๑) ช่วงที่ ๑ การปรับตัวในช่วงก่อน พ.ศ.๒๔๔๒ เป็นช่วงเริ่มต้นของการแทรกแซงรัฐบาลได้เข้ามาควบคุมดำเนินการจัดการภายในเชียงใหม่ โดยเฉพาะด้านการเมืองการปกครองและด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดการวางรากฐานในการจัดการปกครองระบบมณฑลเทศาภิบาล ทำให้เจ้านายบุตรหลานตระกูล ณ เชียงใหม่ ถูกลดทอนอำนาจ และมีรายได้จากส่วนแบ่งในผลประโยชน์ท้องถิ่นลดลง บรรดาเจ้านายบุตรหลานจึงต้องแสวงหารายได้จากแหล่งอื่น เพื่อนำเป็นค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพ โดยเฉพาะการทำกิจการป่าไม้ นอกจากนั้น ยังมีการปรับตัวทางการศึกษาและการเข้ามาสู่ระบบราชการเพื่อรักษาไว้ซึ่งอำนาจ

(๒) ช่วงที่ ๒ การปรับตัวในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๒ - ๒๔๗๖ เมื่อรัฐบาลเข้ามาแทรกแซงกิจการในเชียงใหม่อย่างเต็มที่ จึงมีการดำเนินนโยบายผนวกดินแดนและปฏิรูปการปกครองเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาล เป็นเหตุให้รัฐบาลสามารถเข้ามาดำเนินการควบคุมดูแลและรวมอำนาจการปกครองจากเจ้านายบุตรหลานเข้าสู่ศูนย์กลางได้อย่างสมบูรณ์ เจ้านายเชียงใหม่จึงกลายเป็นข้าราชการซึ่งมีเงินประจำตำแหน่งเท่านั้น ต่อมาระบบเจ้าก็ได้ถูกยกเลิกไป และนำไปสู่กระบวนการเสื่อมอำนาจอย่างเห็นได้ชัด โดยกระบวนการปรับตัวของเจ้านายมีลักษณะดังนี้

- การปรับตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งได้แก่ กิจการป่าไม้ โดยเฉพาะการขอสัมปทานเช่าทำป่าไม้จากรัฐบาล แล้วนำเอาสัมปทานที่ได้รับไปให้ผู้อื่นเช่าดำเนินการต่ออีกทอด นอกจากนี้เจ้านายหลายท่าน ยังมีการบุกเบิกพื้นที่ป่าครอบครองที่นาด้วยการขุดเหมืองทำฝายทดน้ำ เพื่อใช้ในการเพาะปลูกข้าว โดยเฉพาะเมื่อเส้นทางรถไฟเข้ามาถึงเชียงใหม่ นอกจากนั้นยังพบว่าเจ้านายอีกจำนวนหนึ่งมีการปรับตัวโดยการสร้างตลาดสดขึ้นในบริเวณใจกลางเมือง เพื่อเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนและซื้อขายสินค้าชนิดต่าง ๆ ซึ่งเจ้านายผู้เป็นเจ้าของตลาดจะมีรายได้จากการเก็บค่านั่งตลาด หรือค่าเช่าแผงจากพ่อค้าแม่ค้า และยังคงดำเนินธุรกิจการสร้างตึกแถวหรือห้องแถว ให้เช่า มีการประกอบธุรกิจประเภทอื่น ๆ เช่น โรงทอผ้า โรงบ่มยาสูบ โรงบ่มใบยาหรือการทดลองปลูกพืชผักพันธุ์ใหม่ ๆ อีกด้วย

- การปรับตัวทางการศึกษา การศึกษาช่องทางในการเข้ารับตำแหน่งงานราชการ ซึ่งสามารถแสวงหาอำนาจในทางสังคม จากผลการวิจัย พบว่า เจ้านายและราษฎรเชียงใหม่ ได้เข้ารับการศึกษามากยิ่งขึ้น ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ส่งผลให้กลุ่มเจ้านายเชียงใหม่ได้

อาศัยช่องทางในการศึกษาเพื่อแสวงหาอาชีพต่าง ๆ ตามที่ต้องการโดยเฉพาะการเป็นข้าราชการ และสามารถนำมาซึ่งสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมนั่นเอง

- การปรับตัวทางอาชีพข้าราชการ ในช่วงการปฏิรูปบ้านเมือง กำลังคนที่มีระบบการคิดแบบราชการสมัยใหม่เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญและเป็นที่ต้องการของสังคม ประกอบกับการที่บุคคลในสังคมได้รับการศึกษามากขึ้น ส่งผลให้ข้าราชการมีจำนวนมากขึ้นตามไปด้วยทั้งในระดับต่ำไปจนถึงระดับสูง โดยเฉพาะเจ้านายบุตรหลานเชียงใหม่ที่พยายามปรับตัวโดยการก้าวเข้าสู่อาชีพราชการ

(๓) ช่วงที่ ๓ การปรับตัวของกลุ่มเจ้านายเชียงใหม่ใน พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๕๔๗ เป็นกระบวนการปรับตัวของเจ้านายบุตรหลานในปัจจุบัน ซึ่งสามารถอธิบายลักษณะการปรับตัวได้เป็น ๒ ช่วงบุคคล คือ

- การปรับตัวในช่วงบุคคลที่ได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว พบว่า มีเจ้านายจำนวนมากที่สามารถรักษาสถานภาพของตนไว้ได้เพราะยังมีทุนทรัพย์โดยเฉพาะอสังหาริมทรัพย์ที่ได้รับมรดกตกทอดอยู่มาก จึงสามารถแสวงหารายได้จากแหล่งอื่น ๆ และอาชีพต่าง ๆ ในการดำรงชีพ เพื่อช่วยพยุงและรักษาสถานภาพของตนเอง นอกจากนี้ยังพบว่า การปรับตัวของเจ้านายในตระกูล ณ เชียงใหม่ ได้มีการพยายามในการเข้ามามีบทบาทในหลาย ๆ ด้าน พร้อม ๆ กันไปโดยเฉพาะด้านบทบาททางการเมืองการปกครอง โดยการลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่และสมาชิกสภาเทศบาลจังหวัดเชียงใหม่ และบทบาททางด้านเศรษฐกิจ โดยการดำเนินการทางธุรกิจ

- การปรับตัวในช่วงบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน การปรับตัวในช่วงนี้พบว่า เจ้านายแต่ละบุคคลมีกระบวนการปรับตัวในทิศทางที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความต้องการและแนวคิดในการดำเนินชีวิต โดยเจ้านายบางท่านได้พยายามเข้ามามีบทบาทในด้านต่าง ๆ ในสังคม เพื่อรักษาความเป็นชนชั้นนำเดิมไว้ แต่เจ้านายบางท่านก็ได้ละทิ้งสถานภาพความเป็นชนชั้นนำแล้วก้าวออกจากสังคมเมืองไปสู่สังคมใหม่ซึ่งสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสะดวกสบายมากกว่าเจ้านายที่ยังมีชีวิตอยู่และเคยมีการปรับตัวโดยการเข้ามามีบทบาททางการเมือง ได้แก่ เจ้ากุลวงศ์ ณ เชียงใหม่ เจ้าดวงเดือน ณ เชียงใหม่ และเจ้าธวัชวงศ์ ณ เชียงใหม่ ส่วนเจ้านายที่มีบทบาททางเศรษฐกิจ เช่น คุณพงษ์วัฒนา ณ เชียงใหม่ เจ้าเยาวพรรณ ณ เชียงใหม่ ส่วนเจ้านายที่มีบทบาทในทางสังคม ได้แก่ คุณหญิงเจ้าระวีพันธ์ สุจริตกุล (ณ เชียงใหม่) เจ้าดวงเดือน ณ เชียงใหม่

จากผลการศึกษาวิจัย สิ่งที่สำคัญที่สุดที่พบ คือ เจ้านายตระกูล ณ เชียงใหม่ซึ่งเป็นกลุ่มอำนาจเดิมนั้นมีพัฒนาการการปรับตัวทางการเมือง ภายหลังจากผนวกดินแดนของสยามในลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวและทฤษฎีชนชั้นนำ ซึ่งทำให้ผลการศึกษาคั้งนี้สอดคล้องกับสมมติฐานที่วางไว้ นั่นคือ นโยบายการจัดระบบรัฐใหม่ของสยามในรัชกาลที่ ๕ ก่อให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางอย่างสูง และลดบทบาทอำนาจของตระกูล ณ เชียงใหม่ให้เสื่อมสลาย และได้เกิดการปรับตัวเพื่อรักษาความเป็นชนชั้นนำของสังคมไว้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะปัจเจกบุคคลนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

๑. การศึกษาเรื่องชนชั้นนำปัจจุบัน ถือว่ายังมีการศึกษาในปริมาณที่น้อยมากจนแทบไม่มีปรากฏให้เห็นทั้ง ๆ ที่ชนชั้นนำเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างยิ่งในทางที่จะสามารถแสดงอำนาจบทบาท อิทธิพล ในการดำเนินการกีดกัน ผลักดัน หรือเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดหรือไม่เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นใน

สังคมได้ตามที่ต้องการ ชนชั้นนำในสังคมเชียงใหม่จึงเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญต่อสภาพสังคม การศึกษาลักษณะนี้จะเป็นการเพิ่มพูนให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ขึ้น ทั้งยังช่วยสืบสานองค์ความรู้อันเป็นการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

๒. เนื่องจากการศึกษาเกี่ยวกับชนชั้นนำตระกูล ณ เชียงใหม่เป็นประเด็นที่มีความสำคัญและน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง จึงควรแก่การศึกษาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจเป็นการศึกษาในประเด็นอื่น ๆ เพื่อเพิ่มพูนและขยายขอบเขตขององค์ความรู้ให้กว้างไกลมากขึ้น เช่น ประเด็นความแตกแยกภายในตระกูล พัฒนาการของสถานะเศรษฐกิจโดยเปรียบเทียบการอยู่ร่วมกันของชนชั้นนำหลาย ๆ ตระกูลในสังคมเชียงใหม่หรือแม้แต่ประเด็นการฝึกฝัฟพม่า เป็นต้น

๓. การศึกษาเรื่องพัฒนาการการปรับตัวของชนชั้นนำในตระกูล ณ เชียงใหม่ เป็นประเด็นที่มีความน่าสนใจอยู่ไม่น้อย จึงควรมีการศึกษาในประเด็นนี้สืบเนื่องต่อไป โดยเฉพาะการศึกษาอันเนื่องมาจากงานวิจัยฉบับนี้ นั่นคือ พัฒนาการการปรับตัวทางการเมืองของกลุ่มตระกูล ณ เชียงใหม่ นับตั้งแต่ช่วง พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นต้นไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นบทบาททางด้านการเมืองและการปกครอง

๔. การใช้ยุทธศาสตร์ของรัฐไทยเพื่อครอบครองล้านนา เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ได้ปรากฏให้เห็นกลยุทธ์ และแผนการที่แยบยล สลับซับซ้อนและมีนัยยะที่สยามใช้กับเชียงใหม่ จนทำให้สามารถดำเนินการผนวกดินแดนได้เป็นผลสำเร็จ โดยเฉพาะยุทธศาสตร์การเลือกสรรเจ้าผู้ปกครองหัวเมืองประเทศราช เพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการดำเนินการปฏิรูปอย่างราบรื่นเรียบร้อยนั่นเอง

๕. การศึกษาครั้งนี้เป็นการอธิบายผลการศึกษาในเรื่องพัฒนาการการปรับตัวทางการเมืองของเจ้านายในตระกูล ณ เชียงใหม่ แต่ในทางกลับกันประเด็นเรื่องปฏิกริยาตอบกลับของประชาชนในสังคมเมืองเชียงใหม่ที่มีต่อเจ้านายตระกูล ณ เชียงใหม่ในปัจจุบันก็เป็นประเด็นที่มีความสำคัญและน่าสนใจอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการรับรู้ของประชาชนต่อตระกูล ณ เชียงใหม่ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่บ่งบอกได้เป็นอย่างดีว่า เจ้านายในตระกูล ณ เชียงใหม่ยังมีพื้นที่ทางสังคมในทางทัศนคติของประชาชนมากน้อยเพียงใด

๖. ประเด็นความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเองของบรรดาเจ้านายตระกูล ณ เชียงใหม่ นับเป็นอีกประเด็นหนึ่งประเด็นที่มีความน่าสนใจต่อการศึกษาต่อไป ประเด็นนี้เข้าใจว่าเจ้านายในตระกูล ณ เชียงใหม่ส่วนใหญ่ยังคงมีความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรี เกียรติยศ และชื่อเสียงของตระกูลหรือบรรพบุรุษอยู่มาก เนื่องจากพบว่าลูกหลานในตระกูลยังมีความนิยมในการเลือกที่จะใช้นามสกุล ณ เชียงใหม่อย่างกว้างขวาง

ข้อเสนอแนะจากผู้ทำวิจัย

การศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ พบว่ายังมีการศึกษาในปริมาณที่น้อยเมื่อเทียบกับการศึกษาด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะประเด็นที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม แม้จะมีหนังสือหรือเอกสารจำนวนหนึ่งให้ดำเนินการศึกษา แต่ปรากฏว่ามีจำนวนน้อย รวมทั้งไม่สามารถจะเชื่อมโยงเรื่องราว และองค์ความรู้ต่าง ๆ มาถึงระยะเวลาปัจจุบันได้ การศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่นจึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอันน่าจะมีการศึกษาอย่างต่อเนื่องเรื่อยไป ทั้งนี้นอกจากจะนำมาซึ่งความรู้เชิงลึกอันเกี่ยวกับท้องถิ่นของเราแล้ว ยังเป็นการช่วยอนุรักษ์และสืบสานความเป็นท้องถิ่นที่มีประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่และยาวนานให้คงอยู่สืบไปตราบนานเท่านาน ที่สำคัญยังเป็นการสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในแผ่นดินแห่งนี้ อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

บุญจวรรณ บุญโทแสง (๒๕๕๐). พัฒนาการการปรับตัวทางการเมืองของกลุ่มอำนาจท้องถิ่นภายหลังการ
ผนวกดินแดนของสยาม (พ.ศ. ๒๔๔๒ - ๒๕๔๗) : กรณีศึกษาตระกูล ณ เชียงใหม่.
วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

โวหารภาพพจน์ในวรรณกรรมซีไรท์ที่สื่อสะท้อนสภาพการเมืองไทย

วิจัยโดย นายชาตบุษย์ นฤตม

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ภาษา เป็นเครื่องมือสื่อความหมายที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ เพราะมนุษย์สามารถใช้ภาษาสื่อความหมายได้ทุกอย่างตามที่ใจตนต้องการ ด้วยเหตุเพราะภาษาของมนุษย์มีลักษณะปลายเปิด คือ มีความเป็นอนันต์ มนุษย์ผู้เป็นเจ้าของภาษาสามารถสร้างประโยคต่าง ๆ ขึ้นมาได้ย่างนับไม่ถ้วนอยู่ตลอดเวลาเนื่องจากการศึกษาความหมายในภาษาจึงถือเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่สำคัญต่อทุกคน ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นผู้ส่งสารหรือผู้รับสาร เพราะการที่จะเข้าใจต่อกันก็คือ ต้องรู้ความหมายที่ต่างฝ่ายต่างสื่อออกมา การรู้ความหมายอย่างถ่องแท้ย่อมนำมาซึ่งการสื่อสารที่สัมฤทธิ์ผล การสื่อสารในปัจจุบันถือว่ามีเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอยู่มาก ในอดีตมนุษย์ใช้ภาษาเพียงเพื่อสื่อสารพูดคุยในกลุ่มหรือชุมชนของตน แต่เมื่อวันเวลาผ่านไป มนุษย์ก็ได้พัฒนารูปแบบการใช้ภาษาไปในหลายแนวทางเป็นต้นว่าใช้ภาษาเพื่อความบันเทิงในชีวิตประจำวัน

งานวรรณกรรมถือเป็นบันเทิงคดีอย่างหนึ่งของมนุษย์ และที่สำคัญงานวรรณกรรมทุกชิ้นต้องใช้ภาษาเป็นตัวสื่อความหมายให้ผู้เสพรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ การสื่อสารระหว่างผู้เขียนและผู้อ่าน ในงานวรรณกรรมมีภาษาเขียนเป็นตัวเชื่อมโยง

การนำความรู้ทางอรรถศาสตร์มาศึกษาหาภาษาที่สื่อความหมายในงานวรรณกรรมจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจประการหนึ่ง โดยเฉพาะโวหารภาพพจน์ในงานวรรณกรรม เพราะเหตุว่างานวรรณกรรมถือเป็นศิลปะอย่างหนึ่งของมนุษย์ และเป็นสิ่งที่ไม่มีความตายตัวในตอนเริ่มต้น คือ เป็นนามธรรมในขั้นแรก เมื่อเราต้องการแปรเปลี่ยนให้กลายเป็นสิ่งมีรูปร่างมีตัวตนให้กลายเป็นสิ่งที่เรียกว่า รูปธรรม ก็ต้องแสดงความรู้สึกในใจนั้นให้ปรากฏออกมาภายนอกใจ คือ ทำความรู้สึกนั้นให้เกิดเป็นรูปภาพ เป็นเสียง สี หรือแม้กระทั่งเป็นตัวหนังสือ

วรรณกรรมซีไรท์ถือเป็นงานวรรณกรรมที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในสังคมไทย คำประกาศของคณะกรรมการตัดสินรางวัลซีไรท์ในแต่ละปี ล้วนแต่แสดงให้เห็นถึงความโดดเด่น และคุณค่าของงานชิ้นนั้น ๆ อย่างถ่องแท้และในงานวรรณกรรมซีไรท์ทั้งหมดนับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๓ จนถึงปัจจุบันมีงานวรรณกรรมอยู่จำนวนหนึ่งที่ผู้วิจัยมีความสนใจในการที่จะนำมาใช้ศึกษาโวหารภาพพจน์ที่ปรากฏอยู่ และหนึ่งในนั้นก็คือนงานวรรณกรรมซีไรท์ที่ใช้สภาพทางการเมืองของไทยเป็นแก่นหลักในการนำเสนอ

จากการรวบรวมผลงานวรรณกรรมที่ได้รับรางวัลซีไรท์ทั้งหมด นับตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๒๓ จนถึง ปีพุทธศักราช ๒๕๔๘ พบว่ามีผลงานวรรณกรรมทั้งหมด ๕ เรื่องที่ได้ใช้ภาพสะท้อนทางการเมืองไทยเป็นแก่นหลักในการนำเสนอโดยมีรายชื่อดังต่อไปนี้

๑. เพียงความเคลื่อนไหว วรรณกรรมประเภทกวีนิพนธ์ ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
๒. ขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง วรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น ของอัศศิริ ธรรมโชติ
๓. นาฏกรรมบนลานกว้าง วรรณกรรมประเภทกวีนิพนธ์ ของคมทวน คันธนู
๔. ไปไม้ที่หายไป วรรณกรรมประเภทกวีนิพนธ์ ของจirinันท์ พัตร์ปรีชา และ
๕. ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน วรรณกรรมประเภทนวนิยาย ของวินทร์ เลียววารินทร์

วรรณกรรมซีไรท์ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจะนำมาศึกษาหาโวหารภาพพจน์ที่สื่อสะท้อนภาพการเมืองไทย ด้วยผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเกิดประโยชน์ต่อสังคมบ้างไม่มากนักน้อย และเห็นว่าการเมืองถือเป็นเรื่องราวและหน้าที่อีกประการที่ทุกคนในสังคมควรมีส่วนรับรู้และแบ่งปันความเป็นไปร่วมกัน

การได้รู้ถึงการเดินทางของการเมืองไทยในอดีต การเดินทางของระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทยที่ผ่านร้อนผ่านหนาว รวมถึงผ่านวิกฤตต่าง ๆ มากมาย น่าจะทำให้คนไทยทุกคนรู้สึกท่วงแทน และปกป้องรักษาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยนี้ไว้ รวมถึงคิดที่จะพัฒนาระบบการเมืองของไทยให้สอดคล้องกับประเทศชาติที่กำลังพัฒนาไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่องสืบไป โดยในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้จะได้รับประโยชน์ คือ ๑. มีความรู้ความเข้าใจความหมายและประเภทต่าง ๆ ของโวหารภาพพจน์ ๒. มีความรู้ความเข้าใจกลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ ๓. ทำให้ทราบถึงสภาพการเมืองไทยที่สะท้อนจากโวหารภาพพจน์ประเภทต่าง ๆ ผ่านงานวรรณกรรมรางวัลซีไรท์ทั้ง ๕ เรื่อง ๔. ทำให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้ภาษาที่สามารถสื่อสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นไปในเหตุการณ์ต่าง ๆ ของสังคมในแต่ละยุคสมัยได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาประเภทต่าง ๆ ของโวหารภาพพจน์ (Figures of Speech)
๒. เพื่อศึกษาโวหารภาพพจน์ที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมซีไรท์ และได้สื่อสะท้อนให้เห็นสภาพการเมืองไทย ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ จนถึงปัจจุบัน

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวินิจฉัยโวหารภาพพจน์ในวรรณกรรมซีไรท์ที่สื่อสะท้อนสภาพการเมืองไทยในครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตงานวิจัยดังนี้

๑. ศึกษาวิจัยเฉพาะวรรณกรรมไทยที่ได้รับรางวัลซีไรท์ และมีแก่นเรื่องทางการเมืองดังนี้เพียงความเคลื่อนไหว วรรณกรรมประเภทกวีนิพนธ์ ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้รับรางวัลซีไรท์ประจำปี ๒๕๒๓ ขุนทอง เจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสาง วรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น ของอัศศิริ ธรรมโชติ ได้รับรางวัลซีไรท์ประจำปี ๒๕๒๔ นาฏกรรมบนลานกว้าง วรรณกรรมประเภทกวีนิพนธ์ ของคมทวน คันธนู ได้รับรางวัล ซีไรท์ประจำปี ๒๕๒๖ ใบไม้ที่หายไป วรรณกรรมประเภทกวีนิพนธ์ ของจิระนันท์ พัชรปรีชา ได้รับรางวัลซีไรท์ประจำปี ๒๕๓๒ และประชาธิปไตยบนเส้นขนาน วรรณกรรมประเภทนวนิยาย ของวินทร์ เลียววารินทร์ ได้รับรางวัลซีไรท์ประจำปี ๒๕๔๐

๒. ศึกษาวิจัยเฉพาะโวหารภาพพจน์ ๙ ประเภท ซึ่งพบเจอเป็นส่วนมากในงานวรรณกรรมทั้งหมด ๕ เล่ม จากจำนวนโวหารภาพพจน์ ทั้งหมด ๑๒ ประเภทตามคำจำกัดความของยูวพาสส์ (ประทีป ประเสน) ชัย ศิลป์วัฒนาและพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ - ไทย ของราชบัณฑิตยสถานอีกหนึ่งประเภทดังต่อไปนี้

- (๑) อุปมา (๒) อุปลักษณะ (๓) นามนัย (๔) สัมพจนัย (๕) อติพจน์หรือการใช้คำพูดเกินจริง
 (๖) บุคลาธิษฐาน (๗) สัญลักษณ์ (๘) ปฏิทรรศน์ (๙) คำถามชวนคิดหรือปฏิบัติ

วิธีการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลทางเอกสารและการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยได้กำหนดวิธีการและแนวทางในการเก็บข้อมูล ดังนี้

๑. ศึกษาและสำรวจงานวิจัยและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

๑.๑ งานวิจัยและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมซีไรท์ นับแต่เริ่มจัดการประกวดจนถึงปัจจุบัน

๑.๒ งานวิจัยและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับโวหารภาพพจน์ประเภทต่าง ๆ ที่อาจนำมาใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้

๑.๓ งานวิจัยและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองของไทย นับตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ จนถึงปัจจุบัน

๒. ศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง อันประกอบไปด้วยเนื้อหาต่อไปนี้

๒.๑ ศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมซีไรท์ทั้ง ๕ เรื่อง ดังนี้

(๑) เพียงความเคลื่อนไหว วรรณกรรมประเภทกวีนิพนธ์

(๒) ขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสาง วรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น

(๓) นาฏกรรมบนลานกว้าง วรรณกรรมประเภทกวีนิพนธ์

(๔) ใบไม้ที่หายไป วรรณกรรมประเภทกวีนิพนธ์

(๕) ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน วรรณกรรมประเภทนวนิยาย

๒.๒ ศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับโวหารภาพพจน์ ๑๓ ประเภทดังต่อไปนี้
 อุปมา อุปลักษณะ นามนัย สัมพจนัย อติพจน์หรือการใช้คำพูดเกินจริง การใช้คำพูดที่น้อยไปกว่าความจริง บุคลาธิษฐาน สัญลักษณ์ ปฏิทรรศน์ คำถามชวนคิดหรือปฏิบัติ การอ้างถึง อุมานีทัศน์ การแฝงนัย

๒.๓ ศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางการเมืองของไทยอันประกอบไปด้วยเหตุการณ์ต่าง ๆ ใน ๔ ช่วงเวลาดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ เหตุการณ์ปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

๒.๓.๒ เหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตย เมื่อเดือนตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๖

๒.๓.๓ เหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตย เมื่อเดือนตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๙

๒.๓.๔ เหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตย เมื่อเดือนพฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕

๓. เก็บรวบรวมข้อมูลโวหารภาพพจน์ในวรรณกรรมซีไรท์ที่สื่อสะท้อนสภาพการเมืองไทย ดังนี้

๓.๑ วิธีการเก็บข้อมูลในงานวิจัยชิ้นนี้ เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากแหล่งปฐมภูมิ ซึ่งข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดในครั้งนี้ถือเป็นข้อมูลใหม่ที่ไม่เคยมีการเก็บรวบรวมมาก่อน

๓.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัยครั้งนี้ มีการจัดข้อมูลเป็นตัวเลข รวมทั้งจะนำรายละเอียดและข้อเท็จจริงที่ได้จากการศึกษา ทำเป็นข้อมูลสถิติแบบข้อความและอธิบายเรียงตามเนื้อหาที่กำหนดขอบเขตไว้

๔. ศึกษารายละเอียดจากข้อมูลที่ได้ และค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งงานวิจัย หนังสือ และเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ประกอบการอธิบายข้อมูลสถิติแบบข้อความ

๕. จัดหมวดหมู่ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นต่าง ๆ ที่ตั้งไว้ เรียงลำดับเนื้อหาตามที่ได้กำหนดไว้ในขอบเขตงานวิจัย

๖. เรียบเรียงข้อมูลทั้งหมดพร้อมตรวจทานและแก้ไขอีกครั้ง

๗. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ทั้งนี้การศึกษาวิจัยได้กำหนดนิยามคำศัพท์ไว้เพื่อความเข้าใจในเนื้อหาของการวิจัยดังต่อไปนี้

โหวตารพจน์ หมายถึง โหวตารภาพพจน์ใน ๑๓ ลักษณะดังต่อไปนี้แต่เพียงเท่านั้น

๑. อุปมา ๒. อุปลักษณะ ๓. นามนัย ๔. สัมพจนัย ๕. อติพจน์หรือการใช้คำพูดเกินจริง ๖. บุคลาธิษฐาน
๗. สัญลักษณ์ ๘. ปฏิทรรศน์ ๙. คำถามชวนคิดหรือปฏิปจฉา ๑๐. การใช้คำพูดที่น้อยไปกว่าความจริง ๑๑. การอ้างอิง ๑๒. อุปมานิทัศน์ ๑๓. การแฝงนัย

วรรณกรรมซีไรท์ หมายถึง รางวัลวรรณกรรมที่มอบให้แก่ักเขียน ๑๐ ประเทศในอาเซียน ได้แก่ บรูไน กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย พม่า ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย และเวียดนาม และมีชื่อเรียกเต็มในภาษาไทยว่า “รางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน” ในงานวิจัยชิ้นนี้ให้มีความหมายถึงวรรณกรรม ๕ เรื่อง ดังนี้ แต่เพียงเท่านั้น (๑) เพียงความเคลื่อนไหว วรรณกรรมประเภทกวีนิพนธ์ ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้รับรางวัลซีไรท์ประจำปี ๒๕๒๓ (๒) ขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง วรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นของอัศศิริ ธรรมโชติ ได้รับรางวัลซีไรท์ประจำปี ๒๕๒๔ (๓) นาฏกรรมบนลานกว้าง วรรณกรรมประเภทกวีนิพนธ์ ของคมทวน คันธนู ได้รับรางวัลซีไรท์ ประจำปี ๒๕๒๖ (๔) ใบไม้ที่หายไป วรรณกรรมประเภทกวีนิพนธ์ ของจิระนันท์ พัชรปรีชา ได้รับรางวัลซีไรท์ประจำปี ๒๕๓๒ (๕) ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน วรรณกรรมประเภทนวนิยายของวินทร์ เลียววารินทร์ ได้รับรางวัลซีไรท์ประจำปี ๒๕๔๐

สภาพการเมืองไทย หมายถึง เหตุการณ์การเรียกร้องการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศใน ๔ เหตุการณ์ดังต่อไปนี้แต่เพียงเท่านั้น (๑) เหตุการณ์ปฏิบัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ (๒) เหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตย เมื่อเดือนตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๖ (๓) เหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตยเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ และ (๔) เหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตย เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕

งบประมาณวิจัย

นายชาตบุษย์ นฤตม หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ในปีงบประมาณ ๒๕๔๙ เป็นจำนวนเงิน ๕๐,๐๐๐ บาท (ห้าหมื่นบาท)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง โวหารภาพพจน์ในวรรณกรรมซีไรท์ที่สื่อสะท้อนสภาพการเมืองไทย มีดังนี้

๑. จากการศึกษาโวหารภาพพจน์ประเภทต่าง ๆ ตามคำจำกัดความของ ดร.ยุวพาส์ (ประทีป ปะเสน) ชัยศิลป์วัฒนา พบว่า มีการรวบรวมประเภทต่าง ๆ ของโวหารภาพพจน์ไว้ทั้งหมด ๑๒ ประเภท ดังนี้ อุปมา อุปลักษณ์ นามนัย สัมพจน์ย โติพจน์หรือการใช้คำพูดเกินจริง การใช้คำพูดหรือน้อยไปกว่าความจริง การใช้คำพูด ที่น้อยไปกว่าความจริง บุคลาธิษฐาน สัญลักษณ์ พิธีกรรม การอ้างถึง อุมานิต์สน์ การแฝงนัย และได้เพิ่มเติมการศึกษาโวหารภาพพจน์จากพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย ของราชบัณฑิตยสถานอีกหนึ่งประเภท คือ คำถามชวนคิดหรือปฏิบัติ

๒. เมื่อนำโวหารภาพพจน์ทั้งหมดมาใช้วิเคราะห์งานวรรณกรรมซีไรท์จำนวน ๕ เรื่อง ที่มีแก่นเนื้อหานำเสนอเหตุการณ์การเมืองไทยเป็นหลัก พบว่ามีการใช้โวหารภาพพจน์อันสื่อสะท้อนให้เห็นสภาพการเมืองไทย จำนวน ๙ ประเภท ตามคำจำกัดความของ ดร.ยุวพาส์ (ประทีป ปะเสน) ชัยศิลป์วัฒนา และจากพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย ของราชบัณฑิตยสถาน โดยเรียงลำดับจากคำร้อยละที่พบเห็นมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดได้ดังนี้ บุคลาธิษฐาน มีการใช้ร้อยละ ๒๐.๒๙ คำถามชวนคิดหรือปฏิบัติ ร้อยละ ๑๔.๖๘ พิธีกรรม ร้อยละ ๑๒.๘๒ อุปมา ร้อยละ ๑๑.๒๑ สัมพจน์ย ร้อยละ ๑๐.๒๘ สัญลักษณ์ ร้อยละ ๗.๔๘ อุปลักษณ์ ร้อยละ ๗.๓๔ นามนัย ร้อยละ ๔.๘๑ การใช้คำพูดเกินจริง ร้อยละ ๔.๐๘

๓. จากโวหารภาพพจน์ทั้ง ๙ ประเภท พบว่าได้สื่อสะท้อนให้เห็นถึงสภาพการเมืองไทยได้อย่างชัดเจน โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น ๔ ช่วงเวลา ดังนี้

๓.๑ เหตุการณ์ปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

๓.๒ เหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตย เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

๓.๓ เหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตย เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙

๓.๔ เหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตย เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๕

ข้อเสนอแนะ

จากงานวิจัยดังกล่าวผู้วิจัยพบว่า

๑. ผู้วิจัยรายอื่น ๆ ควรที่จะศึกษางานวรรณกรรมของนักประพันธ์อื่น ๆ ที่ไม่จำกัดเฉพาะงานที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมซีไรต์ เพื่อจะได้ศึกษาถึงการใช้โวหารภาพพจน์ในงานวรรณกรรมอื่น ๆ อันสื่อสะท้อนให้เห็นภาพสังคมที่หลากหลาย

๒. ผู้วิจัยรายอื่น ๆ ควรศึกษางานวรรณกรรมอื่น ๆ รวมถึงยุคสมัยอื่น ๆ ก่อนปีพุทธศักราช ๒๕๓๕ อันอาจจะได้เห็นการใช้โวหารภาพพจน์ในงานวรรณกรรมนั้น ๆ ที่หลากหลาย และสะท้อนภาพการเมืองไทยในยุคก่อนหน้านี้

เอกสารอ้างอิง

ชาตบุษย์ นฤตม (๒๕๕๐). โวหารภาพพจน์ในวรรณกรรมซีไรต์ที่สื่อสะท้อนสภาพการเมืองไทย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

การศึกษาอิทธิพลของการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว สถาบันการศึกษาที่ทำงานและ
 สื่อมวลชนที่ส่งผลต่อความโน้มเอียงทางการเมือง ความผูกพันต่อพรรคการเมืองและพฤติกรรม
 การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพนักงานรัฐวิสาหกิจ

วิจัยโดย นางสาวกมลวรรณ คารมปราษฎ์

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน คำกล่าวนี้ได้สะท้อนถึงเจตนารมณ์ที่แท้จริงของระบอบการปกครองที่อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนทุกคนในรัฐหรือในประเทศ โดยที่การใช้อำนาจทั้งหลายต้องได้รับการยินยอม หรือกระทำในนามของประชาชน ดังนั้นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จึงถือว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญ เนื่องจากเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงออกซึ่งความคิดเห็นความรู้สึก และความต้องการของตนเองในทางการเมือง ที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจทางการเมือง รวมถึงการกระทำหรือการแสดงออกใด ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานการตัดสินใจ การปฏิบัติภารกิจ และการกำหนดนโยบายในการบริหารประเทศ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นไปเพื่อให้ประชาชนสามารถเลือกสรรควบคุมกำกับและตรวจสอบรัฐบาล หรือผู้ใช้อำนาจทางการเมืองการปกครองให้กระทำการต่าง ๆ ที่เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ตลอดจนเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้การมีส่วนร่วมทางการเมืองยังมีส่วนในการสร้างสรรค์สถาบันการเมือง กล่าวคือ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถสร้างกลุ่มผลประโยชน์และพัฒนาระบบพรรคการเมืองให้มีความเข้มแข็ง ซึ่งเมื่อระบบพรรคการเมืองมีความเข้มแข็งเป็นปีกแผ่นก็จะทำให้การจัดตั้งรัฐบาลมีเสถียรภาพ และมีประสิทธิภาพสูง อันเป็นผลดีต่อการพัฒนาการเมืองในระยะยาว จึงกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ทั้งนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปีพุทธศักราช ๒๕๔๐ หรือที่นิยมเรียกกันว่ารัฐธรรมนูญฉบับประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจึงส่งผลให้รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาระบบการเมืองการปกครองของประเทศให้มีความเป็นประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน โดยมีเจตนารมณ์หลัก ๓ ประการ คือ ประการแรก เปลี่ยนการเมืองของนักการเมืองให้เป็นการเมืองของพลเมือง ประการที่สอง ทำให้การเมืองสุจริต โปร่งใส และประการที่สาม ทำให้การเมืองมีเสถียรภาพและมีประสิทธิภาพซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนได้เพิ่มโอกาสให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะในการตัดสินใจบริหารบ้านเมืองในเรื่องต่าง ๆ ทุกชั้นตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐธรรมนูญ มาตรา ๗๖ ได้ระบุว่า “รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ การกระทำดังกล่าวเนื่องมาจากผู้ร่างรัฐธรรมนูญมีความเชื่อว่า การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจะทำให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม อันจะนำมาซึ่งการพัฒนาประเทศสู่ความเป็นประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน

การที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้เพิ่มสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยทำให้ประชาชนมีบทบาททางการเมืองให้มีความโน้มเอียงทางการเมืองในแนวทางที่สอดคล้องกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความสมัครใจ โดยปล่อยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามยถากรรมอาจจะส่งผลให้การพัฒนาการเมืองตาม

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมณูมิอาจบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่คาดหวังไว้ได้ ในการนี้ เพื่อให้การพัฒนาดังกล่าว เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลจึงจำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้ที่ถูกต้องและเหมาะสม เพื่อให้เกิดแนวทางปฏิบัติที่มีความชัดเจนในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีความโน้มเอียงทางการเมืองในแนวทางที่สอดคล้องกับการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย อันเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลให้ประชาชนแสดงพฤติกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเหมาะสมและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมณู

ทั้งนี้ ผลการวิจัยที่ได้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของกระบวนการถ่ายทอดทางการเมืองของตัวการต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลในการถ่ายทอดทางการเมืองให้กับบุคคล อันเป็นผลโดยตรงต่อการนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาให้พนักงานรัฐวิสาหกิจมีความโน้มเอียงทางการเมืองในแนวทางที่สอดคล้องกับการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งจะส่งผลให้มีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความสมัครใจ โดยที่การพัฒนาดังกล่าวจะมีผลต่อการพัฒนาประเทศสู่ความเป็นประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมณูแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี ๒๕๔๐

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่ออธิบายพฤติกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองของพนักงานรัฐวิสาหกิจตามทฤษฎีการถ่ายทอดทางการเมือง โดยทำการศึกษาอิทธิพลของครอบครัว สถาบันการศึกษา ที่ทำงาน และสื่อมวลชนที่ส่งผลต่อความโน้มเอียงทางการเมือง ความผูกพันต่อพรรคการเมือง และพฤติกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองของพนักงานรัฐวิสาหกิจ

๒. เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว สถาบันการศึกษา ที่ทำงาน และสื่อมวลชน ที่ส่งผลต่อความโน้มเอียงทางการเมืองและความผูกพันต่อพรรคการเมืองของพนักงานรัฐวิสาหกิจ

ขอบเขตการวิจัย

ประชากรในการวิจัย

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ พนักงานรัฐวิสาหกิจ ซึ่งปัจจุบันมีจำนวนทั้งสิ้น ๒๗๑,๓๘๓ คน โดยสามารถจำแนกตามสาขาได้ดังนี้

๑. สาขาพลังงาน	จำนวน ๖๔,๘๔๑ คน
๒. สาขาขนส่ง	จำนวน ๘๒,๔๘๒ คน
๓. สาขาสื่อสาร	จำนวน ๔๘,๑๒๘ คน
๔. สาขาสาธารณูปการ	จำนวน ๑๒,๐๑๔ คน
๕. สาขาอุตสาหกรรม	จำนวน ๖,๓๓๗ คน
๖. สาขาเกษตรและทรัพยากรธรรมชาติ	จำนวน ๗,๑๐๔ คน
๗. สาขาพาณิชย์และบริการ	จำนวน ๒,๒๗๙ คน
๘. สาขาสังคมและเทคโนโลยี	จำนวน ๔,๕๗๘ คน
๙. สาขาสถาบันการเงิน	จำนวน ๔๓,๒๒๓ คน

วิธีการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ พนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวนทั้งสิ้น ๒๗๑,๓๘๓ คน โดยแบ่งตามสาขาได้ดังนี้

๑. สาขาพลังงาน	จำนวน ๖๔,๘๔๑ คน
๒. สาขาขนส่ง	จำนวน ๘๒,๔๘๒ คน
๓. สาขาสื่อสาร	จำนวน ๔๘,๑๒๘ คน
๔. สาขาสาธารณูปการ	จำนวน ๑๒,๐๑๔ คน
๕. สาขาอุตสาหกรรม	จำนวน ๖,๓๓๗ คน
๖. สาขาเกษตรและทรัพยากรธรรมชาติ	จำนวน ๗,๑๐๔ คน
๗. สาขาพาณิชย์และบริการ	จำนวน ๒,๒๗๙ คน
๘. สาขาสังคมและเทคโนโลยี	จำนวน ๔,๕๗๘ คน
๙. สาขาสถาบันการเงิน	จำนวน ๔๓,๒๒๓ คน

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ พนักงานรัฐวิสาหกิจที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน โดยกำหนดให้พนักงานรัฐวิสาหกิจที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีคุณลักษณะสำคัญ คือ (๑) เป็นพนักงานที่ทำงานในองค์กรปัจจุบันมาเป็นเวลา ๑ ปีขึ้นไป และ (๒) จบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน ๔๙๘ คน

งบประมาณวิจัย

นางสาวกมลวรรณ คารมปราชญ์ หลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ในปีงบประมาณ ๒๕๔๙ เป็นจำนวนเงิน ๕๐,๐๐๐ บาท (ห้าหมื่นบาท)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาอิทธิพลของการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว สถาบันการศึกษา ที่ทำงาน และสื่อมวลชนที่ส่งผลต่อความโน้มเอียงทางการเมือง ความผูกพันต่อพรรคการเมือง และพฤติกรรมทางการเมืองของพนักงานรัฐวิสาหกิจ มีดังนี้

๑. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุของแบบจำลองพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพนักงานรัฐวิสาหกิจ ผลการวิจัยพบว่า แบบจำลองพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพนักงานรัฐวิสาหกิจที่สร้างขึ้นตามทฤษฎีการถ่ายทอดทางการเมืองสามารถอธิบายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพนักงานรัฐวิสาหกิจได้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการถ่ายทอดทางการเมือง โดยพบว่าการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัวและการถ่ายทอดทางการเมืองจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเสริมหลักสูตรส่งผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านความผูกพันต่อพรรคการเมือง ซึ่งกระบวนการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว สถาบันการศึกษา ที่ทำงาน และสื่อมวลชน มีส่วนสำคัญในการปลูกฝังและเสริมสร้างความโน้มเอียงทางการเมืองและความผูกพันต่อพรรคการเมืองให้กับบุคคล ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้บุคคลมีความกระตือรือร้นที่จะให้การสนับสนุนต่อระบบการเมืองอย่างเต็มความสามารถ นั่นคือ การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแข็งขัน และมีประสิทธิภาพ ซึ่งการมีส่วนร่วม

ทางการเมืองของประชาชนจะมีส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบการเมืองให้มีเสถียรภาพ รวมถึง มีความมั่นคง จากความชอบธรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปได้ว่าอิทธิพลของตัวการในการถ่ายทอดทางการเมืองของครอบครัว สถาบันการศึกษาที่ทำงานและสื่อมวลชน ส่งผลต่อความโน้มเอียงทางการเมือง ความผูกพันต่อพรรคการเมืองและพฤติกรรมการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองของพนักงานรัฐวิสาหกิจ ซึ่งหากพิจารณาตัวการในการถ่ายทอดทางการเมืองที่ละตัวการจะสามารถอธิบายผลการวิจัยได้ดังนี้

๑.๑ อิทธิพลของการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า การถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัวมีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านความผูกพันต่อพรรคการเมือง โดยการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัวมีอิทธิพลสำคัญในการปลูกฝังความรู้สึกผูกพันต่อพรรคการเมืองให้กับบุคคล กล่าวคือ หากครอบครัวใดทำหน้าที่ในการถ่ายทอดทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้อง และสอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ก็ส่งผลให้สมาชิกของครอบครัวมีความรู้สึกผูกพันต่อพรรคการเมืองในระดับสูงทุกด้าน อันประกอบด้วย (๑) ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของพรรคการเมือง คือ การมีความรู้สึกว่าตนเองมีแนวคิดทางการเมืองในแนวทางเดียวกับพรรคการเมืองที่ตนเองชื่นชอบ (๒) การรับรู้เกี่ยวกับพรรคการเมือง คือ การรับรู้เกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ของพรรคการเมืองที่ชื่นชอบ (๓) ความจงรักภักดีต่อพรรคการเมือง คือ ความรู้สึกที่ต้องการสนับสนุนพรรคการเมืองที่ตนเองชื่นชอบต่อไป

กระบวนการสื่อสารทางการเมืองในครอบครัว ยังรวมถึงการที่บิดามารดาเป็นแบบอย่างในการติดตามข่าวสารทางการเมือง และเป็นแบบอย่างในการเข้าร่วมฟังการเสวนา อภิปราย ปราศรัยเกี่ยวกับประเด็นทางการเมือง รวมถึงมีการชักชวนและแนะนำให้บุตรมีการติดตามข่าวสารทางการเมืองจากสื่อต่าง ๆ ได้แก่ สื่อโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นแบบอย่างของบิดามารดาตามที่กล่าวมานั้นจะมีส่วนสำคัญที่จะทำใ้บุตรเป็นผู้ที่มีความสนใจที่จะติดตามความเคลื่อนไหวเหตุการณ์และข่าวสารทางการเมืองเป็นประจำ รวมถึงการติดตามความเคลื่อนไหวและการดำเนินงานของพรรคการเมืองที่ชื่นชอบอย่างต่อเนื่อง อันจะเป็นประโยชน์ในการก่อให้เกิดแนวคิดและแนวปฏิบัติทางการเมืองในแนวทางที่เหมาะสมต่อไป

ประเด็นสำคัญที่จะส่งเสริมให้การสื่อสารทางการเมืองในครอบครัวมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คือ การที่บิดามารดามีแนวคิดทางการเมืองในแนวทางที่สอดคล้องกัน เช่น ชอบนักการเมืองคนเดียวกันหรือชอบพรรคการเมืองพรรคเดียวกัน ฯลฯ ซึ่งการที่บิดามารดามีแนวคิดทางการเมืองในแนวทางที่สอดคล้องกันนั้น จะช่วยให้บุตรลดความสับสนในประเด็นทางการเมืองลงได้ อันเป็นผลดีต่อการถ่ายทอดเนื้อหาหรือเรื่องราวทางการเมืองภายในครอบครัว

นอกจากกระบวนการถ่ายทอดทางการเมืองภายในครอบครัว จะเกิดขึ้นผ่านการสื่อสารทางการเมืองภายในครอบครัวแล้ว วิธีการอบรมเลี้ยงดูก็เป็นวิธีการหนึ่งที่จะมีส่วนสำคัญในการถ่ายทอดทางการเมืองให้กับบุคคลโดยหากครอบครัวใดมีการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คือ บิดา มารดา ทำตนใกล้ชิดสนิทสนมกับบุตร ให้ความรักความอบอุ่น มีการชื่นชม ทำให้บุตรรู้สึกว่าเป็นที่ภาคภูมิใจของบิดามารดา มีการรับฟังความคิดเห็นของบุตรในเรื่องต่าง ๆ

ทั้งนี้ สามารถสรุปได้ว่า หากครอบครัวใดสามารถทำหน้าที่ในการถ่ายทอดทางการเมืองได้อย่างสมบูรณ์ โดยผ่านการสื่อสารทางการเมือง ได้แก่ การสนทนาพูดคุย การให้ความรู้ คำแนะนำ คำสั่งสอนให้แสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมและการเป็นแบบอย่างในการแสดงพฤติกรรมทางการเมืองของบิดามารดาจะมีส่วนสำคัญ

ที่จะทำให้บุตรมีแนวคิดทางการเมืองในแนวทางที่สอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะการมีความรู้สึกผูกพันต่อพรรคการเมืองที่ชื่นชอบ นอกจากนี้การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยก็เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสนับสนุนให้กระบวนการถ่ายทอดทางการเมืองภายในครอบครัวมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๑.๒ อิทธิพลของการถ่ายทอดทางการเมืองจากสถาบันการศึกษา

๑.๒.๑ อิทธิพลของการถ่ายทอดทางการเมืองจากสาขาวิชาที่เรียนในระดับปริญญาตรี ผลการวิจัยพบว่า การถ่ายทอดทางการเมืองจากสาขาวิชาที่เรียนในระดับปริญญาตรีมีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านความโน้มเอียงทางการเมือง กล่าวคือ บุคคลที่เรียนในสาขาวิชาทางด้านสังคมศาสตร์มีความโน้มเอียงทางการเมืองสูงกว่าบุคคลที่ในสาขาวิชาทางด้านวิทยาศาสตร์ โดยผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปได้ว่า การถ่ายทอดทางการเมืองจากสาขาวิชาที่เรียนในระดับปริญญาตรี โดยผ่านการเรียนรู้จากเนื้อหาของหลักสูตรที่เรียนและรูปแบบการเรียนการสอนในชั้นเรียนมีส่วนสำคัญในการปลูกฝังความรู้สึกนึกคิดแบบประชาธิปไตยให้กับผู้เรียน โดยเฉพาะความโน้มเอียงทางการเมืองอันได้แก่ ความสำนึกทางการเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง และความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้มีส่วนสำคัญที่จะกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๒.๒ อิทธิพลของการถ่ายทอดทางการเมืองจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเสริมหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า การถ่ายทอดทางการเมืองจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเสริมหลักสูตรในระดับปริญญาตรีมีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านความผูกพันต่อพรรคการเมือง กล่าวคือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเสริมหลักสูตรในขณะที่เรียนอยู่ในระดับปริญญาตรี ได้แก่ การใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งภายในสถาบันการศึกษา การเข้าร่วมรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งให้แก่กลุ่มต่าง ๆ ในการเลือกตั้งภายในสถาบันการศึกษา การเข้าเป็นสมาชิกหรือกรรมการของชมรมต่าง ๆ การเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการพัฒนา เช่น กิจกรรมพัฒนาบริเวณสถาบันการศึกษา หรือการออกค่ายพัฒนาสังคม ฯลฯ การร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นทางการเกี่ยวกับการบริหารงานของนิสิตนักศึกษาในสถาบันการศึกษา มีอิทธิพลสำคัญต่อการปลูกฝังความรู้สึกนึกคิดทางการเมือง โดยเฉพาะความรู้สึกผูกพันต่อพรรคการเมือง ซึ่งความรู้สึกผูกพันต่อพรรคการเมือง เป็นความรู้สึกสำคัญที่จะทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความสมัครใจ นอกจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเสริมหลักสูตรจะมีส่วนสำคัญในการปลูกฝังความรู้สึกนึกคิดแบบประชาธิปไตยแล้ว ยังพบว่า บรรยากาศในชั้นเรียนมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดทางการเมืองให้กับผู้เรียนได้เช่นกัน กล่าวคือ ถ้าบรรยากาศในชั้นเรียนมีความเป็นประชาธิปไตย คือ ครู อาจารย์มีการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างอิสระเสรี มีการยึดหลักเสียงส่วนใหญ่ในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนและมีการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองก็จะมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้ผู้เรียนมีความรู้สึกนึกคิด หรือความโน้มเอียงทางการเมืองในแนวทางที่สอดคล้องกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้อย่างดี

จากผลการวิจัยครั้งนี้ สรุปได้ว่า การที่บุคคลได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมเสริมหลักสูตรในขณะที่เรียนอยู่ในระดับปริญญาตรีนั้น จะสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความรู้สึกผูกพันต่อพรรคการเมืองได้เป็นอย่างดี ซึ่งอาจจะเป็นผลมาจากการที่กิจกรรมเสริมหลักสูตรสามารถส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษามีความสนใจในสิทธิและหน้าที่ของตนเองในฐานะพลเมืองที่อยู่ภายใต้การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น จึงเป็นผลให้นิสิตนักศึกษามีความสนใจที่จะติดตามข่าวสารบ้านเมือง รวมถึงการให้ความสนใจ และติดตามการ

ทำงานของพรรคการเมืองที่ตนเองชื่นชอบ จนทำให้เป็นผู้ที่มีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของพรรคการเมือง และมีความจงรักภักดีและพร้อมที่จะให้การสนับสนุนพรรคการเมืองนั้นต่อไป

๑.๓ อิทธิพลของการถ่ายทอดทางการเมืองจากที่ทำงาน ผลการวิจัยพบว่า การถ่ายทอดทางการเมืองจากที่ทำงานมีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านความโน้มเอียงทางการเมือง ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการถ่ายทอดทางการเมืองได้กล่าวไว้ว่า ที่ทำงานมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความรู้สึกการเมืองให้กับบุคคล โดยที่กระบวนการถ่ายทอดทางการเมืองจากที่ทำงานนั้น จะเกิดขึ้นโดยการสื่อสารทางการเมืองในที่ทำงาน และบรรยากาศขององค์กร ซึ่งทั้ง ๒ วิธีการดังกล่าวจะมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความโน้มเอียงทางการเมืองให้กับบุคคล

สำหรับบรรยากาศขององค์กรนั้น พบว่า มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความโน้มเอียงทางการเมืองให้กับบุคคล กล่าวคือ ถ้าองค์กรใดมีบรรยากาศองค์กร คือ (๑) มีอิสระในการทำงาน (๒) การมีส่วนร่วมในงาน จะทำให้บุคคลมีความรู้สึกนึกคิดทางการเมืองหรือความโน้มเอียงทางการเมืองมากขึ้น ทำให้มีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นตามมา

จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า ที่ทำงานเป็นสถาบันหนึ่งที่เป็นตัวการสำคัญในการถ่ายทอดทางการเมืองให้กับบุคคล กล่าวคือ ที่ทำงานสามารถเสริมสร้างความโน้มเอียงทางการเมืองได้ดี โดยวิธีการในการถ่ายทอดทางการเมืองจากที่ทำงานจะมี ๒ วิธีการหลัก คือ (๑) การสื่อสารทางการเมืองระหว่างเพื่อนร่วมงาน คือ การสนทนาพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องราวทางการเมืองระหว่างเพื่อนร่วมงาน และ (๒) บรรยากาศการทำงานภายในองค์กร คือ ถ้าองค์กรมีบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตย คือ มีอิสระในการทำงาน มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระมีโอกาสในการใช้ดุลยพินิจของตนเองในการทำงานอย่างเต็มที่

๑.๔ อิทธิพลของการถ่ายทอดทางการเมืองจากสื่อมวลชน ผลการวิจัยพบว่า การถ่ายทอดทางการเมืองจากสื่อมวลชนมีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านความโน้มเอียงทางการเมืองและความผูกพันต่อพรรคการเมือง ซึ่งสื่อมวลชนจะเป็นตัวกลางในการส่งข้อมูลข่าวสารทางการเมืองให้กับบุคคล และข่าวสารทั้งหมดที่ได้เปิดรับไปนั้นมีอิทธิพลทำให้บุคคลเกิดความนึกคิดทางการเมืองหรือมีความโน้มเอียงทางการเมือง และความผูกพันต่อพรรคการเมือง ซึ่งความรู้สึกนึกคิดทางการเมืองจะส่งผลให้บุคคลมีการแสดงพฤติกรรมทางการเมืองไปในทางใดทางหนึ่ง ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่าพนักงานรัฐวิสาหกิจส่วนใหญ่มีการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด เนื่องจากสื่อโทรทัศน์จะให้ข่าวสารที่มีความน่าเชื่อถือมากกว่าสื่อ อื่น ๆ เพราะมีเทคนิคในการนำเสนอที่ทำให้ผู้ชมเกิดความคล้อยตามและเชื่อถือมีการเรียบเรียงให้เข้าใจในเรื่องราวที่นำเสนอได้ง่าย ส่งผลให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจเรื่องราวทางการเมืองจากโทรทัศน์ได้มากที่สุด และมีแนวโน้มที่จะเชื่อมั่นในสิ่งที่เขาได้รับจากโทรทัศน์รวดเร็วกว่าการอ่านจากหนังสือพิมพ์อีกด้วย

กระบวนการถ่ายทอดทางการเมืองจากสื่อมวลชนนั้นจะเกิดขึ้นผ่านการเปิดรับข่าวสารทางการเมือง อันได้แก่ ข่าวสาร ความเคลื่อนไหว และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ ประกอบด้วย สื่อโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร และอินเทอร์เน็ต ซึ่งการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนจะทำให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบการเมืองการปกครองรับรู้ถึงเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น ในขณะที่นั้น ๆ รวมถึงมีการรับรู้ถึงความเคลื่อนไหวของนักการเมือง หรือพรรคการเมืองต่าง ๆ ทั้งนี้ข่าวสารที่ได้รับจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยลดความรู้สึกไม่แน่ใจและความรู้สึกไม่มั่นใจหรือความรู้สึกว่าตนเองมีประสิทธิภาพทางการเมืองที่ต่ำนั้นเป็นที่มาสำคัญของความเฉยเมยทางการเมือง ในทางกลับกันถ้าหากบุคคลได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างต่อเนื่องก็จะมีส่วนทำให้

บุคคลมีความรู้สึกว่าคุณเองมีประสิทธิภาพทางการเมือง ซึ่งจะช่วยเพิ่มความมั่นใจในการตัดสินใจต่าง ๆ ทางการเมือง นอกจากนี้ยังพบว่า การเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ทั้งโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร และอินเทอร์เน็ต โดยเนื้อหาที่เปิดรับ ได้แก่ เหตุการณ์ สถานการณ์ ความเคลื่อนไหว และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในระบบการเมือง และเมื่อบุคคลได้รับข่าวสารเหล่านั้นก็จะทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก ความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ที่ได้รับซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความรู้สึกนึกคิดทางการเมือง ทั้งความโน้มเอียงทางการเมืองและความผูกพันต่อพรรคการเมืองได้เป็นอย่างดี และความรู้สึกเหล่านั้นจะกระตุ้นให้บุคคลมีการแสดงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามบทบาทหน้าที่ของพลเมืองที่อยู่ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า อิทธิพลความโน้มเอียงทางการเมืองและความผูกพันต่อพรรคการเมืองส่งผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

(๑) ความโน้มเอียงทางการเมืองมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยผลการวิเคราะห์โมเดลการวัดของตัวแปรแฝงความโน้มเอียงทางการเมือง พบว่า ความสำนึกทางการเมืองเป็นตัวแปรที่สะท้อนความโน้มเอียงทางการเมืองของบุคคลได้ดีที่สุด รองลงมา คือ ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง ในขณะที่ความไว้วางใจทางการเมืองสะท้อนออกมาในเชิงลบ ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า พนักงานรัฐวิสาหกิจมีความโน้มเอียงทางการเมืองสูงจะเป็นผู้ที่มีความตระหนักว่าตนเองจะต้องมีแนวคิดและแนวปฏิบัติทางการเมืองตามสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองที่อยู่ภายใต้การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย รวมถึงมีความเชื่อมั่นว่าตนเองเป็นผู้ที่มีความสามารถทางการเมืองและมีความเชื่อว่าตนเองสามารถมีบทบาทในกระบวนการต่าง ๆ ทางการเมือง อันจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในแนวทางที่ปรารถนา ในขณะที่จะเป็นผู้ที่ขาดความเชื่อมั่นต่อการดำเนินงานและการปฏิบัติงานของผู้มีอำนาจทางการเมืองของประเทศ

เมื่อพิจารณาจากผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่างความโน้มเอียงทางการเมืองและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพนักงานรัฐวิสาหกิจพบว่า พนักงานรัฐวิสาหกิจที่มีความไว้วางใจทางการเมืองสูง ได้แก่ มีการช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองโฆษณาหาเสียง มีการเข้าร่วมชุมชนเพื่อแสดงการสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมือง มีการใส่เสื้อหรือสวมหมวกเพื่อแสดงการสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองโฆษณาหาเสียงมีการเข้าร่วมชุมนุมเพื่อแสดงการสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมือง มีการใส่เสื้อหรือสวมหมวกเพื่อแสดงการสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมือง และมีการช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอยู่ในระดับสูง

จากผลการวิจัยนี้ สามารถสรุปได้ว่า ความโน้มเอียงทางการเมืองซึ่งประกอบด้วยความสำนึกทางการเมือง ความไว้วางใจทางการเมืองและความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคล โดยมีความโน้มเอียงทางการเมืองเป็นจิตลักษณะทางการเมืองที่มีความสำคัญที่จะกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองอันเป็นพฤติกรรมทางการเมืองที่มีความสำคัญอย่างมากในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเนื่องจากจะทำให้ระบอบการปกครองสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยความชอบธรรมอันจะนำไปสู่ระบบการเมืองที่มีความเข้มแข็งมีเสถียรภาพ ซึ่งเป็นผลดีต่อการพัฒนาการเมืองในระยะยาว

(๒) ความผูกพันต่อพรรคการเมืองมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยผลการวิเคราะห์โมเดลการวัดของตัวแปรแฝงความผูกพันต่อพรรคการเมือง พบว่า ตัวแปรที่สามารถสะท้อน

ความผูกพันต่อพรรคการเมืองของพนักงานรัฐวิสาหกิจได้ดีที่สุด คือ การรับรู้เกี่ยวกับพรรคการเมือง รองลงมา คือ ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของพรรคการเมืองและตัวแปรที่สามารถสะท้อนความผูกพันต่อพรรคการเมืองได้ดีที่สุด คือ ความจงรักภักดีต่อพรรคการเมือง ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าความผูกพันต่อพรรคการเมืองของพนักงานรัฐวิสาหกิจส่วนใหญ่เป็นการแสดงออกมาด้วยการรับรู้เกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ของพรรคการเมืองที่ชื่นชอบ ได้แก่ ความรู้เรื่องผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญในพรรคการเมือง อุดมการณ์ของพรรคการเมืองและนโยบายของพรรคการเมือง รวมถึงความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของพรรคการเมือง คือ การมีความรู้สึกว่าตนเองมีแนวคิดทางการเมืองที่สอดคล้องกับพรรคการเมืองที่ชื่นชอบ การมีความรู้สึกว่านโยบายของพรรคการเมืองที่ชื่นชอบตรงกับความต้องการของตนเองและการมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้พรรคการเมืองที่ชื่นชอบบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้มากกว่าการแสดงออกมาด้วยความจงรักภักดีต่อพรรคการเมือง คือ การมีความรู้สึกว่าจะสนับสนุนพรรคการเมืองที่ชื่นชอบต่อไป และมีความตั้งใจว่าจะเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองที่ชื่นชอบทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากการที่ประเทศไทยมีพรรคการเมืองที่มีเสถียรภาพสูงเป็นจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว และผลการวิเคราะห์โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุพบว่า ความผูกพันต่อพรรคการเมืองมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าความผูกพันต่อพรรคการเมืองเป็นความโน้มเอียงทางการเมืองที่มีความสำคัญและถือว่าเป็นแบบแผนในการเลือกตั้งของบุคคล โดยพบว่าหากบุคคลมีความรู้สึกผูกพันกับพรรคการเมืองพรรคใดก็จะส่งผลให้บุคคลนั้นเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองหรือให้การสนับสนุนพรรคการเมืองนั้นมากกว่าพรรคการเมืองอื่น ๆ และยังพบว่าความผูกพันต่อพรรคการเมืองส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะในด้านการสนับสนุนพรรคการเมืองแล้วยังพบว่า ความผูกพันต่อพรรคการเมืองยังส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมการเลือกตั้งด้วย เมื่อพิจารณาจากผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่างความผูกพันต่อพรรคการเมืองและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพนักงานรัฐวิสาหกิจพบว่า พนักงานรัฐวิสาหกิจมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของพรรคการเมือง มีการรับรู้เกี่ยวกับพรรคการเมือง และมีความจงรักภักดีต่อพรรคการเมืองในระดับสูง จะเป็นผู้ที่มีการสนับสนุนพรรคการเมืองสูง ได้แก่ มีการช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองโฆษณาหาเสียงมีการเข้าร่วมเพื่อแสดงการสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองโฆษณาหาเสียงมีการเข้าร่วมชุมชนเพื่อแสดงการสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองมีการใส่เสื้อหรือสวมหมวกเพื่อแสดงการสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมือง และมีการช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอยู่ในระดับสูง

๒. อภิปรายผลการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว สถาบันการศึกษา ที่ทำงาน และสื่อมวลชนที่ส่งผลต่อความโน้มเอียงทางการเมืองและความผูกพันต่อพรรคการเมือง ในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการศึกษาปฏิสัมพันธ์การถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว สถาบันการศึกษา ที่ทำงาน และสื่อมวลชน ที่ส่งผลต่อความโน้มเอียงทางการเมือง ได้แก่ ความสำนึกทางการเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองและความผูกพันต่อพรรคการเมือง โดยได้ทำการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในการถ่ายทอดทางการเมือง จำนวน ๓ คู่ คือ

(๑) ทำการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว การถ่ายทอดทางการเมืองจากหลักสูตรที่เรียนในระดับปริญญาตรี และการถ่ายทอดทางการเมืองจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเสริมหลักสูตร ที่ส่งผลต่อความสำนึกทางการเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองและความผูกพันต่อพรรคการเมือง ซึ่งประกอบด้วย ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของพรรค

การเมือง การรับรู้เกี่ยวกับพรรคการเมือง ซึ่งประกอบด้วย ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของพรรคการเมือง การรับรู้เกี่ยวกับพรรคการเมืองและความจงรักภักดีต่อพรรคการเมือง

(๒) ทำการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัวและการถ่ายทอดทางการเมืองจากที่ทำงาน ที่ส่งผลต่อความสำนึกทางการเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง การรับรู้เกี่ยวกับพรรคการเมืองและความจงรักภักดีต่อพรรคการเมือง

(๓) ทำการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัวและการถ่ายทอดทางการเมืองจากที่ทำงานที่ส่งผลต่อความสำนึกทางการเมืองและความผูกพันต่อพรรคการเมือง ประกอบด้วย ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของพรรคการเมือง การรับรู้เกี่ยวกับพรรคการเมือง และความจงรักภักดีต่อพรรคการเมือง

ผลการทดสอบปฏิสัมพันธ์พบว่า ไม่พบปฏิสัมพันธ์จากการทดสอบทั้ง ๓ คู่ ซึ่งสามารถอภิปรายผลการวิจัย ได้ว่า อิทธิพลของตัวการทำหน้าที่ในการถ่ายทอดทางการเมืองทั้ง ๔ ตัวการ ได้แก่ อิทธิพลของการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว อิทธิพลของการถ่ายทอดทางการเมืองจากสถาบันการศึกษา อิทธิพลของการถ่ายทอดทางการเมืองจากที่ทำงาน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการได้รับการถ่ายทอดทางการเมืองจากตัวการต่าง ๆ ได้แก่ ครอบครัว สถาบันการศึกษา ที่ทำงาน และสื่อมวลชนนั้นบุคคลจะได้รับเนื้อหาสาระ ตลอดจนรูปแบบและวิธีการถ่ายทอดที่แตกต่างกันออกไป ประกอบกับช่วงเวลาที่ได้รับการถ่ายทอดทางการเมืองจากตัวการทั้ง ๔ ตัวการนั้นเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ดังนั้น ย่อมทำให้กระบวนการถ่ายทอดทางการเมืองที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาอยู่ภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองของประเทศที่แตกต่างกันออกไป

ทั้งนี้ จากผลการวิจัยทำให้สามารถสรุปได้ว่าตัวการต่าง ๆ ได้แก่ ครอบครัว สถาบันการศึกษา ที่ทำงาน และสื่อมวลชนต่างมีอิทธิพลต่อการปลูกฝัง และเสริมสร้างความรู้สึนึกคิดทางการเมืองหรือความโน้มเอียงทางการเมืองให้กับบุคคลทั้งสิ้น แต่ตัวการเหล่านั้นจะทำหน้าที่ในการถ่ายทอดเรื่องราวที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในประเด็นที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในขณะที่ยดำเนินการถ่ายทอดทางการเมือง ประกอบกับในขณะที่ได้รับการถ่ายทอดทางการเมืองนั้นบุคคลมีช่วงวัย และ วุฒิภาวะในระดับที่ต่างกัน ซึ่งจะมีผลต่อการเรียนรู้ทางการเมืองในช่วงเวลาที่ได้รับการถ่ายทอด จึงทำให้ไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวการทำหน้าที่ในการถ่ายทอดทางการเมือง ซึ่งได้แก่ ครอบครัว สถาบันการศึกษา ที่ทำงาน และสื่อมวลชน ที่ร่วมกันส่งผลต่อความโน้มเอียงทางการเมืองและความผูกพันต่อพรรคการเมืองของพนักงานรัฐวิสาหกิจ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการพัฒนาพฤติกรรมกรรมกรมีส่วนร่วมทางการเมือง

๑. การถ่ายทอดทางการเมืองจากสาขาวิชาที่เรียนในระดับปริญญาตรี ที่ทำงาน และสื่อมวลชน ส่งผลทางอ้อมต่อพฤติกรรมกรรมกรมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านความโน้มเอียงทางการเมืองและการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเสริมหลักสูตรระดับปริญญาตรี ส่งผลทางอ้อมต่อพฤติกรรมกรรมกรมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านความผูกพันต่อพรรคการเมือง ดังนั้น ในการพัฒนาให้บุคคลมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นองค์กรต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลหน่วยงานที่เป็นตัวการสำคัญในการถ่ายทอดทางการเมืองควรกำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมกรรมกรมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนั้น

๑.๑ มหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาควรส่งเสริมให้นักศึกษาทุกคนได้เรียนในวิชาทางด้านการเมืองการปกครองของประเทศไทย เนื่องจากมีส่วนสำคัญในการปลูกฝังความโน้มเอียงทางการเมืองให้กับผู้เรียน

นอกจากนี้ควรสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการเมืองการปกครอง รวมถึงควรสนับสนุนให้บรรยากาศในชั้นเรียนมีความเป็นประชาธิปไตย เนื่องจากมีส่วนสำคัญในการปลูกฝังความรู้สึกผูกพันต่อพรรคการเมืองให้กับผู้เรียน

๑.๒ หน่วยงานราชการ องค์กรรัฐวิสาหกิจ และองค์กรเอกชน ควรสนับสนุนให้เกิดการสื่อสารทางการเมืองภายในองค์กร และควรสนับสนุนให้บรรยากาศในการทำงานมีความเป็นประชาธิปไตย เนื่องจากมีส่วนสำคัญในการปลูกฝังความโน้มเอียงทางการเมืองให้กับสมาชิกขององค์กร

๑.๓ องค์กรที่ทำหน้าที่ในการควบคุมการเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนควรสนับสนุนให้สื่อมวลชนนำเสนอข่าวสารทางการเมืองในด้านบวกและด้านลบ เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมือง รวมถึงมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพรรคการเมืองและนักการเมืองอย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการปลูกฝังความโน้มเอียงทางการเมืองและความรู้สึกผูกพันต่อพรรคการเมืองให้กับประชาชน

ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติสำหรับการพัฒนาพฤติกรรมการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมือง

๑. ผลการวิจัยนี้พบว่า การถ่ายทอดทางการเมืองจากสาขาวิชาที่เรียนในระดับปริญญาตรี ที่ทำงานและสื่อมวลชน ส่งผลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านความโน้มเอียงทางการเมือง และการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเสริมหลักสูตรระดับปริญญาตรีส่งผลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมือง ผ่านความผูกพันต่อพรรคการเมือง ดังนั้น ในการพัฒนาให้บุคคลมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ผ่านความผูกพันต่อพรรคการเมือง ดังนั้น ในการพัฒนาให้บุคคลมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นตัวการในการถ่ายทอดทางการเมืองควรปฏิบัติดังนี้

๑.๑ ครอบครัว ควรทำหน้าที่ในการถ่ายทอดทางการเมืองให้กับสมาชิก โดยมีวิธีการดังนี้

๑.๑.๑ บิดามารดาหรือผู้ปกครองควรมีการให้ความรู้ ความเข้าใจทางการเมืองแก่บุตรในแนวทางที่ถูกต้องตั้งแต่ช่วงวัยเด็ก โดยให้ความรู้ในเรื่องบทบาท สิทธิหน้าที่ของพลเมืองที่อยู่ภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยแก่สมาชิก ซึ่งจะส่งผลดีต่อการปลูกฝังความโน้มเอียงทางการเมืองให้กับบุตรได้เป็นอย่างดี

๑.๑.๒ บิดามารดาหรือผู้ปกครองควรมีการพูดคุยสนทนาเกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองหรือสถานการณ์ทางการเมืองของประเทศเป็นประจำ เช่น พูดถึงนักการเมืองหรือพรรคการเมืองที่ชื่นชอบ วิพากษ์วิจารณ์การทำงานของนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี และพรรคการเมืองต่าง ๆ

๑.๑.๓ บิดามารดาหรือผู้ปกครองควรเป็นแบบอย่างในการแสดงพฤติกรรมทางการเมืองให้กับบุตร เช่น มีการติดตามข่าวสารทางการเมืองเป็นประจำ มีการเข้าร่วมฟังการเสวนา อภิปรายปราศรัย เกี่ยวกับเรื่องการเมือง รวมถึงมีการชักชวนให้บุตรติดตามข่าวสารทางการเมืองจากสื่อโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ และสื่ออื่น ๆ เป็นประจำ

๑.๑.๔ บิดา มารดาหรือผู้ปกครอง ควรอธิบายหรือขยายความเกี่ยวกับข่าวสารต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้บุตรได้รับรู้รายละเอียดมากขึ้น หรือรับรู้ถึงผลดีหรือผลเสียที่จะเกิดขึ้นตามมาหลังจากเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ ขึ้น

๑.๑.๕ ครอบครัวมีบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตย เช่น เปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นของตนเองเมื่อต้องการตัดสินใจในประเทศที่เป็นเรื่องของส่วนรวม เปิดโอกาสให้สมาชิกมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองภายในบ้าน ฯลฯ เพื่อให้สมาชิกของครอบครัวได้เรียนรู้วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ซึ่งจะมีส่วนสำคัญให้การสนับสนุนให้การถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัวมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๑.๒ สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ควรทำหน้าที่ในการถ่ายทอดทางการเมืองให้กับสมาชิกโดยมีวิธีการดังนี้

๑.๒.๑ สถาบันการศึกษา ควรจัดให้มีหลักสูตรการเรียนการสอนในเรื่องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองที่มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองในปัจจุบัน เพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของระบอบการเมืองการปกครองของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงได้เรียนรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

๑.๒.๒ สถาบันการศึกษา ควรจัดให้มีกิจกรรมเสริมหลักสูตรในการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความโน้มเอียงทางการเมือง เช่น จัดให้มีกิจกรรมการเลือกตั้งสภานักเรียนหรือนิสิตนักศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ทางการเมืองของตนเองภายในสถาบันการศึกษา รวมถึงส่งเสริมให้มีกิจกรรมเสริมหลักสูตร ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานเพื่อสังคมส่วนรวม เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกประชาธิปไตยให้กับผู้เรียน ซึ่งจะส่งผลดีต่อการแสดงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อไปในอนาคต

๑.๒.๓ สถาบันการศึกษาควรจัดให้มีบรรยากาศในชั้นเรียนแบบประชาธิปไตย เช่น การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างอิสระเสรี และควรยึดหลักเสียงส่วนใหญ่ในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน รวมถึงควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองเพื่อปลูกฝังความโน้มเอียงทางการเมืองให้กับผู้เรียน

๑.๓ ที่ทำงาน ควรทำหน้าที่ในการถ่ายทอดทางการเมืองให้กับสมาชิก โดยมีวิธีการดังนี้

๑.๓.๑ องค์กรต่าง ๆ ควรส่งเสริมบรรยากาศการทำงานภายในองค์กรให้มีความเป็นประชาธิปไตย โดยเปิดโอกาสให้บุคลากรขององค์กรสามารถใช้ความรู้ ความสามารถของตนเองอย่างเป็นอิสระในการทำงาน

๑.๓.๒ องค์กรต่าง ๆ ควรจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้บุคลากรมีความสนใจในเรื่องการเมืองการปกครองของประเทศ เช่น การจัดเวทีเสวนาทางการเมืองเพื่อให้บุคลากรได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองที่จะเป็นประโยชน์กับตนเอง

๑.๔ สื่อมวลชน ควรทำหน้าที่ในการถ่ายทอดทางการเมืองให้กับสมาชิกโดยมีวิธีการดังนี้

๑.๔.๑ สื่อมวลชนทุกประเภท ควรนำเสนอข่าวสารทางการเมืองให้กับประชาชนได้รับทราบทุกด้าน ทั้งในส่วนที่เป็นข้อเท็จจริง และความคิดเห็นของบุคคลต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างครบถ้วน

๑.๔.๒ สื่อมวลชนทุกประเภท ควรนำเสนอข่าวสารทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง และนักการเมือง ตลอดจนการทำงานของนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี และสมาชิกสภาผู้แทน

ราษฎร (ส.ส.) อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนมีการรับรู้เรื่องราวความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ขององค์กร และบุคคลเหล่านั้นโดยละเอียด ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจให้การสนับสนุนพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่ง หรือนักการเมืองคนใดคนหนึ่งต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

๑. ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาอิทธิพลของการถ่ายทอดทางการเมืองจากตัวการในการถ่ายทอด ๔ ตัวการ คือ ครอบครัว สถาบันการศึกษา ที่ทำงาน และสื่อมวลชน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ตัวการดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการถ่ายทอดทางการเมืองให้กับบุคคล ผู้วิจัยมีความเห็นว่า นอกจากตัวการทั้ง ๔ ตัวการที่ได้ทำการศึกษาแล้ว อาจมีตัวการอื่น ๆ ที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดทางการเมืองให้กับบุคคลได้ เช่น ชุมชน กลุ่มหรือองค์กรที่สังกัด ฯลฯ ซึ่งควรจะมีการศึกษาในโอกาสต่อไป

๒. ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาอิทธิพลของการถ่ายทอดทางการเมืองจากตัวการในการถ่ายทอด ๔ ตัวการ คือ ครอบครัว สถาบันการศึกษา ที่ทำงาน และสื่อมวลชน โดยศึกษาเฉพาะรูปแบบและวิธีการถ่ายทอดทางการเมืองของตัวการต่าง ๆ ยังขาดการศึกษาในเรื่องเนื้อหาสาระ และรายละเอียดต่าง ๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดทางการเมืองจากตัวการต่าง ๆ จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจ และควรศึกษาในโอกาสต่อไปอีกประเด็นหนึ่ง เพื่อจะให้เป็นองค์ความรู้ที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาพฤติกรรมกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

๓. ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาตัวแปรความโน้มเอียงทางการเมืองที่มีอิทธิพลและมีความสำคัญต่อการแสดงพฤติกรรมกรรมมีส่วนร่วมทางการเมือง ๔ ตัวแปร ซึ่งนอกจากความโน้มเอียงทางการเมือง ๔ ตัวแปรดังกล่าวแล้ว อาจมีตัวแปรอื่น ๆ ที่ส่งผลการมีส่วนร่วมทางการเมืองอีก เช่น ความรู้ทางการเมือง บุคลิกภาพทางการเมือง ฯลฯ ซึ่งเป็นตัวแปรที่ควรได้รับการศึกษาในโอกาสต่อไป เพื่อจะใช้เป็นองค์ความรู้ที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาพฤติกรรมกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

๔. ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาตัวแปรความโน้มเอียงทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อความสำคัญต่อการแสดงพฤติกรรมกรรมมีส่วนร่วมทางการเมือง ๔ ตัวแปร ประกอบด้วย ความสำนึกทางการเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองและความผูกพันต่อพรรคการเมือง ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาให้บุคคลเกิดความโน้มเอียงทางการเมืองดังกล่าว เช่น การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมหรือพัฒนาความโน้มเอียงทางการเมืองและความผูกพันต่อพรรคการเมือง โดยใช้ข้อค้นพบที่ได้จากผลการวิจัยครั้งนี้เป็นพื้นฐานในการสร้างหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนแสดงพฤติกรรมกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองในแนวทางที่ถูกต้อง และเหมาะสมต่อไป

๕. ในการวิจัยครั้งนี้พบว่า ความผูกพันต่อพรรคการเมืองมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมกรรมมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรมีการศึกษาตัวแปรความผูกพันต่อพรรคการเมืองในเชิงลึก เพื่อสร้างนิยามที่แท้จริงของ “ความรู้สึกผูกพัน ต่อพรรคการเมืองของประชาชนในประเทศไทย” ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาพฤติกรรมกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยเฉพาะด้านการสนับสนุนพรรคการเมือง เนื่องจากความรู้สึกผูกพันต่อพรรคการเมืองของประชาชนเป็นความรู้สึกที่ส่งผลโดยตรงต่อการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรและรัฐบาลของประเทศ ซึ่งถ้าประชาชนมีความรู้สึกผูกพันต่อพรรคการเมืองที่ดี โดยมียุทธศาสตร์และแนวนโยบายที่บริสุทธิ์ ยุติธรรม และมีความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ก็จะทำให้ระบอบ

การเมืองการปกครองของประเทศไทยมีความมั่นคงและมีเสถียรภาพจากความชอบธรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนด้วยความบริสุทธิ์ ปราศจากผลประโยชน์ต่อไป

๖. ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจเท่านั้น ซึ่งในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ เช่น ประชาชนทั่วไป หรือประชาชนในอาชีพอื่น ๆ ทั้งข้าราชการ พนักงานขององค์กรเอกชน ฯลฯ เพื่อการได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่จะมีความสำคัญในการพัฒนาพฤติกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มตัวอย่างต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กมลวรรณ คารมปราษฎ์ (๒๕๕๐). การศึกษาอิทธิพลของการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว สถาบันการศึกษา ที่ทำงานและสื่อมวลชนที่ส่งผลต่อความโน้มเอียงทางการเมือง ความผูกพันต่อพรรคการเมืองและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพนักงานรัฐวิสาหกิจ . วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ผลการปฏิบัติงานโดยรวมของการปกครองท้องถิ่นรูปแบบเทศบาล

วิจัยโดย ว่าที่ร้อยตรีวาสนา แชอุดม

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันองค์กรภาครัฐของประเทศไทยต้องการพัฒนาเพื่อให้มีผลการปฏิบัติงานที่ดีขึ้น จึงได้มีการนำแนวคิดด้านการบริหารจัดการต่าง ๆ เช่น การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่มีความสำคัญกับภาระรับผิดชอบต่อผลงานมากขึ้น โดยมุ่งประเมินผลผลิตและผลลัพธ์จากการบริหารงานที่เกิดขึ้นว่าเป็นไปอย่างไร ประหยัด เกิดความคุ้มค่าทางเงิน มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล รวมทั้งสามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนได้ หรือแนวคิดการบริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์โดยมีตัวชี้วัดผลงานเพื่อประโยชน์ผลสำเร็จของการดำเนินงานที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม รวมทั้งมีการปรับระบบงบประมาณจากแบบมุ่งเน้นผลงานไปสู่แบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของรัฐบาลมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ได้ผลการปฏิบัติงานที่เกิดจากความคุ้มค่ามีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของประชาชน ซึ่งแนวคิดเหล่านี้จะนำไปสู่การยกระดับขีดความสามารถองค์กรภาครัฐให้อยู่รอดท่ามกลางความท้าทาย และกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งผลการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีผลโดยตรงต่อการบริหารสาธารณะอันเป็นการตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น จึงมีความสำคัญในการศึกษาเพื่อแสวงหาแนวทางปฏิบัติภารกิจหน้าที่ดังนี้ (๑) ศึกษามาตรฐานในการพิจารณาผลการปฏิบัติงาน (๒) การปรับปรุงผลการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น (๓) การวัดผลการปฏิบัติงานในฐานะที่เป็นองค์กรภาครัฐว่าสามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพในระดับใด

ภาระหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันมีเพิ่มขึ้นเนื่องจาก (๑) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ปัจจัยด้านองค์กรท้องถิ่น ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคลากร รวมถึงการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ และการเชื่อมโยงเครือข่าย และ (๒) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางการเมือง เช่น การมีอำนาจจำกัดถูกแทรกแซงควบคุมโดยรัฐบาลกลาง ปัจจัยด้านประชาชน อีกทั้งปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ ปัญหามลภาวะ เช่น ขยะ น้ำเสีย การจราจร

นอกจากนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีภารกิจให้บริการด้านการศึกษา รวมทั้งการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานเนื่องจากการปฏิรูป อีกทั้งในปัจจุบันการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชนทั่วโลกเป็นไปอย่างกว้างขวาง มีผลให้ความต้องการของประชาชนได้รับการยกระดับให้สูงขึ้น ดังนั้นปัญหาที่รัฐบาลท้องถิ่นหลายประเทศได้รับและต้องเร่งปรับปรุงการปฏิบัติงานขององค์กร ได้แก่ การบริการที่ยังไม่ตอบสนองความต้องการของประชาชน งานล่าช้า มีกฎระเบียบ ไม่ยืดหยุ่น ขาดประสิทธิภาพและขาดประสิทธิผล การบริหารงานไม่โปร่งใสเอื้อต่อการทุจริตในระบอบงานของรัฐ นำมาซึ่งการขาดความเชื่อถือ การใช้ทรัพยากรที่ไม่คุ้มค่ามีการใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง ส่งผลให้การบริการสาธารณะไม่ถึงมือและไม่เกิดประโยชน์โดยตรงแก่ประชาชนตามเจตนารมณ์ของการกระจายอำนาจ

การปกครองท้องถิ่นเป็นรูปแบบการปกครองตามหลักการกระจายอำนาจการปกครองจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น ซึ่งผลของการกระจายอำนาจ คือ การลดภารกิจและขนาดของรัฐบาลลงเป็นการเพิ่มขีดความสามารถของผู้บริหารและบุคลากรท้องถิ่นให้ท้องถิ่นได้รู้จักแก้ปัญหาของตนเอง รวมถึงการได้รับบริการที่ดีขึ้น และเพิ่มโอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับการจัดให้มีบริการสาธารณะต่าง ๆ รวมทั้งกำหนดทิศ

ทางการพัฒนาของท้องถิ่น เพื่อเป็นไปตามหลักการปกครองตนเองของท้องถิ่น การปกครองท้องถิ่นมีความสำคัญ คือ ช่วยก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยทั้งในระดับท้องถิ่น และในระดับประเทศ ดังนี้ (๑) ก่อให้เกิดและกระตุ้นการมีส่วนร่วมทางเมืองของประชาชน (๒) ก่อให้เกิดความรับผิดชอบของผู้นำต่อประชาชน (๓) การปกครองท้องถิ่นที่เข้มแข็งจะขจัดระบบเผด็จการโดยรัฐบาล และ (๔) ในการสร้างประชาธิปไตยหรือการพัฒนาการเมืองที่มั่นคงจะต้องเริ่มจากการสร้างประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นก่อน เห็นว่า หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับศักยภาพของท้องถิ่นในการสนองตอบและการเป็นตัวแทนของประชาชน เช่น การเข้าถึงได้และสนใจในสิ่งที่ประชาชนต้องการ

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การปรับปรุงพัฒนาการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกระบวนการนำไปสู่การให้บริการสู่สาธารณะที่สามารถสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น รวมถึงความสามารถในการปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมายในการพัฒนาที่ได้กำหนดไว้ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับประเทศ การที่จะทราบได้ว่าผลการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีลักษณะเช่นใด และใช้หลักเกณฑ์อะไรเป็นตัวบ่งชี้ว่าองค์กรใดมีผลการปฏิบัติงานที่ดีหรือดีกว่าองค์กรอื่นอย่างไร อีกทั้งมีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานที่ต่างกันนำไปสู่ความจำเป็นในการปรับปรุงผลการปฏิบัติงานโดยรวมขององค์กรได้อย่างไร รวมทั้งศึกษาว่าปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาลและในจำนวนปัจจัยดังกล่าว ปัจจัยใดส่งผลกระทบต่อผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาลมากที่สุด โดยในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้จะได้รับประโยชน์ คือ ๑. ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานโดยรวมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งปัจจัยที่มีผลทางตรงและผลทางอ้อม ตลอดจนลำดับความสำคัญของปัจจัยดังกล่าวจากหน่วยวิเคราะห์องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดย (๑.๑) ทดสอบสมมติฐานเพื่อพิสูจน์หรือยืนยันตามทฤษฎี (๑.๒) อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ตามข้อมูลเชิงประจักษ์บนพื้นฐานของแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สำหรับนำไปประยุกต์ใช้ตามความจริง (๑.๓) ใช้เป็นข้อมูลประกอบในการตัดสินใจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๒. ได้แนวทางการวัดผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาล สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมการปกครองท้องถิ่น ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ประกอบในการติดตามผลการปฏิบัติงาน กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานและจัดทำรายงานผลสัมฤทธิ์ตลอดจนประเมินผลการปฏิบัติงาน ๓. สำหรับเป็นแนวทางการพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีผลการปฏิบัติงานโดยรวมที่ดีขึ้น เพื่อจัดสรรบริการสาธารณะได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ๔. ผลการศึกษาเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง สำหรับผู้สนใจหรือผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องได้ศึกษาเพิ่มเติมและประกอบการอ้างอิงต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. สร้างและพัฒนาแบบจำลองผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาล
๒. ศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาล

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ผลการปฏิบัติงานโดยรวมของการปกครองท้องถิ่นรูปแบบเทศบาลมีขอบเขต ดังนี้

๑. ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ เทศบาลจำนวน ๑,๑๕๖ แห่งทั่วประเทศ ประกอบด้วยเทศบาลตำบล จำนวน ๑,๐๑๙ แห่ง เทศบาลเมือง จำนวน ๑๑๕ แห่ง และเทศบาลนคร จำนวน ๒๒ แห่ง โดยในแต่ละเทศบาลนายกเทศมนตรีและปลัดเทศบาลจะเป็นผู้ให้ข้อมูล เนื่องจากนายกเทศมนตรีเป็นผู้บริหาร

สูงสุด และเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานของเทศบาล ส่วนปลัดเทศบาลเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบในงานประจำทั่วไปของเทศบาล และผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเทศบาลได้ดีที่สุด

๒. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้เป็นนายกเทศมนตรีและปลัดเทศบาลของเทศบาลทั้ง ๓ ขนาด ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ โดยใช้ขนาดและพื้นที่ของเทศบาลเป็นชั้นภูมิ

๓. ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ใช้เวลา ๓ เดือน คือ เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ ถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๙

๔. ตัวแปรที่ศึกษา เนื่องจากประชากรเป้าหมายหรือหน่วยวิเคราะห์ที่ศึกษาเป็นหน่วยวิเคราะห์ระดับองค์กร ดังนั้น ตัวแปรต่างๆ ที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาจึงเป็นตัวแปรระดับองค์การที่มีความสัมพันธ์กับผลการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย (๑) ลักษณะเทศบาล (ขนาดของเทศบาล โครงสร้างของเทศบาล และสภาพการใช้เทคโนโลยีของเทศบาล) (๒) สภาพแวดล้อมของเทศบาล (วัฒนธรรมของเทศบาล ความขัดแย้งในผลประโยชน์ของเทศบาล และการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาล) (๓) ลักษณะของนายกเทศมนตรี (ระดับการศึกษาของนายกเทศมนตรี ความรู้ความเข้าใจ เรื่อง การปฏิบัติงานของนายกเทศมนตรี และภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรี) (๔) นโยบายการบริหารและการปฏิบัติ (การวางแผนเชิงกลยุทธ์ของเทศบาล การติดต่อสื่อสารของเทศบาล และการจัดหาทรัพยากรของเทศบาล) และ (๕) ผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาล (ความสามารถในการกำหนดแผนพัฒนาเทศบาล ความสามารถในการนำแผนพัฒนาเทศบาลไปปฏิบัติ ความสามารถในการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล ความมีประสิทธิภาพ ความมีประสิทธิภาพ คุณภาพการให้บริการ การเรียนรู้ และการพัฒนาของเทศบาล)

๕. ผู้วิจัยสมมติให้ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ และตัวแปรตามเป็นความสัมพันธ์เชิงเส้นในการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุ ซึ่งมีฐานคติว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามจะต้องเป็นความสัมพันธ์เชิงเส้น และเนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มี ตัวแปรจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงขอสมมติให้ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามเป็นความสัมพันธ์เชิงเส้นสำหรับการวิจัยครั้งนี้

วิธีการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจโดยออกแบบการวิจัยเป็น ๒ รูปแบบ คือ

๑. การวิจัยเชิงปริมาณ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้น ประกอบด้วยมาตรวัดของตัวแปร โดยมีการทดสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อถือได้ของมาตรวัด เก็บรวบรวมข้อมูลเพียงครั้งเดียวจากเทศบาลของกลุ่มตัวอย่างโดยนายกเทศมนตรี และปลัดเทศบาลเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม นำข้อมูลมาทำการลงรหัสเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยเทคนิคแบบจำลองสมการโครงสร้าง โดยวิเคราะห์ความเหมาะสมของแบบจำลองด้วยโปรแกรมลิสมเรล ๘.๕๒ แล้วนำไปหาข้อสรุปและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเพื่อทดสอบสมมติฐานด้วยเทคนิคการวิเคราะห์การถดถอยพหุ

๒. การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและวิธีการสัมภาษณ์นายกเทศมนตรีและปลัดเทศบาลเฉพาะบางเทศบาลที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยนำผลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพมาอธิบายปรากฏการณ์ และข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงปริมาณ

งบประมาณวิจัย

ว่าที่ร้อยตรีवासนา แชอุดม หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ในปีงบประมาณ ๒๕๔๙ เป็นจำนวนเงิน ๘๐,๐๐๐ บาท (แปดหมื่นบาท)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง ผลการปฏิบัติงานโดยรวมของการปกครองท้องถิ่นรูปแบบเทศบาล มีดังนี้

๑. ผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาล จากผลการทดสอบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาลในโมเดลการวัด พบว่า ผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาลประกอบด้วยองค์ประกอบทั้ง ๗ ตัว โดยความสามารถในการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล และความสามารถสามารถอธิบายผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาลได้ร้อยละ ๗๓ และความสามารถในการกำหนดแผนพัฒนาเทศบาลสามารถอธิบายผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาลได้ร้อยละ ๗๑ และการเรียนรู้และการพัฒนาเทศบาลสามารถอธิบายผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาลได้ร้อยละ ๖๖ ส่วนความสามารถมีประสิทธิผลสามารถอธิบายผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาลได้ร้อยละ ๖๒ และคุณภาพการให้บริการสามารถอธิบายผลการปฏิบัติงาน โดยรวมของเทศบาลได้น้อยที่สุดเพียงร้อยละ ๑๑

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาลพบว่า เทศบาลมีความสามารถในการกำหนดแผนพัฒนาเทศบาล และปฏิบัติตามแผนพัฒนาเทศบาลได้ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชนในเขตเทศบาลค่อนข้างมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙ และ ๔.๗๓ แสดงให้เห็นว่าเทศบาลมีความชำนาญในการปฏิบัติงานตามภารกิจและค่าเฉลี่ยของตัวแปรที่มีระดับสูง รองลงมาคือ การเรียนรู้และการพัฒนาเทศบาลมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๑ หมายถึง เทศบาลมีการจัดการความรู้ การเสริมสร้างจัดหาและแลกเปลี่ยนความรู้ มีการนำองค์ความรู้มาใช้ในการปฏิบัติงาน การสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ ตลอดจนการบริหารราชการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาบุคลากรค่อนข้างมากเป็นเพราะเทศบาลได้มีการสั่งสมประสบการณ์เกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ในองค์กรมาเป็นเวลายาวนาน เช่น เทศบาลนครบางแห่งได้รับการเลื่อนฐานะมาจากเทศบาลเมือง เทศบาลเมืองเองบางแห่งได้รับการเลื่อนฐานะมาจากเทศบาลตำบล ซึ่งเทศบาลตำบลหลายแห่งก็มาจากองค์การบริหารส่วนตำบล จึงพบว่า มีค่าเฉลี่ยการเรียนรู้และการพัฒนาเทศบาลค่อนข้างสูง แต่อย่างไรก็ตามจากผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยพบว่า ยังมีเทศบาลที่มีการสั่งสมประสบการณ์ความรู้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยกล่าวคือ จากการให้สัมภาษณ์ของปลัดเทศบาลตำบลร่อนทอง ได้กล่าวว่า เทศบาลตำบลที่เปลี่ยนแปลงฐานะจากสุขาภิบาล จะไม่มีความพร้อมทั้งด้านงบประมาณ เครื่องมือ เครื่องใช้ ตลอดจนบุคลากรก็ไม่เพียงพอกับภารกิจ ส่วนบุคลากรที่มีอยู่ก็ขาดความรู้ความชำนาญ เพราะการเติบโตของเทศบาลตำบลที่เปลี่ยนฐานะมาจากสุขาภิบาลนั้น มีจำนวนมากทำให้บุคลากรโตไม่ทัน อย่างเช่นตำแหน่งปลัดเทศบาล ก็จะเป็นปลัดเทศบาลระดับ ๓ - ๖ ซึ่งแตกต่างกับเทศบาลเดิมที่ปลัดเทศบาลหรือตำแหน่ง นักบริหารงานต่าง ๆ ก็จะมีเจริญก้าวหน้าตามลำดับไม่ก้าวกระโดดอย่างเทศบาลตำบลที่เปลี่ยนแปลงฐานะจากสุขาภิบาล จึงทำให้ปลัดเทศบาลหรือนักบริหารงานต่าง ๆ ของเทศบาลเดิม มีความเชี่ยวชาญ ทำงานมีระบบครบด้วยอุปกรณ์ ส่วนในทางเมืองก็เช่นเดียวกับพนักงานเทศบาล ไม่มีความรู้ความเข้าใจในทางการเมืองเทียบเท่ากับเทศบาลต่าง ๆ จึงทำให้การบริหารงานของเทศบาลตำบลที่เปลี่ยนแปลงฐานะมาจากสุขาภิบาลยังไม่เป็นระบบเท่าที่ควร จากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่ายังมีเทศบาลตำบลที่ยังไม่มีประสบการณ์ และความรู้เพียงพอในการบริหารงาน หมายถึง

เทศบาลตำบล ต้องปรับปรุงพัฒนาในเรื่องของวัฒนธรรมของเทศบาล สภาพการใช้เทคโนโลยีของเทศบาล
วางแผนเชิงกลยุทธ์ของเทศบาลและการติดต่อสื่อสารของเทศบาล เพราะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้และ
การพัฒนาเทศบาล

นอกจากนี้เทศบาลมีความสามารถในการปฏิบัติงานภายใต้กรอบหลักเกณฑ์การบริหารกิจการ
บ้านเมืองที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาลตามแนวทางและหลักเกณฑ์ ๖ ประการ คือ หลักนิติกรรม หลักคุณธรรม
หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบต่อสังคมและหลักความคุ้มค่าในระดับปานกลาง อีกทั้งมี
คุณภาพให้บริการในระดับปานกลางเช่นกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๘ และ ๓.๗๙ ตามลำดับ

ส่วนความมีประสิทธิภาพและความประสิทธิผล มีค่า ๔.๔๗ และ ๔.๐๗ หมายถึง เทศบาล
มีความสามารถในการปฏิบัติงานตามภารกิจ และหน้าที่ที่ได้รับผลสำเร็จมากที่สุดเมื่อเทียบกับปัจจัยที่ใช้ในการ
บริหาร และสามารถบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายตามแผนพัฒนาเทศบาลในการแก้ไขปัญหาและตอบสนอง
ความต้องการของประชาชนในเขตเทศบาลได้ค่อนข้างมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของปิติชาย ต้นปิติ (๒๕๔๗) ที่
พบว่าประสิทธิผลขององค์การของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในมิติน้อยทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดย
ค่าเฉลี่ยความสามารถในการรักษาแบบแผนทางวัฒนธรรมมีค่าสูงสุด รองลงมาคือ ความสามารถในการบูรณา
การ ส่วนความสามารถในการปรับตัวและความสามารถในการบรรลุเป้าหมายมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน สำหรับ
ประสิทธิผลองค์การในมิติรวมมีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก ส่วนประเสริฐ บัณฑิตศักดิ์ (๒๕๔๐) ได้วิเคราะห์
ประสิทธิผลองค์การของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ก็พบว่า หน่วยศึกษานิเทศก์มีประสิทธิผลองค์การ
อยู่ในระดับค่อนข้างมากเช่นกัน

๒. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาล

จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุ เพื่อต้องการทราบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานโดยรวมของ
เทศบาล จากการทบทวนวรรณกรรมทั้งหมดจำนวน ๑๒ ตัวแปร ผู้วิจัยพบว่า มีเพียง ๖ ตัวแปร คือ
การติดต่อสื่อสารของเทศบาล วัฒนธรรมของเทศบาล ภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรี การวางแผนเชิงกลยุทธ์
ของเทศบาล การมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาล และความสามารถในการจัดหาทรัพยากรของเทศบาล
เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ การ
ติดต่อสื่อสารของเทศบาล พบว่า การติดต่อสื่อสารของเทศบาล (การติดต่อสื่อสารภายในสำนักงานเทศบาล
และวิธีการติดต่อสื่อสารระหว่างเทศบาลกับประชาชนในเขตเทศบาล) มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานโดยรวมของ
เทศบาล กล่าวคือ เทศบาลที่มีความเหมาะสมของวิธีการหรือช่องทางการติดต่อสื่อสาร มีข้อมูลข่าวสารที่มี
ความถูกต้องชัดเจนและเพียงพอ ตลอดจนมีการติดต่อสื่อสารอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอแล้ว ย่อมเป็นเทศบาล
ที่มีผลการปฏิบัติงานโดยรวมในระดับสูง ในทางตรงกันข้ามเทศบาลที่มีวิธีการหรือช่องทาง การติดต่อสื่อสารที่
ไม่เหมาะสม การรับ ส่ง ข่าวสารขาดความถูกต้องชัดเจนหรือไม่เพียงพอ ตลอดจนขาดความต่อเนื่องและขาด
ความสม่ำเสมอของการติดต่อสื่อสารแล้ว ย่อมเป็นเทศบาลที่มีผลการปฏิบัติโดยรวมในระดับต่ำเนื่องจากเมื่อมี
การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคลากรภายในสำนักงานเทศบาลจะทำให้พนักงานเทศบาล ทุกคนได้รับ
บทบาทหน้าที่ของตนเองและของผู้อื่น อีกทั้งเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ลดความซ้ำซ้อนในการ
ทำงาน

สำหรับการติดต่อสื่อสารระหว่างเทศบาลกับประชาชนนั้น จะทำให้ประชาชนได้รับทราบถึงข้อมูล
ข่าวสารเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเทศบาล ประชาชนจึงสามารถมีส่วนเข้าไปกำกับดูแลและติดตามตรวจสอบ
การดำเนินงานของเทศบาลได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการปฏิบัติงานขององค์การที่มี

ประสิทธิผลของ Arnold and Feldman ที่ผู้วิจัยได้มาจากการทบทวนวรรณกรรมและสอดคล้องกับงานวิจัยของกุหลาบ สัจธรรม (๒๕๓๖) ที่มีข้อค้นพบว่า การติดต่อสื่อสารมีอิทธิพลทางตรงต่อผลการดำเนินงานขององค์กร และงานวิจัยของประพันธ์ศิริ สุเสารัจ (๒๕๔๐) ที่พบว่า การติดต่อสื่อสารมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลขององค์กรหรือผลการดำเนินงานขององค์กร นอกจากนี้ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานวิจัยของประเสริฐ บัณฑิตศักดิ์ (๒๕๔๐) ที่พบว่า ประสิทธิภาพการติดต่อสื่อสารมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อประสิทธิผลองค์กรของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา รวมทั้งการวิจัยของสุวรรณ พิณตานนท์ (๒๕๔๕) ก็พบว่า การติดต่อสื่อสารขององค์กรบริหารส่วนตำบลเป็นตัวแปรสาเหตุที่ส่งผลทางตรงให้องค์กรบริหารส่วนตำบลมีความเข้มแข็งเช่นกัน

๓. วัฒนธรรมของเทศบาล ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมของเทศบาลมีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาล กล่าวคือ เทศบาลที่มีวัฒนธรรมองค์กร หรือวัฒนธรรมเทศบาลที่เน้นการประสานงาน วัฒนธรรมเทศบาลที่เน้นการมีส่วนร่วมของพนักงาน วัฒนธรรมเทศบาลที่เน้นความสามารถในการปรับตัว และวัฒนธรรมเทศบาลที่เน้นความสอดคล้องต่อยุทธศาสตร์มากกว่าแสดงว่าเทศบาลนั้นย่อมมีความสามารถในการกำหนดแผนพัฒนาเทศบาลได้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Lusthaus et al. (๒๐๐๒) ที่พบว่า วัฒนธรรม องค์กรที่เข้มแข็งจะช่วยให้นักงานเกิดความผูกพันร่วมกันและงานวิจัยของกิ่งพร ทองใบ (๒๕๓๓) ที่พบว่าปัจจัยลักษณะองค์กรด้านวัฒนธรรม องค์กรสามารถอธิบายประสิทธิผลภายในขององค์กรภาครัฐบาล เช่นเดียวกับงานวิจัย สน พงศรี ที่พบว่า วัฒนธรรมกลุ่มเป็นตัวแปรเชิงสาเหตุมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลองค์กรภาครัฐเกี่ยวกับการศึกษาอาชีวชนอกระบบโรงเรียน และจากการศึกษาของประเสริฐ บัณฑิตศักดิ์ (๒๕๔๐) พบว่า วัฒนธรรมองค์กรมีอิทธิพลโดยตรงต่อประสิทธิผลทางองค์กรของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา สาเหตุที่ผลการศึกษามีความสอดคล้องกันเป็นเพราะองค์กรหรือหน่วยงานที่ทำการวิจัยมีวัฒนธรรมองค์กรที่อยู่ภายใต้บริบทวัฒนธรรมองค์กรแบบราชการเช่นเดียวกัน

การอภิปรายผลดังกล่าว พบว่า วัฒนธรรมของเทศบาลยังมีอิทธิพลต่อความสามารถในการกำหนดแผนพัฒนาเทศบาล ความสามารถในการปฏิบัติตามแผนพัฒนาเทศบาล ความสามารถในการบริหารจัดการหลักธรรมาภิบาล ความมีประสิทธิภาพ ความมีประสิทธิผลของเทศบาล คุณภาพการให้บริการของเทศบาล และการเรียนรู้และการพัฒนาเทศบาล หมายความว่าเทศบาลที่มีวัฒนธรรมองค์กรหรือวัฒนธรรมเทศบาลที่เน้นการประสานงานวัฒนธรรมเทศบาลที่เน้นการมีส่วนร่วมของพนักงาน วัฒนธรรมเทศบาลที่เน้นความสามารถในการปรับตัวและวัฒนธรรมเทศบาลที่เน้นความสอดคล้องต่อยุทธศาสตร์ในระดับสูงแสดงว่าเทศบาลนั้นย่อมมีความสามารถในการกำหนดแผนพัฒนาเทศบาล และนำแผนพัฒนาเทศบาลไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้น อีกทั้งสามารถปฏิบัติงานตามหลักเกณฑ์การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี หรือเรียกว่า หลักธรรมาภิบาลอันเป็นกรอบการปฏิบัติงานของเทศบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล นอกจากนี้การมีวัฒนธรรมเทศบาลที่เข้มแข็งดังกล่าว ยังส่งผลให้คุณภาพการให้บริการของเทศบาลได้รับการพัฒนา สร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้รับบริการ นอกจากนี้ยังช่วยเพิ่มระดับการเรียนรู้และการพัฒนาของเทศบาล ในด้านการบริหารความรู้หรือการจัดการความรู้ในเทศบาล การเสริมสร้างจัดหาและแลกเปลี่ยนความรู้ ตลอดจนการบริหารการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาบุคลากร โดยมีการนำความรู้ใหม่ที่มาจากภายนอก และภายในเทศบาลมาใช้เพื่อเพิ่มความสามารถในการปฏิบัติงานของเทศบาล ซึ่งจะทำให้ผล

การปฏิบัติงาน โดยรวมของเทศบาลเป็นไปเพื่อแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนให้เป็นไปอย่างตรงกลุ่มเป้าหมายและสอดคล้องมากยิ่งขึ้น

๔. ภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรี ผลการวิจัยพบว่า เทศบาลที่มีนายกเทศมนตรีมีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาล กล่าวคือ เทศบาลที่มีนายกเทศมนตรีที่มีความสามารถในการชักชวน จูงใจให้ผู้ร่วมงานมีความยินดีและเต็มใจร่วมมือปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายของเทศบาล มีการช่วยประสานระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ภายในองค์กร การช่วยแก้ไขความขัดแย้งระหว่างฝ่ายงานต่าง ๆ ทั้งในด้านความพึงพอใจและเป้าหมายส่วนบุคคล รวมถึงนายกเทศมนตรีที่มีความสามารถในการอำนวยความสะดวกให้การดำเนินงานด้านของเทศบาลเป็นไปด้วยดี ย่อมจะมีผลการปฏิบัติงานในระดับสูงเช่นกัน ทั้งนี้ ผลการศึกษา พบว่านายกเทศมนตรีที่มีคุณลักษณะผู้นำ ที่พึงประสงค์ใน ๕ รูปแบบคือ ลักษณะผู้นำที่มุ่งความสำคัญที่งาน ลักษณะผู้นำที่มุ่งความสัมพันธ์ ลักษณะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน ลักษณะผู้นำเชิงปฏิรูป และมีลักษณะผู้นำแบบมีส่วนร่วม จะส่งผลต่อความสามารถในการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล ความมีประสิทธิภาพของเทศบาลและคุณภาพการให้บริการของเทศบาลอีกด้วย

ประเด็นที่น่าสังเกต คือ ภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีไม่มีอิทธิพลต่อความมีประสิทธิภาพของเทศบาล ทั้งนี้ นายกเทศมนตรีมีภาวะผู้นำจะช่วยสนับสนุนการปฏิบัติงานของเทศบาลในด้านของ (๑) ช่วยเพิ่มความสามารถของเทศบาลเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด (๒) ช่วยรักษาสถานภาพและความมั่นคงขององค์กร โดยปรับตัวตามสภาพเงื่อนไขสิ่งแวดล้อม (๓) ช่วยประสานงานฝ่ายต่าง ๆ ให้ดำเนินการได้ตามลักษณะของพลวัตในองค์กรโดยเฉพาะช่วงที่องค์กรอยู่ในระหว่างการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง (๔) ช่วยให้ผู้บุคลากรในเทศบาลบรรลุถึงความต้องการต่าง ๆ ทั้งในด้านความพึงพอใจและเป้าหมายส่วนบุคคล โดยผู้นำจะเป็นผู้ที่ชักชวน จูงใจ ให้ผู้ร่วมงานมีความยินดีและเต็มใจร่วมมือปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย แต่ข้อเท็จจริงไม่ได้เป็นเช่นนั้น เพราะในงานวิจัยครั้งนี้ ภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีไม่มีอิทธิพลต่อความมีประสิทธิภาพของเทศบาล ดังนั้น ผลการวิจัยครั้งนี้จึงไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ผ่านมา ซึ่งพบว่า ตัวแปรภาวะผู้นำมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลองค์กร การที่ผลการวิจัยครั้งนี้ไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ผ่านมาอาจเป็นเพราะว่านายกเทศมนตรีที่มีคุณลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ไม่ครบถ้วนทั้ง ๕ รูปแบบที่พิจารณา หรือนายกเทศมนตรีที่มีภาวะผู้นำอาจไม่สนใจที่จะทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย แต่อาจมุ่งทำงานให้ได้ครบตามภารกิจของเทศบาลซึ่งมีมากก็เป็นได้ แต่อย่างไรก็ตามภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีก็เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาล แต่ไม่มีอิทธิพลต่อความมีประสิทธิภาพของเทศบาล ทั้งนี้ จากข้อค้นพบของผู้วิจัย เป็นเพราะความมีประสิทธิภาพของเทศบาลเป็นองค์ประกอบของผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาลที่มีน้ำหนักองค์ประกอบน้อย นอกจากนี้ จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นายกเทศมนตรี ไม่ได้สนองตอบความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นยังถูกครอบงำ มีการสั่งการแบบบนลงล่าง ขาดการบริหารงานที่คล่องตัว “จะเห็นได้ว่าการที่ต้องปฏิบัติงานตามโครงการต่าง ๆ แต่ไม่ได้เป็นไปเพื่อบรรลุเป้าหมายของเทศบาลเอง นั้นเป็นสาเหตุให้นายกเทศมนตรีที่มีภาวะผู้นำแต่องค์กรอาจไม่มีประสิทธิผลก็เป็นได้”

๕. การวางแผนเชิงกลยุทธ์ของเทศบาล ผลการวิจัยพบว่า การวางแผนเชิงกลยุทธ์ของเทศบาลมีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาล กล่าวคือ ถ้าเทศบาลได้มีการประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกและภายใน และมีการพิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัดต่าง ๆ ของเทศบาลในขั้นตอนของการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาล อีกทั้งได้มีการศึกษาและวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของโครงการต่าง ๆ ในขั้นตอนของการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาล ย่อมเป็นเทศบาลที่มีผลการปฏิบัติงานโดยรวมในระดับสูงในทางตรงกันข้าม

เทศบาลที่ไม่มีมีการประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกและภายในไม่ได้ทำการพิจารณา จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัดต่าง ๆ ของเทศบาลในขั้นตอนของการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาล ก็จะได้แผนพัฒนาที่สนองตอบต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนในเขตเทศบาลอย่างแท้จริง

จากข้อมูลในแบบสอบถาม ผู้วิจัยพบว่า มีเทศบาลจำนวนมากที่ไม่มีมีการวางแผนกลยุทธ์ กล่าวคือในขั้นตอนการวางแผนพัฒนาเทศบาลไม่ได้มีการประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกและภายในและมีการพิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดต่าง ๆ ของเทศบาล และจากการสัมภาษณ์โดยผู้วิจัย ปลัดเทศบาลตำบลมาบอำมฤต ได้กล่าวว่า บุคลากรในเทศบาลนอกจากไม่มีการวางแผนกลยุทธ์แล้วยังไม่ทราบอีกด้วยว่า การวางแผนกลยุทธ์คืออะไร นั้นหมายความว่าเทศบาลส่วนใหญ่ไม่มีการวางแผนกลยุทธ์ในขั้นตอนของการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาล แต่จากข้อมูลเชิงประจักษ์ของการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า ถ้าได้มีการวางแผนกลยุทธ์ในขั้นตอนของการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลแล้ว ย่อมส่งผลให้ความสามารถในการปฏิบัติตามแผนพัฒนาเทศบาลขึ้นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการปฏิบัติงานขององค์การที่มีประสิทธิผลของ Arnold and Feldman ที่กล่าวว่า กลยุทธ์จะนำไปสู่การบรรลุประสิทธิผลทั้งระดับบุคคลและองค์การ และแนวคิดของ Robbins ที่กล่าวว่า กลยุทธ์เป็นตัวกำหนดโครงสร้างที่จะส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การที่ผู้วิจัยได้มาจากการทบทวนวรรณกรรม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Lusthaus et al. ที่กล่าวว่า องค์การมีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ตั้งแต่กำหนดกลยุทธ์และนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติจะนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กรในระยะยาวและยังนำไปสู่ผลการปฏิบัติงานที่ดีอีกด้วย และงานวิจัยของประเสริฐ บัณฑิตศักดิ์ ที่พบว่า การกำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์เป็นตัวแปรที่อยู่ในกลุ่มปัจจัยด้านนโยบายการบริหารและการปฏิบัติมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลขององค์กรของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษาและงานวิจัยของสุทธิพงษ์ ยงค์มกล ที่ได้ใช้เทคนิคเดลฟายในการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการสอน ก็พบว่า การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ในประเด็นความสอดคล้องระหว่างเป้าหมายกับทรัพยากรเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการสอน ก็พบว่า การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ในประเด็นความสอดคล้องระหว่างเป้าหมายกับทรัพยากรเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการสอนและสอดคล้องกับงานวิจัยของดวงฤดี ร่อนแก้ว ที่พบว่า ปัจจัยด้านนโยบายและการบริหาร มีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานของบริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทยจำกัด โดยดวงฤดีได้เสนอแนะให้เน้นความสำคัญด้านนโยบายและการบริหารเพิ่มขึ้น เช่น กำหนดเป้าหมายทางกลยุทธ์ให้มีความชัดเจน

๖. การมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาล ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาล มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาล กล่าวคือ เทศบาลที่มีประชาชน หรือกลุ่มกิจกรรมเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของเทศบาลในปริมาณและความถี่สูง จะเป็นเทศบาลที่มีผลการปฏิบัติงานโดยรวมในระดับสูง หรือเป็นเทศบาลที่มีความสามารถในการวางแผนพัฒนาเทศบาลประจำปี ได้สอดคล้องหรือตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชนในเขตเทศบาล อีกทั้งมีความสามารถในการนำแผนพัฒนาเทศบาลประจำปีไปปฏิบัติได้ผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งนี้ เนื่องจากเปิดโอกาสให้ประชาชนในเขตเทศบาลเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาเทศบาล จะทำให้แผนพัฒนาเทศบาลมีความสอดคล้องหรือตรงกับปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในเขตเทศบาล เพราะประชาชนในท้องถิ่นเท่านั้นที่จะรู้ปัญหา และวิธีการแก้ไขของตนเองอย่างแท้จริงสอดคล้องกับการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์นายกเทศมนตรีได้ให้ความเห็นว่า การเข้าถึงประชาชนอย่างใกล้ชิด จะทำให้สามารถรับทราบปัญหา สำหรับนำมาเป็นข้อมูลในการบริหาร และพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องและสร้างความประทับใจเกิดแรงศรัทธาเป็น

อย่างมาก โดยเฉพาะการบริการประชาชนในด้านต่าง ๆ ที่มุ่งเน้นไปที่การบริการที่รวดเร็ว ดี มีมาตรฐานและโปร่งใส ภายใต้การปฏิรูประบบราชการแนวทางใหม่ที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์สู่ประชาชนเป็นหลัก ซึ่งเป็นไปตามข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลสูงสุด คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาล สอดคล้องกับการทบทวนวรรณกรรมของผู้วิจัยที่ว่า ถ้าให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่แรกโดยการกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ จะมีการตรวจสอบจากสาธารณะทำให้เกิดความโปร่งใสปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน

นอกจากนี้ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเทศบาลก็จะทำให้ประชาชนสามารถกำกับดูแลและตรวจสอบการดำเนินงานของเทศบาลได้เป็นอย่างดี ดังข้อเสนอแนะจากงานวิจัยของก้องเกียรติ มณฑาพันธ์ ที่ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลบางศรีเมือง จังหวัดนนทบุรี มีข้อเสนอแนะว่า การปกครองรูปแบบเทศบาลมีขนาดเล็ก ประชาชนในพื้นที่จะต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการบริหารงานให้มากที่สุด เพราะภารกิจของเทศบาลเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตหรือชีวิตประจำวันของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของวรางคณา วัฒโย ที่พบว่า การทำแผนพัฒนาชุมชนโดยวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถทำให้มองปัญหาได้รอบด้าน มองปัญหาได้ตรงจุด เพราะประชาชนเหล่านี้ จะเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง การแก้ปัญหาจึงทำได้ตรงจุด และพบว่า การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนที่ร่วมกันจัดทำขึ้น และเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้และเข้าใจถึงปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานตามแผนความร่วมมือที่จะตามมากี่มีมาก ทำให้การปฏิบัติตามแผนประสบผลสำเร็จในที่สุด นอกจากนี้การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผน และยังเป็น การตรวจสอบ และประเมินผลแผนโดยประชาชนอีกทางหนึ่งด้วย สอดคล้องกับแนวคิดของเครตันท์ที่กล่าวว่าการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยถือว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกสำนึกในผลประโยชน์อันชอบธรรมของตนและส่วนรวม เป็นการเพิ่มคุณภาพการวางแผน และการกำหนดนโยบายของท้องถิ่น ซึ่งหมายถึงการวางแผนหรือกำหนดนโยบายต่าง ๆ ย่อมมีคุณภาพมากขึ้นถ้าประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

๗. ความสามารถในการจัดหาทรัพยากรของเทศบาล ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการจัดหาทรัพยากรของเทศบาล มีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาลกล่าวคือ เทศบาลที่มีความสามารถในการจัดหาทรัพยากรทางการบริหารของเทศบาล ทั้งในด้านปริมาณ คุณภาพ ความเพียงพอ และความสอดคล้องของทรัพยากรที่ใช้ในการปฏิบัติงานของเทศบาล ย่อมเป็นเทศบาลที่สามารถปฏิบัติงานเพื่อสนองตอบต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนในเขตเทศบาลได้ในระดับสูง ในทางตรงกันข้าม เทศบาลที่ไม่มีความสามารถในการจัดหาทรัพยากรทางการบริหารของเทศบาล ทั้งในด้านปริมาณ คุณภาพ ไม่มีความเพียงพอ และไม่มี ความสอดคล้องของทรัพยากรที่ใช้ในการปฏิบัติงานเทศบาลย่อมเป็นเทศบาลที่มีผลต่อการปฏิบัติงานในระดับต่ำ โดยที่องค์การมีความจำเป็นที่จะต้องจัดหาทรัพยากรบุคคล สภาพแวดล้อมทางกายภาพ การเงิน เทคโนโลยี และทรัพยากรข้อมูล รวมถึงการจัดสรรทรัพยากรเหล่านั้นไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ภายในองค์การ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายและการปฏิบัติงานขององค์การตามขอบเขตของงานที่รับผิดชอบ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายขององค์การสอดคล้องกับงานวิจัยของประเสริฐ บัณฑิตศักดิ์ ที่พบว่า ความสามารถในการแสวงหาทรัพยากรเป็นตัวแปรที่อยู่ในกลุ่มปัจจัยด้านนโยบายการบริหารและการปฏิบัติมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุดใจ วันอุดมเดชาชัย ที่พบว่า

การจัดการและการใช้ทรัพยากรเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญกับประสิทธิผลของสถาบันการเงินเฉพาะกิจในการสนับสนุนเงินทุนเพื่อวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทย

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณ เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของการจัดหาทรัพยากรของเทศบาลพบว่าเทศบาลมีระดับความสามารถในการจัดหาทรัพยากรทางการบริหารของเทศบาลทั้งในด้านปริมาณ คุณภาพ ความเพียงพอ และความสอดคล้องของทรัพยากรที่ใช้ในการปฏิบัติงานของเทศบาลเพื่อสนองตอบต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนในเขตเทศบาลค่อนข้างมาก ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเด็นความสามารถในการจัดหาทรัพยากรของการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยพบว่า ยังมีเทศบาลที่มีทรัพยากรทางการบริหารไม่เพียงพอ เห็นได้จากการให้สัมภาษณ์ของนายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลสะพือ ที่ว่าเงินอุดหนุนรัฐบาลควรเพิ่มขึ้นให้สอดคล้องกับภารกิจที่ถ่ายโอนมา การถ่ายโอนภารกิจควรมาพร้อมงบประมาณเพราะทุกเรื่องต้องใช้เงิน แต่งบประมาณ มีจำกัด และจากการให้สัมภาษณ์ของปลัดเพิ่มเติม กล่าวคือ เทศบาลตำบลที่เปลี่ยนแปลงฐานะมาจากสุขาภิบาลจะไม่มีความพร้อมทั้งด้านงบประมาณ เครื่องมือ เครื่องใช้ ตลอดจนบุคลากรก็ไม่เพียงพอกับภารกิจ นอกจากนี้บุคลากรที่มีอยู่ก็ขาดความรู้ความชำนาญจะเห็นได้ว่า แม้เทศบาลจะมีความสามารถในการจัดหาทรัพยากรค่อนข้างมาก แต่ก็ยังมีเทศบาลที่ทรัพยากรทางการบริหารไม่เพียงพอ ซึ่งอาจเป็นเพียงเทศบาลขนาดเล็กบางแห่งและเป็นส่วนน้อยก็ได้

๘. ปัจจัยที่ไม่มีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาล

จากการวิจัย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาล พบว่า ตัวแปรที่ไม่มีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาลมี ๖ ตัวแปร คือ ขนาดของเทศบาล โครงสร้างของเทศบาล สภาพการใช้เทคโนโลยีของเทศบาล ความขัดแย้งในผลประโยชน์ของเทศบาล ระดับการศึกษาของนายกเทศมนตรีและความรู้ความเข้าใจเรื่องการบริหารงานของนายกเทศมนตรี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

๑. องค์ประกอบของผลการปฏิบัติงานโดยรวม ได้แก่ ความสามารถในการกำหนดแผนพัฒนาเทศบาล ความสามารถในการปฏิบัติตามแผนพัฒนาเทศบาล ความสามารถในการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล ความมีประสิทธิภาพ ความมีประสิทธิผล คุณภาพการให้บริการ และการเรียนรู้และการพัฒนาเทศบาลสำหรับนำไปกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน และจัดทำรายงานผลสัมฤทธิ์ของหน่วยงาน

๒. ข้อค้นพบที่ได้สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผู้สนใจนำไปใช้เป็นแนวทางประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยนำข้อคำถามและตัวชี้วัดไปปรับปรุงหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมเพื่อเป็นเกณฑ์ในการประเมินหรือในเรื่องของการจัดทำดัชนีวัดผลการปฏิบัติงาน และเนื่องจากการติดต่อสื่อสารของเทศบาล วัฒนธรรมของเทศบาล ภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรี และการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาล เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาล ดังนั้น หากต้องการพัฒนาผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาลให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สามารถแก้ไขปัญหาและสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น

๓. พัฒนาระบบการติดต่อสื่อสารของเทศบาลให้มีประสิทธิภาพ ในด้านต่อไปนี้

(๑) การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคลากรภายในเทศบาล (๒) การติดต่อสื่อสารระหว่างเทศบาลกับประชาชน

๔. เสริมสร้างวัฒนธรรมของเทศบาลสำหรับเป็นบรรทัดฐานให้แก่สมาชิกทุกคนได้ปฏิบัติตามเพื่อ บรรลุวัตถุประสงค์ของเทศบาล ประกอบด้วยแบบแผนของการสร้างความรู้สึที่ดีและถูกต้อง ฝึกอบรมให้ บุคลากรมีวิธีการมองและการคิดที่ดี การมีความเข้าใจร่วมกันและความผูกพันร่วมกันของพนักงานเทศบาล โดย เสริมสร้างให้มีวัฒนธรรมองค์การที่เน้นภารกิจ และกระบวนการทำงาน วัฒนธรรมองค์การที่เน้นการมีส่วนร่วม ของพนักงาน วัฒนธรรมองค์การที่เน้นความสามารถในการปรับตัวและวัฒนธรรมที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อาจมีการจัดอบรมหรือส่งไปฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาบุคลากรของเทศบาล

๕. ลักษณะผู้นำของเทศบาลที่นายกเทศมนตรี ควรทำการปรับปรุง ได้แก่ (๑) ลักษณะผู้นำแบบ แลกเปลี่ยน กล่าวคือ นายกเทศมนตรีต้องพิจารณาว่าภาวะผู้นำเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำกับ ผู้ใต้บังคับบัญชา (๒) นายกเทศมนตรีควรมีลักษณะผู้นำแบบมีส่วนร่วม โดยให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีส่วนร่วมใน การกำหนดเป้าหมายการปฏิบัติงานเฉพาะส่วนงานที่รับผิดชอบ เพื่อจะได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นก่อน การตัดสินใจ เมื่อพนักงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะเป็นการจูงใจให้พนักงานได้ทำงาน พนักงานจะเกิดความ กระตือรือร้นในการทำงาน มีการปรับปรุงการปฏิบัติงานหรือคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ นำมาซึ่งการบรรลุ เป้าหมายองค์การ

๖. เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาล เนื่องจากประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่การกำหนดแผนพัฒนาเทศบาลจะทำให้แผนดังกล่าวสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น อย่างแท้จริง ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการติดตามกำกับดูแลการปฏิบัติงานของเทศบาล จะทำให้เกิดความ โปร่งใส และเกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลในการทำงาน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. หากต้องการพัฒนารูปแบบหรือแนวทางในการปฏิบัติงานเช่นแนวทางในการยกระดับผลการ ปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาล ผู้วิจัยควรมีการสำรวจความคิดเห็นเบื้องต้นจากนายกเทศมนตรี หรือ ปลัดเทศบาลถึงประเด็นหรือแนวทางที่ต้องการพัฒนาอาจใช้แบบสอบถามหรือวิธีการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้มาซึ่ง ประเด็นของปัญหา เพื่อสามารถนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างถูกต้องตรงกับความต้องการมากยิ่งขึ้น

๒. ควรวิจัยเชิงทดลอง เพื่อหาแนวทางพัฒนาวัฒนธรรมของเทศบาลในการปรับตัวโดยผ่าน กระบวนการความคิด ความเชื่อและทัศนคติของบุคลากรเทศบาลให้เป็นไปในแบบแผนของการสร้างความรู้สึที่ดี และถูกต้องให้บุคลากรมีวิธีการมองและการคิดที่ดี โดยเสริมสร้างให้มีวัฒนธรรมเทศบาลที่เน้นภารกิจ และ กระบวนการทำงานวัฒนธรรมเทศบาลที่เป็นการมีส่วนร่วมของพนักงานและเน้นความสามารถโดยอาจทำการ ทดลองเปรียบเทียบระหว่างเทศบาลสองแห่ง แห่งหนึ่งมีการทดลองโดยเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์การในด้านที่ ต้องการและทดลองใช้กับคนในองค์การ จากนั้นบันทึกผลการทดลองที่ได้เปรียบเทียบกับเทศบาลที่ไม่มีการ ทดลอง เพื่อหาแนวทางพัฒนาวัฒนธรรมองค์การที่เหมาะสม

๓. ควรวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อหาตัวแปรสาเหตุบางตัวที่ผลจากการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า ไม่มี อิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานโดยรวมของเทศบาล

๔. ควรทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อหารูปแบบการพัฒนาผลการปฏิบัติงานอย่างเป็น ขั้นตอนสำหรับนำไปปฏิบัติได้ทันที อาจทำการจัดเวทีประชาชนโดยเชิญทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาหารูปแบบการ พัฒนาผลการปฏิบัติงานของเทศบาลให้ดีขึ้น ได้แก่ ตัวแทนผู้บริหารเทศบาล ตัวแทนสภาเทศบาล ตัวแทน

พนักงานเทศบาล ตัวแทนชุมชน ตัวแทนประชาชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มาร่วมความคิดเห็นร่วมกันเพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางพัฒนาผลการปฏิบัติงานให้ตรงกับปัญหาและสอดคล้องต่อความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

๕. ผู้วิจัยท่านอื่น อาจนำระเบียบวิธีของผู้วิจัยไปใช้ทดสอบการประเมินผลการปฏิบัติงานกับการปกครองท้องถิ่นรูปแบบอื่น เพื่อทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานโดยรวมของการปกครองท้องถิ่นรูปแบบอื่นว่าเหมือนหรือแตกต่างจากข้อค้นพบของเทศบาล เพื่อสามารถนำข้อสรุปไปใช้ประโยชน์ในเชิงวิชาการได้มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

วาสนา แหวุดม (๒๕๕๒). ผลการปฏิบัติงานโดยรวมของการปกครองท้องถิ่นรูปแบบเทศบาล. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ผลประโยชน์ทับซ้อน มาตรการของรัฐ และปัจจัยเอื้ออำนาจที่มีผลต่อการคอร์รัปชัน ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

วิจัยโดย นางสาวสุนทรี เนียมณรงค์

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การคอร์รัปชัน ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นปัญหาที่สำคัญมากต่อนโยบายการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่น เพื่อการกินดีอยู่ดีมีความสุขของประชาชนในเขตพื้นที่

การคอร์รัปชันเป็นปัญหาที่มีการศึกษากันอย่างกว้างขวางทั่วโลก ซึ่งในทุก ๆ บทความจะพบประโยคที่ว่า “What is corruption” กระทรวงมหาดไทยให้ความหมาย “การคอร์รัปชัน” หมายถึง การปฏิบัติ และหรือ ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยมิชอบ เพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นได้ประโยชน์ที่มีควรได้ ซึ่งกระทรวงมหาดไทยจัดให้การปฏิบัติหรือการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยมิชอบเป็น “การทุจริตต่อหน้าที่ราชการและถือเป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง”

การที่จะตัดสินว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำ “การทุจริตต่อหน้าที่ราชการ” และการกระทำความผิดอย่างร้ายแรงหรือไม่นั้น ตามความหมายในคู่มือการดำเนินการทางวินัยพนักงานส่วนท้องถิ่นของของ กระทรวงมหาดไทยได้ขยายความไว้ว่า ผู้กระทำความผิดผู้นั้น จะต้องกระทำผิดครบทั้งสามองค์ประกอบจึงจะถือว่าเป็นผู้กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ราชการ แต่ถ้าเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดไม่ครบองค์ประกอบทั้งสามประการจะไม่ถือว่าเป็นความผิดลักษณะ “การทุจริตต่อหน้าที่ราชการ” แต่อาจจะเป็นความผิดลักษณะอื่น เช่น ความผิดฐานประพฤติชั่ว องค์ประกอบสามประการ คือ

๑. ต้องมีหน้าที่ราชการที่จะต้องปฏิบัติ
๒. ได้ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ราชการนั้น ๆ ไปโดยมิชอบ
๓. เพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นได้ประโยชน์ที่มีควรได้ (คือกระทำโดยมีเจตนาทุจริต)

คำนิยามของคำว่า “การคอร์รัปชัน” ไม่เพียงแต่จะมีความหมายที่หลากหลายเท่านั้น แต่ในการศึกษาเรื่องการคอร์รัปชัน ยังขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้ที่ศึกษาแต่ละคน นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับนโยบายของรัฐบาลหรือนโยบายของหน่วยงานของรัฐนั้น ๆ ด้วย ซึ่งองค์การระหว่างประเทศได้ให้ความสนใจในปัญหาเหล่านี้มาตั้งแต่อดีตกระทั่งถึงปัจจุบัน

การคอร์รัปชันเกิดจากหลายสาเหตุ ได้แก่ (๑) การมีผลประโยชน์ทับซ้อน (๒) มาตรการของรัฐ เช่น มาตรการป้องกัน มาตรการปราบปรามและมาตรการลงโทษที่ไม่มีประสิทธิผล (๓) ปัจจัยเอื้ออำนาจ เช่น การควบคุมภายในหละหลวม อำนาจหน้าที่เอื้อประโยชน์การสมรู้ร่วมคิด การละเว้นการปฏิบัติหน้าที่และการยอมปฏิบัติตาม

การมีผลประโยชน์ทับซ้อนในระดับท้องถิ่น ตามความหมายของพจนานุกรมขององค์กรภาครัฐ หมายถึง สถานการณ์ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีผลประโยชน์ส่วนตัวหรือผลประโยชน์ส่วนรวมจากงานที่ปฏิบัติอยู่ ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ทั้งสองสถานการณ์ การขัดแย้งนี้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของบุคคล โดยบุคคลนั้นได้เลือกเอาผลประโยชน์ส่วนตัวมาก่อนผลประโยชน์ส่วนรวม จึงเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายต่อผลประโยชน์ส่วนรวม

การมีผลประโยชน์ทับซ้อนมีสองรูปแบบ คือ การมีส่วนได้เสีย เช่น การเป็นคู่สัญญากับหน่วยงานที่ตนดำรงตำแหน่งผู้บริหาร และการมีส่วนได้เสียทางอ้อม เช่น การเชิญผู้อื่นเป็นคู่สัญญากับหน่วยงานที่ตนดำรงตำแหน่งผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกสภาท้องถิ่น

สภาพปัญหาการคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีภาพพจน์เป็นที่รู้จักกันทั่วไปทั้งที่ตกเป็นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และที่ไม่ตกเป็นข่าวในสื่อว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีแต่เรื่องการทุจริต ยักยอก แ่่งชิงผลประโยชน์กัน แ่่งชิงอำนาจการครอบครองตำแหน่งความเป็นผู้มีบารมีและความได้เปรียบกันทางธุรกิจในท้องถิ่น

ผู้วิจัยซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ตรวจสอบของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินประจำอยู่ในพื้นที่ที่ทำการศึกษามีความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเข้าถึงเอกสาร สำนวนคดีต่าง ๆ ได้อย่างดี และสามารถติดต่อกับเครือข่ายที่พร้อมจะให้ข้อมูลได้ตลอดเวลา ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่าในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการคอร์รัปชันจำนวนมากน้อยเพียงใด การคอร์รัปชันเกิดจากสาเหตุใด ลักษณะพฤติกรรมที่เกิดขึ้นมีลักษณะเป็นอย่างไร ใครเป็นผู้กระทำความผิดบ้าง มีการกระทำความผิดในเรื่องใดมากที่สุด มาตรการการป้องกัน การปราบปราม และการลงโทษของรัฐเป็นอย่างไร

ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ถ้าหากรัฐบาลหรือผู้บริหารสูงสุดของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนทุกภาคส่วนนำไปใช้กำหนดเป็นนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน และการแสวงหาประโยชน์ในลักษณะของการมีผลประโยชน์ทับซ้อนจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์สูงสุดต่อการเพิ่มประสิทธิผลและเพิ่มศักยภาพขององค์กรที่มีหน้าที่กำกับดูแลและองค์กรที่มีหน้าที่ตรวจสอบได้ สามารถแก้ปัญหาคอร์รัปชันให้สอดคล้องกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. สถานการณ์การคอร์รัปชัน การมีผลประโยชน์ทับซ้อน และปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
๒. ประสิทธิผลของมาตรการของรัฐในการป้องกัน ปราบปรามและการลงโทษผู้กระทำการคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
๓. อิทธิพลของการมีผลประโยชน์ทับซ้อน ปัจจัยที่เอื้ออำนวยและมาตรการของรัฐในการป้องกัน ปราบปราม และลงโทษที่มีผลต่อการคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาไว้สองประเด็น คือ

๑. ภาคเหนือตอนล่าง : ผู้วิจัยศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคเหนือตอนล่าง กล่าวคือศึกษาเหตุการณ์การคอร์รัปชันในจังหวัดนครสวรรค์ อุทัยธานี ชัยนาท กำแพงเพชร พิจิตร และสิงห์บุรี การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิงปริมาณใช้ทำวิธีคือ การสัมภาษณ์เจาะลึก การทบทวนวรรณกรรม การสังเกต และกรณีศึกษาจำนวน ๑๕๐ กรณี

๒. ประชากรเป้าหมาย : ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากหกจังหวัด คือ นครสวรรค์ สิงห์บุรี ชัยนาท พิจิตร กำแพงเพชร และอุทัยธานี จากนั้นเลือกสุ่มให้เหลือสามจังหวัดเพื่อสัมภาษณ์เจาะลึก คือ นครสวรรค์ ชัยนาท และสิงห์บุรี

วิธีการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การสุ่มตัวอย่างเป็นแบบเจาะจง โดยเจาะจงเลือกสัมภาษณ์ประชากรเป้าหมายที่ปฏิบัติงานใน
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในสามจังหวัด คือ (๑) จังหวัดนครสวรรค์ สัมภาษณ์ประชากรเป้าหมายในองค์กร
บริหารส่วนจังหวัดนครสวรรค์ เทศบาลตำบลช่องแค เทศบาลตำบลพยุหะ เทศบาลตำบลน้ำอ้อย
อบต.วัดไทรย์ อบต.นครสวรรค์ตก และอบต.หนองตางู (๒) จังหวัดชัยนาท สัมภาษณ์ประชากรเป้าหมายใน
องค์กรบริหารส่วนจังหวัดชัยนาท เทศบาลเมืองชัยนาท เทศบาลตำบลคุ้มสำเภา เทศบาลตำบลแพรกศรีราชา
อบต.ท่าชัย อบต.มะขามเต่า และอบต.คุ้มสำเภา (๓) จังหวัดสิงห์บุรี สัมภาษณ์ประชากรเป้าหมายในองค์กร
บริหารส่วนจังหวัดสิงห์บุรี สำนักงานเทศบาลอินทร์บุรี สำนักงานเทศบาลตำบลดอนสมอ สำนักงานเทศบาล
ตำบลปากบาง อบต.น้ำตาล อบต.ทองเอน และอบต.ชีน้ำร้าย

งบประมาณวิจัย

นางสาวสุนทรี เนียมณรงค์ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการพัฒนากิจการ
มหาวิทยาลัยปทุมธานี ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
ในปีงบประมาณ ๒๕๔๙ เป็นจำนวนเงิน ๘๐,๐๐๐ (แปดหมื่นบาท)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง ผลประโยชน์ทับซ้อน มาตรการของรัฐ และปัจจัยเอื้ออำนวยที่มีผลต่อการ
คอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีดังนี้

๑. ข้อค้นพบเกี่ยวกับปัจจัยเอื้ออำนวยที่มีผลต่อการคอร์รัปชัน และการมีผลประโยชน์ทับซ้อน
จากการวิจัยพบว่า การกระทำความผิดลักษณะการมีส่วนได้เสียในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกระทำกัน
๕ ลักษณะ คือ (๑) การเป็นคู่สัญญา (๒) การใช้ทรัพย์สินของราชการเพื่อส่วนตัว (๓) การอนุมัติเงินงบประมาณ
เพื่อส่วนตัว (๔) การใช้งบประมาณของราชการหาเสียง (๕) การกระทำลักษณะอื่น สรุปรายละเอียดโดยสังเขป
ดังนี้

๑.๑ การเป็นคู่สัญญา จากการวิจัยพบว่า ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นปฏิบัติ
ผิดกฎหมายเข้าข่ายการเข้าไปมีส่วนได้เสียลักษณะการเป็นคู่สัญญา จำนวน ๗ คดี จาก ๒๒๖ คดี คิดเป็น
ร้อยละ ๓.๑ ได้แก่ (๑) นายกเทศมนตรีเป็นคู่สัญญากับร้านค้าตนเอง (๒) สมาชิกสภาเทศบาลเป็นคู่สัญญากับ
เทศบาล (๓) นายก อบต. เป็นคู่สัญญากับภรรยาออกสมรส (๔) นายก อบต. เป็นคู่สัญญาซื้อน้ำมันกับภรรยา
ตนเอง (๕) นายกเทศมนตรีเป็นคู่สัญญากับร้านค้าของสามี (๖) บิดาของสมาชิกสภาท้องถิ่นเป็นคู่สัญญากับ
เทศบาล

๑.๒ การใช้ทรัพย์สินของราชการเพื่อส่วนตัว จากการวิจัยพบว่า ผู้บริหารท้องถิ่นมีส่วนได้
ส่วนเสียในลักษณะการใช้ทรัพย์สินของราชการเพื่อส่วนตัว จำนวน ๑ คดี จาก ๒๒๖ คดี คิดเป็นร้อยละ ๐.๕
คือ นายก อบต. ใช้ทรัพย์สิน (รถยนต์ราชการ) เพื่อส่วนตัว

๑.๓ การอนุมัติงบประมาณเพื่อประโยชน์ส่วนตัว จากการวิจัยพบว่า ผู้บริหารท้องถิ่นอนุมัติ
เงินงบประมาณเพื่อส่วนตัว จำนวน ๑ คดี จาก ๒๒๖ คดี คิดเป็นร้อยละ ๐.๕ คือ นายก อบต. อนุมัติ

งบประมาณเพื่อไปดูงานต่างประเทศ กล่าวคือ มีการอนุมัติเงินอุดหนุนเพื่อให้ตนเองหรือปลัดหรือสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่อื่นได้ไปดูงานต่างประเทศการจัดโครงการไปศึกษาดูงานต่างประเทศ พบว่า กระทำกันในสองลักษณะ คือ สถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบโครงการและองค์การบริหารส่วนจังหวัดรับผิดชอบ

๑.๔ การใช้งบประมาณราชการหาเสียงเพื่อส่วนตัว จากผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารท้องถิ่นอนุมัติเบิกจ่ายเงินค่าเสื้อแจกประชาชน การแจกมีทั้งแจกเสื้อวอร์มและเสื้อแขนสั้นสำหรับการเล่นกีฬาประชาชนในตำบลบางแห่งได้รับเสื้อที่มีการสกรีนตัวอักษรไว้บนตัว การแจกเสื้อดังกล่าวเป็นการลวงพรางให้ผู้อื่นเข้าใจว่าเป็นเสื้อที่นายกเทศมนตรีท่านนั้นเป็นผู้จ่ายเงินส่วนตัว แต่แท้จริงแล้วใช้งบประมาณของราชการหรือกรณีที่นายกเทศมนตรีหรือนายก อบต. จัดทำทำเนียบและปฏิทินที่มีรูปภาพของผู้บริหารท้องถิ่น และคณะสมาชิกสภาท้องถิ่นของเทศบาลหรือ อบต. ในพื้นที่ หรือการหาเสียงด้วยการจัดซื้อน้ำพริกแจกประชาชน

๑.๕ การกระทำผิดลักษณะอื่น จากผลการวิจัยพบว่า นายก อบต. มีการเลี้ยงภาษี และกลุ่มนายก อบต. มีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสาร

สรุปข้อค้นพบ : ผู้วิจัยมีความเห็นว่า กฎหมายที่บัญญัติออกมาบังคับใช้ในเรื่องการห้ามมีส่วนได้เสียสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น และสมาชิกสภาท้องถิ่นนั้น เป็นการบัญญัติที่ยังมีจุดอ่อน เนื่องจากข้อบัญญัติยังเข้าไปไม่ถึงเหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริงในสังคม เช่น ผู้บริหารท้องถิ่นแสวงหาประโยชน์จากการใช้ทรัพย์สินของราชการ หรือผู้บริหารท้องถิ่นใช้อำนาจทางปกครองอนุมัติ อนุญาตให้ตนเอง และผู้ที่ได้ประโยชน์หรือการใช้งบประมาณของราชการหาเสียง

พฤติกรรมดังกล่าวข้างต้น กฎหมายไม่ได้บัญญัติลักษณะความผิดไว้ แต่ที่บัญญัติไว้มีเรื่องเดียว คือ ต้องเป็นคู่สัญญาเท่านั้น แต่ไม่ได้คำนึงถึงว่ายังมีกรณีอื่น ๆ อีกที่เกิดขึ้นในสังคม

นอกจากนี้ การวินิจฉัยเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดยังมีจุดอ่อน เนื่องจากกฎหมายท้องถิ่นบัญญัติไว้ว่าให้เป็นอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอแล้วแต่กรณี ซึ่งหากบุคคลทั้งสองไม่วินิจฉัยหรือไม่ดำเนินการใดๆ ผู้กระทำความผิดก็จะไม่ถูกลงโทษให้ “พ้นสมาชิกภาพ” ในคดีการเข้าไปมีส่วนได้เสียทางตรงหรือทางอ้อมตามกฎหมายบัญญัติ

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การวินิจฉัยว่าสมาชิกท่านใดจะพ้นสมาชิกภาพจากการถูกตัดสิทธิความผิดโดยผู้ว่าราชการจังหวัด และหรือนายอำเภอแล้วแต่กรณีนั้น ในชีวิตประจำวันเป็นเรื่องจริงที่มีโอกาสน้อยมากที่จะมีการตัดสินในเรื่องเช่นนี้ เพราะถึงแม้ว่าผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นจะมีส่วนได้เสียในลักษณะ “เป็นคู่สัญญากับหน่วยงานที่ตนดำรงตำแหน่งอยู่ก็จริง” ถ้าหากไม่มีประชาชนผู้ใดร้องเรียนเรื่องการมีส่วนได้เสียไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดหรืออำเภอ เรื่องดังกล่าวก็จะไม่ถูกวินิจฉัย หรือประชาชนอาจร้องเรียนไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดแล้ว แต่กระบวนการสอบสวนข้อเท็จจริงออกมาในรูปของการช่วยเหลือกัน ทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ถูกลงโทษ หรืออาจมีการวินิจฉัยลงโทษเช่นกัน แต่อาจวินิจฉัยว่าผู้บริหารท้องถิ่นหรือสมาชิกสภาท้องถิ่นกระทำไม่เข้าข่ายลักษณะความผิดกรณี “การมีส่วนได้เสียทางตรงหรือทางอ้อม”

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังมีความเห็นว่ากฎหมายที่บัญญัติห้าม “การมีส่วนได้เสียทางตรง” กฎหมายจะมุ่งเน้นในเรื่องต่อไปนี้ (๑) กำหนดการห้ามไว้แต่เฉพาะผู้บริหารท้องถิ่น (๒) กำหนดห้ามแต่เฉพาะเรื่อง “การเป็นคู่สัญญา” หรือในกิจการที่กระทำให้ท้องถิ่น หรือที่ท้องถิ่นจะกระทำเท่านั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เป็นการกำหนดที่ไม่ครอบคลุมเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น ในปัจจุบันมีเหตุการณ์กรณี “ผู้บริหารท้องถิ่นอนุมัติจ่ายเงินอุดหนุนเพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นได้ไปดูงานต่างประเทศ ที่มีการนำครอบครัวร่วมไปด้วยกับคณะ ซึ่งการเดินทางไปเป็นเรื่องของราชการ แต่มีเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย การกระทำดังกล่าวเป็น

การใช้อำนาจหน้าที่เพื่อให้ตนเองได้ประโยชน์ส่วนตัวโดยตรงแต่กฎหมายไม่บัญญัติว่า การกระทำความดังกล่าวเป็นเรื่องของการมีส่วนร่วมได้เสียทางตรงหรือทางอ้อม

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมได้เสียทั้งทางตรงหรือทางอ้อม จะต้องตีความว่าจะต้อง “เป็นคู่สัญญากันเท่านั้น” เพียงแต่ผู้บริหารท้องถิ่น “อนุมัติหรืออนุญาตกระทำการกิจกรรมใด ๆ” ราชการเสียหายได้

กรณีที่กฎหมายบัญญัติลักษณะ “การเป็นหุ้นส่วน” ถ้าจะเป็นผู้มีส่วนร่วมได้เสียทางตรงหรือทางอ้อมได้นั้นต้องสามารถครอบงำการจัดการของบริษัทได้ ซึ่งในสังคมทุกวันนี้ “การเชิดตัวแทน” เพิ่งทำการแทนตนหรืออาจเรียกว่า “หน้าม้า” การกระทำเหล่านี้เกิดขึ้นมากมายในทุกหน่วยงานสาเหตุที่ต้องมีการใช้ “ตัวแทนเชิด” เนื่องจากต้องการเลี่ยงกฎหมายหรือข้อปฏิบัติบางอย่าง ดังนั้น การถือหุ้นของผู้บริหารท้องถิ่นเพียง ไม่กี่หุ้น หรือการถือหุ้นของบุตรของผู้บริหารท้องถิ่นเพียงไม่กี่หุ้น อาจไม่ใช่เหตุผลที่จะวินิจฉัยว่า “ไม่สามารถครอบงำการจัดการของบริษัทได้” เพราะอาจมีการเชิดผู้อื่นให้เป็นผู้ถือหุ้นมากที่สุดก็ได้ หรืออาจมีการเชิดผู้อื่นให้ “จดทะเบียนห้างหุ้นส่วน” ก็ได้

๒. ข้อค้นพบเกี่ยวกับประสิทธิผลของมาตรการของรัฐ จากการวิจัยพบว่า มาตรการของรัฐที่ออกมาบังคับใช้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีจุดอ่อนใน ๕ ประเด็น คือ (๑) การจ่ายเงิน (๒) การบริหารพัสดุ (๓) การจัดเก็บรายได้ (๔) การลงโทษ (๕) การปฏิบัติงานของผู้ตรวจสอบ สรุปรายละเอียดโดยสังเขปได้ดังนี้

๒.๑ การจ่ายเงิน จากผลการวิจัยพบว่า การจ่ายเงินของ อบต. บางแห่ง เจ้าหน้าที่จัดทำหลักฐานเท็จเบิกจ่ายเงิน เช่น การจ่ายเงินค่ารับรองแก่หน่วยงานอื่นที่มาศึกษาดูงานแต่ละหน่วยงานนั้น ๆ ไม่ได้มาดูงานจริงแต่มีวัตถุประสงค์อื่น มีการเบิกจ่ายค่ารับรองลักษณะการเยี่ยมชมที่ทำการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาดูงานที่แท้จริง หรือผ่านมาเพื่อพบปะกัน ส่วนใหญ่ผสมผสานการท่องเที่ยวมากกว่าการดูงานเพื่อนำไปสร้างอาชีพหรือพัฒนาท้องถิ่น และเบิกจ่ายเงินอุดหนุนผ่านกลุ่มผลประโยชน์อื่นโดยไม่จ่ายโดยตรงแก่ ผู้ขอเนื่องจากมีผู้หนึ่งผู้ใดแสวงผลประโยชน์

๒.๒ การบริหารพัสดุ จากผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่เป็นปัญหาเรื่องการควบคุมงานและตรวจรับงานเท็จ การใช้ค่า Factor F ไม่ถูกต้อง และการจัดซื้อจัดจ้างเท็จ

๒.๓ การจัดเก็บรายได้ จากผลการวิจัยพบว่า ลูกจ้างชั่วคราวของ อบต. ยักยอกเงินรายได้ที่จัดเก็บและผู้บริหารท้องถิ่นคบคิดกับคน (รวย) ในตลาดหลักเลี้ยงภาษีป้าย

๒.๔ การลงโทษ จากผลการวิจัยพบว่า การลงโทษที่สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินเสนอแนะให้หน่วยรับตรวจตั้งกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง เพื่อหาตัวผู้รับผิดชอบทั้งทางแพ่งและทางวินัย ผลการลงโทษเข้าลักษณะ “การช่วยเหลือกัน เอ็นดูกันมาก” ทำให้การลงโทษเป็นเพียงการว่ากล่าวตักเตือนด้วยวาจา และเห็นว่าความผิดครั้งแรกเห็นควรลดหย่อนโทษได้ ทั้ง ๆ ที่ควบคุมและตรวจรับงานไม่เป็นไปตามแบบรูปรายการโดย “ตัดเงินเดือนห้าเปอร์เซ็นต์เป็นเวลาสามเดือน”

๒.๕ บทบาทผู้ตรวจสอบ จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้ตรวจสอบ ๒ กลุ่มคือ ผู้ตรวจสอบภายในของ อบต. กับผู้ตรวจสอบภายนอกของ สตง. ดังนี้

(๑) ผู้ตรวจสอบภายใน พบว่า เจ้าหน้าที่ตรวจสอบภายในขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้รับการเอาใจใส่ หรือได้รับมอบหมายหน้าที่ตามที่มีมาตรฐานกำหนดตำแหน่งระบุไว้ เนื่องจากผู้บริหารท้องถิ่นไม่ได้ให้ความสำคัญกับตำแหน่ง “เจ้าหน้าที่ตรวจสอบภายใน” หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ตรวจสอบภายใน ผู้บริหารจะมอบหมายให้ทำงานในลักษณะงานอื่น ๆ เช่น จัดประชุมสภา และจัดบันทึกรายงานหรือทำรายงานการควบคุมภายใน เพื่อส่งให้สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินตามระเบียบ

(๒) ผู้ตรวจสอบภายนอก จากผลการวิจัยพบว่า เจ้าหน้าที่ สตง. มีจุดอ่อนที่ควรจะต้องได้รับการเยียวยาแก้ไขในเรื่อง (๑) การวินิจฉัยข้อตรวจพบเพื่อเสนอแนะหน่วยรับตรวจ กล่าวคือ รายงานผลการตรวจสอบที่นำมาศึกษา พบว่า เจ้าหน้าที่ สตง. ลงความเห็นต่อรายงานการตรวจสอบมีบางกรณีที่ต้องวิเคราะห์และตีความใหม่อาจจะดีกว่า (๒) การรวมพยานหลักฐานยังมีจุดอ่อนที่ควรต้องทบทวนใหม่ (๓) การเขียนรายงานการตรวจสอบที่ควรต้องได้รับการอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ใหม่

๓. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อการก่อให้เกิดการคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างน้อย ๒ ปัจจัย คือ (๑) การลงความเห็นว่าราชการไม่เสียหาย (๒) การกำหนดคน วันสำหรับการตรวจสอบ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

(๑) การลงความเห็นว่าราชการไม่เสียหาย พบว่า เจ้าหน้าที่ที่มีจุดอ่อนเรื่อง การตัดสินใจ หรือการวินิจฉัยผลการตรวจสอบการวินิจฉัยที่ผิดพลาด จะทำให้การคอร์รัปชันเจริญเติบโตและลุกลามต่อไป เช่นกรณีศึกษาเรื่องที่ตรวจสอบพบว่า ช่างคุมงานและกรรมการตรวจรับงานไม่ตรงแบบรูปรายการ และผู้รับตรวจได้นำเงินค่าความเสียหายที่เกิดจากผู้รับเหมาทำงานไม่ครบตามแบบรูปรายการคืนแก่ อบต. เรียบร้อยแล้ว เจ้าหน้าที่ สตง. ผู้ตรวจได้สรุปรายงานลักษณะว่าผู้รับตรวจได้ลงโทษว่ากล่าวตักเตือนและมีการนำเงินมาส่งให้แก่ อบต. แล้วเห็นควรยุติเรื่อง

ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า เรื่องนี้ไม่น่าจะวินิจฉัยสรุปจบในลักษณะนี้ เนื่องจากเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่ที่เข้าข่าย “การทุจริต” เป็นการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ซึ่งผู้ควบคุมงาน และคณะกรรมการตรวจการจ้างรู้ทั้งรู้ว่าผู้รับจ้าง กระทำไม่เป็นไปตามสัญญาแต่รับรองผลในรายงานผลการควบคุมงาน และผลในใบตรวจรับงานจ้างว่า “ผู้รับจ้างกระทำถูกต้องครบถ้วนตามสัญญาทุกประการ” ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า กรณีนี้จะต้องลงโทษอีกลักษณะหนึ่งไม่ใช่เพียง “ว่ากล่าวตักเตือน” เท่านั้น เพราะเป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐกลุ่มหนึ่งที่มีอำนาจและหน้าที่ที่จะต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แต่การปฏิบัตินั้นได้มีการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่อย่างระมัดระวัง กระทั่งราชการเสียหาย

๔. การกำหนดวันสำหรับการตรวจสอบ จากการสัมภาษณ์ประชากรเป้าหมายที่เป็นกลุ่มเจ้าหน้าที่ สตง. จำนวน ๔๐ คน พบว่า แต่ละคนต่างให้ความเห็นว่า สตง. ควรปรับเปลี่ยนแนวความคิดเรื่องกำหนด “คน/วัน” ในการตรวจสอบเพื่อแก้ปัญหาในค้างโดยกลุ่มให้ความเห็นสรุปได้ว่า สตง. น่าจะมีวิธีการกำหนดใหม่ ไม่ใช่ที่เคยกำหนดการตรวจสอบ อบต. ไว้แห่งละห้าวัน ก็เขียนแผนการตรวจให้ทุก อบต. เข้าตรวจสอบเพียงห้าวันเพราะเหตุการณ์จริงในสังคมทุกวันนี้ อบต. แต่ละแห่งส่วนใหญ่ไม่ลงบัญชี ลงบัญชีไม่ทัน ยกยอกเงิน และมีการจ่ายเช็คที่ไม่มีหลักฐานให้ตรวจสอบ

การตรวจสอบที่ใช้จำนวนคน/วันไม่มาก สะท้อนให้เห็นว่า มาตรการนี้มีจุดอ่อน

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้เป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงาน คือ (๑) กระทรวงมหาดไทย (๒) สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (๓) สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (๔) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (๕) สถานศึกษา (๖) ประชาชน

๑. กระทรวงมหาดไทย มีข้อเสนอแนะ คือ

(๑) เรื่องการมีส่วนได้เสีย : ควรนำหลักการจากข้อค้นพบเรื่องการมีส่วนได้เสียห้าลักษณะ คือ การเป็นคู่สัญญา การใช้ทรัพย์สินของราชการเพื่อส่วนตัว การอนุมัติเงินงบประมาณเพื่อส่วนตัว การใช้งบประมาณของราชการหาเสียง การกระทำลักษณะอื่นโดยดำเนินการแก้ไขโดยด่วนและจัดทำเอกสารเผยแพร่ไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งโดยขอทำความเข้าใจกับเจ้าของลิขสิทธิ์ คือ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรและโครงการปรัชญาคณาภิวัตนาการพัฒนาการบริหาร มหาวิทยาลัยปทุมธานี เสนอต่อศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ ที่ปรึกษาโครงการและรองศาสตราจารย์ ดร.กรรณิการ์ สุขเกษม ประธานโครงการ

(๒) เจ้าหน้าที่ตรวจสอบภายใน : ควรมีหนังสือสั่งการว่าหลักฐานการจ่ายทุกเรื่องต้องผ่านการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ตรวจสอบภายใน ซึ่งถ้าหากองค์กรใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งจะถือว่าละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ให้ถือว่าเป็นความผิดวินัยที่ต้องมีการลงโทษ

(๓) การจ่ายเงินอุดหนุน : ควรกำหนดให้มีการลงโทษหน่วยงานหรือกลุ่มที่รับเงินไปแล้วแต่ใช้ไม่ ตรงตามวัตถุประสงค์ ควรกำหนดให้มีการลงโทษหน่วยงานที่ไม่ส่งรายงานการใช้จ่ายเงินอุดหนุนให้แก่หน่วยงานที่อุดหนุนให้ ควรกำหนดมาตรการห้ามไม่ให้ อปท. แต่ละแห่งตั้งงบประมาณเพื่อจ่ายเงินอุดหนุนในลักษณะ “ผูกขาด เป็นการถาวร หรือบประจำ” เช่น กรณีตั้งอุดหนุนจ้างลูกจ้างตามภารกิจโครงการศูนย์ข้อมูลข่าวสาร หรือการแข่งขันกีฬาประเพณี หรือการปราบปรามยาเสพติด หรืองานกาชาดที่ อปท. ในสังกัด ต้องตั้งบอุดหนุนไว้เป็นประจำทุกปี และควรลงโทษหน่วยงานที่จ่ายเงินอุดหนุนให้ แต่ไม่ติดตามการใช้จ่ายเงินว่าเป็นอย่างไร มีการใช้จ่ายและได้ผลตามวัตถุประสงค์หรือไม่

(๔) การบริหารพัสดุ : ควรจัดให้มีการอบรมให้ความรู้กับเจ้าหน้าที่เรื่องการใช้ค่า Factor F การควบคุมงานให้กับผู้มีหน้าที่ควบคุมงานและการตรวจสอบการรับงานจ้างแก่ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ตรวจรับงานจ้างที่ถูกต้อง นอกจากนี้กระทรวงมหาดไทยควรต้องนำข้อค้นพบไปทบทวนดูว่า การกระทำผิดในเรื่องทำนองเดียวกันเกิดจากสาเหตุใด และควรหาวิธีการปรามเพื่อมิให้ผู้บริหารท้องถิ่นหรือเจ้าหน้าที่ปฏิบัติผิดพลาดซ้ำซาก นอกจากนี้ สตง. ควรเสนอแนะให้กระทรวงมหาดไทยมีนโยบายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถ่ายภาพเคลื่อนไหวและภาพนิ่งในการก่อสร้างทุกโครงการหรือการจัดซื้อครุภัณฑ์ทุกรายการไว้เพื่อเป็นหลักฐานในการตรวจสอบด้วย

(๕) เรื่องขอหารือหรือการขอทำการตกลงกับกระทรวงมหาดไทย : ในการศึกษาครั้งนี้ กระทรวงมหาดไทยควรกำหนดระยะเวลาในการตอบข้อตกลงว่าจะอนุญาตหรือไม่ อนุญาตจะต้องใช้เวลากี่วัน หรือกี่เดือน เพราะทุกวันนี้การทำหนังสือขอตกลงกับกระทรวงไม่ได้กำหนดเรื่องนี้ไว้ และส่วนใหญ่เรื่องหน่วยงานในกำกับดูแลของกระทรวงมหาดไทยจะขอทำความเข้าใจในเรื่องที่กระทำภายหลังที่เบิกจ่ายแล้ว กระทรวงมหาดไทยควรกำหนดให้ชัดเจนว่าต้องทำความเข้าใจก่อนดำเนินการและถ้าหากผู้ใดไม่ถือปฏิบัติต้องกำหนดบทลงโทษไว้ด้วย

(๖) หัวหน้าส่วนการคลังไม่จำกัดทำบัญชีงบการเงินหรือไม่มีหลักฐานการจ่าย : กระทรวงมหาดไทยควรออกมาตรการลงโทษผู้บริหารท้องถิ่นที่ไม่สามารถควบคุมดูแลผู้ได้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะทุกวันนี้ในหน่วยงานท้องถิ่นล้วนแต่เกิดปัญหา “ลงบัญชีไม่เป็นปัจจุบัน” “ไม่ลงบัญชีเลย” “ยักยอกเงิน” ไม่มีเอกสารการเบิกจ่ายให้ สตง. ตรวจสอบในระหว่างที่กำลังเข้าตรวจสอบ แต่ต่อมาภายหลังเจ้าหน้าที่สามารถนำมาให้ สตง. ตรวจสอบได้ การนำเอกสารมาให้ตรวจสอบในภายหลังนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นความเสี่ยงสูงที่เจ้าหน้าที่อาจจะนำเอกสารหลักฐานเท็จมาให้ตรวจสอบได้

(๗) กระทรวงมหาดไทยควรศึกษาวิจัย ดังนี้ กระทรวงมหาดไทยควรอนุมัติให้มีการจ้างผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถทำการวิจัยต้องเป็นผู้ที่มีผลงานการวิจัยดีเด่นเป็นที่ยอมรับ โดยต้องเก็บข้อมูลที่ประชากรเป้าหมายต้องเป็นเจ้าหน้าที่สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน เนื่องจากเจ้าหน้าที่ สตง.จะเป็นผู้ที่ได้เข้าไปคลุกคลีอยู่กับปัญหาการปฏิบัติผิดพลาดซ้ำซาก การยักยอก การไม่มีเอกสารหลักฐาน การเบิกจ่ายให้ตรวจสอบซ้ำซาก การปล่อยปละละเลยของผู้บริหารท้องถิ่นหรือปลัด อบท. หรือหัวหน้าส่วนการคลัง โดยที่กระทรวงมหาดไทยดูแลข้าราชการในสังกัดไม่ทั่วถึง และอาจไม่เอาใจใส่ในเรื่องเหล่านี้เท่าที่ควร ดังนั้น กระทรวงมหาดไทยควรต้องทำการศึกษาวิจัยเพื่อล้างระบบครั้งใหม่

(๘) การแสดงบัญชีทรัพย์สินและบัญชีการเป็นหุ้นส่วน : กระทรวงมหาดไทยควรกำหนดหลักเกณฑ์ให้ผู้บริหารท้องถิ่น (นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาท้องถิ่น) ต้องแสดงบัญชีทรัพย์สิน และบัญชีการเป็นหุ้นส่วนต่าง ๆ ที่ถือหุ้นอยู่ต่อผู้มีหน้าที่กำกับดูแลและมอบหมายให้ผู้มีหน้าที่กำกับดูแลให้มีหน้าที่ตรวจสอบทรัพย์สินและหุ้นที่ถือครองเหล่านั้น ซึ่งถ้าหากผู้บริหารท้องถิ่นหรือสมาชิกสภาท้องถิ่นท่านใดไม่แสดงบัญชีทรัพย์สินต้องระบุไว้ด้วย

๒. สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน มีข้อเสนอแนะ คือ

(๑) สตง. ควรนำระเบียบคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ว่าด้วยวินัยทางงบประมาณและการคลังบังคับใช้ให้ได้ผลอย่างจริงจัง ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินควรกำหนดนโยบายให้ผู้มีอำนาจของสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินนำผลการตรวจสอบทุกเรื่องทุกลักษณะงานเข้าสู่กระบวนการวินิจฉัยความผิดให้เป็นไปตามระเบียบดังกล่าว การกระทำความผิดทุกเรื่อง และทุกลักษณะงานควรลงโทษด้วยการหักเงินเดือนเจ้าหน้าที่ผู้กระทำผิดทุกกรณี ทั้งนี้เพื่อเป็นการปรามให้เจ้าหน้าที่ที่มีความระมัดระวังในการปฏิบัติงานมากขึ้นและเพื่อเป็นการป้องกันความเสียหายที่จะเกิดแก่เงินงบประมาณของทางราชการในอนาคต จากการศึกษากรณีศึกษา ๑๕๐ กรณี รวมเรื่องที่ศึกษา ๒๒๖ เรื่อง จากจำนวนเหตุการณ์ดังกล่าว มีเพียงหนึ่งเรื่องเท่านั้นที่จะเข้าสู่กระบวนการวินิจฉัยตามระเบียบนี้ โดยการมอบหมายแต่งตั้งคณะทำงานขึ้นมาศึกษาวิธีการอย่างเร่งด่วน และควรจัดให้มีการฝึกอบรมแก่ข้าราชการในสตง. ให้มีความรู้ความเข้าใจในการวินิจฉัยลงความเห็นเป็นไปตามระเบียบ

(๒) สตง. ควรเสนอแนะเรื่องการพ้นสมาชิกภาพ กรณีที่ผู้บริหารท้องถิ่นเมื่อได้รับทราบผลการตรวจสอบของ สตง. แล้วแต่ไปปฏิบัติตาม หรือไม่สามารถแก้ปัญหาหรือควบคุมผู้ได้บังคับบัญชาได้ เช่น กรณีมีเจ้าหน้าที่ไม่บันทึกบัญชี ไม่จัดทำงบการเงินหรือเบิกจ่ายเงินโดยไม่มีหลักฐานจ่าย หรือยักยอก และ

ผู้บริหารท้องถิ่นผู้นั้นควบคุมการกระทำของผู้ได้บังคับบัญชาไม่ได้ ยังคงปล่อยให้เจ้าหน้าที่กระทำต่อไป ลักษณะนี้ สตง. ควรเสนอเสนอแนะให้กระทรวงมหาดไทยลงโทษผู้บริหารท้องถิ่นในสองลักษณะในทุกกรณี คือ ขั้นสูงสุดให้พ้นสมาชิกภาพและขั้นต่ำสุดให้ลงโทษทางวินัย ทั้งนี้สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินอาจออกมาตรการควบคุมหรือการปรามด้วยการกำหนดเป็นนโยบายว่าให้เจ้าหน้าที่ของ สตง. आयัดเอกสารหลักฐาน ฎีกาเบิกจ่ายเงินทุกฎีกา ยกเว้นฎีกาเงินเดือนจนกว่าหน่วยรับตรวจจะนำเอกสารที่ถูกต้องมาให้ตรวจสอบครบถ้วนและลงทำบัญชีครบถ้วนถูกต้อง เจ้าหน้าที่ สตง. จึงจะถอนอายัดให้หน่วยรับตรวจสามารถเบิกจ่ายเงินได้ ซึ่งกรณีนี้ถ้าต้องการผลสัมฤทธิ์ สตง. ต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

(๓) สตง. ควรเสนอแนะกระทรวงมหาดไทย เรื่อง หนังสือหาหรือจากการที่ สตง. ตรวจสอบพบข้อผิดพลาดที่เกิดจากการเบิกจ่ายโดยไม่มีระเบียบให้จ่ายได้และเรียกเงินส่งคืนคลังของหน่วยงานนั้นๆ แต่ข้อเท็จจริง คือ กระทรวงเก็บเรื่องไว้เป็นเวลานานมาก บางกรณีใช้เวลาเป็นปีกว่าจะตอบข้อหาหรือ หรือตอบข้อตกลงว่าผลเป็นเช่นไร สตง. มีงานค้างจำนวนมาก ส่วนหนึ่งมาจากการรอคำตอบจากกระทรวงมหาดไทยว่าเป็นอย่างไร เพื่อขจัดปัญหาค้างให้ถูกทาง ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า สตง. ควรเสนอแนะให้กระทรวงมหาดไทย กำหนดระยะเวลา และควรเสนอแนะให้กระทรวงมหาดไทย มีหนังสือเวียนให้ทราบโดยทั่วกันว่า “ต้องขอความตกลงกับกระทรวงมหาดไทยก่อน ถ้าไม่ถือปฏิบัติตามจะมีการลงโทษและการลงโทษจะลงโทษโดยผู้ใด

(๔) การกำหนดคน/วันในการตรวจสอบ ผู้บริหารสูงสุดไม่ควรออกมาตรการใหม่เพื่อไม่ให้ผู้ปฏิบัติมีปัญหาเรื่องงานค้างด้วยการต้องไม่กำหนดเป็นมาตรฐานว่า หน่วยงานใดต้องใช้คน/วันในการตรวจสอบเท่าไร แต่ควรมีมาตรการให้สามารถทำแผนการตรวจสอบที่ยืดหยุ่นได้ถ้าหน่วยรับตรวจมีปัญหา

(๕) สตง. ควรเผยแพร่ผลการศึกษาให้เจ้าหน้าที่ สตง. ทราบทั่วถึง นอกจากนี้ สตง. ควรทำข้อตกลงกับกระทรวงมหาดไทยในการที่จะต้องเป็นผู้จัดโครงการฝึกอบรมให้แก่เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในหลาย ๆ หลักสูตรเพื่อที่จะให้กระทรวงมหาดไทยยอมรับความจริงเรื่องต่าง ๆ ที่ สตง. ประสบปัญหากับหน่วยรับตรวจที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้

(๖) สตง. ควรต้องจัดให้มีสำนักวิจัยและพัฒนาเพื่อที่หน่วยงานนั้นจะได้ศึกษาวิจัยเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดจากการตรวจสอบ เพื่อช่วยแก้ปัญหาให้ข้าราชการของ สตง. มีการทำงานที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น หรือเพื่อแก้ปัญหาการจะให้ความรู้แก่ข้าราชการใน สตง. หรือข้าราชการภายนอก สตง. ได้โดยมีผลการวิจัยอ้างอิงในการตัดสินใจจัดโครงการอบรมหรือเลือกหน่วยงานจะตรวจสอบหรือเลือกหน่วยงานเพื่อวางนโยบายให้ข้าราชการตรวจสอบ เป็นต้น

(๗) สตง. ควรสนับสนุนทุนการศึกษาหรือทุนสำหรับการวิจัยให้แก่ข้าราชการในหน่วยงานหรือบุคคลที่สนใจทั่วไป

๓. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

(๑) ควรนำผลงานข้อค้นพบไปเผยแพร่ ด้วยการจัดทำเป็นเล่มวารสารหรือเว็บไซต์เพื่อให้ประชาชนทั่วไปศึกษาค้นคว้าได้

(๒) ควรเสนอให้สภาผู้แทนราษฎรมีการเปลี่ยนแปลงข้อกฎหมาย โดยขอความเห็นต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรในครั้งการประชุมของคณะรัฐมนตรีเพื่อขอเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงข้อความตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายในประเด็นที่ควรแก้ไขหรือที่เห็นสมควรจะดำเนินการ

(๓) ควรทำความร่วมมือตกลงกับกระทรวงมหาดไทย ในการจัดพิมพ์รายงานการวิจัยเล่มนี้ เพื่อเผยแพร่ไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ทั่วถึง

(๔) ควรให้ความร่วมมือทำความเข้าใจกับโครงการปรัชญาดุष्ฎิบัณฑิต การพัฒนาการบริหารมหาวิทยาลัยปทุมธานี เพื่อส่งเสริมสนับสนุนและให้ทุนอุดหนุนการวิจัยให้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้ที่สนใจที่จะศึกษาระดับปริญญาเอก (เน้นการวิจัย) เข้าศึกษาต่อสาขาวิชาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๔. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในด้านขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งควรนำข้อค้นพบไปเผยแพร่และให้มีการบังคับใช้ระบบการป้องกัน ควบคุมภายในให้เข้มงวดยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากถ้าสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินกำหนดระเบียบให้ถือปฏิบัติว่าทุกเรื่องที่สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินตรวจสอบพบความผิด กระทั่งเกิดความเสียหายต่อรัฐ เจ้าหน้าที่ผู้กระทำความผิดจะต้องถูกลงโทษหักเงินเดือนโดยไม่มีข้อยกเว้น นอกจากนี้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดอบรมให้ความรู้กับผู้บริหารท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ในเรื่องการบริหารความเสี่ยง การบริหารพัสดุ การบริหารงาน การจัดเก็บรายได้ และการบันทึกรายการบัญชี

๕. สถานศึกษา : ผู้บริหารสูงสุดของสถานศึกษาทุกแห่งสามารถนำข้อค้นพบไปถ่ายทอดความรู้ให้กับนักศึกษา หรือผู้ที่เข้ามาศึกษาในสถานศึกษาแต่ละแห่งได้รู้ได้เห็น ได้รับทราบเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่จะศึกษาในด้านนี้ได้ใช้ข้อมูลพื้นฐานได้

๖. ประชาชน : ควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ถ้าหากพบเห็นพฤติกรรมของผู้บริหารท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่ปฏิบัติในทางที่คาดว่าจะไม่ถูกต้องหรือได้รับความเดือดร้อนจากการปฏิบัติงานของหน่วยงานอาจารย์เรียนไปยังสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินหรือผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอโดยไม่ควรนิ่งเฉย

เอกสารอ้างอิง

สุนทรี่ เนียมณรงค์ (๒๕๕๒). ผลประโยชน์ทับซ้อน มาตรการของรัฐและปัจจัยเอื้ออำนวยที่มีผลต่อการคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. ดุष्ฎิบัณฑิตปรัชญาดุष्ฎิบัณฑิต, มหาวิทยาลัยปทุมธานี.

บทบาทของประชาสังคมที่มีต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

วิจัยโดย นางสาววิจิตรา ศรีสอน

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมาประสบความสำเร็จและก่อให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยภาคอุตสาหกรรมมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วที่เรียกว่าภาวะทันสมัยส่งผลให้การพัฒนาประเทศ มีทิศทางแบบเส้นตรง คือ เชื่อว่าหากทุกประเทศได้มีการสร้างเงื่อนไขต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการนำประเทศไปสู่ความทันสมัยได้ครบถ้วนสมบูรณ์ ทุกประเทศจะสามารถพัฒนาตนเองไปสู่ภาวะทันสมัยได้ แต่การเติบโตดังกล่าวประสบกับภาวะการขาดแคลนเงินทุน เทคโนโลยีและการจัดองค์กรที่ทันสมัย

การพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งเฉพาะพื้นที่ในเขตอุตสาหกรรมส่งผลกระทบต่อชุมชนในหลายด้าน เช่น ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ของไทยซึ่งเป็นผลจากยุทธศาสตร์และนโยบายการพัฒนาที่ผิดพลาด ประชาสังคมอ่อนแอ การพัฒนาจึงเป็นการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่วัดกันเฉพาะทางวัตถุ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙ ได้บัญญัติแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำรงชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยและเป็นแนวทางในการพัฒนาและบริหารประเทศควบคู่ไปกับกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์การที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาจากวิกฤติเศรษฐกิจให้ลุกลาม สร้างฐานเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็งมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ผลการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ ประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจเศรษฐกิจของประเทศขยายตัวอย่างต่อเนื่อง เสถียรภาพทางเศรษฐกิจปรับตัวสู่ความมั่นคง ความยากจนลดลง ระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้นอันเนื่องมาจากการดำเนินการเสริมสร้างสุขภาพอนามัย นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้วางพื้นฐานให้เกิดการปฏิรูปทางสังคม การเมือง การบริหารการจัดการความรู้ และการกระจายอำนาจขณะที่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและพลังท้องถิ่นในชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น จุดแข็งของภาคเกษตรกรรมมีความหลากหลาย มีเอกลักษณ์ความเป็นไทย มีวัฒนธรรมไทยที่เป็นจุดเด่น รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมมานานและมีสถาบันหลักที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจซึ่งช่วยเป็นภูมิคุ้มกันที่สำคัญในการลดความเสี่ยงจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่จะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในทางปฏิบัติให้มากยิ่งขึ้น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ กำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและประชาชนซึ่งอาจได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมของรัฐสามารถแสดงความคิดเห็นเพื่อปกป้องสิทธิของตนได้ ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง กำหนดให้มีกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง เพื่อส่งเสริมกิจกรรมทางการเมืองของประชาชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงของประชาชน ประชาชนจะมีส่วนร่วมในการบริหารท้องถิ่นมากขึ้น อันเป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยที่สำคัญทางหนึ่ง

การพัฒนาของประเทศไทยตามแนวทางทุนนิยม ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำความแตกต่างด้านรายได้มาก ความร่ำรวยกระจุกอยู่ที่คนเพียงกลุ่มเดียว ขณะที่คนส่วนใหญ่ของประเทศยากจน เศรษฐกิจของประเทศถูกรอบงำโดยต่างชาติ ก่อให้เกิดปัญหาสังคม เช่น การเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม อากาศและน้ำเป็นพิษ วัฒนธรรมทุนนิยมทำลายน้ำใจ ประเพณีศีลธรรมครอบครัวและชุมชนอันเป็นสถาบันหลักของไทย

การสร้างการพัฒนาเพื่อยึดรากเหง้าเดิมหรือระบบชุมชนเดิมไว้ เป็นการพัฒนาที่ไม่ทำลายวิถีความเป็นชุมชนทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็งอาศัยวิสาหกิจชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนในหลาย ๆ ชุมชนในชนบทได้ถูกทำลายวิถีปฏิบัติไปมากพอสมควรแต่บางชุมชนก็ยังรักษาสิ่งเหล่านั้นไว้ได้ การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน จึงเกิดจากแนวคิดของ เศรษฐกิจพอเพียง พึ่งตนเอง คิดเอง ทำเอง โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นประชาสังคม จึงต้องสร้างกลไกในการพัฒนาตนเอง บทบาทขององค์กรภาคประชาสังคม ถือว่ามีความสำคัญมาก เพราะประชาสังคมเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์ทางราบ คือ มีความเสมอภาค ประชาชนสามารถเข้ามารวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำด้วยภราดรภาพ ประชาสังคมที่เข้มแข็งและการฟื้นฟูชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการต่อสู้ปัญหาสังคมและการเมืองในรูปแบบเดิม ประชาชนรู้สึกถึงการที่จะช่วยเหลือตนเอง องค์กรชุมชนเริ่มที่จะสร้างเครือข่ายการทำงานระหว่างองค์กร

การส่งเสริมการสร้างประชาสังคมที่เข้มแข็ง เพื่อจัดการทุนของชุมชนประกอบด้วยเงินทุน ทรัพยากรในท้องถิ่น ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่ช่วยให้คนอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเป็นที่น้อมและไว้ใจกัน ได้ก่อให้เกิดการรวมตัวกันของเกษตรกรในการประกอบธุรกิจในระดับชุมชน มีความมั่นคง มีการส่งเสริมความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาความสามารถในการจัดการตรงตามความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ทำให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ปัจจัยที่ทำให้หมู่บ้านรวมตัวกันได้และดำเนินวิสาหกิจชุมชนอย่างเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ เกิดจากประเพณีขององค์กรชุมชนประชาสังคมและองค์กรทางศาสนาที่เข้มแข็งมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรและแนวทางการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนที่ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐที่มีการบริหารจัดการที่ดี

การศึกษาประชาสังคมในสังคมชนบทไทยเป็นการศึกษาลักษณะการปฏิบัติงาน การพัฒนาองค์กร การขยายผลขององค์กรชุมชน รวมทั้งการดำรงอยู่ขององค์กรที่เข้มแข็ง การดำเนินงานหรือการเคลื่อนไหวขององค์กรประชาสังคมที่พัฒนากลายเป็นขบวนการประชาสังคมที่มีพลังต่อสาธารณชน โดยการพิจารณาความสัมพันธ์ของประชาสังคมที่มีพลังต่อวิสาหกิจชุมชน กระบวนการพัฒนาเครือข่ายชุมชนเข้มแข็งและบทบาทของประชาสังคมในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของประชาสังคมที่มีต่อวิสาหกิจชุมชน
๒. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาเครือข่ายชุมชนเข้มแข็ง
๓. เพื่อศึกษาบทบาทของประชาสังคมในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

วิธีการศึกษาวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ โดยเริ่มจากการทบทวนเอกสารแนวคิดและทฤษฎีโดยการ
 สุ่มตัวอย่างจากกลุ่มองค์กร ขบวนการประชาสังคมในพื้นที่ที่มีการประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชน

ประชากรที่ศึกษา คือ กลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม ในพื้นที่ที่มีการประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชน
 ในเขตภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๘ กลุ่ม ได้แก่

๑. กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหมบ้านอิสาน
๒. กลุ่มอิฐดินบ้านนาอิสาน
๓. กลุ่มสัจจะออมทรัพย์บ้านนาอิสาน
๔. สถาบันพัฒนาระบบการออมเพื่อสุขภาพและสวัสดิการชุมชนจังหวัดลำปาง
๕. ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง
๖. กลุ่มเกษตรทำสวนไม้เรียง
๗. กลุ่มแพทย์แผนไทยและสมุนไพรเพื่อสุขภาพ
๘. กลุ่มไม้ผลเทศบาลตำบลไม้เรียง

งบประมาณวิจัย

นางสาววิจิตรา ศรีสอน หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
 ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ในปีงบประมาณ ๒๕๔๙
 เป็นจำนวนเงิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนบาท)

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัย เรื่อง บทบาทของประชาสังคมที่มีต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน มีดังนี้

๑. ความสัมพันธ์ของประชาสังคมที่มีต่อวิสาหกิจชุมชน จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่ม องค์กร ขบวนการที่
 มีลักษณะเป็นประชาสังคม จำนวน ๘ กลุ่ม มีลักษณะความเป็น "กลุ่มองค์กรทางสังคม" จำนวน ๕ กลุ่ม
 มีลักษณะเป็นองค์กรกับขบวนการทางสังคม จำนวน ๓ ขบวนการ มีความแตกต่างกัน คือกลุ่มองค์กร ที่เป็น
 ประชาสังคมนั้นเป็นกลุ่มที่มีลักษณะตามนัยทางทฤษฎีเป็นกลุ่มองค์กรทางสังคมที่มีกระบวนการบริหารจัดการ
 มีโครงสร้างกลุ่มองค์กรแบบทางการและไม่เป็นทางการอาจอยู่ในรูปขององค์กรพัฒนาเอกชน องค์กร
 ปัญญาชนที่อิสระ เป็นองค์กรไม่ใช่ของรัฐหรือองค์กรของรัฐ หน่วยงานธุรกิจของเอกชนหรืออาจมีตัวแทนของ
 หน่วยงานราชการหรือบุคคลที่เป็นข้าราชการหรือบุคคลของรัฐหรืออาจจะเป็นนักธุรกิจแต่ไม่ได้เอาตำแหน่ง
 หน้าที่ของราชการหรือองค์กรธุรกิจมาเกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน การศึกษาความสัมพันธ์ของประชาสังคมที่มี
 ต่อวิสาหกิจชุมชน มีข้อค้นพบ ดังนี้

(๑) ด้านการก่อเกิดกลุ่ม องค์กร พบว่าการเกิดกลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคมในการ
 ดำเนินการวิสาหกิจชุมชน มี 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะแรก มาจากฐานปัจจัยวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นเดียวกัน
 เป็นวัฒนธรรมของ "ความมีน้ำใจ" การเอื้ออาทรแบ่งปัน อันเนื่องมาจากความเกี่ยวข้องสายเครือญาติ เช่น กลุ่ม

อิฐดินบ้านนาอีสาน เกิดจากกลุ่มสัจจะออมทรัพย์บ้านนาอีสาน เนื่องจากอยู่ในชุมชนเดียวกัน คณะกรรมการส่วนใหญ่ก็มาจากกลุ่มเดียวกันเป็นพี่น้องร่วมสายเลือดเดียวกัน มีค่านิยม วัฒนธรรม การพึ่งพาตนเองและพึ่งพาชุมชนที่เหมือนกัน จึงส่งผลต่อความผูกพันระหว่างกัน ลักษณะที่สอง การเกิดกลุ่มองค์กรผ่านผู้นำหรือตัวแทนของชุมชนไปสัมพันธ์กับข้าราชการหรือหน่วยงานของรัฐที่ปฏิบัติงานตรงกับความต้องการโดยมีการสร้างกลุ่มองค์กรซึ่งเกิดจากชาวบ้านร่วมคิดและสร้างกลุ่มเองหรือจากการที่ชาวบ้านร่วมคิดกับข้าราชการสร้างขึ้นมาและหรือจากการที่ราชการและองค์กรพัฒนาเอกชนกระตุ้นให้เกิดขึ้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของชุมชน

เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม พบว่า มีลักษณะร่วมของเป้าหมาย ได้แก่ (๑) เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิก กำหนดทิศทางของชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง คือการเรียนรู้เพื่อกำหนดทิศทางของตนเอง ต้องเริ่มต้นจากการรู้จักตนเอง รู้รายได้ รู้รายจ่าย หนี้สิน ผลผลิตทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญา รวมทั้งเรียนรู้จากโลกภายนอก (๒) เพื่อสนองนโยบายของรัฐตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ ๙ ซึ่งมุ่งสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ ตามแนวพระราชดำริ ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ เป็นเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน มีความขยันหมั่นเพียร ประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อให้พึ่งตนเองได้โดยการประกอบการวิสาหกิจชุมชน เป็นการดำเนินเศรษฐกิจชุมชนพอเพียงหรือเศรษฐกิจรากหญ้า เป็นการเรียนรู้เพื่อให้รู้จักตนเอง รู้จักชุมชนของตนเอง ดังนั้น การประกอบวิสาหกิจชุมชน จึงเป็นการดำเนินการที่เชื่อมโยงทั้งระบบการเกษตร การแปรรูป การตลาดและการค้า

(๒) ด้านการพัฒนากลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม มีการพัฒนา ดังนี้

(๒.๑) มีฐานการเริ่มต้น และการดำเนินงานอยู่ที่ชุมชน สถานที่ สำนักงานของกลุ่มตั้งอยู่ที่บ้านของประธานซึ่งใช้เป็นศูนย์กระจายข่าวของหมู่บ้าน ใช้เป็นสถานที่เอนกประสงค์ของชุมชน ใช้เป็นสถานที่อบรมให้ความรู้แก่สมาชิก ใช้เป็นสถานที่บริการกับหน่วยงานราชการที่เข้ามาติดต่อกันทั้งใช้เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าของสมาชิกและเป็นสถานที่ที่สมาชิกสามารถพบปะกันได้ตลอดเวลาการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม พบว่า

(๒.๑.๑) กลุ่ม องค์กร มีภารกิจหรือมีกิจกรรมชัดเจน สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ที่กลุ่มได้จัดตั้งขึ้นมา เพียงแต่เป็นกิจกรรมที่มาจากความคิดริเริ่มของผู้นำกลุ่มมากกว่าจะเป็นกิจกรรมที่มาจากสมาชิกโดยตรง แต่สมาชิกจะร่วมกันดำเนินกิจกรรม นอกจากนั้นยังพบว่า การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มองค์กร ขบวนการประชาสังคม จะมีความต่อเนื่องในระยะหนึ่ง อาจมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมใหม่หรือเสริมกิจกรรมอื่นๆ ตามสถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม ที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น กลุ่มอิฐดินบ้านนาอีสาน จะผลิตอิฐประสานเฉพาะในช่วงฤดูที่ไม่มีน้ำท่วมถึงเท่านั้น ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรม ของกลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม จึงเป็นตัวชี้วัดการดำรงอยู่ของกลุ่ม องค์กร และสมาชิก ต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมถึงแม้จะไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากทุกคน แต่คณะกรรมการต้องเป็นแกนนำในการปฏิบัติกิจกรรมหรือภารกิจที่กำหนดขึ้น ดังนั้นการมีกิจกรรมจึงมีความสำคัญกับการดำรงอยู่ของกลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม จึงเป็นตัวชี้วัดการดำรงอยู่ของกลุ่มองค์กร และสมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ถึงแม้จะไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากทุกคนแต่คณะกรรมการต้องเป็นแกนนำในการดำเนินกิจกรรมหรือภารกิจที่กำหนดขึ้น

(๒.๑.๒) การมี “สถานที่ในการทำกิจกรรม” หรือ “พื้นที่สาธารณะ” เป็นแหล่งที่สมาชิกหรือคณะกรรมการสามารถเข้าถึงได้ง่าย เนื่องจากกลุ่มองค์กรประชาสังคม สมาชิกทั้งหมดมาจากชาวบ้านในชุมชนดังนั้นการเข้าร่วมกิจกรรมจึงมีความสะดวกในการเดินทาง

(๒.๑.๓) ระเบียบกฎเกณฑ์ เป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน ซึ่งโดยหลักการบริหารจัดการ พบว่า ลักษณะของการเกิดระเบียบกฎเกณฑ์ที่มีอยู่สองแบบ คือ (๑) เริ่มจากการสร้างระบบกฎเกณฑ์ควบคู่กับการสร้างและพัฒนาแกนนำนอกจากการใช้ระเบียบแล้วยังพบว่า กลุ่มเหล่านี้ยังมีการใช้บรรทัดฐานของสังคม เช่น ความศรัทธา และความไว้วางใจระหว่างสมาชิกมาเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ (๒) เริ่มจากการดำเนินงานของแกนนำ ไม่เน้นการสร้างระเบียบกฎเกณฑ์แต่เป็นการพัฒนากิจกรรมและพัฒนาความคิดจากสมาชิกไปพร้อม ๆ กับแนวทางการดำเนินงาน ซึ่งถูกปฏิบัติซ้ำ ๆ กันจนกลายเป็นบรรทัดฐานของกลุ่ม องค์กร ขึ้นมาแต่ค่อย ๆ พัฒนากิจกรรมและพัฒนาความคิดจากสมาชิกไปพร้อม ๆ กับแนวทางการดำเนินงาน ซึ่งถูกปฏิบัติซ้ำ ๆ กันจนกลายเป็นบรรทัดฐานของกลุ่ม องค์กร ขึ้นมา

(๒.๒) การพัฒนาและดำเนินกิจกรรมมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ครอบครัวและชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต โดยการพัฒนากลุ่มได้สร้างรายได้ให้กับสมาชิกและทำให้สมาชิกมีอาชีพเสริมช่วย ลดรายจ่ายให้กับครอบครัว สามารถสร้างสินค้าและบริการให้แก่สมาชิก คนในชุมชน ได้แก่ การทอผ้าขาวม้าจากฝ้ายและไหม การทอผ้าพื้นและผ้ามัดหมี่ การทอผ้าสะเทืองจากผ้าฝ้ายและผ้าไหม รายได้จากการขายสินค้ามาจากการขายสินค้าของสมาชิกแต่ละคน ใครทำมากก็ได้ตามสัดส่วนการจัดตั้งสวัสดิการ ให้แก่สมาชิกในรูปแบบของ “กองทุนให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิก” สมาชิกสามารถยืมเงินจากกลุ่มฯ โดยเสียดอกเบี้ย ร้อยละ ๓ บาทต่อเดือนและร้อยละ ๑๐ ต่อปี

(๒.๓) ความสัมพันธ์ของสมาชิกนอกเหนือจากภารกิจหลักของกลุ่มสมาชิกจะมีส่วนในการดำเนินกิจกรรมทุกกิจกรรมที่มีในชุมชน เช่น กิจกรรมผ้าป่าสามัคคี กิจกรรมทำบุญตักบาตร ปลูกต้นไม้ งานบวช งานแต่ง งานศพ เป็นต้น ทางสมาชิกจะให้ความช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี

(๒.๔) ความสัมพันธ์ของสมาชิกที่มีต่อคณะกรรมการของกลุ่ม คณะกรรมการมีหน้าที่บริหารงานภายในและติดต่อองค์กรภายนอก การบริหารจัดการแบบองค์กรหรือกลุ่มองค์กรเป็นแบบคณะกรรมการทุกกลุ่ม องค์กร ขบวนการ ดำเนินการแทนผู้นำเพียงคนเดียวที่เคยมีบทบาทในสังคมแบบเก่า องค์กรบุคคลได้ผ่านการคัดเลือกและแต่งตั้งขึ้นมาจากสมาชิก ซึ่งประกอบด้วยตำแหน่งหลัก ๆ ที่สำคัญตามมาตรฐานโครงสร้างการบริหารจัดการประกอบด้วยตำแหน่งประธาน รองประธาน กรรมการ เภรณญิก กรรมการและผู้ช่วยเธรณญิก ฯลฯ โครงสร้างดังกล่าว เป็นโครงสร้างที่มีมาตรฐานและการแบ่งภารกิจของคณะกรรมการอย่างชัดเจน

ลักษณะการบริหารจัดการกลุ่ม องค์กร ขบวนการดังกล่าวจึงเป็นเครื่องมือของประชาชนและความชอบธรรมของการขับเคลื่อนกลุ่ม องค์กร ขบวนการซึ่งจำกัดอยู่เฉพาะบุคคลที่เป็นผู้นำ แกนนำและสมาชิกที่มีบทบาทเท่านั้น ดังนั้น การชี้นำ การตัดสินใจของกลุ่มองค์กร ขบวนการประชาสังคม ยังคงเป็นของแกนนำและผู้นำ

(๒.๕) ความสัมพันธ์ทางสังคม การดำเนินงานของกลุ่มองค์กร ขบวนการประชาสังคม สามารถพัฒนาองค์กรชุมชนเข้มแข็ง เกิดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เช่น ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงและศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านนาอีสานซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจใฝ่หาความรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เกิดการรวมกลุ่ม องค์กร ขบวนการเครือข่ายประชาสังคมขึ้น เช่น กลุ่มเกษตรกรทำสวน ไม้เรียง มีการส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวในกลุ่มเกษตรกรทำสวนยางพารา มีความสามารถบริหารจัดการ ด้านธุรกิจการตลาด ด้านอุตสาหกรรมแปรรูป การผลิตยางอบแห้ง ซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาด โดยได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องภายใต้ระบบการจัดการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

(๓) ด้านการขยายผลขององค์กรชุมชนมีการสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรโดยมีการระดมทรัพยากรจากภายในองค์กร ตามศักยภาพของสมาชิกมีการช่วยเหลือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนรูปแบบการระดมทรัพยากรคือการระดมแรงงาน ระดมความคิดเห็น ระดมเงิน และ ระดมสิ่งของ

(๔) ด้านการดำรงอยู่ขององค์กรที่เข้มแข็ง กลุ่ม องค์กร สมาชิกและเครือข่ายมีความสัมพันธ์ต่อการดำรงอยู่ขององค์กรที่เข้มแข็ง ดังนี้

(๔.๑) การมีคณะกรรมการบริหารหรือผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีความชัดเจน สามารถระบุตัวผู้นำได้ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ครู อาจารย์ หรือเป็นผู้นำตามธรรมชาติ วิธีได้มาคือให้คนในชุมชนแนะนำว่าใครน่าจะเหมาะสมแล้วชักชวนมาร่วมงานโดยลักษณะของผู้นำจะเป็นบุคคลที่มีความสามารถ สมาชิกไว้วางใจจึงดำรงอยู่ในอำนาจได้

(๔.๒) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มสมาชิก กลุ่มองค์กร ขบวนการประชาสังคม เป็นบุคคลที่อยู่ในชุมชนและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มโดยมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากกลุ่ม มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น มีความเอื้ออาทรต่อกัน ให้ความเคารพกับมิติที่ประชุม รักพวกพ้อง เรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งการที่สมาชิกมีลักษณะดังกล่าวจะทำให้เกิด "ชุมชนเข้มแข็ง" ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มความผูกพันกับกลุ่ม สมาชิกช่วยเหลือระหว่างกัน ความไว้วางใจเป็นเงื่อนไขสำคัญในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มหรือองค์กรประชาสังคม

ดังนั้นเงื่อนไขปัจจัยที่สำคัญของการเป็นสมาชิกของกลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม เกิดจากแรงจูงใจของสมาชิก ซึ่งเกิดจากความศรัทธาในความเป็นผู้นำ ความไว้วางใจทางสังคม และการตัดสินใจเป็นสมาชิกบนฐานประโยชน์หรือการได้ประโยชน์จากกลุ่มองค์กร

(๔.๓) เครือข่ายการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก มีหน่วยงานราชการภาคเอกชน และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่มีส่วนในการให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ การเชื่อมโยงเครือข่ายของกลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม บางกลุ่มองค์กร มีการเชื่อมโยงเครือข่ายขบวนการทางสังคมบางกลุ่มไม่มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ขบวนการทางสังคม โดยมีลักษณะการเชื่อมโยง ดังนี้

(๔.๓.๑) การเชื่อมโยงเครือข่าย มาจากความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลที่เป็นผู้นำ กลุ่มองค์กร มิใช่ความสัมพันธ์เช่น เครือญาติ หรือ หมู่บ้านเหมือนอดีต แต่ในปัจจุบัน พบว่า บทบาทผู้นำกลุ่ม องค์กร จะมีความสำคัญในการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างกัน และไม่พบว่ากลุ่มองค์กรที่มีประเด็น

ปัญหาความต้องการแตกต่างกัน หรือไม่พบว่ามีเครือข่ายที่ประกอบด้วยกลุ่มองค์กรสมาชิกที่ดำเนินงาน
ข้ามกิจกรรม

(๔.๓.๒) ลักษณะการเชื่อมโยงเครือข่ายมี ๓ ลักษณะได้แก่ (๑) การเชื่อมโยง
เครือข่ายภายในพื้นที่หรือการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างกลุ่มองค์กรภายในด้วยกัน (๒) การเชื่อมโยงเครือข่าย
ภายนอก (๓) การเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกพื้นที่

๒. ด้านกระบวนการพัฒนาเครือข่ายชุมชนเข้มแข็ง

กระบวนการพัฒนาเครือข่ายชุมชนเข้มแข็งของกลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม
เริ่มตั้งแต่ขั้นตอน การก่อเกิดกลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม การพัฒนาองค์กร การขยายผลขององค์กร
ชุมชนและการดำรงอยู่ขององค์กรที่เข้มแข็ง ปัจจัยสำคัญที่ตัดสินว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็งเพียงใด
นั้น ชุมชนต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรอย่างต่อเนื่อง และสามารถพัฒนาศักยภาพของ
องค์กรให้มีขีดความสามารถเพิ่มมากขึ้น เพื่อแก้ปัญหาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม
จากการศึกษากระบวนการพัฒนาเครือข่ายชุมชนเข้มแข็งของกลุ่มองค์กร ขบวนการประชาสังคมที่ดำเนิน
กิจกรรมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน ๘ กลุ่ม มีปัจจัยสำคัญที่ตัดสินว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีความเข้มแข็ง ดังนี้

(๑) การมีคณะกรรมการบริหารหรือผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ มีความมุ่งมั่น มีความ
เสียสละทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ ผู้นำมีความโดดเด่นในการนำความคิดทำให้สมาชิกมีศรัทธาเชื่อมั่นและ
ยอมรับในการนำองค์กรให้บรรลุวัตถุประสงค์

(๒) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ในพื้นที่ที่ดำเนินการในชุมชนขนาดเล็กระดับ
หมู่บ้านชุมชนจะมีกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้นสมาชิกมีลักษณะของการอาสาสมัครและมีความรู้เป็น
เจ้าของกิจกรรมในขณะที่พื้นที่ที่ดำเนินการระดับจังหวัด กระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มองค์กร ขบวนการ
ประชาสังคม จะลดความเข้มข้นลงและมีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์มากกว่าเป็นจิตสำนึก

(๓) การดำเนินงาน มีลักษณะการสร้างเครือข่ายการดำเนินการของกลุ่มองค์กรขบวนการ
ประชาสังคม ในการประกอบวิสาหกิจชุมชน ส่วนใหญ่อยู่ในระหว่างการพัฒนาและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง มีการ
สร้างเครือข่ายองค์กรภายในชุมชนและเครือข่ายภายนอกชุมชน

(๔) การให้ความสำคัญกับฐานทางทรัพยากรธรรมชาติ และระบบนิเวศน์ที่สมบูรณ์และ
หลากหลายของชุมชน กลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม ที่เน้นด้านการบริหารจัดการทรัพยากรและ
สิ่งแวดล้อมของชุมชนภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสามารถทำให้สังคม ชุมชน มีความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้

(๕) เป้าหมาย วัตถุประสงค์ กลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม มีเป้าหมายที่เป็นประโยชน์
ต่อสาธารณะชัดเจน และมีการดำเนินงานอย่างอิสระ สามารถกำหนดทิศทางของชุมชน มุ่งสร้างชุมชนให้
เข้มแข็งเพื่อการพึ่งตนเองได้

(๖) แรงเกาะเกี่ยวร่วมกันของสมาชิก แรงเกาะเกี่ยวร่วมกันที่ทำให้สมาชิกมีการดำเนิน
กิจกรรมมาได้อย่างต่อเนื่อง ในกลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม

(๗) การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมีส่วนช่วยตั้งแต่เริ่ม
ก่อตั้งตลอดจนการพัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งในทุกระยะ

(๘) กระบวนการสร้างการเรียนรู้ของชุมชน มีผลต่อการพัฒนาการของกลุ่มองค์กรขบวนการ

ประชาสังคมความเข้มแข็งของประชาสังคม คือ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่เราเรียนรู้และผ่านการแลกเปลี่ยนกับคนอื่นเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น กระบวนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนระหว่างคนในชุมชนและสาธารณะทำให้เราอยู่ในสิ่งที่เราไม่รู้ซึ่งไม่อาจรู้ได้โดยลำพัง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไม่ใช่การรับฟังข้อเสนอและข้อมูลเท่านั้นประชาชนจำเป็นต้องเข้าใจที่คนเสนอต่อปัญหาที่คนอื่นเสนอ กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวจึงเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนกำหนดหรือนิยามประเด็นปัญหาสาธารณะร่วมกัน

๓. บทบาทประชาสังคมในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

จากการศึกษาบทบาทของประชาสังคมในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน พบว่า มีการพัฒนาใน ๓ ระดับ ได้แก่ บทบาทของประชาสังคมในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน มีข้อค้นพบ คือ ประชาสังคมมีบทบาทในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนใน ๓ ระดับ ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนระดับ ๑ การพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวน ๘ กลุ่ม วิสาหกิจชุมชนระดับ ๒ ความพร้อมของวิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย การพัฒนาสินค้าและบริการเพื่อสร้างรายได้เสริม มีจำนวน ๘ กลุ่ม และวิสาหกิจชุมชนระดับ ๓ พัฒนาสินค้าและบริการให้ได้มาตรฐานเพื่อสร้างรายได้หลักและสร้างสวัสดิการแก่สมาชิก มีจำนวน ๔ กลุ่ม ได้แก่ สถาบันพัฒนาระบบ การออมเพื่อสุขภาพและสวัสดิการชุมชนจังหวัดลำปาง ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง กลุ่มเกษตรกรทำสวนไม้เรียงและกลุ่มไม้ผลเทศบาลตำบลไม้เรียง

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของกลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม ส่งผลให้ชุมชนสามารถพัฒนาศักยภาพขององค์กรให้มีขีดความสามารถเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ ด้านนิเวศวิทยา คือ การให้ความสำคัญกับคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ด้านสังคมการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ได้อย่างต่อเนื่อง ด้านเศรษฐกิจ คือการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานการสงวนรักษาทุนธรรมชาติไว้ใช้ประโยชน์สำหรับคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต ด้านเทคโนโลยีที่เหมาะสม คือ ในการผลิตสามารถควบคุมได้ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ สรุปได้ว่า ผลการประกอบการวิสาหกิจชุมชนของกลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม มีปัจจัยในการส่งเสริมการพึ่งตนเองของชุมชน ประกอบด้วย ด้านจิตใจมีลักษณะของการพึ่งพาตนเอง ด้านสังคม มีการปรับปรุงสังคมให้มีลักษณะเป็นแบบพึ่งพาตนเอง ด้านเทคโนโลยี มีการค้นคว้าพิจารณา คัดเลือก ปรับปรุงเทคโนโลยีให้เหมาะสม ด้านเศรษฐกิจ มีความเท่าเทียมกันระหว่างรายรับ รายจ่าย ทรัพยากรธรรมชาติ การนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์และวางแผนพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ ต้องมีความสามารถในการคัดเลือกและตัดสินใจได้ด้วยตนเอง เป็นผู้ที่มีศักยภาพต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือกิจกรรมทุก ๆ ขั้นตอน ร่วมคิดตัดสินใจ ร่วมกระทำร่วมกับผลของการกระทำนั้น และมีพื้นฐานความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเป็นผู้มีศักดิ์ศรีมีคุณค่ามีเกียรติแฝงอยู่ในตัวเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อกลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม

๑. การดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม ส่วนใหญ่ไม่มีความต่อเนื่องของ

กิจกรรมและไม่มุ่งหวังกำไรเป็นสำคัญ การดำเนินงานจะขึ้นอยู่กับความสะดวกของสมาชิกเป็นหลัก ดังนั้นควรที่จะมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงานหรือไม่ควรหวังพึ่งหน่วยงานราชการ หรือองค์กรต่าง ๆ ให้ความช่วยเหลือเพียงอย่างเดียว ควรที่จะพึ่งตนเองเป็นหลัก

๒. การดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม มีการบริหารงานโดยคณะกรรมการ โดยการสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติงานเป็นกติกากลุ่มเองให้สมาชิกถือปฏิบัติ การบังคับใช้ระเบียบกฎเกณฑ์สามารถยืดหยุ่นได้ตามความเห็นชอบของกรรมการและสมาชิกทำให้การบริหารงานมีความล่าช้า ดังนั้นการจัดโครงสร้างการบริหารงานจำเป็นต้องใช้ระเบียบข้อบังคับให้เคร่งครัดมากขึ้นจะส่งผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่มองค์กรและประชาสังคม

๓. ลักษณะการเชื่อมโยงเครือข่ายของกลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคมส่วนใหญ่มีลักษณะการเชื่อมโยงเครือข่ายภายในพื้นที่หรือการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างกลุ่มองค์กรภายในด้วยกัน ส่วนการเชื่อมโยงเครือข่ายภายนอกและการเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ยังมีน้อยมีเฉพาะบางกลุ่ม องค์กร ขบวนการเท่านั้นจึงควรสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายให้ทั่วถึงทุกเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม

ข้อเสนอแนะต่อทิศทางการวิจัยด้านประชาสังคม

๑. การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษากลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคมที่ประกอบวิสาหกิจชุมชนเท่านั้น ในการศึกษาประชาสังคมอาจต้องมองกว้างกว่าเฉพาะกลุ่มองค์กร ขบวนการประชาสังคม สามารถมองในเชิง “พื้นที่” ซึ่งมีความหลากหลายของกลุ่มองค์กรและโครงสร้างบริษัทการพัฒนาในพื้นที่

๒. ควรกำหนดประเด็นในการศึกษาให้แคบลง โดยเน้นที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรืออาจจะศึกษาโดยการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบกลุ่มองค์กรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ หรือ อาจจะเปรียบเทียบกับกลุ่มองค์กรที่มีลักษณะการเคลื่อนไหวใกล้เคียงกัน

๓. ควรศึกษาโดยเลือกใช้แนวคิดทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งเพื่อช่วยอธิบาย ปรัชญาการณทางประชาสังคมเป็นการเฉพาะ เช่น ประชาธิปไตยทางตรงประชาธิปไตยแบบเข้มแข็งประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น การศึกษาโดยใช้แนวคิดทฤษฎีเป็นการศึกษาที่เจาะลึกในพื้นที่ สามารถยืนยันความมีอยู่และสามารถเสนอแนะชี้แนะ พยากรณ์ สิ่งที่จะควรจะเป็นทางการเมืองในอนาคตได้ต่อไป

ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐ

๑. ภาครัฐควรมีมาตรการจริงจังในการจูงใจภาคธุรกิจเอกชน ให้จัดตั้งกองทุนสนับสนุนกลุ่มองค์กร ขบวนการประชาสังคม โดยลดภาษีให้ในส่วนที่บริจาค ขณะนี้ยังดำเนินงานในส่วนนี้ยาก เนื่องจากกลุ่มองค์กร ขบวนการประชาสังคมต้องจดทะเบียนเป็นองค์กรช้อยกเว้นภาษี

๒. ภาครัฐควรสนับสนุนให้กลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม สามารถสร้างอำนาจต่อรองในการใช้ทรัพยากรจากภาครัฐและภายนอกได้ รวมทั้งต้องผลักดันให้มีกฎหมายคุ้มครองการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม แบบไม่ต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบของรัฐแต่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ ทรัพยากร บุคคล วิชาการ ข้อมูล และเทคโนโลยีต่าง ๆ

๓. ภาครัฐควรสนับสนุนให้กลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคม สามารถตรวจสอบการทำงานของ

รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานกับองค์กรปกครองท้องถิ่นและองค์กรอื่น ๆ ในชุมชนเพื่อสนองตอบต่อประโยชน์ของชุมชน และมีบทบาทในการเข้าไปบริหารงานในองค์กรท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

วิจิตรา ศรีสอน (๒๕๕๒).บทบาทของประชาสังคมที่มีต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน.ดุชนิพนธ์ปรัชญา
ดุชนิพนธ์บัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ความคิดเห็นของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครต่อบทบาทของรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

วิจัยโดย นางสาวกาญจนา ครรภาฉาย

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สื่อโทรทัศน์ได้เข้ามามีบทบาทต่อสังคมไทยอย่างเป็นทางการครั้งแรก ในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ ตลอดจนมีส่วนในการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน สื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนหรือผู้รับสารได้ทั่วครัวเรือน ส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากคุณลักษณะเฉพาะของสื่อโทรทัศน์เอง ซึ่งเป็นสื่อที่มีทั้งภาพเคลื่อนไหว ประกอบกับเสียง จึงดึงดูดใจได้มากกว่าสื่อวิทยุ ไม่จำเป็นต้องใช้ทักษะในการอ่านออกเขียนได้ซึ่งแตกต่างจากสื่อสิ่งพิมพ์ และสามารถรับชมได้อย่างสะดวกสบายอยู่กับบ้าน โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ดังนั้น โทรทัศน์จึงเป็นสื่อมวลชนที่ครองใจผู้ชมตลอดมา

สำหรับรายการที่ออกอากาศตามสถานีโทรทัศน์นั้น นักวิชาการได้จำแนกรายการโทรทัศน์ออกเป็น ๕ ประเภท คือ รายการข่าวสาร รายการความรู้และการศึกษา รายการโน้มน้าวและจูงใจ รายการบันเทิง และรายการโฆษณาประชาสัมพันธ์

โดยที่ผ่านมาผู้บริหารสถานีโทรทัศน์ได้กำหนดให้มีการออกอากาศรายการประเภทต่าง ๆ อยู่บนพื้นฐานของพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๓๐ ประกาศโดยกรมประชาสัมพันธ์ ณ วันที่ ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๙ ซึ่งมีใจความสำคัญ ดังนี้

สัดส่วนเวลาออกอากาศรายการวิทยุโทรทัศน์คิดเป็นร้อยละของเวลาออกอากาศทั้งหมด (ต่อวัน)

๑. ประเภทข่าวและความรู้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๑๕
๒. ประเภทบันเทิง ไม่เกินร้อยละ ๖๕
๓. ประเภทโฆษณา และบริการธุรกิจ ไม่เกินร้อยละ ๒๐

จากสัดส่วนการออกอากาศดังกล่าว เห็นได้ชัดว่า รายการบันเทิงจะเป็นรายการโทรทัศน์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดจากผู้ชม แต่ด้วยสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ทำให้ความตื่นตัวและความต้องการบริโภครายการข่าวทางโทรทัศน์ของประชาชนเพิ่มสูงขึ้น สถานีโทรทัศน์ทั้งหลายต่างก็แข่งขันกันนำเสนอข่าวสารด้วยรูปแบบรายการใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ชมไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มเวลาในการนำเสนอข่าวประจำวัน การเสนอข่าวทุกต้นชั่วโมง รายการวิเคราะห์ข่าวเพิ่มความหลากหลายในเนื้อหา เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และที่ได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้น นั่นคือ รายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์

รายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ นับว่าเป็นรายการข่าวประเภทหนึ่งที่ได้รับคามนิยมมากในขณะนี้ โดยเฉพาะรูปแบบในการนำเสนอรายงาน เป็นการสนทนาถึงข่าวสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ศาสนา อาชญากรรม ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องและเป็นที่น่าสนใจของประชาชน ประเด็นที่นำมาสนทนานั้น มีทั้งนำมาจากหนังสือพิมพ์รายวัน โดยผู้ดำเนินรายการจะนำหัวข้อข่าวมาสรุป ให้ผู้ชมทราบว่ามีการรายงานข่าวอะไรในหนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ การสนทนาถึงประเด็นปัญหาสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมซึ่งเป็นที่สนใจของประชาชน พร้อมกับเสนอความคิดเห็นเพื่อให้การนำเสนอน่าสนใจมากยิ่งขึ้น การแทรกภาพข่าวทางโทรทัศน์ หรือการรายงานข่าวประจำวันประกอบ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นรายการสด และมีผู้ดำเนินรายการอีกหนึ่งคนหรือมากกว่านั้นคอยนำเสนอประเด็นข่าวที่น่าสนใจสลับกันไป

เมื่อพิจารณาจากแนวคิดดังกล่าว สิ่งที่น่าสนใจสำหรับรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ก็คือ บทบาทหน้าที่หลักในการรายงานข่าวสารโดยเฉพาะด้านการเมือง ประกอบกับลักษณะในการนำเสนอที่เป็นการสนทนา การแสดงความคิดเห็น ทำให้ผู้รับชมข่าวในประเด็นต่าง ๆ มีอรรถรส มีความรู้สึกเป็นกันเอง และยังเป็นรายการที่ส่วนใหญ่ออกอากาศในตอนเช้าคำถามที่ตามมา คือ เยาวชนที่เป็นกลุ่มนักเรียนนั้นจะมีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทบาทรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ในการนำเสนอข่าวการเมือง และประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่ผ่านมา นักศึกษาได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองหลายรูปแบบเหตุการณ์ต่างๆ สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของนักศึกษามหาวิทยาลัยที่มีส่วนสำคัญในการเป็นแกนนำเรียกร้องประชาธิปไตย การต่อต้านหรือเข้าร่วมประท้วงในสิ่งที่พวกเขาเหล่านั้นเห็นว่าไม่ชอบธรรมทางการเมือง นอกจากนั้น ยังเป็นตัวแทนของผู้รับข่าวสารที่มีความหลากหลาย และเป็นที่คาดหวังของสังคมในการเป็นพลังหรือคลื่นลูกใหม่ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นและระดับชาติต่อไป

จากแนวคิดและปัญหาข้างต้น จึงเป็นเหตุให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาในหัวข้อ “ความคิดเห็นของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครต่อบทบาทของรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง” เพื่อต้องการทราบว่า ความคิดเห็นของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครที่มีต่อบทบาทรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ในการนำเสนอข่าวการเมืองด้านต่าง ๆ เป็นอย่างไร นักศึกษามีการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไร และ มีความสัมพันธ์กันหรือไม่ ผลสะท้อนที่ได้รับก็จะทำให้เข้าใจถึงการทำหน้าที่ของสื่อโทรทัศน์มากขึ้นในสังคมยุคที่คนไทยทั่วประเทศใกล้จะต้องแสดงพลังแห่งประชาธิปไตยอีกครั้งกับการเลือกตั้ง ส.ส. ในวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยเฉพาะในบทบาทหน้าที่ของรายการโทรทัศน์ประเภทรายการข่าวที่มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลง รูปแบบการนำเสนอและแข่งขันกันอย่างสูง จากความสำคัญของหัวข้อวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อให้ทราบถึงพฤติกรรมการรับชมสนทนาข่าวทางโทรทัศน์รายการของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร
๒. เพื่อให้ทราบถึงความคิดเห็นของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครต่อบทบาทของรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์
๓. เพื่อให้ทราบถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร
๔. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากรศาสตร์ของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครกับพฤติกรรมการรับชมรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์
๕. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการรับชมรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
๖. เพื่อศึกษาถึงความคิดเห็นของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครต่อบทบาทรายการสนทนาข่าวสารทางโทรทัศน์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ขอบเขตการวิจัย

๑. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อบทบาทการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ ได้แก่ รายการข่าวเช้าไอทีวี เรื่องเล่าเช้านี้ เช้าวันนี้ที่เมืองไทย ข่าวภาคเช้าช่อง ๗ คู่คู้ข่าว (จันทร์ – ศุกร์) เรื่องเล่าเสาร์อาทิตย์ และคู่คู้ข่าว (เสาร์ – อาทิตย์)

๒. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ตั้งแต่เดือนธันวาคม ๒๕๔๗ – มกราคม ๒๕๔๘

๓. ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะนักศึกษาที่กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ แบบจำกัดรับในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ไม่นับรวมนักศึกษามหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล และสถาบันราชภัฏทั้งหมดที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร

๔. ผู้วิจัยได้ทำการจัดบันทึกปริมาณการนำเสนอเนื้อหาข่าวประเภทต่าง ๆ ที่ปรากฏในรายการดังกล่าว ตั้งแต่วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ – ๑๕ มกราคม ๒๕๔๘ เพื่อประกอบการศึกษาเพิ่มเติม

โดยในการศึกษาวิจัยได้มีการตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ ดังนี้ (๑) ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการรับชมรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ (๒) พฤติกรรมการรับชมรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง (๓) ความคิดเห็นของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครต่อบทบาทการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

วิธีการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยประชากรที่ศึกษา คือ นักศึกษาที่กำลังศึกษาระดับปริญญาตรีในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ แบบจำกัดรับในเขตกรุงเทพมหานคร จากจำนวนทั้งสิ้น ๑๒๗,๕๑๘ คน ทั้งนี้ไม่นับรวมนักศึกษามหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล และสถาบันราชภัฏทั้งหมดที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Yamane จึงมีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ๔๐๐ คน

การสุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบ Stratified Random Sampling โดยแบ่งประชากรออกเป็นกลุ่ม ๆ ตามพื้นที่ที่ประชากรอยู่ คือ มหาวิทยาลัยแล้วเทียบสัดส่วนจำนวนนักศึกษารวมแต่ละมหาวิทยาลัย จะได้กลุ่มตัวอย่างแต่ละมหาวิทยาลัย ดังนี้

(๑) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	๕๗	คน
(๒) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	๘๐	คน
(๓) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	๗๐	คน
(๔) มหาวิทยาลัยมหิดล	๓๖	คน
(๕) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	๖๐	คน
(๖) มหาวิทยาลัยศิลปากร	๒๙	คน
(๗) สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง	๔๔	คน
(๘) สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ	๔๔	คน

ขั้นตอนที่ ๒ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาอยู่ในสถานศึกษาทั้ง ๘ แห่ง โดยสอบถามก่อนการเก็บข้อมูลว่าเคยรับชมรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์หรือไม่

งบประมาณวิจัย

นางสาวกาญจนา ครรภาฉาย หลักสูตรวารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ในปีงบประมาณ ๒๕๔๘ เป็นจำนวนเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท (สองหมื่นบาท)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครต่อบทบาทของรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีดังนี้

๑. พฤติกรรมการรับชมรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ของกลุ่มตัวอย่างจากผลการวิจัย พบว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความถี่ในการรับชมรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ถึง ๒ - ๓ ครั้งต่อวัน เนื่องจากคุณลักษณะเฉพาะของสื่อโทรทัศน์เองที่สามารถเข้าถึงผู้รับได้เป็นจำนวนมาก สามารถกระจายข้อมูลข่าวสารได้ถึงผู้ชมอย่างรวดเร็ว โดยการนำเสนอด้วยปริมาณความถี่สูง ในช่วงที่เก็บข้อมูลนั้น รายการประเภทดังกล่าวกำลังได้รับความนิยมซึ่งออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์แบบไม่คิดค่าใช้จ่ายในการรับชมทุกวันจันทร์ - อาทิตย์ มีทั้งช่วงเวลาเช้า สาย และค่ำ นักศึกษาส่วนใหญ่จึงสามารถรับชมได้หลายครั้งต่อวัน

รายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์มีช่วงเวลาในการออกอากาศส่วนใหญ่เป็นช่วงเช้า ประมาณ ๘.๐๐ น. แต่ช่วงเวลาที่นักศึกษาส่วนใหญ่รับชมรายการเป็นช่วงเวลาค่ำ คือ ๒๑.๐๐ - ๒๒.๐๐ น. ช่วงเวลาดังกล่าวไม่ตึงจนเกินไป ในการติดตามรับชมรายการและกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาจึงไม่สะดวกในการรับชมช่วงเช้าซึ่งต้องศึกษาเล่าเรียน จากการศึกษาพบว่า นักศึกษาโดยส่วนใหญ่รับชมรายการต่อครั้งเป็นระยะเวลา ๓๑ - ๖๐ นาทีขึ้นไป ทั้งนี้อธิบายได้จากการนำเสนอรายการในรูปแบบต่าง ๆ อย่างน่าสนใจ เช่น การรายงานข่าวสลับกับการสนทนาโดยเฉพาะการนำเสนอข่าวเหตุการณ์ประจำวันจากหน้าหนังสือพิมพ์ให้เกี่ยวกับประเด็นปัญหาสถานการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้น

ประเด็นข่าวในรายการที่นักศึกษารับชมมากที่สุดเป็นอันดับ ๑ คือ ข่าวหรือเหตุการณ์ประจำวันที่เกิดขึ้นในสังคม สามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดของ McQuail, Blumberg and Brown และ Macomb's and Becker สรุปได้ว่า หนึ่งในตัวแปรความต้องการที่ผู้รับสารต้องการจากสื่อโทรทัศน์ คือ ความต้องการสารสนเทศ ด้านเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง สภาพปัจจุบันที่อยู่รอบตัว สังคม และโลก และเหตุผลที่นักศึกษารับชมรายการมากที่สุดในอันดับ ๑ คือ เพื่อต้องการติดตามข่าวสารประจำวัน จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับแนวคิดกระบวนการเลือกสรร หรือเลือกรับสารของ Clapper ที่กล่าวไว้ว่า ประชาชนจะเลือกรับสารที่สอดคล้องกับความคิดเห็นและความสนใจของตน ซึ่งบทบาทหน้าที่หลักของรายการก็คือ การนำเสนอข่าวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นประจำวันนั่นเอง

๒. ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาทของรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ จากผลการวิจัยพบว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อบทบาทของรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ในภาพรวมว่าแน่ใจ

ต่อการรายงานข่าวสารการเมือง การแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์การเมือง การให้ความรู้ด้านการเมืองและการกระตุ้นให้เกิดความสนใจการเมือง

ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า ด้วยรูปแบบของรายการที่มีลักษณะการรายงานข่าวสารเป็นหลักโดยผสมผสานกับการสนทนา การวิพากษ์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นต่อประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น เป็นสิ่งที่ทำให้บทบาทของรายการด้านการเมืองไม่ชัดเจน และด้วยการนำเสนอข่าวของรายการเองที่นำเสนอข่าวสารประจำวันเป็นหลัก ข่าวสารการเมืองที่นำเสนอผ่านรายการจึงเป็นเรื่องสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบันในช่วงที่ผ่านมา เหตุการณ์ทางการเมืองที่น่าสนใจ ได้แก่ นายกรัฐมนตรีขอความร่วมมือจากประชาชนทุกภาคทั่วประเทศร่วมใจกันปรับทัศนภาพเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแก่ประชาชน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เหตุการณ์การหาเสียงเลือกตั้ง ส.ส. ที่จะมีขึ้นในวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘ คณะรัฐบาลเดินทางไปประชุม ครม. สัญจรนอกสถานที่ พร้อมกับวางนโยบายเร่งด่วน กรณีประชาชนภาคใต้แถบชายฝั่งทะเลอันดามันประสบกับธรณีพิบัติภัย “สึนามิ” เป็นต้น ดังนั้น ความคิดเห็นของนักศึกษาจึงสอดคล้องกับบทบาทของรายการด้านการเมืองที่นำเสนอข่าวเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เมื่อพิจารณาข้อคำถามที่น่าสนใจ ดังนี้

(๑) บทบาทด้านการรายงานข่าวสารการเมือง มีผู้ตอบ “เห็นด้วย” ร้อยละ ๕๑ ว่า การรับชมรายการ ทำให้ทราบการทำงาน การแก้ไขปัญหาของรัฐบาลโดยตลอดและมีผู้ตอบ “ไม่เห็นด้วย” ร้อยละ ๓๖.๕ ว่า การรับชมรายการทำให้ทราบข่าวด้านนโยบายการหาเสียงของพรรครัฐบาลโดยตลอด เป็นต้น

(๒) บทบาทด้านการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ การเมือง มีผู้ตอบเห็นด้วยร้อยละ ๖๒.๗๕ ว่า รายการแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ การทำงานการแก้ไขปัญหาของรัฐบาล และเห็นด้วยร้อยละ ๕๕.๓ ว่า รายการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ ผู้สมัคร ส.ส. เขตต่าง ๆ เป็นต้น

(๓) บทบาทการให้ความรู้ด้านการเมือง มีผู้ตอบ “เห็นด้วย” ร้อยละ ๕๑.๕ ว่า การรับชมรายการทำให้ได้ความรู้ด้านการทำงานของรัฐสภา (ประชุมสภา ส.ส., ส.ว.) และในข้อ ๔ มีผู้ตอบ “ไม่เห็นด้วย” ร้อยละ ๔๗.๐ ว่า การรับชมรายการทำให้ไม่ได้รับความรู้เรื่อง การเมืองไทยในปัจจุบัน เป็นต้น

(๔) บทบาทด้านการกระตุ้นให้เกิดความสนใจทางการเมือง มีผู้ตอบ “เห็นด้วย” ร้อยละ ๕๑.๕๑ ว่า การรับชมรายการทำให้สนใจ นโยบาย การหาเสียงของพรรครัฐบาล และมีผู้ตอบว่า “ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ร้อยละ ๔๐.๘๑ ว่า การรับชมรายการทำให้ไม่อยากจะเลือกตั้ง ส.ส.

จากผลการวิจัยข้างต้น สามารถอธิบายได้ว่า คำตอบที่ได้จะเป็นไปในแนวทางที่ชัดเจน คือ นักศึกษาส่วนใหญ่จะตอบว่า “ไม่แน่ใจ” ซึ่งการตอบคำถามในลักษณะนี้มีปรากฏเป็นส่วนใหญ่ในการวิจัย เช่น ข้อคำถามเกี่ยวกับการทำงานของฝ่ายค้าน และพรรคการเมืองอื่น ๆ และการทำงานของ กกต. ส.ว. โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการเมืองท้องถิ่น (กำนัน, อบต.) ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า เป็นผลสืบเนื่องมาจากความสนใจรับรู้ข่าวสาร ทางการเมืองของนักศึกษาเองด้วย ซึ่งการที่นักศึกษา ตอบว่า “ไม่แน่ใจ” ทั้งที่มีพฤติกรรมการรับชมรายการ ทั้งความถี่ ระยะเวลา และการติดตามชมรายการที่ค่อนข้างสูง แม้ว่าจะรูปแบบการนำเสนอข่าวเหตุการณ์ทางการเมืองจะถูกพัฒนา ทำให้น่าสนใจมากกว่าในอดีต แต่ประเด็นข่าวในรายการที่นักศึกษาชมมากที่สุดอันดับ ๑ คือ ข่าวหรือเหตุการณ์ประจำวันที่เกิดขึ้นในสังคมซึ่งสอดคล้องกับเหตุผลที่นักศึกษาชมรายการมากที่สุดอันดับ ๑ คือ เพื่อต้องการติดตามข่าวสารประจำวัน มากกว่าที่จะเจาะจงรับชมข่าวสารการเมืองเฉพาะเรื่อง

เมื่อพิจารณาจากปริมาณการนำเสนอเนื้อหาข่าวประเภทต่าง ๆ ในรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ประกอบการอภิปรายผลในส่วนนี้ พบว่า ทางรายการมีการนำเสนอเฉพาะข่าวประเภทการเมืองในระดับสูงสลับกันไปกับการนำเสนอเนื้อหาข่าวประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะข่าวอาชญากรรม ซึ่งปรากฏอยู่ในอันดับต้น ๆ ผู้วิจัยจึงตั้งข้อสังเกตว่า เนื้อหาส่วนหนึ่งของการนำเสนอข่าวสารในรายการโดยส่วนใหญ่ นำมาจากข่าวหน้าหนึ่งหรือคอลัมน์ในหนังสือพิมพ์รายวัน เป็นผลให้ข่าวที่ปรากฏในรายการโดยส่วนใหญ่มีเนื้อหาไปในทิศทางเดียวกันกับข่าวหน้าหนึ่งในหนังสือพิมพ์รายวัน คือ มีเนื้อหาข่าวประเภทอาชญากรรม การเมือง และข่าวประเภทอื่น ๆ ในปริมาณสูงกว่าเนื้อหาข่าวทั้งหมด

๓. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มตัวอย่าง จากผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมนักศึกษา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการทำกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ นาน ๆ ครั้ง และส่วนใหญ่เห็นว่า สื่อที่มีอิทธิพลในการไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งมากที่สุด คือ สื่อโทรทัศน์ ในขณะที่ในอนาคตคาดว่านักศึกษาจะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูง เนื่องจากในข้อคำถามเกี่ยวกับความตั้งใจไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง ส.ส. นักศึกษาส่วนใหญ่ตอบว่าไม่แน่ ๆ เพราะต้องการมีส่วนร่วมในการปกครองสูงถึงร้อยละ ๖๓.๑๓

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า กิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกิจกรรมที่มีรูปแบบไม่เป็นทางการและนักศึกษามีโอกาสที่จะทำกิจกรรมดังกล่าวได้มาก เช่น การติดตามข่าวสารทางการเมือง การพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ ทางการเมืองในทางกลับกันนักศึกษาอาจไม่สนใจการทำกิจกรรมทางการเมืองดังกล่าว เช่น การแสดงความคิดเห็นไปยังสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือมีโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมน้อย เช่น การร่วมกิจกรรมการณรงค์ต่าง ๆ ทางการเมือง การสนับสนุนพรรคการเมือง นักการเมืองที่ชื่นชอบ การช่วยนักการเมือง พรรคการเมืองรณรงค์หาเสียง เป็นต้น

๔. การทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานข้อที่ ๑ ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการรับชมรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ ผลจากการวิจัยพบว่า นักศึกษาที่มีเพศต่างกันมีพฤติกรรมการรับชมรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ไม่แตกต่างกัน สาเหตุของความสัมพันธ์ในส่วนนี้อาจเนื่องมาจากผู้วิจัยที่เจาะจงว่าต้องเป็นนักศึกษาที่รับชมรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์เท่านั้น อาจส่งผลให้ลักษณะภูมิหลังทางประชากร คือ เพศของนักศึกษาไม่ส่งผลต่อการรับชมรายการ และพบว่าลักษณะภูมิหลังทางสังคม ได้แก่ ชั้นปีที่ศึกษา จำนวนกลุ่มวิชารัฐศาสตร์ การเมือง การปกครองที่เคยหรือกำลังศึกษา และลักษณะภูมิหลังทางเศรษฐกิจ คือ รายได้ครอบครัวของนักศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการรับชมรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะนักศึกษาในเขตกรุงเทพฯ มีลักษณะทางประชากรศาสตร์โดยส่วนใหญ่คล้ายหรือใกล้เคียงกันมาก ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่าช่วงที่ทำการเก็บข้อมูลกับนักศึกษา คือ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ - มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๘ สถานีโทรทัศน์ทุกสถานีต่างก็ให้ความสำคัญกับการรายงานข่าวความเคลื่อนไหว เรื่องการเมืองและการหาเสียงเลือกตั้งของพรรคการเมืองและผู้สมัคร ส.ส. เขตต่าง ๆ นอกจากนั้นยังมีเหตุการณ์ที่สำคัญระดับประเทศ เช่น กรณีการร่วมใจกันพับนกสันติภาพเพื่อส่งมอบแก่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้น นอกจากนั้นนักศึกษามีอายุแตกต่างกัน พฤติกรรมการรับชมรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ด้านความถี่และเวลาที่ติดตามรับชมรายการแตกต่างกัน แต่นักศึกษาที่มีอายุแตกต่างกันมีระยะเวลาในการรับชมรายการแตกต่างกัน เช่น นักศึกษาที่มีอายุตั้งแต่ ๑๘ - ๒๐ ปี ร้อยละ ๒๐.๒ รับชมรายการระยะเวลา ๓๑ - ๖๐ นาทีขึ้นไป ในขณะที่นักศึกษาที่มีอายุตั้งแต่ ๒๑ - ๒๓ ปี ร้อยละ ๒๓.๘ รับชมรายการระยะเวลาเดียวกัน ด้านภูมิฐานะของนักศึกษา พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการรับชม

รายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ ด้านระยะเวลา และเวลาที่ติดตามรับชมรายการ แต่ภูมิลำเนาของนักศึกษามีความสัมพันธ์กับความถี่ในการรับชมรายการ เช่น เมื่อเทียบจากนักศึกษาทั้งหมดที่มีความถี่ในการรับชมรายการ ๒ - ๓ ครั้งต่อวัน นักศึกษาซึ่งมีภูมิลำเนาในกรุงเทพฯและปริมณฑล คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๗๒ ขณะที่นักศึกษามีภูมิลำเนาในชนบทที่มีความถี่ในการรับชมแบบเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๒๘ จากจำนวนกลุ่มที่รับชมรายการ ๒ - ๓ ครั้งต่อวัน อาจเป็นเพราะนักศึกษามีภูมิลำเนาในต่างจังหวัด มีความต้องการรับชมข่าวสารเหตุการณ์ประจำวัน ประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ใกล้กับการลงสมัครรับเลือกตั้งรายการสนทนาข่าวต่างมีการนำเสนอนโยบายการทำงานการแก้ไขปัญหาของรัฐบาล และนโยบายของพรรคการเมืองที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่อาศัยในต่างจังหวัดทุกภูมิภาค ข่าวเหตุการณ์ดังกล่าวจึงเป็นเรื่องใกล้ตัวนักศึกษา จะเห็นได้จากใจความสำคัญของเนื้อหาข่าวการเมือง สำหรับกลุ่มคณะที่ศึกษาของนักศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการรับชมรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ ในด้านความถี่และระยะเวลาในการติดตามชมรายการแต่ละกลุ่มคณะที่ศึกษาของนักศึกษามีความสัมพันธ์กับระยะเวลาที่ติดตามชมรายการ ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาที่ศึกษาในกลุ่มคณะสายสังคมศาสตร์ที่ติดตามรับชมรายการมากกว่า ๔ เดือน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๒ นักศึกษากลุ่มคณะสายวิทยาศาสตร์ซึ่งมีเวลาในการติดตามรับชมรายการ คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๒ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักศึกษาที่ศึกษาในกลุ่มคณะสายสังคมศาสตร์ ได้แก่ คณะเศรษฐศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี คณะรัฐศาสตร์ คณะนิติศาสตร์คณะนิเทศศาสตร์ และคณะวารสารศาสตร์ และสื่อสารมวลชน ได้สนใจติดตามรับชมข่าวเหตุการณ์ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับหลักสูตร หรือเนื้อหาที่ศึกษา ซึ่งในรายการสนทนาข่าวเองก็ได้มีการจัดรูปแบบรายการเพื่อตอบสนองแก่ความสนใจของผู้ชมรายการมีการนำเสนอข่าว การสนทนาแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ ประเด็นทางการเมือง เศรษฐกิจ อาชญากรรม บันเทิง เป็นต้น

สมมติฐานข้อที่ ๒ “พฤติกรรมการรับชมรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง” จากผลการวิจัย พบว่า ความถี่ในการรับชมรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ของนักศึกษามีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในทิศทางบวกระดับปานกลาง ระยะเวลาในการรับชมรายการของนักศึกษามีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในทิศทางบวกในระดับต่ำ และเวลาที่ติดตามรับชมรายการของนักศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยจากการที่รายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์โดยส่วนใหญ่ได้นำเสนอเนื้อหาข่าวประเภทอื่น ๆ และประเภทอาชญากรรมในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๗ ในปริมาณมากที่สุด และการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับ “สีนามี” เป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ข่าวต่าง ๆ ได้รับความสนใจน้อยลงในช่วงเดือนต่อมา อาจเป็นเหตุผลทำให้เวลาในการติดตามรับชมรายการของนักศึกษาไม่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นช่วงเวลาของการรับสมัคร ส.ส. ระบบบัญชีรายชื่อและระบบเขต รายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์โดยส่วนใหญ่รายงานข่าวการเมืองในปริมาณที่สูงที่สุด ทำให้ประชาชนต่างก็มีความตื่นตัว และให้ความสนใจต่อข่าวการเมืองส่งผลให้ความถี่และระยะเวลาในการรับชมรายการมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในทิศทางบวก

สมมติฐานข้อที่ ๓ “ความคิดเห็นของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครต่อบทบาทของรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง” จากผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อบทบาทด้านรายงานข่าวสารการเมืองและบทบาทการกระตุ้นให้เกิดความสนใจการเมืองของรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในทิศทางบวกในระดับต่ำ โดยพบว่ารายงานข่าว

การเมืองที่เกิดขึ้นประจำวันโดยส่วนใหญ่เป็นไปในรูปแบบข่าวการบริหารงาน การทำงานของคณะรัฐบาล ฝ่ายค้าน พรรคการเมืองต่าง ๆ และองค์กรกลางที่เกี่ยวข้องกับการเมือง โดยเฉพาะในช่วงเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ปริมาณข่าวการเมืองยิ่งเพิ่มสูงขึ้นและการรายงานข่าวเกี่ยวข้องกับกระบวนการเลือกตั้งมากขึ้น เช่น ข่าวรับสมัคร ส.ส. ระบบเขต และระบบบัญชีรายชื่อข่าวนโยบายของพรรคการเมืองต่าง ๆ จึงอาจส่งผลให้ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อบทบาทของรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ในการรายงานข่าวสารการเมืองมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง จากการศึกษาพบประเด็นที่น่าสนใจ คือ นักศึกษาโดยส่วนใหญ่เห็นด้วยว่ารายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ทำให้ทราบข่าวการทำงาน การแก้ไขปัญหาของรัฐบาลโดยตลอด คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๐ แต่ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยว่าการรับชมรายการทำให้ทราบข่าวเกี่ยวกับการเมืองท้องถิ่น (กำนัน, อบต.) โดยตลอด คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๖ และผลการทดสอบสมมติฐานในส่วนนี้ ยังได้สอดคล้องกับการศึกษาของสุภาวดี เทียพิริยะกิจ ซึ่งพบว่าบทบาทการรายงานข่าวสารการเลือกตั้งทางโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจไปใช้สิทธิเลือกตั้งของเยาวชน อายุ ๑๘ - ๑๙ ปีในเขตกรุงเทพมหานคร

ข้อเสนอแนะ

๑. ผลจากการวิจัย พบว่า พฤติกรรมการรับชมรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ของนักศึกษาด้านความถี่และระยะเวลาในการรับชมรายการ ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง แสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันยังคงมีรายการโทรทัศน์ที่ได้ทำหน้าที่ของสื่อมวลชนที่มีต่อการเมืองอย่างไม่เปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับงานวิจัยในอดีตที่มี ผู้ได้ทำการศึกษา เมื่อแบ่งแยกการศึกษาเรื่องบทบาทไปในด้านต่าง ๆ พบว่า ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อบทบาทหน้าที่ของรูปแบบรายการที่มีความเป็นกันเอง ทำให้ผู้ชมรู้สึกเบื่อหน่าย และนำเสนอมุมมองที่หลากหลาย จึงนับเป็นรูปแบบใหม่ในอีกช่องทางการสื่อสารหนึ่งซึ่งส่งผลให้นักศึกษาเกิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง หน่วยงาน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการเมืองอาจนำจุดเด่นดังกล่าวของรายการมาปรับใช้ในการผลิตสื่อหรือนำผลการวิจัยในส่วนนี้มาอ้างอิงในการพัฒนากลยุทธ์เพื่อการรณรงค์ให้เกิดการพัฒนาทางการเมืองต่อไป

๒. ด้านการเลือกตั้ง พบว่า นักศึกษาคิดว่าสื่อโทรทัศน์เป็นสิ่งที่มียอิทธิพลต่อการตัดสินใจไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด และนักศึกษามีความตั้งใจไปใช้สิทธิ โดยให้เหตุผลว่า เพราะต้องการมีส่วนร่วมในการปกครองเป็นจำนวนมากที่สุด เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงจิตสำนึกที่ดีของนักศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กกต. ควรพิจารณาประเด็นนี้เพื่อการรณรงค์การใช้สิทธิเลือกตั้งให้ได้ประสิทธิภาพที่สุด เพราะการปลูกฝังจิตสำนึกเป็นแนวทางที่ดีในการพัฒนาเพื่อเกิดผลในระยะยาว

๓. การทำกิจกรรมทางการเมืองของกลุ่มนักศึกษาโดยเฉลี่ยถือว่าอยู่ในระดับ “นาน ๆ ครั้ง” เหตุผลส่วนนี้อาจเนื่องมาจากนักศึกษามีโอกาสน้อย หรือไม่มีโอกาสในการได้เข้าร่วมการทำกิจกรรม สถาบันใกล้ตัว ได้แก่ สถานศึกษา จึงควรจัดกิจกรรมหรือหลักสูตรเพื่อกระตุ้นให้นักศึกษาเกิดความสนใจ เห็นความสำคัญ ตระหนักถึงบทบาทตนเองในการมีส่วนร่วม เช่น การเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้โต้แย้งแสดงความคิดเห็น การสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาความคิด พฤติกรรมการแสดงออกต่าง ๆ ทางการเมือง นอกเหนือจากการใช้สิทธิเลือกตั้งอันนำไปสู่การเป็นประชาชนที่มีคุณภาพในการปกครองระบอบประชาธิปไตยต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษานักศึกษาที่รับชมรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ จึงควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับนักศึกษาที่ไม่ได้รับชมรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์หรือรับชมรายการข่าวประเภทอื่น ๆ เพื่อพิจารณาว่ามีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือไม่ และแตกต่างกันอย่างไร

๒. ควรมีการศึกษาพฤติกรรมการณ์การรับชมรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ ความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทรายการและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาทั้งในสถานศึกษาเอกชน ราชภัฏทั้งในเขตเมืองและชนบท เพื่อจะได้ทราบถึงความคิดเห็นของเยาวชนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ในมุมมองที่กว้างขึ้น

๓. ควรเพิ่มการศึกษาวิจัย การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงลึกในบทบาทด้านต่าง ๆ ของรายการ ได้แก่ บทบาทด้านการให้ข้อมูลข่าวสาร บทบาทด้านการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ บทบาทในการให้ความรู้ และบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดความสนใจด้านการเมือง เพื่อพิจารณาประกอบกับการวิจัยในส่วนของความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อบทบาทรายการดังกล่าว ว่ามีความสอดคล้อง เป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ เพิ่มความชัดเจนในบทบาทที่แท้จริงของสื่อโทรทัศน์ในการพัฒนาทางการเมือง

๔. เนื่องจากผู้ดำเนินรายการเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ผู้ชมสนใจรับชมรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์ และเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการสื่อสาร ในโอกาสต่อไปจึงควรได้มีการศึกษาแบบเจาะลึกว่า สื่อบุคคลดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาหรือไม่

๕. จากการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ พบว่า ตัวแปรทางด้านประชากรศาสตร์โดยส่วนใหญ่ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการรับชมรายการ จึงควรมีการศึกษาตัวแปรด้านจิตวิทยา เช่น ความคิด ค่านิยม ความเชื่อ การเลียงดู ว่ามีส่วนสัมพันธ์หรือส่งผลต่อพฤติกรรมการณ์การรับชมรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์หรือไม่ และส่งผลอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา ครรภานาย (๒๕๔๘). ความคิดเห็นของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครต่อบทบาทของรายการสนทนาข่าวทางโทรทัศน์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

การพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงานของ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล

วิจัยโดย หม่อมหลวงปริญญา จริญญาโรจน์

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สถาบันพัฒนาบุคลากรท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทยในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ และพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานให้แก่บุคลากรในท้องถิ่นทั้งที่มาจาก การเลือกตั้ง ได้แก่ ผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น รวมทั้งพนักงาน/ข้าราชการส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบ ได้ดำเนินการให้การศึกษอบรมนับตั้งแต่จัดตั้งกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นตามนโยบายการปฏิรูประบบราชการของรัฐบาล เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๕ จวบจนกระทั่งปัจจุบัน (เดือนธันวาคม ๒๕๔๗) สถาบันพัฒนาบุคลากรท้องถิ่นได้ฝึกอบรมหลักสูตร นายกองค์การบริหารส่วนตำบลไปแล้วจำนวน ๓๓ รุ่น รวม ๒,๑๔๖ คน ซึ่งความคาดหวังในการจัดทำหลักสูตรและกำหนดให้มีการศึกษาอบรมในเนื้อหาสำคัญของหลักสูตรนายก อบต. ถือว่าเป็นปัจจัยนำเข้า เพื่อให้ นายก อบต. มีความรู้ความสามารถและเข้าใจหลักในการบริหารการจัดการกฎหมาย ฯลฯ อันถือว่าเป็นผลที่ได้ที่จะนำมาสู่ความเจริญรุ่งเรืองในพื้นที่ อบต. ประชากรจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีและท้องถิ่นมีความเจริญก้าวหน้าสืบไป อันคาดว่าจะจะเป็นผลสะท้อนจากการได้เรียนรู้และศึกษาอบรมตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้

การกระจายอำนาจให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลและความต้องการให้องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถจัดระบบบริการสาธารณะขั้นพื้นฐาน ตามอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลและตามภารกิจที่ได้รับถ่ายโอนอำนาจ มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งในภาระหน้าที่ในการจัดการบริหารสาธารณะที่เพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากการถ่ายโอนภารกิจจากราชการภาครัฐ และการจัดการด้านบุคคลให้สามารถรองรับการกระจายอำนาจ แม้ว่าการดำเนินจัดการศึกษาอบรมได้ดำเนินการไปตามวิธีการที่เป็นกระบวนการให้ความรู้ โดยได้เปิดหลักสูตร นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ตั้งแต่ปี ๒๕๔๕ โดยให้นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ารับการฝึกอบรมที่สถาบันพัฒนาบุคลากรท้องถิ่น รุ่นละ ๘๐ คน ใช้เวลาฝึกอบรม ๑๔ วัน และได้มีการประเมินผลเบื้องต้นไปบ้างแล้ว แต่ก็ยังไม่มีมีการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของนายก อบต. ดังนั้นหลักสูตรการศึกษาอบรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล จึงควรเป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลและนายกองค์การบริหารส่วนตำบลสามารถนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล เนื่องจากในปัจจุบันเรายังไม่ทราบแน่ชัดว่า นายก อบต. มีปัญหาในเรื่องความรู้ความเข้าใจและแนวทางการปฏิบัติงานตามบทบาทและอำนาจหน้าที่ของงาน เช่น ความรู้ทางกฎหมาย การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล การวางแผนพัฒนาตำบล และความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาอบรมในปัจจุบันสามารถที่จะนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้มากน้อยเพียงใด และหลักสูตรที่มีลักษณะอย่างไรจึงจะสามารถเสริมสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลให้ดียิ่งขึ้น โดยในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ จะได้รับประโยชน์ คือ ๑. ได้หลักสูตรนายกองค์การบริหารส่วนตำบลที่ปรับปรุงและพัฒนาแล้ว ไปใช้ในการศึกษาอบรมได้ดียิ่งขึ้น ๒. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสามารถพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากการได้รับการศึกษาอบรมในหลักสูตรนายกองค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้รับการปรับปรุงและพัฒนา

แล้ว ๓. องค์การบริหารส่วนตำบลมีความเข้มแข็งขึ้น เนื่องจาก นายกองคการบริหารส่วนตำบลมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อประเมินความจำเป็นหรือความต้องการในการศึกษาอบรมของนายกองคการบริหารส่วนตำบล
๒. เพื่อพัฒนาหลักสูตรนายกองคการบริหารส่วนตำบลที่สามารถเสริมสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เข้ารับการอบรมและสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างแท้จริง
๓. เพื่อประเมินประสิทธิผลของการฝึกอบรมตามหลักสูตรนายกองคการบริหารส่วนตำบลที่ได้พัฒนาขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงานของนายกองคการบริหารส่วนตำบล มีขอบเขตในการวิจัย ดังนี้

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาโดยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนี้ใช้ทฤษฎีการพัฒนาหลักสูตรของ Tabá เพื่อนำมาใช้ในการฝึกอบรมนายกองคการบริหารส่วนตำบล โดยมีขั้นตอน ต่าง ๆ คือ ส่วนประกอบของหลักสูตรข้อมูล วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระของหลักสูตร เกณฑ์การพัฒนาเนื้อหาสาระ ปัญหาการรวบรวมเนื้อหาสาระ การเลือกและจัดประสบการณ์เรียนรู้ ลำดับขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตร ยุทธวิธีการสอนและการประเมินผล
๒. ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากร เป็นการฝึกอบรมนายกองคการบริหารส่วนตำบลที่มาจากทั่วประเทศ ซึ่งผ่านการฝึกอบรมจากสถาบันพัฒนาบุคลากรท้องถิ่นไปแล้ว จำนวน ๓๓ รุ่น รวม ๒,๑๔๖ คน และ สุ่มตัวอย่างสำรวจความจำเป็นในการฝึกอบรมจำนวน ๓๕๐ คน หลังจากนั้นคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างมา จำนวน ๕๗ คน แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง ๓๐ คน และกลุ่มควบคุม ๒๗ คน เพื่อเข้ารับการฝึกอบรมตามหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น
๓. ขอบเขตด้านเวลา กำหนดแนวทางการพัฒนาหลักสูตร เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงานของนายกองคการบริหารส่วนตำบล เป็นการศึกษาเพื่อการวิจัยและพัฒนา เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม ๒๕๔๗ - ธันวาคม ๒๕๔๘ รวมเวลา ๒๔ เดือน

วิธีการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจความคิดเห็นของผู้สำเร็จการศึกษาอบรมหลักสูตร นายกองคการบริหารส่วนตำบล จำนวน ๓๓ รุ่น รวม ๒,๑๔๖ คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นายกองคการบริหารส่วนตำบลที่สำเร็จการศึกษาอบรมจาก สถาบันพัฒนาบุคลากรท้องถิ่น ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๖ - ๒๕๔๗ จำนวน ๓๕๐ คน

งบประมาณวิจัย

หม่อมหลวงปริญญา จรุงโรจน์ หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการวางแผนและพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ในปีงบประมาณ ๒๕๔๘ เป็นจำนวนเงิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนบาท)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล มีดังนี้

๑. การประเมินความจำเป็นและความต้องการศึกษาอบรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล จากการวิจัย พบว่า ประชาชนยอมรับให้เพศชายเข้าดำรงตำแหน่งในองค์การบริหารส่วนตำบลมากกว่าเพศหญิง ในด้านข้อมูลเกี่ยวกับโครงการฝึกอบรม กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่า หากไม่มีการพัฒนาความรู้จะทำให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติงานโดยเฉพาะปัญหาด้านงบประมาณ ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าฝึกอบรม ทำให้เกิดความพร้อมและเพิ่มสมรรถนะในการปฏิบัติงาน กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นสอดคล้องกับนโยบาย และแนวทางการจัดการศึกษาอบรม เนื่องจากการศึกษาอบรมมีความสำคัญต่อการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาอบรม กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าสถานที่ในการศึกษาอบรม (สถาบันพัฒนาบุคลากรท้องถิ่น) เหมาะสมที่สุด ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า องค์การบริหารส่วนตำบลยังมีศักยภาพของระบบสนับสนุนการบริหารจัดการต่ำ จึงต้องมีการพัฒนาความรู้เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างราบรื่น ดังนั้น การศึกษาอบรมหลักสูตรนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจึงต้องมีการพัฒนาความรู้เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างราบรื่น ดังนั้นในการจัดการศึกษาอบรมหลักสูตรนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจึงจำเป็นต้องนำประเด็นดังกล่าวมาพิจารณา ส่วนด้านความรู้/ประโยชน์ที่ได้รับและความสัมพันธ์กับภาระงานปัจจุบัน รวมทั้งการนำความรู้ที่ได้รับประโยชน์ในการทำงาน และปัญหาอุปสรรคในการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการทำงาน กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับความรู้หรือประโยชน์ที่ได้รับด้านการจัดการศึกษาของท้องถิ่นมากที่สุด จากการเข้ารับการศึกษาอบรมภาระงานปัจจุบันมีความสัมพันธ์กันในทุกด้านโดยเฉพาะด้านการให้บริการชุมชนและประชาชน สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดีในการปฏิบัติงานตามแผนงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ปัญหาและอุปสรรคในการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการปฏิบัติงานพบมากในด้านงบประมาณที่ได้รับจัดสรรไม่เพียงพอแสดงให้เห็นว่านายกองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับความรู้/ประโยชน์จากการเข้ารับการศึกษาอย่างแท้จริง โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาท้องถิ่น ซึ่งกำลังเป็นที่สนใจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามภารกิจการกระจายอำนาจฯ ส่วนปัญหาด้านงบประมาณนับเป็นปัญหาโดยทั่วไปขององค์การบริหารส่วนตำบล เนื่องจากทั่วประเทศมีจำนวนองค์การบริหารส่วนตำบลมากกว่า ๖,๐๐๐ แห่ง จึงทำให้งบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากส่วนกลางไม่เพียงพอ

๒. การพัฒนาหลักสูตรนายกองค์การบริหารส่วนตำบลที่สามารถเสริมสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงาน ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้หลักสูตรการฝึกอบรมการเสริมสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ โครงร่างของหลักสูตรที่สร้างขึ้น ประกอบด้วยสภาพปัญหาและความจำเป็น จุดมุ่งหมายของหลักสูตร หัวข้อวิชาการฝึกอบรมและส่วนต่าง ๆ ขององค์ประกอบ ได้แก่ เนื้อหาการฝึกอบรมกิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม วิธีการประเมินผลพร้อมทั้งกำหนดแผนการพัฒนาการสอนไว้ ซึ่งผลการประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของโครงสร้างหลักสูตรก่อนนำเข้าไปใช้ทดลองโดยผู้ใช้ผู้เชี่ยวชาญ ๑๐ คน

เป็นผู้ประเมิน พบว่า มีความเหมาะสม และสอดคล้องกันในระดับมาก ผู้วิจัยจึงนำผลที่ได้มาดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรก่อนนำไปใช้ในประเด็นดังนี้

(๑) สภาพปัญหาและความจำเป็นโดยเน้นการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบและจริงจัง การประหยัดงบประมาณและเวลา แต่ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถได้รับความรู้อย่างรวดเร็ว คงทนตามความต้องการอันแท้จริงและสามารถนำไปปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๒) ปรับปรุงด้านภาษา ในการเขียนจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยใช้คำที่มีความหมายแน่นอน ชัดเจน สื่อความหมายได้ตรงกัน มีใจความตรงกัน

(๓) เนื้อหาการฝึกอบรมสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายทั่วไป และวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมและเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงในการนำไปปฏิบัติงาน

(๔) กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรมมีการอภิปรายกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ผลจากการนำหลักสูตรที่ได้ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ฝึกอบรมนายกองคํการบริหารส่วนตำบลกลุ่มตัวอย่างปรากฏดังนี้

ผลการปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงานของนายกองคํการบริหารส่วนตำบลได้รับการปรับปรุงแก้ไขหลังจากการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงในสภาพปัญหาและความจำเป็น จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาการฝึกอบรม กิจกรรม และวิธีการฝึกอบรม ให้มีความเหมาะสมก่อนที่จะนำไปใช้ในการฝึกอบรมนายกองคํการบริหารส่วนตำบลต่อไป

ผลการสำรวจความต้องการในการเข้าศึกษาอบรมของกลุ่มตัวอย่าง พบว่ายังขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะในการบริหารงาน และมีความต้องการเสริมสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสมจากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นรากฐานในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาอบรม โดยได้นำมากำหนดเป็นจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเพื่อให้ นายกองคํการบริหารส่วนตำบลที่ผ่านการศึกษาอบรมมีความรู้ความสามารถและทักษะในด้านการมีความรู้พื้นฐานในตำแหน่งหน้าที่ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีวิสัยทัศน์ในการแก้ปัญหาของประชาชน สามารถบริหารทรัพยากรของประชากรได้อย่างคุ้มค่า สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึง ทันทต่อเหตุการณ์ โปร่งใสและเป็นธรรม สามารถปฏิบัติงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์เป็นอย่งดี มีคุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติงานและสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาอบรมไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล สำหรับหลักสูตรการฝึกอบรม จำแนกเป็น ๒ ส่วน คือ ๑. รายวิชาศึกษาในชั้นเรียน ประกอบด้วยวิชาพื้นฐาน วิชาการจัดการสำหรับ นักบริหารวิชาชีพเฉพาะตำแหน่งและวิชาเสริม ๒. รายวิชาที่ศึกษานอกชั้นเรียน ประกอบด้วย การศึกษาดูงานในประเทศและการศึกษาดูงานต่างประเทศ

ผลการปรับปรุงหลักสูตรก่อนนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตรก่อนนำไปใช้เพิ่มเติมดังนี้

๑. สภาพปัญหาและความจำเป็นในการฝึกอบรมและพัฒนา ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าควรมีการจัดตั้งกรรมการวิเคราะห์ความจำเป็นในการฝึกอบรมและพัฒนาจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าร่วมพิจารณาด้วย

๒. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรควรปรับปรุงด้านภาษาโดยใช้คำที่มีความหมายชัดเจนและเข้าใจตรงกันและสามารถประเมินได้

๓. เนื้อหาของการฝึกอบรมควรเลือกเนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาความจำเป็น และสภาพความเป็นจริงในการปฏิบัติงาน ตลอดจนวุฒิภาวะในการเรียนรู้และประสบการณ์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม และในการจัดลำดับเนื้อหาวิชา ควรจัดเนื้อหาวิชาจากเนื้อหาวิชาที่ง่ายไปสู่เนื้อหาวิชาที่ยากและเหมาะสมกับเวลา

๔. กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม

๔.๑ ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะหลักการในการเขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ดังนี้

๔.๑.๑ กำหนดพฤติกรรมที่วัดได้

๔.๑.๒ กำหนดเงื่อนไขหรือสถานการณ์ซึ่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมแสดงพฤติกรรมนั้น

๔.๑.๓ กำหนดระดับหรือมาตรฐานความสำเร็จของพฤติกรรมที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแสดงพฤติกรรม

๔.๒ วิธีการฝึกอบรมควรจัดให้มีการอภิปราย การระดมสมอง การศึกษาดูงานนอกสถานที่

๕. การประเมินผล

ผลการทดลองใช้หลักสูตร ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๕๗ คน ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ปรากฏดังนี้

๑. ผลการประเมินการทดสอบก่อนและหลัง การใช้หลักสูตรการฝึกอบรมกับกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยการใช้หลักสูตรเท่ากับ ๑๗.๓๐ และ ๑๖.๖๐ ตามลำดับ ซึ่งค่าเฉลี่ยผลต่างของคะแนนการทดสอบก่อนหลังทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกัน และมีค่าเฉลี่ยการทดสอบภายหลังการใช้หลักสูตรเท่ากับ ๒๗.๕๐ และ ๑๖.๐๐ ตามลำดับ ซึ่งค่าเฉลี่ยผลต่างของคะแนนการทดสอบภายหลังการใช้หลักสูตรของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๒. ผลการประเมินความเหมาะสมของโครงการฝึกอบรมหลังจากการทดสอบใช้หลักสูตรฝึกอบรมพบว่า สถานที่ฝึกอบรม เนื้อหาวิชา วิทยากร เวลาในการฝึกอบรมแต่ละหัวข้อวิชา การให้เวลาแสดงความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้ความกระจ่างในการตอบคำถามของวิทยากร และบรรยากาศของการฝึกอบรมมีค่าเฉลี่ยระหว่าง ๓.๘๕ - ๔.๐๐ มีความเหมาะสมในระดับมาก สำหรับบริการเอกสาร สื่อ การได้ร่วมแสดงความคิดเห็นของผู้รับการฝึกอบรม และพิธีเปิด - ปิดการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ยระหว่าง ๒.๘๕ - ๓.๔๔ มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง

ผลการปรับปรุงหลักสูตร ผลการประเมินทดลองใช้หลักสูตรได้นำมาปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรมในประเด็นต่อไปนี้

(๑) สภาพปัญหาและความจำเป็น ได้ปรับปรุงการเขียนสภาพปัญหาและความจำเป็น ตลอดจนจนเป็นการฝึกอบรมอย่างเป็นระเบียบ เพื่อให้สถาบันพัฒนาบุคลากรท้องถิ่นได้รับประโยชน์สูงสุด ประหยัดงบประมาณและเวลา โดยผู้รับการฝึกอบรมสามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว

(๒) วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ปรับปรุงโดยการศึกษาหลักการในการเขียนวัตถุประสงค์ เชิงพฤติกรรมและศึกษาจากข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับสมรรถภาพการปฏิบัติงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อนำมาเขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมให้ครอบคลุมเนื้อหาในหลักสูตร

(๓) เนื้อหาการฝึกอบรม ปรับปรุงเนื้อหาวิชาให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

(๔) กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม ได้จัดทำแผนการสอนเพื่อแยกกิจกรรมและวิธีการฝึกอบรมอย่างละเอียดเป็นขั้นตอนและมีความต่อเนื่องกันของเนื้อหาวิชา

๓. การประเมินประสิทธิผลของการฝึกอบรมตามหลักสูตรที่พัฒนาแล้วของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล

ด้านการประเมินความรู้ การประเมินเจตคติ และการประเมินทักษะของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการพัฒนาท้องถิ่นพบว่า ภายหลังจากการฝึกอบรมกลุ่มตัวอย่างมีความรู้เพิ่มขึ้น ส่วนในด้านการประเมินเจตคติของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการพัฒนาท้องถิ่นพบว่า ผลจากการประเมินเจตคติของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลมีความเห็นด้วยในระดับมากที่สุด ต่อมาคือ ความคิดเห็นในด้านการได้รับการยอมรับจากประชาชนซึ่งมีผลต่อการบริหารงานในท้องถิ่นอยู่ในระดับสูง รองลงมาคืองบประมาณจากส่วนกลางที่ท่านได้รับมีผลต่อการบริหารงานในท้องถิ่นและระดับการศึกษามีส่วนสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น นโยบายที่ท่านกำหนดขึ้นสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง ท่านเห็นด้วยกับการถ่ายโอนอำนาจจากส่วนกลางไปยังท้องถิ่น

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเห็นด้วยมากในด้านประชาชนในท้องถิ่นให้ความร่วมมือกับองค์กรการสามารถสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรทั้งในและนอกองค์กรในการให้ความร่วมมือกับการพัฒนาท้องถิ่นที่ได้ดำเนินการสำเร็จลุล่วงด้วยดี หน่วยงานภายนอกให้ความร่วมมือกับองค์กร บุคลากรในองค์กรมีความตระหนักที่จะทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น องค์กรมีความพร้อมในการรับถ่ายโอนอำนาจ มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการถ่ายโอนอำนาจไปยังส่วนกลางไปยังส่วนท้องถิ่น ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาท้องถิ่น นอกจากนี้ยังพบว่ารายได้จากการจัดเก็บภาษีในท้องถิ่น ไม่มีผลต่อโครงการพัฒนา และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลมีเจตคติในระดับปานกลางส่วนในประเด็น องค์กรการบริหารส่วนตำบล พบว่ายังไม่มีมีความจำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรอย่างเร่งด่วน

ส่วนการประเมินทักษะ พบว่า จากการประเมินทักษะโดยใช้วิธี Focus Group Discussion ในประเด็นกระบวนการทำงาน ได้แก่ การวางแผนงานอย่างเป็นระบบ การปฏิบัติงานตามแผนการที่วางไว้ การตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงาน การจัดทำสรุปรายงานประจำปี การจัดทำการประกันคุณภาพภายในอย่างเป็นระบบและคุณลักษณะที่ดีในการทำงาน ได้แก่ ความเป็นผู้นำ การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การตรงต่อเวลา ความประหยัด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย พบว่า นายกองค์การบริหารส่วนตำบลมีทักษะในด้านการกระบวนการทำงานโดยมีทักษะในการวางแผนงานอย่างเป็นระบบ และมีทักษะในการปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ ในด้านผลงานพบว่า นายกองค์การบริหารส่วนตำบลมีทักษะในการทำงานตามแผนที่กำหนดไว้สำเร็จร้อยละ ๘๐ ส่วนทักษะในด้านคุณลักษณะที่ดีในการทำงานพบว่า นายกองค์การบริหารส่วนตำบลมีความเป็นผู้นำ และสามารถนำเสนอผลงานให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบ

ในการประเมินเจตคติและการประเมินทักษะ ผู้วิจัยได้มีการประเมินเปรียบเทียบก่อน - หลัง ทั้งนี้เนื่องจากความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในหน้าที่และทักษะความชำนาญในการปฏิบัติงานจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาานาน จึงจะสามารถเปรียบเทียบข้อแตกต่างได้ แต่ในที่นี้ผู้วิจัยสามารถวัดได้เพียงความรู้ก่อน - หลัง การฝึกอบรมเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ในส่วนของการประเมินความต้องการในการฝึกอบรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล เริ่มจากการที่พบว่า นายกองค์การบริหารส่วนตำบลมีระดับการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรีถึงร้อยละ ๙๗.๔๓ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ในชนบท บุคลากรขาดโอกาสทางการศึกษาอยู่มากและในด้านของประสบการณ์

ทำงานในตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งอยู่ในสมัยละ ๔ ปี แต่ตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลต้องมีภาระหน้าที่ในการรับการถ่ายโอนอำนาจจากส่วนกลางตามพระราชบัญญัติการกระจายอำนาจ ๒๕๔๐ จึงจำเป็นต้องสร้างเสริมศักยภาพให้นายกองค์การบริหารส่วนตำบลให้เข้าใจถึงระบบการปกครองท้องถิ่น เพื่อให้สามารถบริหารจัดการภารกิจได้ ซึ่งกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (สถาบันพัฒนาบุคลากรท้องถิ่น) ควรพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติงานเฉพาะด้าน อาทิ ด้านการบริหารการเงินการคลังและงบประมาณ การบริหารเชิงกลยุทธ์ โดยร่วมมือกับสถาบันการศึกษา จัดทำหลักสูตรการปกครองท้องถิ่น ซึ่งเป็นกระบวนการทางนโยบายจากส่วนกลาง ที่จัดสรรงบประมาณในการพัฒนาบุคลากร เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถให้นายกองค์การบริหารส่วนตำบล และตำแหน่งทางการปกครองท้องถิ่นให้ทั่วถึงเพื่อให้ ก้าวทันวิทยาการสมัยใหม่

๒. จากข้อค้นพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลมีปัญหาและความต้องการแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น ตามสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ ซึ่งหลักสูตรนายกองค์การบริหารส่วนตำบลที่ใช้ฝึกอบรมในปัจจุบันเป็นหลักสูตรกลางที่ครอบคลุมประเด็นหลัก ตามที่กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดขึ้นในความเป็นจริงหลักสูตรกลางไม่สามารถประมวลรายละเอียดเกี่ยวกับสาระความรู้ตามสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นได้ทั้งหมด ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรที่ใช้ในการฝึกอบรมควรมีการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นโดยมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน เฉพาะเจาะจงให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และตอบสนองความต้องการของแต่ละท้องถิ่นให้มากที่สุด

๓. การที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลมีวาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ ๔ ปี ซึ่งจะมีทั้งนายกเก่าและนายกใหม่ที่เข้ารับตำแหน่ง การพัฒนาหลักสูตรนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ควรมีการแก้ไขปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ โดยกำหนดระยะเวลาในการใช้หลักสูตรไม่เกิน ๔ ปี ตามวาระการดำรงตำแหน่งของผู้บริหารท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับกระแสสังคมที่แปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นไปตามความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น คือ เนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่สถานศึกษาหรือหน่วยงานและบุคคลในท้องถิ่น จัดให้แก่ผู้เรียนตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้น

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ได้มีการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อหาความต้องการในการฝึกอบรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเปรียบเทียบก่อน-หลัง เพื่อที่จะได้ทราบว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีเจตคติ และทักษะในการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างไร อันจะนำไปสู่การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการและเป็นการพัฒนาสมรรถนะของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างแท้จริง

๒. ควรมีการวิจัยและพัฒนาโครงสร้างหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะด้านการบริหารสำหรับผู้บริหารท้องถิ่นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รูปแบบอื่น ๆ เช่น สมาชิกสภาท้องถิ่นและ

พนักงาน/ข้าราชการส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบเพื่อใช้สำหรับการฝึกอบรมของสถาบันพัฒนาบุคลากรท้องถิ่นอย่างมีระบบ

๓. หลักสูตรที่สร้างขึ้นเป็นหลักสูตรระยะสั้น อาจจะไม่ครอบคลุมทุกด้าน เนื่องจากข้อจำกัดในด้านงบประมาณของหน่วยงานและเวลาของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ดังนั้นควรจะมีการพัฒนาหลักสูตร โดยกำหนดประเด็นปัญหาและความต้องการในด้านอื่น ๆ ที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลต้องการรับการเสริมสร้างสมรรถนะเฉพาะ เช่น ด้านการบริหารงบประมาณจากความคิดเห็นของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลว่ามีปัญหาด้านการจัดสรรงบประมาณจำนวนร้อยละ ๖๘ และปัญหาในด้านจัดเก็บภาษี/รายได้ ร้อยละ ๖๕

๔. ควรมีการวิจัยติดตามผลผู้เข้ารับการฝึกอบรมตามหลักสูตร เพื่อกำหนดความคงทนของความรู้ และการปรับปรุงหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ เนื่องจากงานของผู้วิจัยไม่ได้ครอบคลุมการติดตามประเมินผลสมรรถนะของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหลังจากผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรที่พัฒนาแล้ว

เอกสารอ้างอิง

ปริญญา จรูญโรจน์, หม่อมหลวง (๒๕๔๙). การพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน : ศึกษากรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดอุดรธานี

วิจัยโดย นายวิเชียร บุราณรักษ์

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เริ่มตั้งแต่ต้นทศวรรษ ๑๙๗๐ เป็นต้นมามีขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องของประชาชนเกิดขึ้นมากมายในประเทศอุตสาหกรรมก้าวหน้าในซีกโลกตะวันตก เช่น ขบวนการต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์ ขบวนการสันติภาพ ขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขบวนการเรียกร้องให้กลับไปสู่คำสอนดั้งเดิมของศาสนา กลับไปสู่วัฒนธรรม/ภูมิปัญญาดั้งเดิมของตน ขบวนการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ขบวนการสิทธิของพวกเร่ร่อนเพศ หรือแม้แต่ขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องให้กินอาหารธรรมชาติอย่างขบวนการมังสวิรัต

ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบใหม่ และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่จึงเป็นปรากฏการณ์ของโลกนับจากทศวรรษ ๑๙๗๐ เป็นต้นมา และขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบใหม่กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่จะหลอมรวมเข้าด้วยกันเป็นเนื้อเดียวกันในที่สุด ขบวนการเคลื่อนไหวนี้จะแตกต่างจากขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองและสังคมในอดีตที่แยกการเคลื่อนไหวทางการเมืองและสังคมออกจากกัน แต่ก็ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อยึดอำนาจทางการเมืองของภาครัฐ เพื่อสร้างทางเลือกของการพัฒนาให้พ้นไปจากการพัฒนากระแสหลักที่ครอบงำโดยกลุ่ม จี - ๗ และกลุ่มทุนในประเทศ และมุ่งเป็นอิสระจากนโยบายของรัฐบาลและราชการ เพื่อปกครองตนเองในระดับท้องถิ่น และเพื่อกำหนดวิถีชีวิตของตนเองในระดับชุมชนและครอบครัว

ในการเคลื่อนไหวของประชาสังคมโลกเราได้เห็นภาพของคนหลายกลุ่มคนตั้งแต่การลุกขึ้นเรียกร้องสิทธิในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนของชนพื้นเมืองทั่วโลก ซึ่งกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาการรวมศูนย์อำนาจแบบเข้มข้นของรัฐและทุนข้ามชาติที่พยายามเข้ามาดั่งทรัพยากรชุมชนให้กลายเป็นปัจจัยราคาถูก การต่อสู้ของชนชั้นกลาง และปัญญาชนในหลายประเทศที่เรียกร้องให้มีการแก้ไขข้อตกลงการค้าระหว่างประเทศที่เอื้อประโยชน์ให้กับบริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ หรือแม้แต่การรวมตัวของกลุ่มนักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชนทั้งในและระหว่างประเทศ เพื่อพยายามยกระดับแนวทางในการพัฒนาทางเลือกของคนกลุ่มเล็ก ๆ ให้เป็นที่ยอมรับในสังคมโลก

สำหรับประเทศไทยความพยายามในการปลดปล่อยตนเองให้หลุดพ้นจากพันธนาการของความสัมพันธ์แบบ “นายกับไพร่” ในหมู่ประชากรชั้นล่างสุดของสังคมนั้น เกิดขึ้นตลอดเวลาในห้วงประวัติศาสตร์ นักศึกษาทางด้านสังคมศาสตร์มักเรียกความพยายามนี้ว่า “กระบวนกรต่อต้าน” ส่วนการต่อต้านในระดับกลุ่มก็เช่นการประกาศตัวเป็นกบฏต่อรัฐบาลกลางในอดีต แต่ขบวนการต่อต้านในระดับกลุ่มหรือองค์กรที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์ต้องประสบความล้มเหลวทุกครั้ง เนื่องจากเป็นเพียงการต่อสู้ทางอุดมการณ์ซึ่งเกิดขึ้นในระดับท้องถิ่น โดยอาศัยพื้นฐานความเชื่อเรื่อง “การกลับมาของพระศรีอารียเมตไตรย์” และ “อำนาจศักดิ์สิทธิ์ของผู้มีบุญ” มาเป็นเครื่องมือในการต่อสู้และในที่สุดอำนาจศักดิ์สิทธิ์ก็ต้องสยบยอม ต่อแสนยานุภาพทางทหารจากส่วนกลางทุกครั้งไป เหลือเพียงตำนานเล่าขานสืบต่อกันมาอย่างไม่มีจุดหมายใด ๆ ต่อการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าของสังคมชาวบ้าน เพราะจิตสำนึกเรื่องอำนาจได้ถูกทำลายลงอย่างราบคาบพร้อมกับความพ่ายแพ้ของขบวนการต่อสู้ของชาวบ้าน ดังนั้น สำหรับชุมชนทั่วไปซึ่งมีอำนาจ

ต่อรองไม่มาก จึงจำเป็นต้องหาทางออกในรูปแบบของการรวมพลัง เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองที่ไม่ใช่การพึ่งพิงผู้มีอำนาจ แต่มีพัฒนาการ จิตสำนึกเชิงอุดมการณ์ให้กว้างขวางกว่าการต่อสู้เพื่อปกป้อง หรือแก้ไขปัญหาของตนเองเท่านั้น จนถึงขั้นเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการประชาชนที่มีความต่อเนื่อง ดังปรากฏเห็นได้ชัดในการเคลื่อนไหว ชุมชนของภาคประชาชน การเดินขบวนการชุมนุม การประท้วง พบว่า ในยุคก่อนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ปริมาณการเดินขบวนยังไม่กว้างขวาง

นับจากปี ๒๕๒๐ ขบวนการทางสังคมหลายกระบวนกรในประเทศกำลังพัฒนาเกิดขึ้นในกลุ่มชุมชนเมือง ชุมชนชนบทหรือบรรดาชนกลุ่มน้อย เช่น ขบวนการเซียปาสที่เม็กซิโกของประเทศไทย เช่น สมัชชาคนจน เครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือแล้วแต่เป็นขบวนการที่มีฐานอยู่ในชุมชนไม่ใช่ขบวนการปัจเจกบุคคล ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่นี้ เป็นขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนคนธรรมดาทั่วไปที่ไม่ได้เคลื่อนไหวในฐานะตัวแทนของชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งและไม่ได้เป็นไปเพื่อผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันที่เป็นปัญหาร่วมกัน เช่น ปัญหาการศึกษา ปัญหาสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวแบบใหม่นี้ได้นำไปสู่ขบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หรือขบวนการประชาธิปไตยแบบเปิดกว้างที่มุ่งปิดพื้นที่สาธารณะหรือเรียกว่า “การเมืองสาธารณะ” ทั้งในระดับประเทศและระดับสากล เพื่อให้เกิดการถกเถียงนั้นกลายเป็นมติสาธารณะหรือมติมหาชนที่นักการเมืองในระบบเก่าหรือนักการเมืองแบบตัวแทนต้องนำนโยบายและแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับมติสาธารณะที่เกิดจากการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่

รูปแบบการต่อสู้เคลื่อนไหวที่หลากหลายสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการเรียกร้องถึงสิทธิความเป็นพลเมือง สถานภาพของความเป็นพลเมืองที่เชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับประชาคมทางการเมือง ซึ่งความเป็นพลเมืองจะปะทะสังสรรค์กันระหว่างปัจเจกกับประชาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานการณ์ปัญหาในการจัดการทรัพยากรตามแนวทางการพัฒนาของภาครัฐในปัจจุบัน อย่างกรณีการจัดการทรัพยากรในประเทศไทยซึ่งรัฐได้วางเป้าหมายในการเพิ่มผลผลิตจากการพัฒนาแร่เพื่อเพิ่มรายได้และเงินตราต่างประเทศให้กับรัฐ ผลกระทบจากการพัฒนาแร่ยังคงทวีความรุนแรง เนื่องจากการขยายอุตสาหกรรมทำเหมืองอย่างกว้างขวาง ประชาชนได้รับผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย และเกิดความขัดแย้งในสังคมระหว่างการพัฒนากับการคุ้มครองชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี ดำเนินการโดยบริษัทเอเชียแปซิฟิก โปแตชคอร์ปอเรชั่น จำกัด จุดเริ่มต้นของการคัดค้านโครงการเหมืองแร่โพแทชจังหวัดอุดรธานี เกิดจากการรวมกลุ่มกันของราษฎรในพื้นที่ตำบลห้วยสามพาด และตำบลนาม่วง ได้รวมกลุ่มกันเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี ดังนั้นกรณีขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดอุดรธานี จึงมีความสนใจในมุมมองของภาคประชาชนที่เสียเปรียบ จึงจำเป็นต้องคัดค้านทางเลือกใหม่ โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ การสร้างอำนาจใหม่ของประชาชนขึ้นมา เพื่อไม่ให้อำนาจการเมืองผูกขาดโดยพรรคการเมืองหรือกลุ่มนักการเมือง โดยผ่านกลไกรัฐสภา

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่เข้ามาสู่การเกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง การพัฒนา การสร้างเครือข่าย แนวทางการเคลื่อนไหว ตลอดจนการตอบโต้จากกลุ่มเป้าหมายและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ นำไปสู่การวิเคราะห์ถึงปัญหา อุปสรรคของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนศึกษากรณี กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี เพื่อมุ่งผ่าทางตันทางการเมืองในยุคที่ประชาธิปไตยถูกภาคธุรกิจครอบงำ หรือการครอบงำจากสื่อ เพื่อนำไปสู่การสร้างพลังทางการเมืองภาคประชาชนหรืออำนาจของประชาชนอย่างแท้จริงต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาปัจจัยที่นำไปสู่การเกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนกรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี การพัฒนาการ การดำเนินการ การร่วมมือกับขบวนการเครือข่ายพันธมิตร รวมทั้งการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อม
๒. เพื่อศึกษาถึงแนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนกรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี รวมทั้งการตอบโต้จากกลุ่มเป้าหมายและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ
๓. เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหา อุปสรรค ของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนกรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี

วิธีการศึกษาวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เชิงอรรถาธิบาย แบ่งการดำเนินการวิจัยออกเป็น ๒ แนวทาง คือ

๑. การวิจัยเอกสาร โดยรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ โดยอาศัยแหล่งข้อมูลจาก
  - เอกสารของทางราชการที่ได้รับการยอมรับเปิดเผย รายงานการประชุม
  - หนังสือ ผลงานวิจัย บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เอกสารการประชุม สัมมนาทางวิชาการ รายงานการวิจัย ทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ รวมทั้งข้อมูลจาก Internet
  - ข่าวสาร สื่อมวลชน นิตยสาร วารสาร สิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ
๒. การวิจัยภาคสนาม เป็นการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยใช้เทคนิควิธีการสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เพื่อให้ตรงกับเรื่องและวัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งพยายามให้กลุ่มตัวอย่างกระจายและครอบคลุมผู้ที่เกี่ยวข้องให้มากที่สุด

กลุ่มประชากรในการวิจัย

ผู้วิจัยทำการศึกษาในกลุ่มประชากรที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี โดยจำแนกออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

๑. กลุ่มแกนนำของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี
๒. กลุ่มสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี
๓. กลุ่มนักวิชาการ โดยคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการจากสถานศึกษาต่าง ๆ ผู้สนใจปัญหา และนักวิชาการจากสถาบันองค์กรพัฒนาเอกชน
๔. ผู้สื่อข่าว/สื่อสารมวลชน โดยคัดเลือกศึกษาผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ และมีข้อมูลเชิงลึก โดยพยายามให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้มากที่สุด
๕. เจ้าหน้าที่ทางราชการ โดยเลือกศึกษาจากเจ้าหน้าที่ พนักงาน ส่วนราชการที่มีความเกี่ยวข้อง โดยทั้งนี้เพื่อตรวจสอบข้อมูลของทุกฝ่ายให้รอบด้านมากที่สุด

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตในการวิจัยครั้งนี้จะเริ่มตั้งแต่การรวมตัวกันของประชาชนจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี โดยมีประเด็นศึกษาดังนี้

๑. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่นำมาสู่การเกิด การพัฒนาการ การดำเนินการ การปรับตัว กับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มีกรอบการศึกษา ดังนี้

- ศึกษาถึงแนวคิดที่นำมาสู่การรวมตัวกันของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี
- ศึกษาถึงปัจจัยที่นำมาสู่การรวมตัวกันก่อนเกิด “กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี” ว่ามีปัจจัยใดบ้าง

- ศึกษาถึงการพัฒนาการ การดำเนินการ การปรับตัวสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ว่าเป็นอย่างไร

๒. เพื่อศึกษาถึงแนวทางการเคลื่อนไหว และยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน กรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี มีกรอบการศึกษาดังนี้

- ศึกษาถึงแนวทางเคลื่อนไหวและยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานีว่าเป็นอย่างไร

- ศึกษาถึงการตอบโต้ของกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งสิ่งแวดล้อมทางสังคม

๓. เพื่อศึกษา วิเคราะห์ถึงปัญหา อุปสรรคของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน กรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี โดยมีกรอบการศึกษาดังนี้

- ศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวประสบความสำเร็จตามเป้าหมายว่าเป็นเพราะสาเหตุใดบ้าง

- ศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายว่าเป็นเพราะสาเหตุใดบ้าง

งบประมาณวิจัย

นายวิเชียร บุราณรักษ์ หลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ในปีงบประมาณ ๒๕๔๗ เป็นจำนวนเงิน ๗๕,๐๐๐ บาท (เจ็ดหมื่นห้าพันบาท)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนศึกษากรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี มีดังนี้

๑. ปัจจัยที่สำคัญที่นำมาสู่การจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี ปัจจัยสำคัญมีหลายประการดังต่อไปนี้

๑.๑ ปัจจัยด้านปัญหาเชิงโครงสร้าง ได้แก่ ปัญหาที่เกิดจากโครงการของรัฐ ซึ่งมีที่มาจากยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมส่งออก ประเด็นปัญหาเชิงโครงสร้างในการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมนำมาสู่ปัญหาที่สะท้อนมุมมองของระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ดังนี้

๑.๑.๑ ด้านเศรษฐกิจ ในสภาวะการณ์ปัจจุบันคงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าประเทศไทยใช้แนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี เป็นกระแสหลักในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นในกระบวนการทาง

เศรษฐกิจจึงต้องมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการผลิต แปรรูปทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรทางสังคมต่าง ๆ ให้กลายเป็นปัจจัยการผลิตของระบบทุน รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ทุนข้ามชาติมาตั้งเอาทรัพยากรไปใช้หรือส่งออก เพื่อให้ประเทศได้ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศสูงขึ้น เพื่อค้ำจุนระบบทุนนิยมเสรีต่อไป

ดังนั้น จากการที่พื้นที่จังหวัดอุดรธานีมีทรัพยากรแร่โปแทสเซียมจำนวนมาก จึงเป็นทุนชั้นดีในการส่งเสริมระบบทุนนิยมเสรีที่มุ่งเน้นให้รัฐได้พัฒนาอุตสาหกรรมส่งออก เพื่อให้ตัวเลขทางเศรษฐกิจมีความเฟื่องฟูเจริญเติบโตตามแนวคิดทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี

อย่างไรก็ตาม จากแนวคิดทางเศรษฐกิจดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อแนวคิดในการพัฒนาทางเลือกเมื่อมองในแง่ความพอเพียงหรือมีมุมมองในการจัดการทรัพยากรที่ไม่ต้องการให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างรวดเร็ว แต่มุ่งที่จะผลิตเพื่อยังชีพรักษาทรัพยากรธรรมชาติได้ ตามวิถีของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม นอกจากนี้ ในสภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจควรมีการพัฒนาภาคสังคมหรือพัฒนาวิถีทางสังคมเพื่อถ่วงดุลหรือต่อรอง เพื่อให้เกิดการกระจายส่วนเกินเหล่านี้ให้มีความเหมาะสมและเป็นธรรมมากขึ้น ผู้วิจัยมองว่าหนึ่งในกระบวนการแสวงหาความเป็นธรรมในเชิงการกระจายส่วนเกินสู่สังคม คือ ภาคประชาสังคมต้องออกมาเคลื่อนไหวในประเด็นต่าง ๆ เพื่อผลักดันให้เป็นประเด็นสาธารณะโดยใช้ยุทธวิธีทั้งในการสร้างสถาบันทางสังคมอย่างเป็นทางการ และสถาบันทางสังคมที่ไม่เป็นทางการอย่างขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน เข้าไปมีส่วนร่วมไม่ใช่เป็นเพียงผู้รอคอยการกระทำจัดการดำเนินการจากภาครัฐ และภาคทุนเอกชนที่ผ่านมา

๑.๑.๒ ด้านสังคม พบว่า ในอดีตรัฐไทยมีการรวมศูนย์อำนาจทางการเมือง แล้วปล่อยให้สังคม ชุมชนท้องถิ่น บริหารจัดการทั้งในแง่ชีวิต ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า แล้วให้ชุมชนท้องถิ่น หรือภาคประชาชน จัดการบริหารกันเองตามภูมิปัญญาท้องถิ่น อาจใช้พิธีกรรม จารีตประเพณี นิทาน เรื่องเล่า อ้างอิงอำนาจลึกลับ หรืออำนาจปาปบุญคุณโทษ ในการจัดการบริหารดูแลทรัพยากร ตลอดจนการพัฒนาอุตสาหกรรมตามแบบอย่างตะวันตก และปัจจัยด้านการเมืองได้เปลี่ยนไป ภาครัฐได้ลงมาจัดการทั้งในด้านการเมืองและทรัพยากร ทำให้วิถีชุมชน วิถีสังคม ได้รับกระแสนิโพลจากภาครัฐ และภาคทุนที่ร่วมมือกันในการเปลี่ยนวิถีชุมชนให้สอดคล้องกับแนวคิดทางเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีจากแนวคิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชุมชนโดยรัฐและทุนนี้เอง ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน พยายามให้แนวคิดทวนกระแสการเปลี่ยนแปลงสังคมโดยใช้ปัจจัยด้านการพัฒนา และวัฒนธรรมชุมชนในการยืนยันวิถีความเป็นอยู่ดั้งเดิมว่าเป็นสิ่งที่ควรรัก ภูมิใจเคารพและพึงให้ความตระหนักต่อวิถีทางสังคมที่เชื่อมโยงไปยังการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคน ดิน น้ำ ป่า และทรัพยากรอื่น ๆ ให้คงอยู่อย่างสมดุล การเผยแพร่ของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน กรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี จึงเป็นการออกสู่พื้นที่สาธารณะ เพื่อปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างภาครัฐ ภาคตลาด ภาคสังคม รวมทั้ง กลุ่มทุนข้ามชาติโลกาภิวัตน์ โดยผ่านกระบวนการประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมือง การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรหรือวิถีของตนเอง

๑.๑.๓ ด้านการเมือง จากการศึกษาพบว่า การเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนเป็นการตั้งคำถามกับระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนในปัจจุบัน ที่ว่าการเมืองระบอบดังกล่าวได้กลายเป็นเกมของนักการเมือง การเมืองของพรรคการเมือง เป็นเกมการช่วงชิงอำนาจ และเป็นการเมืองเงินตรา และที่สำคัญระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ยังส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของภาคประชาชน ก่อปัญหาต่าง ๆ ทั้งปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ฯลฯ จากการตั้งคำถามทำให้ภาคประชาชน

ต้องทบทวน กระบวนการของประชาธิปไตยในปัจจุบัน ว่าได้เอื้อต่อกลุ่มบางกลุ่ม คนบางชนชั้น ที่มีอำนาจในทางการเมืองในระบบเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มทุนการเมือง และทุนข้ามชาติของบริษัทต่าง ๆ

ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่สำคัญ และจำเป็นในการแสวงหาทางออก คือ จะต้องก่อเกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ในการที่จะเข้าไปแบ่งสรรปันส่วนในอำนาจที่มีกลุ่มอย่างหลากหลายเข้าไปจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นชุมชน ทำให้อำนาจในส่วนของภาคประชาชนมีการต่อรองมากยิ่งขึ้นในการเข้าไปมีส่วนร่วมรับรู้ ส่วนในการตัดสินใจ ร่วมคิด ร่วมทำ และมีส่วนร่วมในการรับผลการตัดสินใจดำเนินการตามนโยบายหรือโครงการของภาครัฐ

จึงกล่าวแบบสรุปได้ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน จึงเป็นทางเลือกของการรวมพลังของชุมชนท้องถิ่นของทุกภาคส่วน หลากอาชีพ หลากองค์กรที่จะมาเป็นหุ้นส่วนในการเคลื่อนไหวเพื่อเป้าหมายร่วมคือการจัดการทรัพยากร อุดมการณ์ ภูมิปัญญา ความรู้ ความจริง ตลอดจนเป็นการมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลง การจัดสรรอำนาจที่อยู่ในโครงสร้างเดิมเสียใหม่ให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกระบวนการนโยบายหรือโครงการของภาครัฐต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น จึงเป็นการตั้งคำถามกับระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนในปัจจุบันอันจะนำไปสู่การแสวงหาทางออกแบบประชาธิปไตยทางตรงมากยิ่งขึ้น หรืออาจจะเป็นการทบทวน กระบวนการทางการเมืองระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบันว่าควรจะปรับค่านิยม ปรับทิศทาง กระบวนการทัศน์เสียใหม่กับสถานการณ์ทางสังคมใหม่ ๆ ให้เท่าทันเพื่อให้เป็นระบอบการเมืองที่กระจายอำนาจทางการเมือง มิใช่รวมศูนย์อำนาจไว้ให้รัฐตัดสินใจแต่เพียงผู้เดียว โดยไม่ฟังเสียงภาคประชาสังคม

๑.๒ ปัจจัยด้านบริบทส่งเสริมและเอื้ออำนวย ซึ่งแบ่งเป็น ๒ ด้าน คือ

๑.๒.๑ ปัจจัยภายใน จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยเอื้อที่สำคัญในขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน คือ วัฒนธรรมชุมชน ด้วยเหตุที่ว่าวัฒนธรรมชุมชนเป็นเครื่องมือที่ตอบโต้รัฐมาโดยตลอด เป็นการรื้อฟื้นแนววิถีของชุมชน ว่าเป็นสิ่งที่มีค่าและมีความเป็นมาที่ควรแก่การรักษาและสืบทอด เนื่องด้วยในพื้นที่ของการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน กรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี เป็นพื้นที่ที่มีความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ตามกรอบประเพณีอีสานดั้งเดิมอยู่มาก ดังนั้นการที่ขบวนการได้นำวัฒนธรรมชุมชนมานำเสนอ เพื่ออ้างความชอบธรรมในการปกป้องทรัพยากรในพื้นที่

ปัจจัยภายในที่ควรตระหนัก คือ การระดมทรัพยากร การก่อเกิดกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นภายใต้การระดมทรัพยากรหลายด้านด้วยกัน เช่น การระดมด้านความคิด ความรู้ อุดมการณ์ การระดมบุคคลที่ เข้ามาร่วม

อย่างไรก็ตามจากปัจจัยเอื้อภายในดังกล่าว พบว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนก็มีข้อจำกัดในการเข้าถึงบุคคลสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นครู เจ้าหน้าที่พนักงานของรัฐ หรือกลุ่มประชาชนอีกกลุ่มหนึ่ง เนื่องจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชน เป็นการเคลื่อนไหวที่รุกคืบทางการเมือง คือ เป็นการป้องกันปัญหา คัดค้าน โครงการของรัฐที่ยังไม่ได้ส่งผลกระทบใด ๆ แต่เป็นการทักท้วงกระบวนการของโครงการ ทำให้เกิดกลุ่มที่เพิกเฉยต่อการเคลื่อนไหว คือ ไม่รวมมือและไม่คัดค้านการเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี ตลอดจนปราศจากข้อมูล ไม่อยากเข้าไปเกี่ยวข้องกับกลุ่มหรือขบวนการเคลื่อนไหว ทำตัวเป็นปัจเจกชนที่สนับสนุนข้อมูลและไม่กล้าตัดสินใจในการเข้าร่วมกลุ่มใดทั้งสิ้น เนื่องจากโครงการของภาครัฐอยู่ในช่วงกระบวนการเริ่มโครงการยังไม่มีผลกระทบอย่างเป็นทางการดังกล่าว

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง จะต้องพยายามแสวงหาพันธมิตร ที่เข้มแข็งมีหลักวิชาการชัดเจน มีแหล่งข้อมูลยืนยันถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นหากเกิดโครงการเหมืองแร่

โพแทชในจังหวัดอุดรธานี รวมทั้งจะต้องพยายามสร้างแนวร่วมอย่างมีกระบวนการแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่ควรเร่งรีบที่จะเพิ่มปริมาณสมาชิกกลุ่มจนเกินไป แต่ควรมุ่งเน้นศึกษาหาความรู้ ข้อมูล ตลอดจนมีกระบวนการสร้าง/พัฒนาขบวนการให้เข้มแข็ง ด้วยภาคประชาชนเป็นสำคัญ

๑.๒.๒ ปัจจัยภายนอก ได้แก่

(๑) โครงสร้างโอกาสทางการเมือง จากการศึกษาพบว่า รัฐธรรมนูญฉบับ พุทธศักราช ๒๕๔๐ กลายเป็นโอกาสทางการเมืองที่เปิดพื้นที่ทางการเมืองในการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน กรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี ให้ความชอบธรรมมากขึ้น เพราะมีหลักอ้างอิงตามกฎหมายสูงสุดแห่งรัฐ ขณะเดียวกันสถานการณ์ด้าน “การเมืองเปิด” ก็กลายเป็นปัจจัยสำคัญ และจำเป็นที่เอื้อต่อสถานการณ์และบทบาททางการเมืองภาคประชาชนเป็นอย่างดีทีเดียว

(๒) โครงสร้างโอกาสทางสังคม จากการศึกษา ประเด็นสำคัญด้านโอกาสทางสังคม คือการขยายตัวของสื่อ และการติดต่อสื่อสารกันได้สะดวกมากยิ่งขึ้นในปัจจุบันส่งผลให้โอกาสของการแลกเปลี่ยนข้อมูลภายในสังคมมีมากขึ้น โอกาสในการเข้าถึงข้อมูลมีมากขึ้น จึงเป็นโอกาสที่ทำให้การตอบรับทางสังคม ทั้งในแง่แวดวงวิชาการภาครัฐและภาคเอกชนมีการตอบโต้ได้ง่ายเช่นกัน โอกาสในภาวะสังคมเปิดทำให้ข้อมูล ข่าวสาร การเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานีเปิดกว้างมากยิ่งขึ้น

(๓) ฝ่ายต่อต้าน จากการศึกษาพบว่า ฝ่ายต่อต้านทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมีการเคลื่อนไหวอยู่เป็นระยะทั้งในแง่นโยบาย การปรับแก้กฎหมาย พรบ.แร่ พ.ศ. ๒๕๔๕ หรือการดำเนินการส่งรายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมการรังวัดที่ดิน เป็นต้น ประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวมีการพัฒนาการหาข้อมูลเพื่อตอบโต้การเคลื่อนไหวของฝ่ายต่อต้านทำให้กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีการขยายเครือข่าย แลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อตอบโต้กลุ่มเป้าหมายทำให้แนวทางการเคลื่อนไหวของกลุ่มฯ มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น การเคลื่อนไหวของฝ่ายต่อต้าน มีผลต่อการพัฒนาการ การปรับตัว ตลอดจนการปรับปรุงแนวทางการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี ได้เกิดขึ้นภายใต้บริบทที่เป็นเงื่อนไขให้เกิดพัฒนาการการร่วมมือกับขบวนการเครือข่ายพันธมิตรรวมทั้งการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยหลักการขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า ประเด็นที่สำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน คือ การนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์ จากการที่เอารัฐเป็นตัวตั้งมาสู่การเอาประชาชนเป็นตัวตั้งในกระบวนการสร้างความผาสุกทางสังคม และรุกคืบให้ภาครัฐดำเนินการแบบมีส่วนร่วมจากภาคประชาสังคมให้มากยิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ อันจะนำไปสู่การจัดสรรอำนาจใหม่ในสังคมไทยให้ตระหนักถึงประชาชนชุมชน สังคมท้องถิ่น มากกว่าที่เห็นและเป็นอยู่

๒. ลักษณะรูปแบบแนวทางการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบแนวทางการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน กรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี มีกลยุทธ์รูปแบบการเคลื่อนไหวหลากหลายรูปแบบ ดังนี้

- (๑) กลยุทธ์การยึดพื้นที่ทางการเมือง
- (๒) กลยุทธ์ชุมชนนิยม/วัฒนธรรมชุมชน
- (๓) กลยุทธ์การต่อสู้ทางการเมืองเชิงสัญลักษณ์
- (๔) กลยุทธ์การสื่อสารทางการเมือง

- (๕) กลยุทธ์การต่อสู้ทางการเมืองปกติในระดับท้องถิ่น
- (๖) กลยุทธ์การต่อสู้เชิงทางกฎหมายและนโยบายของภาครัฐ
- (๗) กลยุทธ์การแสวงหาเครือข่ายพันธมิตร

จากการเลือกใช้กลยุทธ์ ยุทธวิธี การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี สะท้อนให้เห็นถึงเครื่องมือและเทคนิคในการเคลื่อนไหวที่จะสื่อสารตลอดจนเสริมสร้างความเข้มแข็ง พัฒนาการ ตลอดจนตอบโต้กลุ่มเป้าหมายของขบวนการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ในการเสริมสร้างพลังหรือความเข้มแข็งในการต่อรองหรือแสวงหาแนวร่วม มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการกลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีที่จะสร้างความชอบธรรมให้การเคลื่อนไหว ขณะเดียวกันต้องทำงานเชิงรุก รวมทั้งรู้ทันการเคลื่อนไหวของฝ่ายต่อต้านและพร้อมที่จะตอบโต้กลุ่มเป้าหมายอยู่ตลอดเวลา

จึงสรุปได้ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี ใช้แนวทางการเคลื่อนไหวต่อสู้ตามแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ เพราะมุ่งไปที่การเปิดประเด็นปัญหาหรือข้อเรียกร้องบนพื้นที่สาธารณะอันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองแบบเข้มข้น ในการที่จะตอบโต้แนวนโยบายการพัฒนา โครงการของรัฐ การใช้อำนาจรัฐ ซึ่งกิจกรรมการเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดอุดรธานี ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อยึดอำนาจรัฐ แต่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในการไม่เห็นด้วยกับภาครัฐ โดยเปิดโอกาสให้เคลื่อนไหวคัดค้านโดยสันติ และแนวทางการเคลื่อนไหวเป็นการเรียกร้องให้รัฐเข้ามาจัดการกับประเด็นปัญหา มุ่งตรวจสอบ ถ่วงดุลอำนาจรัฐ และอำนาจทุนของบริษัทข้ามชาติ โดยนัย คือ เป็นการทำหน้าที่ของกลุ่มพลังภาคประชาสังคมที่จะคานอำนาจรัฐ อำนาจทุนทั้งในและนอก รัฐ คานอำนาจสื่อ อันจะนำไปสู่การแย่งพื้นที่สาธารณะ ช่วงชิงอำนาจ ผลประโยชน์ ทรัพยากร อุดมการณ์ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ตลอดจนทางเลือกของการพัฒนากับหน่วยทางภาคสังคมต่าง ๆ

๓. ปัญหาอุปสรรคของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี

ในประเด็นปัญหาและอุปสรรคของขบวนการสามารถสรุปได้ดังนี้

๓.๑ ปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายใน

- ขบวนการยังขาดผู้นำ และแกนนำในองค์กรที่มีประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ เป็นที่ยอมรับของประชาชนโดยทั่วไปอย่างเด่นชัด

- ขบวนการได้รับอิทธิพลแนวคิดที่นำมาสู่การก่อเกิดขบวนการจากภายนอก ทำให้การยอมรับหรือมุมมองถึงความโปร่งใสที่มีต่อกลุ่ม หรือแกนนำกลุ่มขบวนการว่ามีนัยแอบแฝงในการเคลื่อนไหวหรือไม่ เป็นการตั้งคำถามจากสังคม ดังนั้นขบวนการภาคประชาชนจะต้องมีความชัดเจนในเป้าหมายและกระบวนการดำเนินการ แสดงต่อสาธารณชนได้อย่างเป็นระบบและแหลมคมทางความคิดต่อสังคม

- ด้านการบริหารจัดการ สามารถสรุปผลการศึกษาได้ว่า ในแง่การบริหารจัดการในการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน กรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี ระบบการขยายฐานมวลชน สมาชิกเข้าร่วมยังแคบอยู่ ดังจะเห็นได้จากการมองว่า ครู ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นฝ่ายต่อต้านกลุ่มขบวนการของภาคประชาชน การมองในลักษณะแบ่งขั้ว จึงทำให้การขยายพลังมวลชนไม่รุกคืบ ฐานสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ด้านอาชีพยังไม่หลากหลาย หรือยังมีฐานอยู่ที่ชนชั้นชานาจนละเลยชนชั้นอื่นที่สำคัญ ๆ ดังเช่น ควรเร่งสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างพันธมิตรกับคนชั้นกลางหัวก้าวหน้า เพราะสิ่งสำคัญของชนชั้นกลาง

คือ ความรู้เชิงวิทยาศาสตร์และเทคนิคมีการศึกษาและมีทุน ตลอดจนชนชั้นกลางมีการรับข่าวสารและสามารถสื่อสารอย่างมีอำนาจต่อรอง ควรมีแนวทางให้ชนชั้นกลางเข้าร่วมในการเคลื่อนไหวต่อสู้ จะเกิดพลังอำนาจผลักดันเป็นอย่างดี ตลอดจนควรมีการขยายฐานพลังมวลชนสมาชิกให้มีความหลากหลายทั้งอายุ อาชีพ ความรู้ การศึกษา ตลอดจนก้าวข้ามการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายแบบสุดขั้ว

๓.๒ ปัญหา/อุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยภายนอก

- สถานการณ์ทางการเมืองที่เป็นแบบ “การเมืองปิด” หรือสภาวะรัฐรวมศูนย์อำนาจหรือการเมืองที่เน้นประชาธิปไตยแบบตัวแทนเป็นสำคัญ โดยปิดกั้นกระบวนการทางการเมืองอื่น ๆ เน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางการเมืองผ่านกระบวนการพรรคการเมืองจนเกินไป เพราะพรรคการเมืองไม่ได้ทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์เท่าที่ควร พรรคการเมืองเป็นการรวมของกลุ่มทุนทางการเมือง กลุ่มทุนธุรกิจ กลุ่มข้าราชการมากกว่าที่จะเป็นพรรคการเมืองที่ทำหน้าที่เพื่อปกป้องผลประโยชน์หรือเป็นตัวแทนของภาคประชาชนอย่างแท้จริง

- โครงสร้างเชิงโครงสร้างอำนาจในสังคมไทย เนื่องด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นการจัดการที่ผูกขาดโดยรัฐและภาคเอกชนเป็นสำคัญ ทำให้ภาคประชาชนที่จะเข้าถึงอำนาจในการมีส่วนร่วมนั้นเป็นไปได้ยาก จึงถือว่าเป็นอุปสรรคด้านปัญหาเชิงโครงสร้างเชิงอำนาจในสังคมไทยที่จะต้องแก้ไขต่อไป

- ปัญหาด้านการทำหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จะเห็นได้ว่า เป็นการสะท้อนประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่ไม่มีอำนาจที่จะปกป้อง หรือเข้ามามีส่วนร่วมอย่างชัดเจนในการร่วมกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน

- ฝ่ายต่อต้าน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ที่ไม่เห็นด้วยกับการเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี มีกระบวนการที่แนบเนียนในการเคลื่อนไหวต่อแนวนโยบาย/โครงการ ให้สามารถดำเนินการต่อไปได้

- สื่อมวลชน พบว่า การเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนกรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี มีการตอบรับจากสื่อมวลชนอยู่ในระดับแคบ อยู่ในระดับท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ ส่วนสื่อในระดับชาติยังคงไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ

๑. ด้านปัจจัยที่นำมาสู่การก่อเกิดจัดตั้งขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน

๑.๑ การก่อเกิด/จัดตั้งขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ควรมีผู้นำ/แกนนำที่มีความเด่นชัดในแง่ภูมิปัญญาเชิงประจักษ์ต่อสาธารณชนมายาวนานและต่อเนื่อง มีภาพลักษณ์ที่ดีได้รับการยอมรับ ศรัทธา ตลอดจนมีคุณลักษณะตามแบบฉบับของผู้นำที่มีความชัดเจน มีคุณธรรม มีความรอบรู้ ใฝ่รู้ ยอมรับสิ่งใหม่ ๆ รวมทั้งมีลักษณะประนีประนอม

๑.๒ มีการแสวงหาสมาชิกร่วมขบวนการที่มีความหลากหลาย และมีพันธมิตรที่ดีในวงกว้าง เพื่อสร้างความชอบธรรม เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับขบวนการทางการเมืองของภาคประชาชนโดยคำนึงถึงประเด็นดังต่อไปนี้

(๑) ให้ความสำคัญในการแสวงหาสมาชิก เน้นประชาชนในพื้นที่ที่เกิดปัญหาหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อที่จะเป็นแนวร่วม ทั้งที่สมาชิกที่เข้าร่วมจะมีส่วนในการช่วยขยายพลังมวลชนอย่างรวดเร็วทั้งใน

ด้านอาชีพ อายุ การศึกษา หรือแวดวงที่เกี่ยวข้อง หากสมาชิกมีปริมาณมากยิ่งสะท้อนความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวมากขึ้นตามลำดับ ดังนั้น ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนควรตระหนักถึงสมาชิกที่เข้าร่วมทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพควบคู่กันไป

(๒) นักวิชาการ ทั้งจากองค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษาสมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สื่อมวลชน และเครือข่ายพันธมิตรอื่น ๆ ทั้งในและต่างประเทศควรมีบทบาทอย่างไร เพื่อที่จะทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวมีความเข้มแข็งในการผลักดันในวงกว้าง โดยเฉพาะการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบาย หรือยับยั้งนโยบาย โครงการของภาครัฐ และควรให้ความสำคัญกับพันธมิตรอย่างสื่อมวลชนเป็นอย่างยิ่ง บางครั้งขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนควรมีเทคนิคที่จะเล่นกับสื่อและตีแผ่ความจริง สร้างความเห็นใจและชอบธรรมบนพื้นที่สาธารณะแล้วนำเสนอออกไป สื่อเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งของการเมืองภาคประชาชนดังปรากฏในหลายกรณี เช่น กรณียาโย บ่อนอกหินกรูด เป็นต้น เพราะสื่อจะช่วยเป็นกระบอกเสียงในการเปิดประเด็นให้กลายเป็นประเด็นสาธารณะ

(๓) มีการจัดระบบองค์กรของกระบวนการอย่างชัดเจน และมีลักษณะการบริหารองค์กรในลักษณะเปิด สมาชิกสามารถมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการคิด การทำตลอดจนรู้เห็นการเคลื่อนไหวทุกอย่างของขบวนการ มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ กำหนดกติกา และกระบวนการตรวจสอบงบประมาณภายใน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญในการดำรงอยู่ของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน

กล่าวโดยสรุป ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนคือองค์กรการเคลื่อนไหวที่เป็นแบบรวมศูนย์ และแบบระบบราชการ เพราะจะทำให้ขบวนการทางสังคมดำรงอยู่ มีการระคับระคองและพัฒนาจุดหมายร่วมของขบวนการได้ และเห็นว่าผลสำเร็จความล้มเหลวของขบวนการขึ้นอยู่กับความสมานฉันท์ภายในและความสามารถในการสร้างพันธมิตร ในกรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี มีจุดเด่นอยู่ที่การจัดการองค์กร ดังจะเป็นได้จากมีการวางตำแหน่งภายในชัดเจน มีการประชุมภายในทุกเดือน ๆ ละตำบลในเขตพื้นที่เคลื่อนไหว มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง มีการแสวงหาพันธมิตรร่วมอย่างแข็งขัน

แต่อย่างไรก็ตาม การเสริมสร้างให้กลุ่มต่าง ๆ มีศักยภาพของขบวนการสูงอย่างต่อเนื่องเป็นสิ่งจำเป็นมาก ฉะนั้นต้องสร้างความสมานฉันท์ภายในให้อยู่ในระดับสม่ำเสมอ และควรมีการเสริมสร้างความเหนียวแน่นของสมาชิก และมีการเรียนรู้เพิ่มศักยภาพสมาชิกแกนนำอย่างต่อเนื่องให้ได้ และพร้อมน้อมรับที่จะแสวงหาพันธมิตร ให้มากที่สุด

๒. ด้านรูปแบบลักษณะการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน

ในการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์ ยุทธวิธีหลากหลาย ต้องให้ความสำคัญกับการสื่อสาร บุคคลที่จะไปสื่อสาร และเทคนิคในการสื่อสารเป็นสำคัญ แนวทางที่ใช้ในการเคลื่อนไหวต้องเป็นแบบสันติวิธีปราศจากความรุนแรง มีลักษณะประนีประนอมให้ข้อมูลประชาสัมพันธ์ เปิดเวทีสาธารณะ อันจะนำไปสู่การเปิดโอกาสให้อีกฝ่ายได้พิจารณาตัดสินใจ รับทราบข้อมูล ข้อเท็จจริง การเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนต้องมีการปรับ

แนวทาง จากประสบการณ์ของกรณีการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนจากประเด็นการเคลื่อนไหวอื่น ๆ มาประยุกต์ใช้ และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการรับรู้ข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ และมีการวิเคราะห์ขบวนการอย่างต่อเนื่อง วิเคราะห์ประเด็นปัจจัยเอื้อ ปัจจัยส่งเสริมและปัจจัยต่อต้าน เพื่อที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้แล้วสามารถที่จะเลือกใช้รูปแบบหรือยุทธวิธีต่างๆในการเคลื่อนไหวมานำใช้ในการเคลื่อนไหว ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมมากที่สุดต่อไป

โดยสรุปในรูปแบบแนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน เป็นการยากที่จะสรุปว่าใช้ยุทธวิธีแบบใด เพราะขึ้นอยู่กับบริบททางการเมือง โอกาสทางสังคม และผันแปรไปตามท่าทีของรัฐ การใช้รูปแบบทำทนายอำนาจรัฐ หรือทำทนายระบบการเมืองปกติในช่วงโอกาสทางการเมืองไม่เหมาะสม อาจเท่ากับว่าเป็นการเชื่อเชิงรัฐปราบปรามด้วยความรุนแรงได้ นอกจากนั้นยังพบว่าขอบเขตแนวทางการเคลื่อนไหวมีความหลากหลาย และหลีกเลี่ยงที่จะใช้ความรุนแรง แต่ประสิทธิภาพของการเคลื่อนไหวยังอยู่ในวงแคบ ควรเร่งปรับประเด็นให้ออกสู่สาธารณะให้มากที่สุด

๓. ด้านนโยบายการพัฒนาและระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน

เนื่องจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน เป็นมิติและมุมมองจากการถูกระงับจากภาครัฐและภาคเอกชนในการเข้ามามีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การเมือง สังคม วัฒนธรรม อัตลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชน เพื่อดึงเอาฐานทรัพยากรดังกล่าวให้กลายเป็นปัจจัยการผลิตตามแนวทางการพัฒนากระแสหลักในห้วงสองทศวรรษที่ผ่านมาจะเห็นภาพชัดเจนเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของขบวนการชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายหรือการพัฒนาผ่านโครงการของภาครัฐ หรือภาครัฐร่วมกับภาคเอกชนดำเนินการ ด้วยเหตุนี้ สถานการณ์ทางการเมืองในปัจจุบันการเมืองภาคประชาชนต้องมีการรุกคืบหน้าไม่รอให้เกิดผลกระทบอย่างกรณีอื่น ๆ เมื่อภาคประชาชนเห็นความไม่ชอบมาพากลของกระบวนการนโยบายหรือโครงการของภาครัฐก็จะออกมาเคลื่อนไหว โดยตั้งคำถามเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการ ผลดี ผลเสียที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนท้วงติงและเสนอข้อมูลอีกชุดเพื่อเสนอทางเลือกให้ภาครัฐและเอกชน ทบทวน กระบวนการของโครงการขนาดใหญ่ที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน ท้องถิ่น จึงกล่าวได้ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนกำลังเปลี่ยนแปลงสังคมในแง่การขับเคลื่อนสังคมไทยด้วยปัญญา ความรู้ ความจริง อีกชุดหนึ่ง สะท้อนให้เห็นว่าเป็นการสร้างสังคมไทยให้อยู่บนพื้นฐานความรู้ และออกมาเคลื่อนไหวด้วยสิทธิพลเมือง

ดังนั้น การเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนของไทยควรตระหนักและให้ความสำคัญในการที่จะน้อมรับความรู้ ความจริง อีกชุดที่ภาคประชาชนนำเสนอมากกว่าที่จะปฏิเสธ ยึดเอาความรู้ ความจริงแล้วใช้อำนาจจัดการโดยปราศจากการฟังเสียงของภาคประชาชน สิ่งหนึ่งที่ควรตระหนักในการขับเคลื่อนนโยบายคือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ควรทำหน้าที่อย่างหนักในการที่จะปกป้องและเคียงข้าง ฟังเสียงราษฎรหรือประชาชน สมกับคำว่าผู้แทนราษฎรมากกว่าผู้แทนของกลุ่มทุนการเมือง กลุ่มทุนเศรษฐกิจ กลุ่มทุนข้ามชาติ ฯลฯ ผู้แทนราษฎรที่เข้าไปเป็นตัวแทนประชาชนควรตระหนักถึงบทบาทที่จะปกป้องผลประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ มากกว่าที่จะเป็นลิ่วล้อของกลุ่มทุน กลุ่มผลประโยชน์ที่เอื้อผลประโยชน์ต่อตัวเองเท่านั้น แต่ควรยอมรับและปกป้องผลประโยชน์ของภาคประชาชนอย่างแข็งขัน

การเมืองระบอบประชาธิปไตย แม้จะใช้การเลือกตั้งเป็นปัจจัยสำคัญแต่มิใช่ประการเดียว ระบบการเรียนรู้และความเข้าใจทางการเมืองก็มีความสำคัญยิ่ง การเข้าไปมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและควบคุมการทำงานของนักการเมืองก็เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญไม่ด้อยไปกว่ากันเลย ฉะนั้นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน จะเป็นพลังที่เข้มแข็ง และมีความต่อเนื่องมากยิ่งขึ้น หากภาครัฐและภาคทุนไม่ยอมปรับตัวหรือการเมืองในระบบตัวแทนไม่ได้มีความจริงจังในการสนใจและให้ความสำคัญกับภาคประชาชน ให้เรามีโอกาสในการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร อำนาจ ความรู้ วัฒนธรรม อัตลักษณ์ ฯลฯ ที่แตกต่าง

๔. ด้านการวิจัย

จากการศึกษาประเด็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน กรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานีพบว่า การเคลื่อนไหวที่เป็นฝ่ายรุกมากกว่าตั้งรับ ปัญหาเกิดจากผลกระทบจากโครงการของภาครัฐ และเลือกใช้รูปแบบการเคลื่อนไหวแบบการกระทำรวมกลุ่มเป็นหมู่คณะ และถือได้ว่าเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่เป็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนหลายอาชีพ หลายชนชั้น ตลอดจนมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สาธารณะคือ ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม การเคลื่อนไหวมิได้มีเป้าหมายเพื่อยึดอำนาจรัฐ แต่มุ่งเน้นเสนอทางเลือกการพัฒนาต้องการให้มีการจัดสรรอำนาจทางการเมือง ตลอดจนโครงสร้างทางอำนาจในสังคมไทย ให้เปิดพื้นที่เชิงอำนาจให้กับภาคประชาชนมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาที่มีประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง คือ การเคลื่อนไหวของขบวนการทางการเมือง กรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี ที่เป็นการรุกคืบของการเคลื่อนไหวมิใช่การตั้งรับอย่างที่ผ่านมา พบว่า ในการรุกคืบทางการเมือง มีภาคประชาชนที่เป็นกลุ่มที่ตั้งคำถามกับชุดความรู้ ความจริง ชุดข้อมูล ที่ภาครัฐ ภาคเอกชน และของขบวนการภาคประชาชนกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี ที่ทั้งสามส่วนได้นำเสนอในระหว่างการศึกษาพบว่ามีกลุ่มประชาชนที่ไม่ต้องการรับรู้ข้อมูล เบื่อหน่าย เฉื่อยชา และมีพฤติกรรมต้องการอยู่กับครอบครัวไม่ต้องการเข้าไปสู่กระบวนการทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนหรือภาคประชาชนอย่างกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี และผู้วิจัยคาดว่าประชาชนอีกมาก และหลายกรณีปัญหาความขัดแย้งระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนที่กลุ่มประชาชนดังกล่าวมิได้สนใจ ไม่มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งหรือเฉยชาต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เพราะฉะนั้น ควรทำวิจัยในการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มประชาชนที่เฉื่อยชาทางการเมือง ไม่สนใจและไม่ต้องการมีส่วนร่วมใด ๆ ในทางการเมืองและไม่เคยรู้สึกตัวตัวเองผูกมัดและยึดโยงกับระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ในปัจจุบันเลย แต่กลับรู้สึกเพียงชีวิตตัวเองครอบครัว ปฏิสัมพันธ์กับคนที่รู้จักไม่กี่คนเท่านั้น และมีความสุขที่อยู่อย่างนั้น โดยไม่สนใจต่อประเด็นสาธารณะอื่น ๆ แต่อย่างใด เป็นพฤติกรรมของมนุษย์แบบปัจเจกชนสุดขั้ว หรือเกิดจากผลพวงของระบบทางการศึกษาระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคมวัฒนธรรมซึ่งกำลังนำพากลุ่มบุคคลไปสู่ความเป็นปัจเจกแบบเพิกเฉยต่อส่วนรวม ซึ่งคาดว่ากลุ่มบุคคลดังกล่าวจะมีจำนวนมากขึ้นในสังคมไทย จึงควร มีการวิจัยศึกษาค้นคว้าในเชิงวิชาการต่อไปว่าด้วยเหตุใดหรือปัจจัยใดบ้างที่มีผลทำให้คนกลุ่มดังกล่าว เกิดพฤติกรรมเพิกเฉยต่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ของสังคมชุมชนท้องถิ่นของตนเองในปัจจุบัน และจะมีทิศทางใดในการเสริมสร้างให้กลุ่มบุคคลดังกล่าวได้ตระหนักถึงสิทธิ บทบาท สำคัญต่อชุมชนท้องถิ่นที่จะปกป้อง ช่วยจรรโลงระบบเศรษฐกิจ สังคม

อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแข็งขันในฐานะพลเมือง ซึ่งเป็นกระบวนการสู่การพัฒนากระบวนการเมืองที่จะนำความผาสุกมาสู่สังคมไทยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

วิเชียร บุราณรักษ์ (๒๕๔๘). ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนศึกษากรณี : กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

